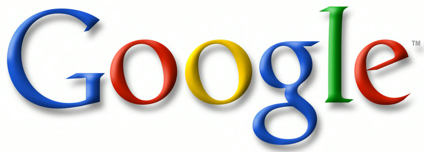

Ernst Kjellander.

MINNEN

[illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible]

Med [illegible]

STOCKHOLM
ZACHARIAS HAEGGSTRÖM,
[illegible]

MINNEN

AF

ERNST J. F. KJELLANDER.

Dikter. — Philosophiska Uppsatser. — Utdrag ur Bref.

Med Författarens Porträtt.

STOCKHOLM,
ZACHARIAS HÆGGSTRÖM,
1842.

FÖRORD.

Om en ros, bruten i sin första blomstring, likväl yppar arten af den fägring, som hos henne ville utveckla sig, så kan äfven en förtidigt slutad verksamhet vittna icke blott om hvad den varit, utan äfven om hvad den kunnat blifva. Ett sådant förhållande inträffar i synnerhet, när en Författare, hvilken skickelsen förmenat att i fulländade verk nedlägga sina idéer, i spridda drag tecknat den gestalt, dessa hos honom först antagit. Till denna art kunna de stycken hänföras, som i närvarande samling öfverlemnas till Allmänheten. De äro alster af en rik natur, genom lifvets erfarenhet ännu rikare än genom skänken af sällsynta anlag, men hvilken blifvit skördad af döden, förrän de frukter hunnit i en yttre verksamhet framträda, hvilka dess inre arbete förberedt. Detta arbete är det, som vid genomgåendet af efterföljande blad röjer sig för den läsandes sinne. Man tycker sig förnimma de inre rörelserna i en själ, som has

sig känner kallelsen att en gång verka uti en större krets; men man urskiljer äfven tydligt riktningen af den bana, hvilken denna verksamhet skulle hafva följt, om en fortsatt utveckling blifvit den förunnad. En Philosophisk åsigt, hvilken måhända förtjenar en plats i utvecklingen af Fäderneslandets vetenskapliga forskning, framstår klar i sina grunddrag; det Poetiska anlaget, ehuru icke pröfvadt i något arbete af större omfattning, visar sig likväl bestämdt till sin tonart och syftning; och det sätt, hvarpå ett af tidig erfarenhet bildadt sinne tager lifvets skickelser och förklarar dess gåtor, förråder omisskänligen sitt skaplynne.

Ordnandet af denna samling har, ehuru redan några år förflutit efter Författarens död, i följd af tvingande omständigheter icke förr än nu kunnat företagas. Närmast tillegnad de många vänner, som känt Författaren och som älska hans minne, torde den äfven innehålla några frön, som kunna blifva fruktbärande i kretsen af en större allmänhet. De förre ega i minnet af den Bortgångnes personlighet ett fäste för uppfattningen af hans tankar och en lefvande förklaring öfver deras syfte; åt den sednare

har man trott sig uti en kort teckning af Författarens lefnad och character lemna den tjenligaste inledning till hans skrifter.

Ernst Jonas Fredrik Kjellander föddes den 5 December 1812, i Walla af Wadsbo Härad i Westergötland. Föräldrarne voro Öfver-Läkaren vid Göta Canal, Doctor Bengt Kjellander och Anna Margaretha Strålin. Doctor Kjellander, hvilken var systerson till Kellgren, hade i sin ungdom gjort sig känd genom utgifna Skaldestycken, och för ett ibland dem erhållit Svenska Akademiens pris. Utom Sonen Ernst föddes af detta äktenskap endast ett barn, Dottren Hilda. Denna syster förlorade likväl den unge Ernst redan i hennes spädaste ålder, vid början af år 1815. Följande året förlorade han äfven sin Far, hvilken vid endast 35 års ålder, efter ett helt års sjukdom, afled i lungsot.

Redan tidigt förrådde sig gossens ovanliga anlag. Vid fyra års ålder yppade han rikedomen af sin phantasie i de sagor af egen uppfinning, hvilka han om aftnarne plägade förtälja för sin Mor. År 1818 flyttade Fru Kjellander till Skara, och kort

derefter intogs hennes Son i dervarande Trivial-skola. I denna skolgång blanda sig drag af sällsynta framsteg och af en ännu bibehållen barnslighet på ett märkvärdigt sätt med hvarandra. Ännu i tredje Klassen såg man honom ofta sysselsatt med lek, och han roade sig med dockor vid samma tid som han började finna ett nöje i att skrifva Latin. Vid tio års ålder skref han sin första vers, till firande af sin Mors namnsdag, och uppgjorde vid samma tid sina första författareplaner. Följande året stiftade Kjellander med några kamrater i Skolan ett poetiskt Förbund, bland hvars handlingar ännu finnes, utom andra stycken af hans hand, ett parodiskt Epos, författadt med anledning af en i Skolan förefallen strid. Redan vid denna ålder skötte han sina studier utan enskild ledare och sträckte sin läsning till en mängd böcker utöfver den i Skolan föreskrifna krets, bland hvilka Snorre Sturleson var honom en af de käraste.

År 1824 uppflyttad till Gymnasium, fortfor Kjellander att dela sin tid mellan ett grundligt inhemtande af de Läroverket tillhörande kunskapsämnen och en småningom utvidgad verksamhet på egen

hand. Hans Mors alltid svaga helsotillstånd försämrades under tiden allt mer, och den älskande Sonens bekymmer deröfver blandar sig redan ofta i de skriftliga uttrycken af hans känslor. Detta Kjellanders förhållande till sin Mor är det grunddrag i hans lif, som på hela utvecklingen deraf haft den afgjordaste inflytelse. Hon egde i sonen sitt jordiska Allt, och Han samlade öfver henne allena den rikedom af kärlek, som eljest omfattar hela kretsen af Föräldrar och Syskon. Innerligheten i detta förhållande, dess stilla, men oemotståndliga magt öfver de föremål, det omfattade, främlingsskapet för det yttre och för lifvets alla bullersammare uppträden, präglade i hans sinne drag, som framgent igenkändes.

Huru uteslutande den unge Kjellander var fästad vid sin Mor, röjde sig, då han sommaren 1826, med anledning af en antagen enskild lärarebefattning, för första gången lemnade henne på några månader. Ingen förströelse, intet arbete kunde aflägsna honom från tanken på Modern, och ingenting annat än återseendets hopp kunde besegra hans sorg öfver att vara skiljd från henne. I sin väntan på detta återseende räknade han icke allenast dagar,

utan timmar, och underrättade sin Mor i hvarje bref, huru många hundrade af dessa ännu återstodo.

Den trettonårige gossen hade redan nått en utveckling, som var ovanlig vid hans ålder. Han sysselsatte sig fortfarande med Tysk och Fransk Vitterhet och skref felfritt Engelska bref. Den vaknande ynglings-enthusiasmen fann en rik näring i Tegnérs då nyss utkomna Frithiof, hvilken han nästan hel och hållen lärde utantill, och med de närmaste vännerna ingicks åter ett litterärt sällskap. Under allt detta gjorde han likväl så säkra framsteg i de allvarligare studierna, att han ofta, sittande på sina fullväxta kamraters knän, för dem förklarade deras gemensamma pensum för dagen.

Utrustad med mer än vanliga förberedande kunskaper, ankom Kjellander om hösten 1827 till Akademien i Upsala och undergick Student-Examen med den utmärkelse, att han i Philosophiska Faculteten blef med särskildt loford nämnd af sin Examinator, Prof. J. O. Höijer, hvilken allt sedan med lifligt deltagande följde hans framsteg. Hans Mor flyttade med honom till Upsala och fäste der för framti-

den sin bostad. Det första året af sitt vistande vid Akademien egnade Kjellander i synnerhet åt de classiska studierna. Dessa stodo likväl för honom i ett lefvande sammanhang med den nyare Litteraturens studium och utgjorde grundvalen till detta. Cicero hade, såsom han en gång sjelf yttrade, lärt honom förstå Goethe. De classiska studierna omfattades för öfrigt af honom alltid med synnerlig kärlek, och han var utmärkt för den lätthet och prydlighet, hvarmed han både muntligen och skriftligen uttryckte sig på Latin. Bland inhemska Skalder läste han under denna tid med stor hängifvenhet Stagnelius, hvars inflytelse äfven röjer sig i flera vid denna tid af honom författade dikter. — Verksammast var likväl hos honom alltid det religiösa interesset, som vid denna tid fann en näring uti den Svedenborgska läran; och han utbildade i bref till en vän, under detta och det följande året, en med dennas anda fullkomligt enlig Correspondens- och Försoningslära.

Alltmer blef det nu vår i ynglingens sinne; hans alstringskraft yttrade sig starkare, och säkrare tillegnade han sig hvad Lif och Litteratur utom honom erbjödo. Hvad han fann, hvad han diktade, anför-

trodde han åt dertill egnade häften, hvilka, af honom sjelf benämnda «Blomsterknoppar», finnas förvarade bland hans papper och synas väl motsvara sitt namn. Här ser man ett bildsamt ynglingasinne med sökande lust sväfva omkring bland Naturens och Diktens blommor och i lätta drag återspegla de intryck, dessa väckt hos honom. Hans anteckningar innehålla icke endast allmänna omdömen öfver de arbeten, med hvilka han sysselsatte sig, utan ingå äfven granskande i deras minsta detailler. Deremellan förekomma utdrag af de ställen, han funnit skönast, strödda anmärkningar öfver hvad han upplefvat, eller slutligen egna poetiska stycken. Hans poesi är här å ena sidan klarast: den har en friskare och fullare klang, ofta leker den skämtsamt; å andra sidan hafva ännu icke lifvets smärta och vetenskapens frågor gripit in i den och deri gjutit den ton af djupt inre lif, hvaraf den sedermera får sitt egentliga behag.

Med hösten år 1829 begynte den period af Kjellunders lefnad, som, i det den införde honom i smärtans och pröfningens djupaste allvar, flyttade hans verksamhet från diktens och tankens fält till lifvets och erfarenhetens. Det var främst och hufvudsak-

ligast hans Mors sjukdom, som, nu begynnande sitt sista och svåraste skifte, fortfarande i tretton långa månader, genom alla gestalter af sorg, än förkrossande, än förstenande, men äfven förklarande, invigde honom på en gång till hans rätta lifsverksamhet och till dödens tidiga offer. Hvad en öm son vid sin moders plågobädd känner, det måste i mångdubbladt mått han känna, som med alla sin varelses trådar var fästad vid sin Mor och tillbaka utgjorde hennes hela verld. Anblicken af så mycket lidande, den inre, ofta qväfda sorgen i lifvets ömtåligaste ålder, måste slutligen krossa den, hos hvilken ett så känsligt hjerta klappade; och här bröts utan tvifvel hans helsas kraft. Men i denna lidandets skärseld bildade sig äfven den egentliga kärnan af hans inre lif, och den ton anslogs, som sedermera genomgick alla yttringar af hans tanke och känsla. Den naturliga älskvärdheten förvandlades i fromhetens barnasinne; enthusiasmen för phantasiens skimrande rikedom lemnade rum för en djup och klar känsla af enfaldens höghet; det ovissa svärmodet öfvergick till visshet om förgängligheten af det besmittade jordiska, och om oförgängligheten af

den nya skapelse, som genom Guds nåd uppstår derutur.

Alla hans öfriga förhållanden träda honom på samma gång närmare. Det innerligaste bland dem, förbindelsen med en jemnårig yngling till Lifvets trohet och Vetenskapens gemenskap, knöts vid denna tid. Hans talrika vänskapsförbindelser med ynglingar från samma hembygd och samma läroverk tillväxte i fasthet och innerlighet. — Från den Rationalistiska åsigt af Christendomen, han en tid hyllat, återvände han till enkel, orubblig tro. Han föresatte sig ett allvarligare, strängare arbete, och de studier begynte, som tillhörde kretsen af hans egentliga kallelse: den Philosophiska. Redan i början af 1830 hade «Blomsterknopparne» upphört. Det sinnelag, som i dem egde sitt uttryck, vek för ett djupare interesse, utgående från lifvets och smärtans erfarenhet. En allvarligare vetenskaplig riktning öfverensstämde härmed och yttrade sig i de spridda blad, som under loppet af detta år förvarade hans idéer, tilldess han om hösten, under dagar af ett märkvärdigt inre arbete, på en gång och likasom drifven af en oemotståndlig kraft, tecknade grunddragen till det Philo-

sophiska System, hvars utbildning sedermera blef hans uppgift.

Den 19 December 1830 dog hans Mor, efter årslånga lidanden, förorsakade af en tärande bröstsjukdom. Kjellanders sorg, hans saknad och hans tröst kan ingen bättre skildra, än han sjelf gjort det i de vid denna tid skrifna bref, af hvilka utdrag i denna samling äro meddelade. Hos en nära slägting, bosatt i Upsala, fann han emellertid både en moderlig ömhet och ett verksamt stöd vid omsorgerna för sin framtid. — Under sorgen utvecklade sig äfven ett kroppsligt lidande, en värk i sidan, hvilken likväl ännu oroade mer såsom tecken till en begynnande sjuklighet, än såsom en bestämd sjukdom. Under allt detta lidande, och kanske just eggad deraf, fortgick hans själs utveckling och verksamhet. Likasom hade en inre röst sagt honom, att endast en kort tid var honom beskärd på jorden, utbildade han under den följande våren med förundransvärd hastighet de åsigter, som voro honom egna i vetenskapen, under det han tillika vann allt större säkerhet genom sjelfständigt studium af den sednare tidens förnämsta philosopher: Fichte och Schelling, och snart äfven Hegel.

Under sommaren 1831 besökte Kjellander sin hembygd, för första gången sedan han lemnat den för att afresa till Akademien. I Westergötlands vackra trakter, bland dess stora historiska minnen, uppfriskade han sitt sinne; en från barndomen ärfd hjertlig tillgifvenhet mötte honom öfverallt; och de, hvilka lemnat honom såsom ett förhoppningsfullt barn, återsågo honom nu med deltagande såsom en blomstrande yngling. I återupplifvade barndomsminnen och omvexlande umgänge med personer, genom vänskapens och slägtskapens band med honom förenade, njöt han här ett skifte af hvila, af lugn och lefnadsglädje.

Med förnyade krafter återkommen till Upsala vid Höstterminens ingående, började han en läsning till sin förestående Grad, som snart måste omintetgöra de under Sommaren vunna fördelarne. Kjellander hade ständigt af inre håg drifvit sina studier; de kunskaper, som ett sannt vetenskapligt behof fört honom att söka, hade han inhemtat till ett mått, som kunnat göra honom vuxen en Lärareplats; men han hade derunder försummat mycket, som hörde till de yttre fordringarne af en med heder aflagd Examen. Dessa

fordringar ansåg han sig böra motsvara; en strängt fortsatt läsning var dertill nödvändig, och den ansträngning, han dervid måste göra, rubbade åter hans helsa. En bröstsjukdom, grundlagd genom arf både från hans Far och Mor, fick nu sitt tidiga utbrott, och i December detta år hade han det första anfallet af blodspottning, efter hvilket hans helsa aldrig fullkomligt återställdes. Mot det yttre tvång, som han nu för sin Examen måste ålägga sig, kämpade alltjemt lusten att fritt, af inre behof, drifva sina studier. Ofta såg man honom midt under den ifrigaste tentamensläsning öfvergifva denna, för att företaga ett deraf alldeles oberoende arbete i Philosophie och Språkvetenskap, och hvilket inga föreställningar kunde afhålla honom ifrån att fullända. Hans största framsteg under denna tid beteckna de strödda uppsatser, hvilka han, under Sommaren 1832, efter några dagar af orolig, svallande ängslan, nedskref i en oafbruten följd, under namn af «Embrya». Såsom detta namn tillkännagifver, äro de lifsfrön till en blifvande ny utveckling; men de äro likväl bestämda nog, för att angifva grundformen i denna, och torde kunna räknas bland

de klaraste uttrycken af hans egentliga riktning i Vetenskapen.

I December 1832 undergick Kjellander den Philosophiska Candidatexamen. Hans kunskapsbetyg voro utmärkt hedrande, och i det så kallade Afhandlingsprofvet pro Gradu erhöll han det högsta betyget, med det särskilda vitsord af en äldre Facultets-Ledamot, sjelf frejdad Författare, att Kjellanders afhandling, bland alla prof af detta slag, som han under sin Akademiska tjenstetid sett, var den, som förrådde de största författareanlagen.

Nästan omedelbart efter sin Examen började han det enda större arbete, som han fick fullända: den Akademiska Afhandlingen om Philosophiens Princip (De Notione Principii), *hvaraf han utgaf första delen såsom Gradual-Disputation, och hvilken, så väl för det djupa i åsigterna, som för den dialectiska skärpan i utvecklingen, vid Universitetet väckte allmän uppmärksamhet och stora förhoppningar för Fäderneslandets Philosophiska Litteratur.*

Yngst bland 82 kamrater, promoverades Kjellander, den 14 Juni 1833, till Philosophiæ Magister. Det var med dödens maning i sitt inre, som han fick

emottaga den yttre invigningen till en sjelfständig mannaverksamhet. Ett nytt anfall af hans bröst-sjukdom samma vår hade bekräftat farhågorna för hans helsa, och dess följder förlamade länge hans kraft vid det nya arbete, han hade hoppats och förberedt. Så blef den sista delen af hans lefnad en strid med sjukdomens domning och dödens hot, midt under en gryende mannaålders fordringar. Äfven i det andliga yttrade sig denna strid. Han klagade öfver en stiltje, en tröghet, som lade sig öfver hans inre lif, och han gjorde sig förebråelser för denna, ehuru den troligen var blott sjukdomens skymning, som småningom bredde sig öfver det ännu icke fullt utvecklade lifvet. Manlighetens mognad, fastän redan i sin uppgång tecknad med förgängelse, visar sig likväl och bildar, tillika med den tynande ynglingafriskhetens sista strålar, en mild aftonrodnad öfver hans lif.

Sommaren efter promotionen tillbragte han i Westergötland. Redan nu väcktes fråga om en utländsk resa till återställande af hans helsa; men förslaget förföll, dels i anseende till knappheten af hans

tillgångar, dels i brist af ett resesällskap, sådant som han både i yttre och inre afseende behöfde. I stället antogs den plan, hans Läkare framställt, att han skulle om vintern lefva i stillhet, vid strängare köld undvika hvarje beröring med den yttre luften och på detta sätt småningom stadga sin helsa genom ett stilla och försigtigt lefnadssätt.

Sålunda återvände Kjellander om hösten 1833 för sista gången till Upsala. Den friska, från yttre band befriade verksamhet, hvartill han så ofta förnummit kallelsen i sitt inre, fann han der icke heller nu. I stället blef hvilan honom ett behof, om hvars nödvändighet en vacklande helsa gaf ofta förnyade påminnelser. Under umgänge med kamrater, under en omvexlande läsning, under utbildandet och befästandet af hans vetenskapliga idéer förgick vintern. En vänlig krets af familjer, både genom hjertats och det litterära interessets värma honom nära, upptog honom bland sig och gaf åt hans lif ett nytt fäste och en ny rörlighet.

Emellertid hvilade icke hans productivitet, som vid det nya årets början yttrade sig i flera Skaldestycken af värde. Kort derefter började han en af-

handling »om den sköna konstens Arter», som likväl aldrig hann fullständigt utarbetas. Slutligen fullbordade han på våren sin före Promotionen började Disputation, för hvilken han af Faculteten erhöll dess högsta betyg, och kallelsen till Docens i Philosophiens Historia.

En ny blodspottning under vintern hade emellertid gifvit ökade anledningar till bekymmer för hans helsa. Personer, hvilkas omdöme var honom dyrbart, föranledde honom att åter upptaga tanken på en utrikes resa; det economiska hindret för densamma undanröjdes genom ett frikostigt understöd af samma slägting, som förut bevisat honom så mycken huldhet; resesällskapet med hans närmaste vän aflägsnade fruktan för den ensamhet, som förut afskräckt honom, och så beslöt han att i de sydliga länderna uppsöka både ett mildare klimat och det tillfälle till fullständigande af sin bildning, som han länge önskat.

Resan företogs i Juli månad 1834, få dagar före Choleruns utbrott i Sverige, och ställdes, öfver Westergötland och Göteborg, först till Köpenhamn, derifrån, öfver Kiel och Hamburg, till Rhenländer-

na, sedermera, genom Södra Tyskland och Schweiz, till Italien. Der voro Milano, Genua, Florens hvilopunkter, målet: Rom.

Denna resa har han sjelf beskrifvit i de bref till hemmavarande vänner, hvilka äro upptagna i samlingen. Hans helsas tillstånd var derunder bättre än man kunnat förmoda och tycktes icke lida af resans besvärligheter.

Äfven de första månaderna i Rom syntes han njuta en styrka och helsa, som icke på länge varit hans lott. Men redan under vintern började denna alltmer att vackla, och vid vårens ankomst, i slutet af Februari 1835, inträffade det sjukdomsanfall, hvilket genom ett sagta aftynande upplöste hans jordiska varelse. En sådan upplösning tycktes äfven tillståndet i hans inre förebåda. En dunkel skymning bredde sig öfver hans jordiska förhållanden, på samma gång som det himmelska hoppets ljus allt enklare, renare, högre uppklarnade deröfver. «Gud ske lof», yttrade han en gång, innan den sista sjukdomen utbröt, «om min eviga frälsning tviflar jag icke; huru det går med den timliga, derom är jag osäker.» — «Jag känner», sade han en annan

gång, »att många blommor fallit af mitt väsen. Jag blir, om jag med lifvet kommer utur denna crisis, mera fattig; gifve Gud, att jag äfven måtte blifva mera ren!»

*Före utbrottet af hans sista sjukdom inträdde en ljusning, då han under tårar högljudt prisade Gud, att banden lossnat, att han såg framåt mot en ny, friskare verld. Han gaf då, såsom ofta i sådana stunder, sin känsla luft uti improviserade verser. — Kort derefter utbröt hans sista sjukdomsanfall. Han sköttes derunder först af en berömd Romersk läkare, sedan af en Skotte, Doctor Kissock, hvilken med ömhet och skicklighet egnade sig åt hans vård *).*

I Maj, när Italiens vår visade sig i all sin herrlighet, lifvades för ett ögonblick hans kraft. Värmen var då redan stark och den tid inne, då han

**) Denne Läkare, hvilken i mer än 20 år hade uppehållit sig uti Italien och sysselsatt sig med vården af de Engelsmän, som för bröstsjukdomar så ofta pläga företaga resor till detta land, bekräftade den sanning, att dessa Italienska resor skada mer än de gagna. De kunna, efter hans uppgift, möjligen uppehålla någon tid, om sjukdomen ännu icke utbrutit, men medföra ingen väsendtlig hjelp, och påskynda i de flesta fall utvecklingen af det onda.*

hade bordt lemna Rom, för att uppsöka ett svalare klimat; men det var omöjligt att förmå honom dertill, förrän han fullständigare sett de många märkvärdigheter i Rom, af hvilka han ännu icke tagit kännedom. Så gjorde han färder i vagn, än kring den då yppigt grönskande Campagnan, än till palatser och gallerier, slutligen en utflygt till Albano och det undersköna Nemi.

Till hans vistelseort för sommaren hade Läkaren bestämt S i e n a, som, beläget högt bland Apenninerna, erbjuder ett sundt och svalt klimat. Resan dit företogs den 11 Juni. I anseende till hans sjukdom gjordes mycket korta dagsresor. I V i t e r b o, som ligger på halfva vägen, hvilades ut i tvenne dagar. Under vistandet der försämrades hans tillstånd. En morgon kände han detta ännu djupare än vanligt; han kastade då blickar tillbaka på hela sin föregående lefnad och talade om ovissheten att åter få se Fäderneslandet, om huru gerna han hade önskat att, vore det äfven blott en kort tid, få inträda i verksamhet och i offentligheten frambära några frukter af sitt arbete. Tröstad vid påminnelsen om de många vänner, hvilkas stöd och ledare han varit, och på hvil-

hvas hela lefnad han haft det största inflytande, lugnade han sig och tog derpå afsked af sin vän och reskamrat. Detta tillfälle var det enda, hvarvid han bestämdt yttrade sig om sin förestående bortgång; sedan talade han icke mer derom.

*Från Viterbo fortsattes resan den 15. Han hade likväl icke hunnit längre än till Buon-Convento *), en liten ort på 2 Svenska mils afstånd från Siena, då han plötsligt anfölls af en så stark mattighet och svettning, att han måste stadna och intaga sängen. Morgonen derpå, — det var den 18 Juni — var han ännu så stark, att han klädde sig och från fenstret betraktade en förbitågande procession (vid Corpus Christi-festen). Men på eftermiddagen förvärrades hans plågor; han somnade slutligen, och under denna sömn gick han stilla öfver till ett bättre lif.*

*Hans jordiska lemningar fördes till Florens, för att hvila i den Protestantiska Kyrkogården derstädes **). Begrafningen skedde den 26 Juni kl. 6 på*

**) Uti historien bekant genom Kejsar Henrik VII:s der timade död, år 1313.*

***) Denna kyrkogård, belägen tätt utanför stadsmuren,*

morgonen, i närvaro af den aflidnes reskamrat, af den Svenska Chargé d'Affaires i Florens och af tvenne Schweizare, Ledamöter af den Protestantiska Församlingen derstädes. Ceremonien förrättades af en Engelsk Prest.

Aftonen före årsdagen af hans död, d. 17 Juni 1836, upprestes öfver Kjellanders graf en minnesvård af marmor. Den föreställer en bruten colonn, symbolen af en tidigt afbruten lefnad. Dess Latinska inskrift innehåller på ena sidan hans namn, fädernesland och ålder, på den andra språket Joh. 17: 3: Detta är evinnerligt lif, att de känna Dig, allena sannan Gud, och den Du sändt hafver, Jesum Christum.

Ernst Kjellander hade ett behagligt yttre. En hög panna hvälfde sig öfver mörkbruna ögon, ur hvilka lyste själens eld, mildrad af barnslig godhet; en rak, starkt markerad näsa, en behaglig mun, öf-

nära Arno, är utmärkt skön. Den är planterad med Cypresser och Rosor, och från dess marmorbesådda kulle har man den skönaste utsigt fram emot det gamla Fiesole, öfver de förtjusande höjder, som på alla sidor omgifva Florens.

ver hvilken ett drag af stilla sorgsenhet hvilade, kinder tecknade med förgängelsens rodnad och en fint rundad haka bildade de öfriga dragen i hans ansigte. Det mörka, rikt lockiga håret förhöjde ännu mer skärheten af hans hy. Öfver det hela låg ett själens uttryck, som intog för honom ännu mer än det regelbundna i dragen. Hans kroppsbildning hade kunnat kallas stark, om den icke burit denna prägel af hämmad utveckling, som utmärker anlaget till den sjukdom, hvaraf han förtärdes. Hans ställning var något framåt lutad, och gången hade något sväfvande, likasom den rört sig efter lagarne af en inre musik.

En djup innerlighet, en sträng skärpa och en mild barnslighet voro de naturliga grunddragen i Kjellanders väsende. Men lifvets erfarenhet hade förmildrat dessa motsatser, sammansmält dem och låtit ett högre ljus deröfver uppgå. En stark och djup känsla af R ä t t *gick för öfrigt genom hela hans varelse. Vid hvarje i hans öden ingripande beslut hörde man honom fråga, icke hvad som var «nyttigt» eller hvad som var «godt», utan hvad som var Rätt. — Ett anlag till svårmod var af naturen nedlagdt hos honom, och den förtrolighet med smärtan,*

som var en följd af hans lefnadsöden, utbildade detsamma ännu mer. Men det antog likväl aldrig hos honom gestalten af Melancholie. Tvärtom, ju längre hans bana led, desto mer aflägsnade han sig från denna, som han sade, njutning af lidandet. Det mörka i lifvet visade honom till sin källa: synden, och i nådens förlåtelse sökte han dess bot. Kamp och lidande kunde väl äfven hos honom, och icke sällan, alstra en stun hårdhet eller ett tyst knot, men han bekämpade dem genom bön och genom Guds Ords läsning. Davids Psalmer voro i sådana ögonblick hans käraste tillflykt, och inga ord kunna skildra den ljusa förklaring, som då, efter den dunkla kampen, genom en flod af tårar gjöt sig öfver hans väsen.

Sällan finner man en menniska, hvilken genom sitt umgänge utöfvat ett större inflytande än Kjellander. Hos hvar och en, som trädde honom närmare, anslogos, likasom ovillkorligt, själens innersta strängar. Hans hjerta, sjelft rigtadt på menniskans högsta angelägenhet, framkallade äfven hos andra utsägandet af deras djupaste brist, deras heligaste längtan. Med samma kraft, hvarigenom han på detta sätt först hade inverkat, grep han sedan in i hvarje förhållan-

de, som för honom blifvit upplåtet. Han egde så-lunda en krets af vänner, hvilka slöto sig till honom med själens hela tillgifvenhet. Grundade på gemenskap i lifvets högsta frågor, utsträckte dessa förhållanden sin magt öfver både hjertats och förståndets verld, och öfverallt bistod han med råd, med tröst, med uppmuntran. Hans correspondens var ganska vidsträckt och sköttes af honom med stor sorgfällighet. En klarare bild af hans personlighet kan icke gifvas, än den, som sjelf framställer sig i hans bref. Det är emellertid mycket af denna brefvexling, som icke kunnat här meddelas, utan att träda det enskilda förtroendet för nära; och man har derföre ur densamma valt de stycken, som närmast antyda hans utveckling eller uttrycka hans sätt att se och känna. Det är dessa stycken, hvilka, efter olika correspondenter ordnade under trenne rubriker, utgöra bokens sista afdelning.

Få hafva i det mått som Kjellander, egt på en gång Tänkarens och Skaldens anlag. Med den förres både djup och skarpsinne förenade han den harmoniska organisation af själskrafterna, som utmärker den sednare. Men bandet mellan båda, och kraften,

som gaf dem näring, var Religionen. Från Lifvet, från dess erfarenhet hemtade han den styrka, som genomträngde dem, och främst från det lif, som är högst af alla: det Christliga.

Också var syftningen och andan af hans Philosophie i högsta och egentligaste mening p r a c t i s k. Begreppen: Vilja, Personlighet, Handling, Skuld, Straff och Försoning betecknade de hufvudfrågor, omkring hvilka hans philosopherande hvälfde sig; och i samma mån de, uti harmonie med hans inre lif, klarnade och befästades, i samma mån uttalade han äfven bestämdare sin åsigt, och sände derifrån förklarande blickar öfver hvarje fält för det practiska lifvets vetenskapliga betraktelse: Theologie, Ästhetik, Historia.

Skaplynnet af hans philosophiska forskning hade för öfrigt det utmärkande, att den i afseende på methoden närmade sig till Hegels stränga dialectik, under det den tillika i det inre var beslägtad med den djupa mysticism, som t. ex. Baader velat införa i Philosophien. Möjligheten dertill kunde endast ligga i en princip, som utgjorde en lefvande förmedling mellan dessa tvenne spherer. Sådan är den positivt

Christliga princip, Kjellander ville lägga till grund för allt philosopherande, och hvilken syntes honom innehålla ordet till den uppgift, på hvilkens lösning vår tids Philosophie under olika former arbetar.

Det enda fullbordade arbete, hvari Kjellander nedlagt sina philosophiska idéer, är hans Disputation. För öfrigt finnas de spridda i den följd af smärre uppsatser, som han nästan oafbrutet fortsatte från 1830 till 1835, och af hvilka ett urval är meddeladt. I dessa uppsatser skönjer man trenne elementer, hvilkas successiva framträdande äfven betecknar olika epocher af hans utbildning. Af dem är e t t fragmentariskt poetiserande, e t t rationalistiskt schematiserande, e t t i positiv anda dogmatiserande. Det sista kan så till vida anses vara det mest fulländade, som det förenar det reela uti innehållet af det förra med det sednares strängt rationella dialectik.

Hvad som i öfrigt utmärker dessa uppsatser, är den fulländning, med hvilken de äro utarbetade. Ofta dagens barn, äro de likväl nedskrifna så, som hade de omedelbart varit ämnade för trycket. Detta kom af den vana, han redan tidigt antagit, att icke sky någon tankens möda, för att utarbeta och strängt

veda hvart begrepp, och att aldrig lemna något ämne, förrän han bragt det till klarhet för sig. Denna vana af utarbetning sträckte sig till allt hvad han skref; till och med i bref underkastade han sig samma möda och lemnade samma fulländning.

Icke massan, utan kärnan, märgen, var hvad han i allt sökte och behöll. Hans uttryck egde icke alltid rundning och fullhet, men en hög grad af precision, korthet, klarhet, och kunde ofta genom ett ord, en bild, såsom med en blixt träffande upplysa ämnet. Den dialectiska färdigheten var hos honom ganska utbildad, och dess öfning vid de inom Nationerna i Upsala vanliga Disputationerna utgjorde för honom ofta ett nöje.

Om således lifsprincipen i Kjellanders philosophiska verksamhet var ett Theologiskt interesse, och dess form strängt dialectisk, så hade han likväl inkommit deri från Æsthetikens gebiet, och det æsthetiska qvarblef alltid såsom ett underlag, en inledning eller ett blomsterhölje för hans Philosophiska idéer. Arten af hans Poesie var för öfrigt icke denna klara afspegling af den yttre verlden, som, lekande med bilder, glädjer sig åt dessas skönhet, — det var en ton ur

hjertats innersta, hvilket sökte luft för sin känslas svall, eller ock en speculativ tanke, klädd i diktens drägt. Den genomgick för öfrigt flera utvecklings-perioder, och för att gifva ett begrepp om dessa, hafva äfven några stycken från hans tidigare ålder blifvit intagna i samlingen.

Man skulle efter allt detta icke tro, att Kjellander egde en stor fallenhet för Mathematik och Naturvetenskap. För hans framsteg i den förra vitt-nar likväl uppdraget, att vid en tillämnad högtidlig Disputations-act i Upsala försvara Theser i Mathematiska ämnen; för det senare ett, äfven genom practiska öfningar stärkt studium af Chemie. Mathematiken drefs af honom såsom ett älsklingsstudium, och det var för honom ofta en vederqvickelse att, efter någon tids arbete i andra ämnen, sysselsätta sig med en analys eller med lösningen af ett geometriskt Problem.

En varmt och insigtsfullt skrifven Nekrolog (Svenska Litt. Fören. Tidn. 1835, N:o 36) har hos honom anmärkt en likhet med Novalis. En sådan likhet bevittnade han äfven sjelf genom den förkärlek, han hyste för denne författares arbeten. Han liknade

honom i det varma sinnet, i förtroligheten med det djup, som i osöndrad enhet omfattar Religion, Philosophie och Poesie; men han skiljde sig från Novalis i afseende på fältet för sin betraktelse, hvilken vistades företrädesvis, icke på Naturens, utan på Historiens område, och derföre äfven hyllade en mer positivt Christlig åsigt.

Ifrån smärtans, förgängelsens, dödens hemlighet utgick den kraft, som hos honom yttrade sig, så väl i alstring som i lidande. Den var hans naturliga arfvedel. Men Nådens gåfva genom gången af hans öden var den till orubblig Tro klarnade insigt, att döden är syndens straff, och att en Gudomlig kärlek, segrande och försonande, höjer sig deröfver. Detta var för honom nyckeln till lifvets dunkla gåta, och han sökte för Vetenskapens frågor ingen annan lösning.

INNEHÅLL.

DIKTER.

PHILOSOPHISKA UPPSATSER.

UTDRAG UR BREF.

I.

II.

III.

DIKTER.

BÖN.

Mitt hjerta slår: i tårar ögat skälfver,
Och trångt är bröstet och för fullt det är.
Så djupt, så mägtigt det inom mig hvälfver
Ett dunkelt svall af känslor och begär.

Till hvem då gå? I hvilket sköte gjuta
Min ande ut och mina tårars flöd?
Till hvilket bröst mitt hufvud stilla luta?
I hvilken våg få svalka åt min glöd?

Till Dig, Försonare, vill hän jag ila,
Att löga mig i Ditt Bethesdas dam,
Att vid Ditt hjerta, som Johannes, hvila
Och mina frågor sagta hviska fram.

Ja, jag vill knäppa mina händer samman,
Som droge jag min Brudgum intill mig,
Och fromt bekänna, hvad den heta flamman
Inom mig vill, Förbarmare, för Dig.

Då, vet jag visst, skall sig Din ande sänka
Till Chaos ned, välsignande och ljus,
Att kraft åt tron, åt viljan renhet skänka,
Åt längtans dufva oljolundens sus.

Se, efter sanning, törstande, jag söker:
Ur friska källan vill jag dricka den,
Ur någon rännil ej, som grumlad kröker
Sin väg från henne — och förtorkar se'n.

Men är jag så förirrad till de brunnar,
Som men'skor gräft sig uti dy och skarn,
Gud, så förlåt mig! Ordet ju förkunnar,
Att ingen dryck skall skada dina barn.

För men'skors slägten ville fram jag träda
Och sanning kläda uti skönhets skrud,
Och saligt röra dem och ljuft dem gläda
Med hjertats värma och med lyrans ljud.

Ditt bifall jag i deras läsa ville,
Ditt pris befrämja med min lånta glans.
Är synd deri, min låga, Gud, Du stille
Och läre mig ta mot Din törnekrans!

Varmt slår mitt hjerta efter kärleks lycka,
Vidt söker blicken, hvem mig är beskärd,
Och famnen sträckes, längtande, att trycka
I en Seraph till mig min hela verld.

Gud, Du är trofast, och af Dig ej hånad
Vår traktan blir, och ej försmådd vår bön,
Är endast ren och etherskär min trånad,
Så vet jag visst, att kärlek blir min lön.

Men, om begärets elf besmittad strömmar,
En glömskans flod för själens högre lif,
Då bränn den ut, förjaga sinnets drömmar,
Och Du min enda, helga kärlek blif!

Se! som Johannes, till Ditt hjerta sluten,
Jag frågar, Jesu: Hvem förråder Dig?
Skall denna brand, som i min själ är gjuten,
Ifrån Din nåd försåtligt draga mig?

Så spräng då bort de alla stötestenar,
Om ej Ditt tempel byggas kan derpå!
Ransaka mig, förnim, hur' jag det menar,
Och gör med mig, som Dig det täckas må!

TILL MIN SYSTER.

Från himmelens ängder, der salig Du bor,
Stig neder, o Hilda, en stund till din Bror:
Stig neder på aftonens hviskande vind,
Att torka hans öga och svalka hans kind!

Hvad flög, som en stjerna, deruppe i skyn
Och vinkande log mot min tårade syn? —
Ack, väl jag förstod, hvad han ville, den vink:
«Gråt icke; jag kommer dit ned i en blink!»

Du kommer; jag ser Dig, jag känner Dig än,
Fast ej på så länge jag sett Dig igen.
Du ler: Du har sett mig hvarendaste dag
Deruppe från Englarnes saliga lag.

O Hilda, hur' skön för mitt öga Du står
I himmelsk, evinnerligt knoppande vår,
Der barndomens oskuld och ungdomens brand
Försystrade räcka hvarandra sin hand!

Så äfven, om jorden Dig egde ännu,
I ungdomens gullportar stode Du nu

Och sände i bäfvande aning och hopp
Din blick mot den verld, de för Dig låtit opp.

Men orden till aningens harptoner jag
Dig lärde, och tydde de klappande slag,
Och läste den trånad, som evigt jag när,
Afspeglad hos Dig, men förklarad och skär.

Vid systerligt hjerta jag hvilade då,
När vemodet ville till jorden mig slå;
När moln för mig skuggade himmelens rund,
Du blåste dem bort med en fläkt af Din mund.

HEIMER.

Hvar Skald jag ville Heimer kalla,
Det namn är skönt och djup dess mening är.
En främling här han irrar, böljor svalla
Emellan honom och hans hemland der.
Och af de fordna, hulda vänner alla
Ett minne blott, en englabild han bär.
För verldens buller sig den späda gömmer
I harpans djup. Hur' herrligt der hon drömmer!

Men, då hon vaknar och kring fjerran stränder
Än finner Nornans hårda magt sig slå,
Då gråter hon de ljufva hemmets länder.
Men harpan fattar Heimer sagta då,
Och lätt och skönt de konsterfarna händer,
I skära toner, på dess strängar gå.
Och åter engel'n sluts i fridens sköte,
Och hemmets bilder sväfva till dess möte.

Så vandrar han, en biltog man, — en ringa,
Förr konung der, med harpan på sin arm
Han vandrar fram, hans toner huldt betvinga

De hörandes af tjusning höjda barm.
Dock ej för deras pris och lön de klinga;
Hans Blomma vagga de från storm och larm.
Men fritt må verlden till hans vaggsång lyssna,
Om sorlets hvirflar för hans stämma tystna.

BORSTÄLLAREN.

Sagta smög jag mig i morgons
Bort, att öfverraska Lili
I sin morgonfriska skönhet,
I sin lätta morgonklädnad.

Och jag log och gjorde vinkar
Åt mig sjelf, så skälmskt förnöjda,
Då jag varsamt drog upp dörren,
Trädde in på tå i rummet.
Vid ett bord hon satt, den täcka,
Satt och läste, så förnuftig.
Men den bok, hvari hon läste,
Hvilade på hennes spegel,
Som hon slagit upp framför sig;
Och den täckte halfva glaset,
Ohöljd var den öfra hälften.

Alltså läste hon i boken
Först en mening; sedan slog hon
Högre upp den skälmska blicken,
Såg sitt eget svarta öga,
Der Cupido, liten konstnär,

Tusen meningar har skrifvit;
Såg de silkeslena lockar,
Såg den lilla fina näsan,
Och till halfs den mjella kinden.
Och hon log och sänkte ögat
Åter, rodnande, i boken.
Och så vexlade hon blicken
Ömsom mellan bok och spegel. —

Och jag hade kunnat stå der
Nöjd och tyst den hela morgon,
Hade hon mitt spejarhufvud
Icke hastigt sett i spegeln
Och från bok och spegel sprungit,
Att mig banna för försåtet.

SKILSMESSAN.

Till en Vän.

Ser du flodens böljor? — Blomstren kransa
Deras väg, der sjungande de dansa:
I de troget sammangjutnas speglar
Himlahvalfvet ljusomstråladt seglar,
Och af lågorna, dem Helios skickar,
En Olympisk flamma glöder der.

Se, ännu tillsammans ljuft de skalkas;
Men i banans midt en klippa nalkas.
Sången tystnar, hotande de ryta,
Dansen sluts, — de stormande sig bryta,
Dystert mörkna deras ljusa blickar;
Men orörlig kalla klippan är.

Och föreningsbanden våldsamt rifvas,
Snart åt skilda håll de trogna drifvas:
Klippans stängsel mellan dem sig höja;
Men en gång sig deras banor böja
Åter samman — och förtjuste ila
De igen uti hvarandras famn.

Så vi glada genom lifvet flögo,
Till hvarandras bröst oss troget smögo:
Fångande Olympens ljus och värma,
Trodde vi tillsammans oss få närma
Till dess ureld, der tillsammans hvila,
Sällhetsdruckna, i den lugna hamn.

Ödets klippa i vår väg sig ställde,
Sorgsna lydde vi dess jättevälde;
Men en gång dess herrskartid skall sluta,
Och de nu betryckta själar gjuta
Sig tillsamman, för att åter njuta,
Leende, en sällhet utan namn:

MENNISKANS SKAPELSE.

Tidens morgon grydde. I vexlande samdrägt stego morgonpsalmerna från den nya Skapelsen upp till Gud. Menniskosjälen, som låg slumrande i Hans famn, vaknade vid den skära musiken, lyssnade och såg sig om, lossade sig ur Hans armar och knäböjde tillbedjande.

Skön låg der den nyvaknade. Barndomens renhet och ungdomens eld, med ett förunderligt skimmer flytande tillsamman, väfde hans gestalt till en lilja som glödde, till en ros som log.

Sångljuden från naturens Andar lyfte sig sagta upp. Och ju högre de kommo och närmare till Gud, desto varmare klungo de, desto genomskinligare blefvo de och liksom förstodo sig sjelfva bättre: fråga förklarades i aning och suck i bön.

Herrans nåd och lifvets morgontjusning sjöngo de — och saligheten att det sjunga. Dock ett felades dem ännu: verkets krona felades.

Och de stämmor, som i oändlig vexling tydt sina tusenfaldigt olika fröjder, smälte nu — i känslan

af ett behof, en trånad — tillsamman i en, fromt enkel, chor:

Hertel sången stammar
Bruten än och half,
Bönens låga flammar
Oviss mot Ditt hvalf.

Lifvets morgon randas
Än blott svagt för oss,
Skuggors skiften blandas
Än med ljusets bloss.

Skänk Din verld, som famlar,
Lifvets fulla dag,
Sol, som herrligt samlar
Strålarnes behag!

Tryck då Ditt insegel
På Din skapelse,
Gif i vänlig spegel
Oss Ditt anlete.

Och Din älskling viga
Till vår Prest vi då,
Och vår sång skall stiga
Salig mot det blå.

«Mig begära de,» sade den knäböjande, och strålade i hög och from förtjusning.

Och Gud välsignade Själen, lade sina händer på hans hufvud, kysste hans panna och sände honom ned.

FÅNGEN.

Du ängsliga hjerta
I kammarn derinne,
Den mörka, den trånga,
Hvi klappar du så?
Din bäfvan, din smärta,
De frågor, ditt sinne
Omhvälfver så många, —
Låt mig dem förstå!

Visst fjerran ej mägtar
Din oro man höra,
Den hviskar så sagta,
Den klappar så skyggt.
Du klagar, du smägtar;
Jag lutar mitt öra
Förtroligt, att akta
På suckarnes flygt.

»Säg, om ej från dagen
En gryende helsning
Vill bryta mitt häkte

Och klarna min verld!
I morgonluft tvagen,
Förtjust af sin frälsning,
Kring sphererna sträckte
Då Psyche sin färd.»

Tig stilla, tig stilla!
Ty midnatten ligger
Och spökena ila
Omkring oss ännu.
Din väntan är villa,
Förgäfves du tigger;
Så gif dig då hvila,
Tig stilla ännu!

Det ängsliga hjerta,
Det hör ej — det väntar,
Det klappar och frågar
Så envist alltjemnt,
Om Solen ej gläntar
På dörren och tågar
Att lösa dess smärta
I tårsaligt skämt.

TÅREN.

Skälf der, perla,
I halfsläckt öga —
Arma, ensamma
Du, som jag!
Ej sannt, det vore dock
Skönare, vore
Osägligt saligt,
Att störta i rika
Tåreflöden
För kinden ned?

Arma, ensamma,
Nu skälf der!
Tårarnes källa
Ut är torkad. —
Naturligt! Sommarn
Har varit het. —

Måna, — hvad vill du?
Spegla kanske
Ditt bleka anlet
I tåren? —
Välan, så lek,

Som barnet leker
Med diamanten!
Och tacka Honom,
Lottutskiftärn,
Att dig Han gaf blott
En matt, behaglig,
Drömmande aning
Af det qval, som pressat
Den enda tåren!

Ha! —
Den lilla fann dock
En väg till slut
Till kindens fallaska,
Att släckas der,
Sugas in och dö. —

Mitt väsens gåta
Jag nu förstår.
I Modrens öga
Är jag en tår —
En tår, som skälfver der
Så allen,
Som matt förklaras
I månans sken.

Men längtans timma
Den blir ej lång,
Den tåren strömmar
Väl hän en gång:
Han störtar i Modrens
Kärleks famn,
Och släcks — i salighet
Utan namn.

LINA.

Ballad.

Till sin bädd alltre'n i hafvets vatten,
I den kalla, frusen höstsol gått:
Och deröfver, bredt af Modren Natten,
Dimmans täcke svällde tungt och grått.
Öfver våg och skog
Vindens vaggsång drog,
Döende, omkring det gamla slott.

Der vid fenstret i sin sorgsna kammar,
Drömmande och blek, en flicka står.
Sista gnistan i dess öga flammar,
Stelnad bäfvar der ännu en tår.
Blicken upp mot skyn
Till en sträng Försyn
Med en qväfd, upprorisk klagan går.

Hör, det klappar! Hör, det hviskar: «Lina!»
Och hon vaknar, Niobe, igen.
«Säg mig ej, att vindens suckar hvina,
Edwards stämma känner jag nog än.

Ur den kalla sjö
Kom han till sin mö.
Edward! Ännu är det varmt hos den.»

Och det susar, hviskar, klappar, kallar;
Fenstret öppnar hon. I nattens vind
Edwards ande kringom henne svallar,
Kysser svalt den feberbrända kind.
«Djup af salighet!
Fader! Nu jag vet,
Hur' du älskat, hur' jag varit blind.»

Men, när Solen steg föryngrad åter
På en himmel, hög och blå och klar,
Vid dess möte Lina mer ej gråter;
Lifvets puls — och sorgens, stadnad var.
Öfver våg och skog
Vindens afsked dog,
Der han flög och Linas ande bar.

SVANHVIT.

Canzone.

En hög Seraph, som lekande har kastat
Omkring sin ljusgestalt en kroppslig slöja,
Etheriskt klar och skir af andens strålar,
Och så hit ner på luftig vinge hastat,
Att flygtigt gästande på jorden dröja
Och smaka lätt af lifvets blomsterskålar;
Dess adelsbref sig målar
I ögats solglans och på pannans himmel,
Och vingen göms, — men Siarns blick den anar.
Det höga löjet spanar
Så klart, så säkert öfver allt vårt hvimmel,
Och jordens Son, förtjust vid Engelns möte,
I ödmjuk kärlek faller till dess sköte:

Så var den jungfru, som för drömmarn blänkte,
Då phantasien grep min trånads toner,
Och göt dem dristigt i en bild tillsamman,
Och salig lust med morgondagg mig stänkte;
Och, spridd förut kring alla regioner,
Der samlades den skära känsloflamman.

Men då min hulda gamman
Jag gick att utom mig i verlden finna
Och kroppsligt famnad sluta till mitt hjerta;
Då med oändlig smärta
Jag såg den vinkande alltjemnt försvinna;
Till ödslig tomhet upp ur drömmen vaknad,
Mitt väsen blef en ton af gränslös saknad.

Min sång blef suckan — stammande och bruten;
I tårar smälte hän min styrkas kärna,
Och vekan rök, som fordom brann i lågor.
Men se, — af stilla liljeglans omsluten
Stod fram för mig en mild, en svanhvit tärna
Och drog mig hän till sig på sagta vågor.
Af blyga aningsfrågor,
Af vänligt vemod och af ödmjuk kärlek
Dess späda väsende naturen spunnit. —
Hur' hvirflande den brunnit,
Vid hennes åsyn teg mitt inres härlek.
Så lätt, så stilla flöto blodets strömmar:
Ett barn jag blef och log i barndoms drömmar.

Och vid mig sjelf, knäböjande, jag sade:
Nu mer jag klagar ej och går ej dyster,
En bön om döden re'n i lifvets blomma.

Guds rika nåd intill mitt hjerta lade,
Urania ej, men hennes yngre syster,
Af lika Gudomsglans — den blyga, fromma.
Hvart ställer då den tomma,
Den Semeleiskt förvägna lystnad färden?
Är månans skimmer ej ett Solens minne?
Så i ett Svanhvits-sinne
Bor högheten som skönast, dold för verlden.
Och i min famn med bäfvande förtjusning
Jag slöt min lyckas himlarena ljusning.

TILL EN VÄN, SOM BEGÄRT ETT POEM.

En dikt begär Du? Beds af dunkla natten
En solblickshelsning, ljus och varm och skär!
En dikt begär Du? Beds af hafvets vatten,
Att blomsterskördar dig dess sköte bär!

Beds, — och du får en månes sorgsna fägring
Och stjernors glimt och blixtars brutna ljus;
Och här — en skumkrans och en svekfull hägring
För rosengården med dess doft och sus.

Jag är en natt, som minnets måne lyser,
Och tårestjernor — och en blixt ibland;
Men Solens höga skapar-anlet hyser
En annan verld bak' horizontens rand.

Ett haf jag är, ett flöd af evig trånad,
Som vaggar skummande i knot och kif, —
Och leker stundom med en skenbild, lånad
Utaf naturens fasta, friska lif.

PALINODIA.

Kom, o Sånggudinna,
Lär mig åter brinna
Af Din eld och vinna
I Dig min huldinna,
I Din konst min tröst.
Se'n den sista gången
Jag från dig och sången
Tog farväl, har mången
Tår jag gråtit, fången,
Med förstummad röst.

«Skolans» stränga magter
Mig från diktens trakter
Evigt stängt och vakter
Ställt mot tankens jagter
På den ljufva stråt.
När min känsla lågat,
Fåfängt har hon frågat
Efter ord. — Med rågadt
Qval har hon blott vågat
Ge sig luft i gråt.

Blott Sophia flydde
Ej från mig. Jag tydde

Hennes gåtor, lydde
Hennes bud. Då grydde
Än för mig ett hopp.
Men den stränga kände
Ej den ro, du sände;
Och den eld, hon tände,
Utan svalka, brände
Lifvets safter opp.

Dina lekars fägnad,
Ljuft af oskuld hägnad,
Mildt åt löjet egnad,
Morgondaggomregnad,
Kan hon ej förstå.
Ut, att tvifla, strida,
Räkna, speja, lida
Hon ifrån din frida
Barndomslust, du blida!
Ryckte mig också.

Men för dig mitt hjerta
Dock i saknads smärta
Slog, när dunkel svärta
Skymde dina bjerta
Färgers spel för mig.
Du har hört mig kalla,

Echos svar blott skalla,
Du min tår känt falla,
Sett min trånad svalla —
Och förbarmat dig.

I EN MINNESBOK.

Hvad är stormens höga brusning,
Tvingande med magt naturen? —
Sjukdoms yrande berusning,
Våldsamhet, af vanmagt buren.
Men i vestans milda väder,
I det tysta, stilla, svala
Rikast bor och klarast träder
Herrans ande fram, att tala.

Hvad är färgers varma fägring,
Skälfvande i yppig brånad? —
Ljusets brutna, fallna hägring
I sin syndakänslas trånad.
Blott det hvita, blida, skära,
Som ej jordens barn vill smaka,
Gifver ljusets fulla ära,
Rena oskuldsfrid tillbaka.

Herrans högbet klarast blänker
Fram ur ödmjukhetens spegel;
Blott åt hjertats enfald skänker
Herrans rikedom sin pregel.

Och i vemodet, hvars lena
Glöd skall sagta mogna anden,
Ler en helsning från den rena
Friden i de bättre landen.

CHRISTI EFTERFÖLJELSE.

I en Thomas af Kempis.

Hans röst jag kalla hörde,
Hans bild jag skymta såg:
En nyväckt längtan rörde
Så underbart min håg.
Hvart har Han nu försvunnit?
Hvart vek Hans bana af?
Ack, att jag Honom hunnit,
Och Han sin frid mig gaf!

Men bort all tvekans hvimmel!
Ser jag ej der Hans spår?
Till Honom och Hans himmel
I dem jag säkert går.
Fritt stinge törnets pilar
På lång och rastlös stråt!
Så lätt min fot dock ilar
Den vigda väg framåt.

En gång jag målet hinner,
Der Han mig vinkar re'n

Och nu ej mer försvinner,
Ett fjerran gåtlikt sken.
Lugnt sluten till Hans hjerta,
Jag ser Hans anlets ljus
Och glömmer vägens smärta
För glädjen i Hans hus.

DET ENDA MINNET.

Tidens lia hittar
Hvarje lifvets fröjd:
Sorgens gift besmittar
Sjelf dess blomnings höjd.
Men af Stunden sviken,
Dit ännu du flyr,
Der i dunklets riken
Minnets måna gryr.

Se dess bilder! Skära,
Genomskinliga,
Skulle gift de nära?
Skulle de bedra?
Dödens eldprof redan
Öfver dem ju gått:
Lifvets kraft de sedan
Oförgängligt fått.

Ack, en död ej släcker
Dödens välde än,
Stundens fröjd han släcker,
Släcker minnet se'n.

Endast smärtans skördar
Stå ovanskligt qvar,
Nattens magt ej mördar
Hvad af natten var.
Öfvergifna sinne!
Är då allt förbi?
Fins då ej ett Minne,
Som vill evigt bli?
Som från synden, sorgen
Sjelft befriadt är
Och i sig en borgen
För hvart Minne bär?

Se! åt stunden skänker
Det en evig halt:
Se! som hopp det blänker,
I förbytt gestalt —
Minnet af Det hjerta,
Som vår synd förglömt,
Kalken af vår smärta
Och vår ondska tömt.

Och att ej mer släckas,
Ej fördunklas mer,
Vid det minnet väckas

Du de andra ser.
Så en Ton, allena,
På din harpa väckt,
Hörs med sig förena
En befryndad slägt.

JUNGFRUN PÅ SJÖASTRAND.

Det går en jungfru vid sjöastrand;
Ungt är mitt lif.
Men sjön han brytes på gulan sand.
Våller mig den tunga.

«Du sjö! hvi brytes Du vid min fot,
Och sjunker tillbaka alltså med knot?»

Din vän han suckar till Dig alltså;
Han vill Dig famna, men kan ej nå.

Och jungfrun ser utåt sjön allt vidt:
Än går han i vågor, än ler han blidt.

«Du sjö! hvi går Du i vågor så,
Men ler dessemellan så klar och blå?»

Din vän han skiftar så sinne städs;
Men Dig han sörjer, och Dig han gläds.

Och jungfrun ser åt det andra land:
Der skönjes så fjerran en liten blå rand.

«Du land! hvi syns Du så fjerran der?
Och hvi är Din färg allt så blå och skär?»

Din vän han vet ett förlofvadt land:
Han når väl en gång sin jungfrus hand.

Väl fjerran vinka det landets berg:
Dock lysa de i himmelens klara färg.

Skön jungfrun hon gick med en bön från strand;
Ungt är mitt lif.
Men sjön han brytes alltjemnt på sand.
Våller mig den tunga.

TILL MARIA.

På dig jag tänker, när för minnets villa
Min barndom dyker evigt upp och flyr:
Uti din röst, likt ur ett fjerran, stilla,
Dess blida helsning för min längtan gryr.

Jag skådar dig, när i min håg jag hvälfver
Med blygt begär en väntad framtids rön:
Uti din rodnad mig till mötes skälfver
Hvar salig skickelse, hvar helig lön.

Om mig en glädje bryr i vänligt hvimmel,
Om mig en blixt af tjusning genomfar,
Till dig jag blickar, på din pannas himmel
Min glädjes mening hvilar lugn och klar.

Jag söker dig, då sorgens udd mig sårar
Och syndens natt mig fattar med sitt ve:
Uti ditt öga genom gömda tårar
Jag smärtan ser i sin försoning le.

Dig famnar jag, när fromt i bön förklarad
Min längtan höjer sig, min suckan dör:
En evig bön, å nyo tänd och svarad,
Uti ditt lif jag sagta andas hör.

Min framtids löfte och min barndoms minne!
Ehvart jag blickar, möter blicken dig.
Min sorg och lust, min böns gestalt och sinne;
På dig jag tänker, o, så tänk på mig!

GODNATT.

Godnatt, Maria! Än en dag af saknad
Har sig förtärt uti sin stilla brand:
Och nästa morgon får jag helsa, vaknad,
En flätning mindre i min längtans band.

Ej kan Du höra, hur' kring mig nu klingar
Den gjutna malmens sorgligt klara bön,
Hur' ljudets våg än vidgar sina ringar,
Dig hinner icke någon böljas dön.

Och dock — den suckan, som inom mig bäfvar,
Som slocknar re'n på mina läppars gräns,
Den stumma bön, som kring Ditt minne sväfvar,
Den, vet jag dock, af Dig i fjerran käns.

Godnatt, Maria! Längtans dagar ila,
Tills ock den sista sjunkit fromt och gladt,
Och hand i hand, och blick mot blick får hvila,
När se'n en gång jag säger Dig: godnatt!

AFSKED I ROM.

Till G. A. N.

Haf tack för alla stunder,
Som ljuft och oförtänkt
Bland främlingverldens under
En hemmets ro mig skänkt.

Re'n är den sista inne:
Snart Rom för Dig blott var;
Dock dröjer än ditt minne
Med mig i Södern qvar.

Låt du min bild få följa
Med dig till bådas Nord!
Och helsa till den bölja,
Som hvälfs mot Sver'ges jord!

LÄNGTAN EFTER DÖDEN.

Efter Novalis.

O, bort! o, ned från ljusets verld
I jordens dunkla sköte!
Oss bådar en välsignad färd
Hvar bitter smärtas möte.
Fast trång och klen vår farkost är,
Till himlens strand han fort oss bär.

Hel dig, du evighetens natt,
Du hvila, som ej rymmer!
Af dagens qvalm vår håg blef matt
Och tynad af bekymmer.
Vårt främlingslif har mist sin ro:
I Fadrens hem vi vilje bo.

Hvad vill på denna jorden mer
Vår tro och kärlek göra?
Det gamla med förakt man ser:
Kan oss det nya röra?
O, ensam och betryckt den står,
Hvars hjerta för det Fordna slår!

Den fordna tid, då själars brand
Till herrlig flamma tändes,

Och Fadrens anlete och hand
Af menniskorna kändes,
Och högsint stor, enfaldigt mild,
Än mången liknade hans bild;

Den fordna tid, då yppig stod
Urgamla stammars blomma,
Och barn begärde ge sitt blod
För himmelrikets fromma;
Och, huru lifvet än höll fast,
Af kärlek månget hjerta brast;

Den fordna tid, då ungdomsmildt
Gud sjelf sig uppenbarat,
I tidig död sitt lif förspillt,
Sin kärlek oss förklarat,
Och ångst och smärta tagit på,
Att oss mer kär Han vara må;

Med ängslig längtan se vi den
I dunkel natt försvunnen;
I denna verld kan ej igen
Vår dyra skatt bli funnen.
Gå måste vi till hemmets frid,
Att skåda denna helga tid.

De våra slumra länge re'n:
Hvad kan oss än fördröja?
Vårt lefnadslopp är brutet se'n,
Nu qval oss nederböja.
Här fins ej vinst, ej egendom:
Vår själ är mätt, och verlden tom.

En bäfvan ljuft oss genomfar,
Oändligt genomsvallar;
Mig tycks, utaf vår sorg ett svar
I fjerran återskallar:
Till oss de käras håg ock trår,
Oss deras längtans helsning når.

O, hän då till vår kärleks grund,
Intill vår brudgums hjerta!
Var tröst, re'n svalkar qvällens stund
Vår kärlek och vår smärta.
En dröm snart löser våra band
Och förer oss till Fadrens land.

PHILOSOPHISKA UPPSATSER.

Till Constructionen af Sedlighet, Vetenskap och Konst.

Fragmenter och Utkast.

Cap. I. Grundformen för all construction är:

Väsen, Innehåll.

Form.

Väsen i Form.

§. 1. Enheten anses vanligen för Philosophiens fundamental- och principal-begrepp. Med hvad skäl, det är angeläget att undersöka.

Det se vi: eger detta sin riktighet, så blir philosophien, i sitt negativa moment, en mot all Mångfald, ej blott mot förståndsuppfattningen deraf, riktad dialectik och, i sitt positiva, ett contemplativt försjunkande i Enheten, hvarifrån allt utgående att construera Mångfalden blir ett fall och en orimlighet.

Men dessa två elementer, förkastande af Mångfalden och försjunkande i Enheten, utgöra just, under namn af resignation (syndaånger) och tro, den religiösa känslans character och kunna derföre icke tillhöra tanken på samma sätt. Känslans egendom är ett Unum, Tankens ett Universum, en Mångfald,

Motsats, hvilken visserligen, såsom namnet Universum säger, syftar åt detta Känslans Ena, men just derföre har och erkänner det utom sig, såsom ett blott anadt.

Mångfald, Motsats. Motsats är den enklaste Mångfald; hela Mångfalden blott den sjelfnödvändiga utvecklingen af en stor Motsats.

Tanken fattar blott relationer och hans character är motsättning. Icke desto mindre har han sitt Absolutum; men detta är, såsom ock namnet antyder, ett fulländadt, ett helt af — således inre — relationer, är just Relationen sjelf. Deremot blir ett Enkelt alltid för Tanken ett absolvendum, ett halft, ett relativt, som söker något Utom.

Sjelfva den Enhet, hvarom vår tids philosophie talar, kan icke tänkas utan såsom motsatt Motsatsen. Huru är den då ett absolut? Huru ett högsta för tanken, då den är underkastad Motsatsens lag? Man söker komma ifrån detta så, att man säger: här menas icke den Enhet, som är motsatt Motsatsen, utan den, som är Enheten af Enhet sjelf och Motsats, och som derföre icke skulle kunna hafva någon Motsats motsatt sig. Men detta krångel hjelper icke. Ty, om jag kallar den förra Enheten för A, den sednare, förmenta absoluta, för B, så är i Enheten B gifven endast Enheten af Enhet A och Motsats, men ej Enheten af Enhet B sjelf och Motsats. Det finnes derföre, motsatt Enheten B, en Motsats B. Eller, då man säger: Enheten af dessa två begrepp, Enhet och Motsats, har man icke i och med detsamma satt dessa begrepp äfven såsom två, satt deras

inbördes Motsats tillika med deras Enhet och såsom motsatt den? Eller huru talar man om Indifferensens differentiering, o. s. v.? — Men, antaget ock, att i Enhet B vore gifven dess egen Enhet med Motsats B, hvad mera skäl har jag då att kalla henne Enhet än Motsats? Det är lätt att se, i hvilka ändlösa motsägelser man invecklas.

Så kunna ej heller vi sätta vår philosophies princip, Motsatsen, utan att tillika sätta Enheten, såsom motsatt den och liggande i bakgrunden såsom dess villkor. Men vi se i detta tanketvång just bekräftelsen af vår princip, och finna cirkeln uppkomma, icke genom något fel af oss, utan blott derigenom, att tankeverksamhetens lag göres till object för den, äfven i denna stund, deraf bestämda verksamheten sjelf.

I sammanhang härmed kunna vi ock förstå Identitetslärans betydelse. En ren och fullkomlig Enhetslära, Pantheism, kan icke försöka en construction af Mångfalden. Det gör dock Identitetsläran. Hon är i sjelfva verket en half Motsatslära. Slumrande Motsats är hennes Enhet, — Identitet, Indifferens; Enheten blott så vida, som den, just i kraft af ofvan utredda tanketvång, skymtande i bakgrunden, anas i begreppet Motsats och deri ligger förutsatt såsom villkor för sjelfva dettas möjlighet.

§. 2. Från Motsats utgår då philosophien. Men från hvilken? Huru lyder den högsta, allt omfattande Motsats?

Det kunde tyckas, som åskades här en ytterligare, synthetisk bestämning af begreppet Motsats. Så är det dock ej. Ty i sådant fall (då synthes är resultatet af en Motsats) förutsattes en Motsats verkligen före den jag finge, som således ej vore den högsta, allt-omfattande. Analytiskt måste denna finnas ur sjelfva Motsatsbegreppet, fattadt i dess renhet och allmänhet.

Hvad är då Motsats? Det är naturligt att, först då detta blifvit utredt, får allt det ofvan sagda sin fulla klarhet och giltighet.

Motsats — vill kanske någon efter Principium Contradictionis svara — är det förhållande mellan två begrepp, hvarigenom de utesluta hvarandra. Om så vore, då stode slätt till med hvad vi ofvanföre talat i den akt och mening, som gåfve tvärtom det ena begreppet det andra vid handen, satte det med sig.

Men Principium Contradictionis talar icke om Motsats i allmänhet, utan om Motsägelse, d. ä. Motsats emellan de predicater, som tilläggas samma Väsen. Då den nekar och utesluter denna, jakar och förutsätter den i och med detsamma möjligheten af predicering i allmänhet, förutsätter således en Motsats — på grammaticaliskt språk: emellan Subject och Predicat — på philosophiskt: emellan Väsende och Form.

Vi gå närmare på saken. I all Motsats ligger begreppet om en handling: Motsättningen. Hvad är då som sätter? Icke något Tredje; ty då får jag en ny Motsats mellan min Motsats och ett Tredje, och

kan äfven der fråga: Hvem sätter den? — och så i oändlighet. Utan af de två motsatta sätter det Ena nödvändigt det Andra med sig, emot sig. Detta Ena är då för sig — och för mig, som vid efterconstrueringen skall utgå från dess ståndpunkt, — ett Inom, ett Positivt, Väsende; detta Andra är för det ett Utom, d. ä. Begränsning, Form.

Ty begränsning är detsamma med ett Utom, hvilket rent tänkes, hvilket ej tänkes sedan bilda något Inom för sig, något Sjelft.

Det är klart, att detta förhållande, så vida en ren motsägelse skall undvikas, icke kan vara ömsesidigt, så att detta Andra sedan åter kunde vara Väsen emot det Första, då det en gång är satt såsom blott begränsning, såsom icke något Sjelft.

§. 3. Väsendet, Innehållet, skapar först sin Form, och impregnerar den sedan, sätter först begränsningen, sedan sig i den.

Vi hafva här att göra med två sinsemellan rakt motsatta, men för oss lika orimliga, åsigter af verldsmångfaldens construction (ty om Gudomlighetens egen inre mångfald och sjelfconstruction kunna de consequent icke tala), hvilka taga ettdera af Motsatsens membra, såsom Enhet, till sin princip, och ensamt derur söka att utveckla hela mångfaldens series, tilldess de så, mena de, hinna leda sig till det andra; då deremot för oss detta är omedelbart i och med det första gifvet, och mångfalden just de bådas synthesis.

Det kommer nu an på, från hvilketdera membrum man utgår.

a) Emanationsläran tager till Enhet och princip det Högsta, det Positiva i hela dess lefvande fullhet och ser det, under fortsatt gång nedåt, utåt, alltmer förmörkas och negativisera sig, tilldess det kommer till absolut mörker och negativitet. Denna lära synes för en half reflexion, af missförstådt, dels speculativt dels religiöst, interesse, särdeles antaglig.

Man tycker sig hafva denna utströmning så klar och tydlig för sig. Men, går man till botten, så blir den ingenting mindre. — Ty är den en utströmning till att sätta ett Utom? Ett Utom kan icke så småningom bildas; det sättes med ett slag, helt simpelt, i och med ett Inom. Är den en utströmning till att fylla ett, således redan såsom sådant satt, Utom? Hvadan har då detta kommit? Emanationsläran, der hon mathematiskt förutsätter det, vet intet svar på denna fråga. Vi veta ett sådant. Men vi veta och, att, har en gång ett Inom satt ett Utom, så är dettas fyllande sedan endast såsom återgång inåt, *ἀνω ὁδος*, tänkbart. Detta är Emanationsläran orimlighet i sitt begrepp.

Vidare, huru vill Emanationsläran besvara de factiska argumenter, som hemtas från all utveckling — planetarisk, organisk, intellectuell, — der vi se det innersta först sätta ett yttersta, för att derpå bilda ett närmast inre; sedan åter taga detta, såsom yttre, till basis för en ny, ännu mer inre, skapelse; och så fortsatt?

Och idéen om själens odödlighet, huru måste hon behandla den? Vårt jordlif, såsom sådant, blir för henne ett fallet tillstånd; redan detta är otillfredsställande. Men det värsta är, att hon mathematiskt visar detta falls nödvändighet, — visar, att det Gudomliga måste gå allt längre ut ifrån sig och allt mer förmörkas. Hvad blir då förgängelsen af en form annat än öfvergången till en än längre bort, än lägre? En återgång kan först och främst icke consequent tänkas, förrän vid gränsen; men Emanationsläran, huru hon det ock förmenar, kommer aldrig till gränsen, emedan ett Utom icke så småningom låter bilda sig. — Och sedan, huru skulle en sådan återgång åstadkommas? Det fallna kan icke upprätta sig sjelft. Det högres hjelp behöfves. Denna kan blott genom nedstigande räckas. Men för Emanationsläran är allt nedstigande successivt och ett fall. Och det, som hjelpa skulle, kommer i samma predicament med det, som skulle hjelpas. Det blir sjelft ett fallet.

Och likväl har det religiösa interesset mycken del i den Emanatistiska åsigten. I missförstådt nit att fatta Gudomligheten rent och högt, anser man den endast kunna skapa det fullkomligaste. Detta är nu, att börja med, halft; ty efter denna grundsats vore Gudomligheten, consequent taget, först då rätt ren och hög, om den alldeles icke skapade något. Men i sjelfva verket, huru rent och högt fattar väl Emanationsläran Gudomligheten, då hon underkastar den en mathematisk nödvändighet och i tysthet likasom förutsätter

begreppet om ett Rum, ett förhållande mellan ett Inom och ett Utom, före sin lära om Gudomligheten och dess emanation, såsom fyllande detta Utom.

Vår lära ser i hvarje lägre form af lif en förberedelse till, en aning och prophetia om en högre, och finner i sjelfva verket den Gudomliga magt och kärlek störst, som kan gifva sina barn allt mera och mera del af sitt lif och sin salighet.

b) Evolutionslärans Enhet åter är absolut Negation, hvilken hon ser, i fortsatt gång uppåt, alltmer positivisera sig, tills den kommer till absolut ljus, medvetande och fullhet. Likväl kan Mörker, utan förutsättning af Ljus, icke tänkas; ännu mindre ett dess potenterande uppåt, utan ett Ofvan, som drager det till sig. Natten är den grund, som ljusets princip tagit, att derpå bilda sina taflor; den brud, han skapat sig till mottag för sin Gudomliga alstringslust.

I motsats mot Emanationsläran, finnes för Evolutionsläran, med samma skäl som den sinnliga verlden, en osynlig fortsättning af utvecklingens kedja och en dess högsta punkt, en förstling af all creatur, en Christus. Men han sörjer, såsom i Jean Pauls dröm, att ingen Gud är. —

Jemför man med vår Creationslära den i första Mose Bok gifna skapelsehistorien, så finner man: i det stora, först Chaos, hvaröfver Guds ande, såsom aning, sväfvar; sedan det lifvande Varde, hvarmed anden sänker sig ned till massan, genomtränger den alltmer, att det varder, i stigande utveckling,

allt ganska godt. Och i afseende på Mikrokosmos, först: «Gud gjorde menniskan af jordens stoft»; sedan: «och inblåste i hans näsa en lefvande anda, och så vardt menniskan en lefvande själ» och Guds beläte.

Det kunde synas, som vore Qvinnan lifvets högsta potens, i det hon skapades efter mannen; såsom ock Stagnelius säger:

Tusen bilder föddes af naturen;
Qvinnan, sist ur modrens sköte buren,
Täflade med Solens Gud — och vann.
Se'n den tiden föder icke jorden.
Ofruktsam är tidens maka vorden,
Se'n behagens alla rosenstrålar
I en brännpunkt samlade hon fann.

Så är det dock ej. Mannen visar sig just deri såsom högst och Guds beläte, att han också har sin Form, sitt mottag, sin brud, som varder efter, i och med, utaf och ur honom; att han också har sin idée, som realiserar sig. Qvinnan är mannens personligblifna tanke om den natur, till hvars herre och brudgum han är satt. Derföre är i Moses' Gudomliga berättelse om Evas skapelse betydelsefullt inflätad mönstringen af creaturen.

§. 4. Formen sjelf har således värde, såsom minne af Väsendet, såsom aning af Synthesen.

Minne och aning — det är i grunden detsamma. Hvad som har varit, skall åter blifva; hvad som skall ske, det är redan skedt.

Således, med afseende på hvad *i* följande constructioner skall bestämmas, är Rummets och Tidens sanning, Klarhetens och Kraftens godhet, Meterns och Rhythmens skönhet, egentligen blott ett minne eller en aning af ett Sannt, Godt, Skönt — en längtan, ett begär derefter — en bön derom.

Till och med i en högre spher är detta Sanningens förhållande till Godheten och Skönheten.

Och, — till complement af hvad vi ofvan sagt om Qvinnans betydelse — häraf förstår man, huru «Qvinnan varder salig genom barnsbörden» (1 Tim. 2: 15), huru «das schöne Geheimniss der Jungfrau, das sie eben so unaussprechlich anziehend macht, ist das Vorgefühl der Mutterschaft» (Novalis).

§. 5. Detta är nu det procedere, som genomfördt utgör Universi sjelfconstruction, hvilken philosophien har att göra efter.

Likasom Triangeln är grundtypen för all Geometrisk construction, är således grundtypen för all Philosophisk: Triaden, hvars allmänna Formel

A; B; A i B

är intet annat än den ofvanstående:

Väsen, Innehåll

Form

Innehåll i Form,

alldenstund vårt *i* säger, att A är innehåll och B form, innehållande.

Cap. II. Det Absolutas Trias är.

Väsen:	Godt,
Form:	Sannt,
Väsen i Form:	Skönt.

Vårt förfarande har hittills varit inledande, således utifrån gående, analytiskt, dialectiskt, hvarigenom vi kommit till motsatsens och constructionens allmänna, hypothetiska begrepp och typus. Nu blir vårt förfarande ett gående inifrån, categoriskt, synthetiskt.

§. 1. Väsendet måste, sjelft omedelbart och af intet annat satt, innehålla i sig den sättande möjligheten af allt; det måste, emedan det första begreppet är absolut enkelt, alldeles icke vara annat än denna absoluta Möjlighet: det vi ock kalla absolut Godt, Vilja.

Enhetens spher. Absolut Väsende.

§. 2. Det Första, då dess väsen och begrepp ej annat är än skapar-lust och magt, sätter nu ett Andra: den framgångna uppenbarelsen och bestämdt gestaltade förklaringen af detta dess väsen. Möjligheten sätter Verklighet, det Goda — ett Sannt, Viljan — Vetande.

Mångfaldens spher. Absolut Form.

Anm. Mången skulle vilja göra det Sanna till Väsen, det Goda till Form. Men det Reala är just det Goda — det Sannas, Idealas, Formalas, Begripandes möjlighet — viljan af förnuft. Viljan

vill förnuft såsom secundum; förnuftet begriper viljan såsom sitt antecedens och prius, sitt reale och object.

§. 3. Men detta Andra, om det ej skall vara ett fallet och söndradt ifrån det Första, måste återupptagas till enhet dermed. Det Första har satt det Andra såsom sin spegel: så speglar det sig nu deri. Det har satt sin begränsning och fixering: så sätter det nu sig i den, så först erkännande densamma såsom sin. Detta blir sjelft ett Tredje och heter, såsom Möjlighetens och Verklighetens varande hos hvarandra: absolut Nödvändighet; — såsom det Godas och Sannas: Skönt; — såsom Viljans och Tankens: Känsla, Salighet.

Harmoniens spher: Väsendet i Form.

Anm. Denna absoluta Trias är grunden till all verldens mångfald. Utan opus ad intra hos Gudomligheten kan opus ad extra omöjligen tänkas.

Evolutionsläran har just det felet, att ingen absolut Trias föregår och ligger till grund.

Emanationsläran vill väl yrka Trinitet, men fåfängt; ty, om det Gudomligas andra hypostas är en emanation ur den första, och den tredje åter ur den andra, så äro de båda utom det Gudomliga och kunna blott villkorligen räknas dit. Erkännandet af den andra hypostasen, såsom sin uppenbarelse, är nödvändigt å den förstas sida. Detta erkännande utgör den tredje. — Bibelns Trinitetslära fattas vanligen på Emanationsläraus vis. Likväl heter det ju uttryckligen: att Anden ej utgår af Sonen, utan af

Fadren och Sonen — «Anden, som enar dem bägge» — just den röst, som säger: Denne är min käre Son, i hvilken jag hafver ett godt behag. «Det substantiella band, hvarigenom Fadren och Sonen bestå i hvarandra och bekänna hvarandra» *). — Fadren, Skaparen, Möjlighet, sin egen först och främst. Sonen, Hans Förstfödde, sin egen Verklighet. Anden, som vittnar om Sonens utgående af Fadren. Liknelsen, som ligger i ordet Ande, är ej emanatistisk. Ande är just vexelverkan (polaritetsförhållande) mellan två redan satta (hos oss: vår kropp och verlden).

§. 4. I denna Trias är nu det eviga Väsendets lif (såsom Saligheten vittnar) fulländadt, absolut och inom sig afslutadt. Och det finnes ingen utgång eller progression till något utom, framom och efteråt satt, emedan intet efteråt sättes, utan genom ett behof och en brist hos det föregående, sättande.

§. 5. Men inom sjelfva utvecklingen af denna Trias ligger sättandet af en hel Timlighetsverld i och förmedelst det Andra i denna utveckling eller Tanken, hvilkens character är mångfald och söndring.

---

*) Böhme. Schelling i "Bruno" har det äfven så. Jemför Augustinus, Henrik Suso, Lessing.

Cap. III. Det Relativas Pentas är denna:

Väsen.

Första Form.

Andra Form.

Väsen i Första Form.

Väsen i Andra Form.

---

§. 1. Då det Absolutas Trias blifvit satt sålunda:

Väsen:	Godt.	Vilja.
Form:	Sannt.	Tanke.
Väsen i Form:	Skönt.	Känsla, —

men Tanken till sin natur är det söndrande, ideellt bestämmande; så fattar han, jemte den absoluta Tre-enheten, tillika hvarje membrum deraf för sig såsom i sig sjelft och väsendtligt, sätter hvart och ett såsom en egen totalitet och dermed en väsendtlighet med afseende på denna totalitet, såsom dess lifsprincip, såsom det sig i denna totalitet organiserande, sig formgifvande. I afseende på dessa enskildta totaliteter inträder tanken åter såsom söndrande, sättande deras membra åter, hvart och ett såsom en totalitet för sig, och så fortsatt. Detta är Relativitetens construction, en subconstruction mer och mer.

§. 2. Men med denna enskildta väsendtlighet sättes en ny Formbildning. Blott ett Väsen är absolut och sätter en evig, enda bestående Form och sig i den med Gudomlig, hvilande, salig fullhet. De enskildta ändliga Väsenden, som icke äro Allts posi-

tiva möjlighet, utan allenast sin sphers, måste, så vida de icke skola affalla från Alltet, från det Hela och brottsligt söndra sig, erkänna sin enskildthet i afseende på det Hela, jemte sin allmänhet inom sin spher. De måste, jemte sin hvilande Form, sätta erkännandet, att denna icke är evig, sätta dess offring och dymedelst den negativa möjligheten af Alltet utom.

Denna Andra Form innebär således möjligheten för all progression vid construerandet, hvilken progressions möjlighet icke ligger i Trias *).

«Men, — kunde invändas, — man kommer likväl från den absoluta Trias till relativiteten.» — Svaret är: man kommer till den, icke progrediendo. Relativiteten är ej efter denna Trias satt, utan inom den satt, utgörande Formens, Förnuftets, modus existendi och dess uppgång i Anden. Nämligen så, att Förnuftet, Ordet, sätter enskildta väsendtligheter och för hvarje väsende dess egen Form — Första Form. Men, så vida som Förnuftet icke kan i Anden uppgå till enhet med Grunden, utan att det så gör i hvarje moment af sin uppenbarelse och utveckling, så griper ock Anden in i hvarje construction af enskildta väsendtligheter — adlar och helgar den genom enskildhetens offring, som är — Andra Form. Så är den andra Personen en i ändligheten uppenbarad, lidande Gud: den tredje en den ändliga uppenbarelsen offrande och helgande — helgande genom förstörelsen.

*) Hvilket anmärkes mot Hegels Triad-Construction, der all progression är villkorlig.

Man får således inom det ändliga och enskildta, i stället för en Trias, en Pentas (egentligen af två Triader, men innerligt sammanflätade *]):

Väsen.

Första Form.
Andra Form.

Väsen i Första Form.
Väsen i Andra Form.

§. 3. Hvar och en af de Tre Ideerna construeras i följe häraf på detta sätt:

Godt.	Sannt.	Skönt.
Nödvändighet.	Rum.	Meter.
Frihet.	Tid.	Rhythm.
Godt i Nödvändighet.	Sannt i Rum.	Skönt i Meter.
Godt i Frihet.	Sannt i Tid.	Skönt i Rhythm.

De båda Formerna förutsätta hvarandra, sättas med hvarandra. (Så kan, i vår ändliga verld, själen icke vara utan kropp.) Den ena, reala, är blott den andras, idealas, nödvändiga inskränkning, fixering, stelning, fällning. **)

*) I denna sammanflätning ligger möjligheten till flerfaldiga, mer och mindre skenbara, Triader. — En clav till utredande af förhållandet till Schellingska constructionsmethoden.

**) "Raum — ein Niederschlag aus der Zeit, nothwendige Folge der Zeit. Natur — ehemalige Freiheit, daher durchaus Boden der Geschichte." (Novalis.) — "Die Architectur — chrystallisirte Töne." (Winkelmann.)

§. 4. Den menskliga Anden, såsom Väsen i andra Form af Förnuftets spher, är det genom timligheten framgångna och till sig komna Förnuftet, är Logos' beläte. Såsom sådan har han samma skapande, construerande natur, som Logos, skapar sig en ny verld: reflexionens, frihetens, — egentligen en efterconstruction af den Första Skapelsen. På detta sätt omfattar han nu alla Tre Ideerna, likasom Logos; men i stället för det Godas, Sannas och Skönas spherer construeras här: Sedlighet, Vetenskap, Konst.

§. 5. Hos menniskan således, den medvetande, ger det abstracta Goda Religion, Sedlighetens hjerta och blomma. De öfriga membra träffa in med de Gamles Cardinaldygder, när, såsom billigt är, man i dem nedlägger en högre betydelse, inre, större, Christlig. De två första, blott formella: σωφροσυνη, Klarheten, och ανδρεια, Kraften, den sednare redan innehållsrikare, men likväl ännu endast formell i jemförelse med de båda andra, med innehåll fullt impregnerade: σοφια (Vishet), Rikedom i klarhet, och δικαιοσυνη (Rättvisa), Godhet i kraft.

§. 6. Det abstracta Sanna ger Philosophien. Läran om det Sannas former, Mathematiken, är antingen Rummets: Geometrie, eller Tidens: Analys. Det Sanna i Rummet, Natur, ger Naturlära; det Sanna i Tiden, Ande, — Historia.

§. 7. Det abstracta Sköna ger Poesien. Architecturen är Meterns, Musiken är Rhythmens re-

presentant *). En ny, impregnerande nedsänkning af anden — och Architecturen gjuter sig till Plastik, och Rhythmen lifvas och värmes från Ljudets till Ljusets: Musiken blir Måleri.

§. 8. Constructionens utseende blir således detta:

Religion.	Philosophie.	Poesie.
Klarhet.	Geometrie.	Architectur.
Kraft.	Analys.	Musik.
Vishet.	Naturlära.	Plastik.
Rättvisa.	Historia.	Måleri.

Hvilken figur, med sina parallelismer och potenser, redan genom blotta åskådningen ger rika ämnen till betraktelse och begrundning.

Men deri ligger tillika ett rikt frö till mångfaldiga analoga constructioner, hvilkas utveckling completterar och detaillerar denna.

Cap. IV. Första Idéens Spher.

Godt.

Om det abstracta Godas construction är:

Godt.

Nödvändighet.
Frihet.

Nytta.
Rätt. —

---

*) Fabeln om Amphion är märkvärdig. De Gamle visste således också, huru Architecturen och Musiken äro slägt.

och det allmänna Sedlighetsbegreppets Pentas är:

Religion.

Klarhet.

Kraft.

Vishet.

Rättvisa, —

så blir vidare Religionens Pentas denna:

Kärlek.

Ödmjukhet.

Tålamod.

Tro.

Hopp.

Ödmjukhet och Tro (Resignation och Elevation) äro erkända syskon i afseende på det passiva — Tålamod och Hopp likaså i afseende på det activa — religiösa lifvet; Kärleken är högst.

Man kan nu i mångfaldiga riktningar combinera denna sphers begrepp, dels med hvarandra, dels med de öfriga sphererernas. Sålunda construeras:

Intellectuell Sedlighet

analogt med	Philosophie:	Djup.
	Geometrie:	Tydlighet.
	Analys:	Precision.
	Naturvetenskap:	Rikedom.
	Historia:	Skarpsinne.

Ästhetisk Sedlighet

analogt med	Poesie:	Skönhet.
	Architectur:	Ordning.

Musik: Lifligbet.
Plastik: Rundning.
Måleri: Behag. *) —

Hit hör äfven Constructionen af de olika Religiösa Åsigterna, hvilken blir denna:

Väsen. Mono-theism. Ren Enhet, Sannt.

Första Form: A-theism. Ren Negation, Intet, Rum, Atomism.

Andra Form: Di-theism. Tidens, Förgängelsens, form, Dualism.

Väsen i första form: Pan-theism. Analogt med Natur.
Väsen i andra form: Poly-theism. Analogt med Historia

Anm. Blott i formell mening kan det talas om olika religiösa åsigter; uttrycket innebär då endast så mycket som: åsigter i afseende på Religionen. Deremot kan det, i ordets reella betydelse, icke gifvas mer än en, i innehåll och anda, sannt religiös och religionens idée fullt förverkligande åsigt.

Cap. V. Andra Idéens Spher.
Sannt.

Det Sanna, der det sätter sig såsom bildande egen totalitet med egen väsendtlighet, ger denna Pentas:

---

*) Här bör anmärkas, dels att Constructionerna af flera hufvudbegrepp fela, såsom icke utförda af Författaren, dels att mångfaldiga combinationer och sammansättningar finnas utförda, af hvilka endast några äro upptagna såsom exempel. *Utg. Anm.*

Väsendet är *det evigt Sanna*, rent, gudomligt, oändligt, rikt och fullt Sanna.

Dess Första Form är det rena Utom, Negationen af Sanning och Vara, Intet, *Rummet*, det tomma och hvilande.

Dess Andra Form är den Förstas, det hvilandes, Negationens, Utom'ets offring, Vexlingen, Förgängelsen, som dock just söker positivitet — *Tid*.

Väsende i Första Form, det Sanna i Rummet, hvilande, men nu mer rikt, är *Natur*.

Väsende i Andra Form, det Sanna i Tiden, vexlande, men i förgängelsen ett blifvande, vardande, uppåtstigande, rikt i syftningen, i hungern, i längtan, i aningen, i salig fattigdom, är *Anden*, Historiens heros.

Anm. Förgängelse är Vardandets basis och villkor. Tiden är icke Vardande; den är blott dess grundläggning, förgängelsen.

Häraf följer *Vetenskapens* Construction:

Analogt med	Sannt:	Philosophie.
	Rum:	Geometrie.
	Tid:	Analys.
	Natur:	Naturvetenskap.
	Ande:	Historia.

Syntheser inom denna Construction:

Geometrie uti historisk vetenskap	=	Geographie.
Analys	—	Chronologie.
Natur	—	Statistik.
Historia	—	Egentlig Historia.
Philosophie	—	Samhällslära.

Geometrie uti Naturvetenskap	=	Physik.
Analys	—	Chemie.
Natur	—	Empirisk naturlära.
Historia	—	Geologie.
Philosophie	—	Naturphilosophie.

Nu följa constructioner inom de särskildta hufvudbegreppens spherer.

Construction af Philosophiens arter:

Godt.	Religionsphilosophie.
Nödvändighet.	Driftlära, Lycksalighetslära.
Frihet.	Frihetslära, Rättslära.
Nytta.	Samhällslära.
Pligt.	Pligtlära, Sedelära.
Sannt.	Metaphysik.
Rum.	Geometriens philosophie.
Tid.	Analysens philosophie.
Natur.	Naturphilosophie.
Ande.	Andens philosophie.
Skönt.	Ästhetik.
Meter.	Logik.
Rhythm.	Dialectik.
Vackert.	Architectonik.
Sublimt.	Critik.

Utkast till en Construction af Geometriens grundbegrepp:

Väsende är Rummet. Det är visserligen för det evigt Sanna dess Form (och heter då Intet), men i sig

och för sig (och då heter det Rum), dock Väsen, möjlighet af egna Former. Genom dessas sättande och sättandet af sig i dem går det just den eviga Väsendtlighet till mötes som med sitt innehåll vill impregnera det, såsom sin Form. Aningen, längtan, hiatus efter det högre reala framträder just genom Formernas sättande och Rummets sättande af sig i dem.

Formerna äro två, såsom alltid. Den ena, Första: rent Utom och Negation; den Andra: erkännandet, att denna Form icke är evig, dess offring, föränderlighet, förgängelse.

Första Formen: rent Utom och Negation i afseende på Rummet är

Gräns, af Euclides upptagen bland definitionerna, ehuru dess begrepp förekommer uttryckligen i den 3:dje och implicite finnes öfver allt. Icke heller är den, såsom der angifves, «det yttersta», utan det, som bestämmer detta sjelft: det rena Utom; icke heller «af Någonting», emedan Ting sättes först i och genom begränsningen, betingandet. Dessutom är detta uttryck för allmänt och ger en metaphysisk, i stället för mathematisk, definition.

Den Andra Formen är den Förstas, är Gränsens förgängelse, föränderlighet, i rummet nämligen, — ty hvarom är annars här fråga? — således flyttbarhet. Detta ligger till grund för och utgör i sjelfva verket begreppet

Storlek, som förutsätter Gräns (enligt Kjellins ganska riktiga anmärkning till 1 Def., i 5 Boken af hans Geometrie), — men, för att upphäfva denna

såsom bestående. Detta är den mening, som i sjelfva verket ligger till grund för det vanliga talet om öklighet eller minsklighet, hvilket sjelft eljest synes förutsätta de begrepp, som det vill förklara: Storlekens och Storhetens.

Då nu Rummet sätter sig i dessa sina Former, uppkommer först

Figur (Väsen i första Form), Rum i begränsning. Heter hos Euclides alltför allmänt: det, som är inneslutet inom en eller flera gränsor; sedan

Storhet (Väsen i andra Form), Rum i storlek, Rum i afseende på storleken betraktadt; ej mer öklígheten och minskligheten, utan det ökliga och minskliga sjelft. —

Construction af de Geometriska Dimensionerna:

Gränsen, Rummets Första Form, är i och för sig dock Väsen, möjlighet af egna former. Från Rummets synpunkt, såsom dess Form, kallas han Gräns; men från sin egen, der han tager sig sjelf, såsom medelpunkt, väsende, egen form-möjlighet, egen begränsnings-möjlighet, således ännu egen oändlighet, kallar han sig

Utsträckning: som icke är Rummet, men i Rummet, förutsätter och mätes af dess begrepp, varande just dess begränsning, men det positiva, väsendtliga och sjelft oändliga deri. Men «Unbegränztheit» är «Begränzbarkeit». Derföre sätter Utsträckningen tvenne Former, för att sedan i dem sät-

ta sig, såsom begränsad begränsning, det är: Dimension.

Punkt är dess Första Form; rent Utom och Negation i afseende på Utsträckningen, det rent utsträckningslösa.

Den Andra Formen är den Förstas förgängelse och föränderlighet, är Punktens flyttbarhet, är

Längd; den är (såsom i allmänhet den Andra Formen, eller Förgängelsen) Dyadens uttryck; bestämd af två punkter och egentligen icke annat än deras tvåhet, — sjelf icke med Utsträckning impregnerad, utan blott dess lefvande aning, offring af det utsträckningslösa, Negation deraf, utan reell Positivitet.

Men nu impregnerar Väsendet, Utsträckningen, sina Former och sätter sig i dem såsom i dem begränsad, såsom Dimension, hvilket Längden ännu icke är, utan blott den rastlöst ilande aningen deraf.

Nedlägges Utsträckning i Första Formen, i den rena Negationen och Fixeringen, så uppkommer

Bredd, det hämmande eller hämmade, fixerande eller fixerade, det stillastående, likasom punkten, men med utsträckning.

Men, på Bredden, som sin Basis, stiger Väsendet i sin Andra Form,

Höjden, eller, hvad som är detsamma, Djupet, den adlade, förklarade Längden, som visserligen, likt denna, söker, men ej, som Längden, söker Väsendet i Form, utan, (just emedan hon i högsta mått eger detta), — rent Väsende, Breddens offring och dermed slutet på hela denna utvecklings-

series, beredelsen till och antydningen af en annan spher: Storlekens. —

Tidens (Analysens) spher construeras så:

Väsen:	Tid.
Första Form:	Enhet.
Andra Form:	Förhållande.
Väsen i Första Form:	Summa.
Väsen i Andra Form:	Function. —

Construction af Naturens spher:

Naturlif.

Materia.
Polaritet.

Kroppslighet.
Organisation.

Organismens spher construeras sålunda:

Väsendet i all Organism, det organiserbara, det sig sjelft organiserande, Enheten och Möjligheten af Organism, är det rena Lifvet.

Dess Först satta Form, fixeringens, stelningens, crystalliseringens, fällningens, det afslutna, liggande, hvilande, är Mineralet.

Dess Andra Form är längtan, syftningen, rörelsen från Mineralriket, Jordens rike, det derpå såsom på sin basis uppväxta, men derifrån växande och sträfvande, Mineralets förgängelse, Organismens (den fulla, rätta Organismens, som är synthes af Lif och Form) lefvande aning (likasom Linean är Dimensionens) — Blomman.

Nu lägger sig Lifvet ned i sina Former, hvarigenom de få sin medelpunkt i sig sjelfva, sjelfständighet, fri rörelse.

Väsen i Första Form, det skarpa, stränga, hårda, afslutna, det hvilande, liggande, horizontala, — frigjordt till rörlighet, är Djur.

Väsen i Andra Form, det uppåt och nedåt polariserade, perpendiculärt, uppåt syftande, det smältande veka, — frigjordt till rörlighet, är Menniskan, icke mer, som hennes förebild, Blomman, fäst med sin nedre pol i jorden; icke heller är denna här lifvets källa och villkor, såsom hos Blomman roten är, utan här bor lifvet i den öfre polen, som nu blifvit fullt realiserad, derföre sluten och rundad till hufvud, då den hos blomman endast var en aning och sträfvan, uttryckt i den öppna, halfva kronan.

Anm. Då de högre stationerna hafva de lägre såsom momenter i sig, så finnes t. ex. ett mot blommans både lif och organisation motsvarande moment af lif och organisation hos menniskan, nämligen det genererande, productiva och reproductiva lifvet med sina organer. —

Construction af Temperamenterna:

Temperamenterna äro blott Fyra; ett Femte temperament, till Pentadens fyllande, söker man förgäfves. Hvad är då det femte, när det icke är Temperament? — Det, som Temperamenterna temperera, således Väsendet i allt Temperament:

Anden, den fria, Gudomligt oberoende, oändliga. (Characteren?)

Dess begränsning sker i Tvenne Former. Den Första, det stillastående, fixerade, stela, hämmade, negativa, Andelösa — Phlegma.

Den Andra är dettas offring; sträfvande till delaktighet af Anden; förgängelsen och förstörelsen, men, såsom sådan, dock sjelf det skarpaste, mest bestående, ett oändligt Utåt — Choleriskt Temperament.

Men, gjuter sig Anden i Phlegman, då blir slemmet blod, stillaståendet inom sig förnöjd fullhet, rikedom, lif — Sanguiniskt Temperament.

Och, impregnerar Anden det Choleriska, då blir detta icke mer ett Utåt, utan ett Uppåt, Centralsyftning i stället för Lateralsyftning, längtan, icke mer från Första Formen, utan från Väsendet i Första form, från det sanguiniska naturlifvet till det rena eviga väsendet, till den fria, oändliga Andens delaktighet — Melancholie.

Hvem ser icke, att Anden är Poesien, den fritt öfver allt sväfvande — att Phlegman är Architecturen, den hvilande, med sina massor, sin tyngd och sin bestämmelse efter tyngdens begrepp, — att det Choleriska är Musiken, lefvande inom lateralspheren, det lineara, evigt förnyade spetsiga, längtande och i längtan fördröjande; — att det Sanguiniska är Plastiken, stillastående, likasom Phlegman och Architecturen, men med Ande; således blott det med sig förnöjda: rikt, fullt, yppigt, smältande, mångfaldigt i formerna; — att Melancholien med sin syftning uppåt till Ljuset (och derföre också sina skuggor) är Måleriet?

Phlegman är Punkten.
Det Choleriska är Linean.
Det Sanguiniska — Ytan, Vidden, Bredden.
Melancholien — Höjden, Djupet.

Utkast till Construction i afseende på Samhälle:

Samhälle:	Stat:	Styrelse:
Kyrka.	Prest.	Theocratie.
Familj.	Bonde.	Despotism.
Kast.	Adel.	Aristocratie.
Bolag.	Borgare.	Democratie.
Stat.	Styrelse.	Constitutionell Monarchie.

Cap. VI. Tredje Idéens Spher. Skönt.

Icke blott Ästhetik i vanlig, icke religiös, bemärkelse, utan den helige Andens, Känslans, Salighetens, spher.

Construction af det Skönas spher:

Skönhetens, Salighetens
Ande.

Material (Naturformens helgande).
Ideal (Andra Forms, begreppets helgande).
Konst (Naturens helgande).
Cultus (den ändlige anden sjelf substrat för helgelsen och invigningen).

Subconstructioner af dessa begrepp:

Andens Construction.
Känsla.

Smak.
Phantasie.

Talent.
Genie.

Materialets Construction.

Parallelism.

Meter.
Rhythm.

Ensemble.
Effect.

Idealets Construction.

Saligt, himmelskt skönt.

Angenämt.
Lustigt (comiskt).

Vackert (sinnligt skönt).
Sublimt.

Konstens Construction.

Poesie.

Architectur.
Musik.

Plastik.
Måleri.

Cultens Construction.

Andakt.

Symbol.
Allegorie.

Offer.

Sacrament.

Så slutas ändlighetens construction med Sacrament, då den börjat med Religion. —

Konstens spher innefattar icke blott de egentliga Konsternas, Naturkonsternas region; se här idéer till en mer omfattande construction:

Sinnets Konst (Kunst des Gemüths).

Ordnande Konst.

Konst att leka.

Konst att bilda.

Konst att lefva (Kunst des Lebens).

Subconstructioner:

Kunst des Gemüths innefattar:

Enthusiasm (Kunst der Liebe).

Contemplation, Konst att fixera.

Ironie, Konst att förstöra, upplösa.

Konst att njuta (Genuss), Evdämonism.

Konst att röras, Pathos. (Humor?)

Konst att bilda är den spher, som ofta anses för den enda; den innefattar:

Poesie.

Architectur.

Musik.

Plastik.

Måleri.

«Lebenskunst» är reflexionen öfver dessa kon-

ster. Menniskan blir här substrat, i stället för naturen. Denna spher innefattar:

Rhetorik.

Cosmetik.

Declamation.

Dans.

Mimik.

Försök till Poesiens construction:

Det Sköna tillhör känslan. Poesien såsom det andligen ursköna tillhör en andlig urkänsla, lefver i andens, i personlighetens innersta.

Poesiens Pentas blir nu denna:

Väsendet: Personliga känslan i sin rena oändlighet,

Lyrik.

Första Form: Denna känslas fixering i det poetiska sinnet; sinndikt,

Gnomik.

Andra Form: Fixeringens lösning, sinnets försvinnande i mångfalden; «van»-sinne,

Comik.

Väsen i första Form: Lifvet i fixeringen, såsom gestalt, utbildande sig fullt, rikt, nöjdt — interesse,

Epik.

Väsen i andra Form: Lifvet i förgängelsen, såsom förlossning, uppenbarande sig, högt, stort, uppåtsträfvande — interessets mening,

Tragik.

Lyrikens Pentas:

Väsende: Personliga känslan såsom idée,	**Ode.**
Första Form: Idéens fixering, verklighet, ändlighet sjelfbekräftad i	**Visa.**
Andra Form: Verklighetens, ändlighetens upplösning i	**Satir.**
Väsen i första Form: Idealisk ändlighet,	**Idyll.**
Väsen i andra Form: Ändlighetens upplösning och försoning genom idéen, till idéen,	**Elegie.**

Denna bildar genom sin reflexion öfvergången till

Gnomikens Pentas:

Väsende: Ren, genomförd betraktelse, (Hesiodisk)	**Lärodikt.**
Första Form: Gnomikens Punkt, anmärkning,	**Epigramm.**
Andra Form: Det uddlösa, hänsyftningen till något annat,	**Gåta.**
Väsen i första Form: (Æsopisk)	**Fabel.**
Väsen i andra Form: (Dantes)	**Allegorie.**

Anm. Motsatsen mellan Gnomikens båda Former, **Epigramm** och **Gåta**, är interessant såsom den enklaste och mest abstracta gestalt af den allmänna motsatsen mellan **symboliskt** och **allegoriskt** i konsten.

Comik:

Aristophanisk Comedie.

Charactersspel, Mime.

Intriguespel, Farce.

Borgerligt Lustspel.

Comisk Opera.

Epik:

Epopée.

Beskrifning.

Romance.

Saga.

Roman.

Tragik:

Ren Tragedie. (Kyrka.)

Charactersspel, Dialog.

Känslospel, Cantat.

(Borgerlig.) Dram. (Familj.)

(Historiskt) Skådespel. (Stat.)

Anmärkningar om Pentas i allmänhet.

Det ändligas construction sker således genom en Pentas, der Väsendet sätter sig i tvenne Former, af hvilka den sednare både ger den förras förgänglighet såsom varande ändlig och tillika, impregnerad med Väsendet, hänvisar på en progression.

Det är klart, att denna Pentas äfven kan be-

traktas såsom en Tetras, då man nämligen afser från Väsendet såsom den alltid flyende, fördolda, mystiska, enkla möjligheten och finner dess uppenbarelser vara fyra: Första och Andra Form, Väsen i första och Väsen i andra Form.

Men i Tetras ligger äfven en Heptas, så vida första Formen är Enheten (den negativa), andra Formen Dyas (emedan Tvåan är = icke sammanbunden och försonad Mångfald, förgängelse); Väsendets varande i Första Form är Enhet, emedan Idéen går under i och sjunker tillsammans med Symbolen; men dess varande i den Andra är Trehet, såsom Allegorie eller Dyadens, Tvåhetens, hänsyftning på Idéen, såsom det Tredje, öfver Tvåheten. 1, 2, 1, 3, = 7.

Om Philosophiens Namn.

«Philosophien», säger Hegel, «har blifvit kallad Verldsvishet. Dock är hon, framför allt, vetande om den absoluta anden. Men, likasom Religionen (i seder och lif), så går äfven Philosophien härifrån ut i verlden, reflecterar sig i det verldsliga. Så till vida har då namnet sin giltighet.» *)

Men det förlorar då äfven sin betydelse af characteristiskt i motsats mot Theologien. Vi erkänna motsatsen och vilja bibehålla det characteristiska i betydelsen: ehuru kanske på annat sätt än namnets ursprungliga gifvare menat. För oss characteriserar detta namn Philosophien, icke såsom vore den genom inskränkningen till det blott verldsliga afskiljd ifrån Theologien, hvilken då å sin sida inskränkes till något blott deistiskt, utan såsom den der i olika riktning mot Theologien öfverfar samma fält: således med ingen annan olikhet till innehåll än den, som följer af olikheten i riktning. Philosophien utgår från det **verldsliga**, för att förmedla det till ett **vist** — evolutivt bearbeta det till dess identitet, d. ä. dess concreta negation i ett Gudomligt. Philosophien är reflexion på det verldsliga, men derigenom just det

*) Philos. der Religion, I B. S. 89.

verldsliga reflecteradt i ett Gudomligt; tvärtemot Hegels ord, men i enlighet med hans egen evolutiva method. Theologien utgår från det Gudomliga, för att — icke förmedla det (hvilket sker blott med ett passivt object), utan — följa dess (det lefvande, activa subjectets) egen förmedling af sig sjelft till ett uttaladt (Logos) och derigenom dess reflexion i det verldsliga.

Nu om namnet Philosophie. Vi börja här åter från början. Vi betrakta philosophien först i hennes egentligaste, inskränktaste betydelse, i motsats mot positiv vetenskap i allmänhet. Philosophien är då den negativa vetenskapen, par excellence. Icke som vore hon i sitt resultat en negation af de positivas innehåll (tidens Rationalism), utan så, att det innehåll, som för den positiva vetenskapen är såsom ett direct gifvet eller sig gifvande, det samma blir för Philosophien, såsom negation af negation. Den omedelbara negationen är subjectet in abstracto; den negation åter, som, förmedlande, förer subjectiviteten ett positivt innehåll till-mötes, är den dialectiska evolutionen, subjectivitetens sjelfförnekelse, «Entäusserung». Det positiva målets väsende är likväl just det, att ej vara resultat af ett annat, utan blott gifva sig sjelft; det måste förutsättas före negationen och dess förmedling, det betingar denna förmedling, är i henne och för henne, men blott såsom ett latent, immanent. Der latensen upphör, upphör förmedlingen, negationen, Philosophien: det positiva vidtager i full rätt.

Finnes nu icke ett uttryck af detta förhållande i sjelfva namnet Philosophie? Här synes först, att i namnet intet object för vetandet är angifvet; utginge man ifrån ett objectivt, så vore vetenskapen positiv. Den omedelbara negation, idealitet, subjectivitet, hvarifrån philosophien utgår, antydes således genast igenom blotta frånvaron af all objectsbestämning för vetandet, och philosophien enoncerar sig såsom den enda allmänna vetenskap, i motsats mot alla särskilda, positiva.

Men från denna omedelbara negation går philosophien ut, genom förmedlande negation, subjectivitetens sjelfförnekelse. Detta uttryckes af det φιλεῖν, som utgör den enoncerade principen i ordet. Det är denna Verksamhet, som utgör begynnelsen af enonceradt lif och existens, ifrån ett förut blott omedelbart vara: som grundar och bär den blifvande fixerade gestalten af resultatet. Sökandet utgör philosophiens characteristiska grundbegrepp*).

Huru åter föremålet för detta philosophiens sökande är ett latent, immanent, antyder ordet σοφια, som är ett objectivt vetande, men outtaladt, blott inneboende, likasom det också är objectivt blott i

*) Då man vanligen talar om betydelsen af detta φιλο —, såsom uttryckande, huru man till idéen blott kan oändligen approximera, så menar man ej något för philosophien characteristiskt, utan något, som är gemensamt för all verklighet i dennas förhållande till idéen, så snart hon fattas af en abstract reflexion.

allmänhet, utan bestämdt object. I de positiva vetenskaperna utgår man från objectet, såsom det första, sig direct meddelande. Objectet är då sjelfständigt och derigenom i sig bestämdt, ett visst object, såsom t. ex. i Theologie, Physiologie, Psychologie: *Θεος*, *φυσις* etc. Jag har här först en omedelbar position; denna fasthålles också i uttrycket och utgör den positiva begynnelsen i de namn, vi citerat*), hvaremot det första i philosophiens begrepp var en omedelbar negation, som flydde allt uttryck. Denna positiva existens uttalar sig, — en förmedling, men positiv: så inträder en ny position i detta sjelfmeddelande, som uttryckes i ordet *λογος*, — logic. Den latens, som innebars i uttrycket *σοφια*, har sin motsats i det begrepp af manifestation, som *λογος* innebär. Man kunde säga, att, om i — sophien objectet var latent, så är i — logien blott subjectet latent, nämligen den subjectivitet, som mottager den positiva meddelelsen. Att det är ett latent, betyder, att subjectet här är ett sökt, likasom från philosophiens sida objectet var ett sökt.

Så söka positiv och negativ vetenskap hvarandra, behöfva hvarandra, upplysa hvarandra.

Philosophien är den frågande vetenskapen, vetenskapen att fråga: de positiva vetenskaperne äro de svarande. Frågan blir non-sens, utan såsom sva-

*) Härmed vilja vi naturligtvis ej hafva sagt, det positiva vetenskapers namn alltid äro så construerade, som dem vi citerat; men den anförda constructionen, tagen såsom normal, upplyser bäst begreppens förhållande.

rets möjlighet (således latens): svaret blir non-sens, utan såsom frågans verklighet (men möjligheten ligger ock latent i sin verklighet). Således, i stället för att utesluta, innebära philosophie och de positiva vetenskaperna hvarandra. Men denna latenta (naturliga) identitet är intet annat än fordran och nödvändigheten af en uppenbart satt, således historisk förening.

Så är all sats, d. ä. all såsom copula satt identitet, sann, derigenom att de copulerade hvar för sig äro identiteten, men med öfvervigt af en pol, d. ä. med latens af den andra.

Man har äfven kallat philosophien en Heuristik, en själens Gymnastik, och dermed sagt något djupare än man menat. Visserligen är hon en methöd att söka, men icke tillfällig i sitt sätt (och ännu mindre i sin existens), utan i sökandet ledd af det söktas latenta magt. Visserligen är hon det subjectiva medvetandets bildnings-process och stärkande arbetsöfning; men bildningen sker ej utan efter det objectivas beläte och har ingen fortgång utan genom objectivitetens tillväxt: arbetet måste hafva ett objectivt fäste, och, så vidt det stärker, äfven sjelft ega den styrka, att det frambringar ett objectivt resultat. Med ett ord, Heuristiken, Gymnastiken, i deras sanning, ligga ej utom det reella egandet eller handlandet, utan höra dit såsom dess grund och villkor. Philosophien är såsom sökande, såsom prophetia, lik det Gamla Testamentet; men det Gamla Testa-

mentet består i hvarje ögonblick såsom det Nyas fundament, upphäfvet der blott så vidt, som det är der upptaget såsom ett fullbordadt. — Detta är således Philosophiens förhållande till positiv vetenskap i allmänhet. —

Om Philosophiens Method.

Philosophiens method är, enligt Hegel, immanent: det förnuftiga tänkandet följer «sakens nödvändighet». Här uppstår först den frågan, om objectet är blott sak, eller person: om det är substans och således substrat, eller sjelft subject och således fritt både i varelse och meddelelse (icke blott subjectiviserande sig i mig, utan sjelfständigt emot mig).

Men, äfven om jag inskränker mig till den spher, der objectet är sak eller blott och bart object, så frågas, om ett sådant object kan stå i direct förhållande till ett isoleradt subject (hvilket omedelbara förhållande skulle innebära den postulerade absorberingen af subjectet i objectet): således om en sak kan — realiter uppstå och bestå för — idealiter förstås af en person, utan så vidt en annan personlighet der är nedlagd och der möter: om i allmänhet sak har verklighet och betydelse, utan såsom medium för personers — reala och ideala — vexelförhållande, såsom den grund, på hvilken personerna både skiljas till sjelfständighet och — med sjelfständighet — inbördes förenas. (Dessa tvenne momenter utgöra nämligen begreppet af förmedling och medium.)

Sak är = Icke-jag, hvilket, likasom det betingar mitt förhållande till ett Du, sjelft af detta betingas. Sak är Natur: natur är grund till exi-

stens, till Historia, således sjelf utan — real eller ideal — existens, annat än genom den historiska existensen, så vidt som dennas process är att åter grunda, att ur det latenta befria och i dagen bära sin grund. Det sakliga är verlden: «die Welt», säger Novalis, «ist Resultat eines unendlichen Einverständnisses, und unsre eigne, innre Pluralität ist Grund der Weltanschauung». Genom dessa ord antydes förhållandet, ehuru ej precist och uttömmande: en blott inre pluralitet hos mig är ej tillräcklig och vore sjelf icke till, utan en yttre imellan särskilda personer, (den är nämligen just mångfalden af mina yttre förhållanden, satt inom mig). För personers ömsesidiga förstånd är verlden villkor, och verldsåskådningen är resultat deraf.

Så var redan menniskans första verldsåskådning förmedlad af personligt vexelförhållande till Gud. Gud hade fram creaturen för menniskan, att hon skulle se, och hon skulle se, för att nämna dem, d. ä. meddela sin åskådning, ega den i meddelelsen (Gen. 2: 19). Så beror i allmänhet mensklighetens verldsåskådning af ett personligt förhållande till Gud, af ömsesidigt förstånd i uppenbarelsen*).

*) Denna ömsesidighet i uppenbarelsen är vigtig att observera. Uppenbarelsen kan ej vara en Guds bekännelse och meddelelse till menniskan, utan att tillika innebära en menniskans bekännelse och meddelelse till Gud. Detta är uppenbarelsens anthropologiska sida. — Men prioriteten af uppenbarelse ligger å Guds sida och ej blott såsom en potentia, hvars actualitet

Men, utom detta personliga förhållande till Gud, är det icke heller godt, att menniskan, såsom menniska, blifver allena. Det personliga förhållandet (realt och idealt) till andra menniskor betingar den enskilda menniskans (reala och ideala) förhållande till sin verld. I stort taget innebär detta betydelsen af philosophiens historia, såsom i sin helhet utgörande den, i sin helhet tagna, philosophiens method, och i sina enskilda förhållanden bestämmande gången för hvarje enskildt system. Ty de inre för-

beror af actuell meddelelse å menniskans sida, utan såsom actuell före någon act af uppenbarelse från menniskan. Såsom i sig blott potentia fattas den af Rationalismen (således äfven af Svedenborgianismen), då det heter, att Gud med allmän — således ännu blott potentiell — kärlek vill meddela sig åt alla, men verkligen kan göra det och gör det blott åt dem, som gifva sig åt Honom, och i den mån, de gifva sig åt Honom i actuell meddelelse. Härigenom blir menniskan således den, som i sjelfva verket älskar först, och Guds uppenbarelse blir bestämd, icke blott för menniskans subjectivitet, utan ur och af denna. På detta sätt bestämd af menniskans actuella, således närvarande subjectivitet, gäller uppenbarelsen också blott för närvarande ögonblick, hvad den i allmänhet kan gälla. Deremot bestämd af Gud för menniskans subjectivitet, afser uppenbarelsen dennas äfven actuella tillstånd blott såsom potentia och bär derigenom i sig en framtid. Så har, just der synden öfverflödat, uppenbarelsens nåd öfverflödat mycket mer, grundläggande en framtid derigenom, att hon redan gifvit denna åt Tron att famna på förhand (utan förskyllan),

hållandena af systemets momenter äro icke annat än det ideala, inom systemet satta, uttrycket af dettas yttre, historiska förhållanden.

Fattad uti inskränktare mening innebär denna punkt också betydelsen af den philosophiska Dialogen, hvilken till philosophiens historia förhåller sig såsom konstverkets mikrokosmus till det verkliga universum. Den philosophiska Dialogen är nämligen en samlad uppfattning, en förklarad återspegling (inom en individuell spher), af samma lif, som fyller det stora hela. Men ej nog med denna andans enhet, Dialogen måste äfven i anseende till materialet stå till philosophiens historia — likasom konstverket i allmänhet till verkligheten — i ett förhållande af beröring och beroende. Huru sträng, omfattande, ingripande denna anslutning till ett (naturligt eller) historiskt gifvet skall vara, måste i allmänhet ännu lemnas fritt och obestämdt. Dialogens betydelse blir i alla fall den af ett historiskt konstverk.

För öfrigt inser man, att, äfven der icke den uppenbara formen af Dialog blifvit herrskande, måste ändock alltid ett Dialogiskt element ligga i allt philosopherande. Sjelfva den immanenta dialectiken är i sjelfva verket ingenting annat än en latent Dialogistik: det ena uttrycket svarar precist emot det andra. Latent blir hon, då hon genom abstractionen (principen för latens) sättes blott inom subjectet såsom isoleradt och blir ideal. (Idealitet — Latens.)

Ty det ges ändtligen också ett subjectets förhållande till sig sjelft, som, jemte förhållandena till

Gud och till andra menniskor, betingar dess förhållande till sin verld. I sin gemensamma uppfattning är detta menniskans förhållande till sig sjelf likaså visst ett personligt, historiskt, och står, såsom sådant, i historiskt sammanhang med de öfriga, yttre förhållandena, samt dessas ideala uttryck eller villkor. Isoleradt från detta sammanhang har det ännu sin abstracta, ideala historia, sin immanenta dialectik, men hvars process är befrielsen ur abstractionens hårdhet, idealitetens ihålighet, immanensens slutenhet, latensens mörker.

Om Philosophiens Princip.

Den som öfver hufvud vill något göra och skapa, hans första omsorg vänder sig kring det första, kring begynnelsen. Vi vilja nu ock något göra och skapa, nämligen ett system, och söka således ett systems begynnelse. Detta kalla philosopherna princip. Men Princip och System förhålla sig sålunda, att, då principen är systemets möjlighet, så är systemet principens verklighet eller den simpla, sjelfnödvändiga utvecklingen och uppenbarelsen (actualiteten) af det, som potentialiter ligger i principen. Vi söka således en sådan begynnelse, som icke af yttre och tillfällig anordning, utan af inre nödvändighet och enligt sitt begrepps natur, är begynnelsen och det första, och utom hvilken ingen annan begynnelse, intet annat första för detta system gifves.

Detta, sade vi, accommodationsvis, likasom vore det någon enskild disciplin och gren af vetande, af hvilket vi här ämnade framställa ett System. Detta är dock icke vår afsigt. Vi erkänna öfver hufvud endast ett system, i absolut mening: Alltets System, Universum, hvars efterbildning Philosophien, vårt præstandum, är.

Philosophiens första sats måste vara en identisk, emedan allt synthetiskt är, till natur och begrepp, ett sednare.

Fichtes första sats låter identisk, men är det icke. Den låter så här: «Jag är jag»; men är denna: «Jag är jag — och det första» eller: «detta är det första, att jag är jag».

Ty philosophiens första sats är en sats om philosophien första. Begreppet: philosophiens begynnelse, ingår deruti nödvändigt såsom subject eller predicat. Ingår det såsom det ena, så ingår det ock såsom det andra, alldenstund satsen är identisk. Philosophiens första sats blir denna:

Philosophiens begynnelse är absolut begynnelse.

Är då denna sats identisk? Är icke genom ett hocus-pocus «absolut» insmuget i predicatet i stället för «philosophiens» i subjectet?

Den är identisk. Absolut är = det, som tillhör philosophien; det, som tillhör philosophien är = absolut. Detta är definition, icke en förut postulerad sats.

Hegel säger: «Den Anfang macht das Seyn». — Om Seyn är det första begreppet, hvarifrån får han då begreppet Anfang?

Vi säga: Den Anfang macht der Anfang; men hafva derefter att undersöka och analysera begreppet Begynnelse.

Begynnelse af något är det, före hvilket intet af detta Något är, men efter hvilket allt af detta Något är.

Absolut begynnelse är begynnelsen af det absoluta Något = begynnelsen af det absoluta Allt =

det, som till sitt begrepps natur är begynnelsen, = det, före hvilket intet är af Allt, och efter hvilket, af hvilket, utur hvilket, Allt är.

Ty före och efter tagas här i absolut, i philosophisk, icke timlig, icke historisk betydelse. De utmärka begreppsföljd, icke tidsföljd.

Se här Synonyma till begreppet «absolut begynnelse»:

Absolut Möjlighet, verklighetens heliga, fördolda källa, den gudomliga lust och magt, som, sjelf ofödd och oskapad, föder och skapar all verklighet.

Gudomligt Godt; ty Godt betecknar icke annat än möjlighet af något, allt ned ifrån den ståndpunkt, der det tages såsom möjlighet af ett enskildt (= Nytta) till denna, der det betyder möjligheten af Allt.

Gudomlig Vilja kalla vi det och veta, att Viljan är det i sin natur första, af intet satta och bestämda, allt sättande och bestämmande, — det enkla, som bildar mångfalden och håller den tillsamman, — det oförklarliga, som ingenstädes ifrån kommer, men går allestädes åt, som är, emedan det är, men är endast genom att skapa — evigt underverk och mysterium.

Gudomligt Lif kalla vi det, så vida Lifvet är det första och föder sin uppenbarelse, men sjelft aldrig födes (hvilket skulle vara ur icke-Lif), — är det innersta och ligger bakom varelsen, — är det enkla, heliga, djupa, dunkla, Alltets punctum saliens.

Detta är Mysticism. All begynnelse är under-

verk i sitt omedelbara Vara (att det är, emedan det är) och mysterium i sitt endast medelbara Tillvara (att det är endast genom att skapa). All philosophie, så vida hon talar om begynnelsen, är Mysticism.

Det begrepp, hvarmed philosophien börjar, är det rikaste, såsom i sin enhet innehållande Alltets oändliga möjlighet, men man kan ock säga: det fattigaste, så vida det endast söker detta Allts verklighet. Dess rikedom är ett outtömligt rikt svall och djup af Gudomlig, andlig fattigdom, behof, begär. Den Hegelska torftigheten är fjerran från vår början. Hegels «Seyn», abstractionens barn, är fattigt från rikedom, såsom en afklädd, naken; icke fattigt till rikedom eller så, att det i sig innehölle den sättande möjligheten af en följande utveckling. Denna tillkommer nu endast i följd af den i tysthet förutsatta, föregångna abstractionen, såsom ett småningom åter-påklädande af de bestämningar, hon förut med ett hocus-pocus i hast afdragit. Således skulle Hegel fela i sin dialectik, då han säger: «Den Anfang macht das Seyn», i stället för: «Den Anfang macht der Anfang», som är det enda möjliga, om jag icke skall i sjelfva principen lurendreja in differens mellan realt (Seyn) och formalt (Anfang).

Närmare återfinna vi vår princip i det andra försöket att — på real och mystisk väg, likasom Hegel på formal och dialectisk — reformera Identitetsläran; i grundåsigten af Schellings «Philosophische Untersuchung über das Wesen der menschli-

chen Freiheit», hans lära om «der Grund, die Sehnsucht». Men han är äfven här behäftad med sin philosophies gamla, alltid tillgripna Indifferens.

Plan till en Dialectisk Utveckling af Begreppet Princip *).

A. Principen ligger utom Mångfalden.

Detta är dess abstracta begrepp — d. ä. så vida det fås genom abstraction från mångfalden — och uttrycker icke annat än denna abstraction.

Således abstract fasthållet såsom mångfaldens förnekande, ger detta begrepp Pantheism.

Men, så vida principen sålunda motsättes motsatsen eller mångfalden, är han sjelf membrum af motsatsen: här ännu blott omedelbart; men närmaste steg är, att han blir satt såsom sådan. Således

B. Principen är membrum af Motsatsen, Mångfalden: principen är dubbel, dirimeras i momenter.

Härigenom går principen under, när detta moment abstract fasthålles; ty begreppet princip erhölls just genom motsatsens förnekande.

Denna dess undergång uttryckes genom tvåhet af principer, Dualism.

---

*) Denna uppställning är egentligen ett Utkast till Författarens på Latin utgifna Disputation: "De Notione Principii", Partes I—III, Ups. 1833, 1834: till hvilken hänvisas för utvecklingen af de här endast i största korthet antydda momenterna. *Utg. Anm.*

Ty principen, såsom blott membrum af motsatsen, har ingenting som skiljer honom från hans motsatta, utan är simpliciter coordinerad dermed; och det motsatta, å andra sidan, såsom membrum af mångfald, blir sjelft icke mer massa, utan samlas till enkelt begrepp. Jag skiljer väl det ena, såsom positivt, från det andra, såsom negativt, men båda hafva lika anspråk att vara princip; — en dialectik, som innehåller, att ingendera är det.

Den verkliga principen skiljer sig från sin motsats blott så vida som subordination inträder, d. ä. så vida som det ena membrum blir det andras mått, blir det förmedlande mellan sig och det andra (transscendent), d. ä., så vida det blir på en gång membrum af motsatsen och enhet utom densamma, d. ä., så vida concretion af A och B inträder.

Detta är redan såsom fordran, d. ä. o m e d e l b a r t, gifvet genom det anspråk att vara princip, som äfven i detta moment eger rum, fastän satt såsom ömsesidighet, d. ä. principlöshet. Detta omedelbara måste sjelft blifva s a t t, fordran blifva verklighet, då den ju icke är annat än driften att sålunda sätta sig. Detta ger tredje momentet:

C. **P r i n c i p e n ä r p å e n g å n g m e m b r u m a f M o t s a t s e n o c h E n h e t a f s i g s j e l f o c h s i t t m o t s a t t a.**

Härmed inträder först principens verklighet,

dess verksamhet — i systematisk method och gång, hvarigenom dess motsats får characteren af slutpunkt.

Den förmedling, hvilken således utgör sjelfva systemet, är nu närmast realiserandet af det anspråk, som var gifvet på förra ståndpunkten. Den dubbelhet, den ömsesidighet, som der var gifven potentiâ eller såsom å bägge sidor lika giltig möjlighet, måste nu actu sättas, således i bestämd differens och följd, såsom två momenter. Likväl, som dessa dubbla anspråk berodde på en diremtion, hvilken just skulle förmedlas, måste ur dessa två momenter begreppet åter sluta sig tillsamman, och, först i det tredje momentet, som förenar de båda förra, begreppet Princip hafva fått sin fulla realisering och concretion.

a) Principen är positiv, och förmedlingen är öfvergång till negativitet.

Detta är det första anspråkets realisering, Emanation, Reflexion i annat.

Orsak och följd — men, der orsaken upphör, är följden slut; det abstracta resultatet, följdens, förmedlingens fulländning, är rent Intet (blott gräns); detta ligger i principens sjelfhet: det sjelfviska är fruktlöst.

Detta resultat af rent Intet innebär dialectiken mot detta moment: det är sjelft otillräckligt; men momentets slutpunkt blir nu min begynnelsepunkt: detta är närvarande moments egen an-

visning, och det är på detta sätt, det ändock får sanning: dess sanning är följande moment.

Såsom fordran uttryckes detta redan uti vårt närvarande moment i det practiska postulatet af en återgång; men blir realiseradt i

b) Principen är negativ, och förmedlingen är öfvergång till positivitet. Detta är det andra anspråkets realisering, Evolution, Reflexion i sig.

Grund (villkor) och mål; — men, der målet inträder, är grunden slut; grunden är icke mer till, målet befinnes före grunden, målet är sjelfständigt, grundlöst, sin egen grund, således negativt mot sig, omedelbart genom fulländad förmedling; detta är systemets egen dialectik — återgång till det positiva, men såsom sin grund, d. ä. negativt.

Således i negativitetens rörlighet blott genom förutsättning af ett positivt och abstraction derifrån är denna (återgång) fordrad, men blir realiserad i

c) Principen är concret, resultatet concret, så till vida ett, förmedlingen är sammanslutande med sig sjelf, de skiljas blott i förmedlingen (som således är = söndring).

Denna concreta princip är Vilja; förmedlingen concret — Handling; slutet concret — Salighet.

Om Viljan såsom Princip.

Viljan är det Första: viljan sätter intet förut före sig, men är i sin natur intet annat än möjligheten af ett följande. Hvad vill den? Förnuft, d. ä. förnimma sig sjelf.

Således icke oförnuft är viljan, emedan hon vill förnuft; icke förnuft eller förnuftig, såsom vore hon deraf bestämd, hvilket ger Determinism. Determinism uppkommer, så snart Förnuftet sättes först.

I allmänhet (kan mot Enhets-Philosopherna anmärkas) är väl det förnumna dock ett, och det förnimmande ett annat. Och, om så är, hvilketdera är först? Icke det förnimmande, som, då det icke är annat än förnimmande, således icke sättande, ingen ting kan få att förnimma, om det sättes först, utan förblifver ensamt. Det förnumna eller förnimbara deremot innebär just möjligheten och sättningen af det förnimmande, så att det, först sjelft satt, sedan sätter detta såsom det andra. Viljan är det subject, som vill förnuftet; förnuftet således object för viljans sättande subjectivitet. Åter är förnuftet det subject, som förnimmer viljan: viljan object för förnuftets fattande subjectivitet.

Viljan är således det Första. — På negativ väg inses detta genom följande invändningar:

emot Fichte:

Sjelfmedvetande förutsätter Sjelfhet = Vilja.

emot Schelling (i hans första system):

Indifferens är Viljans negativa begrepp. Indifferens såsom = Differentiabilitet, är det positiva begreppet Vilja.

emot Hegel:

Vara är abstractionens residuum, realiteten in abstracto. Realiteten såsom concret är principen för hela systemet af ideella bestämningar, är således Vilja.

emot Schelling (i hans sednare system):

»Sehnsucht» är den negativa möjligheten, i stället för den positiva; hör till timligheten. Den positiva möjligheten är Vilja.

I tiden klyfver sig den absoluta acten i oändliga momenter. I hvart moment föregår viljans lif förnuftets besinning; men besinningen i ena momentet föregår åter viljans lif i det följande. Detta är förnuftets inflytelse på viljan: egentligen blott ett prophetiskt, icke ett deterministiskt förhållande.

Om Personligheten.

Personligheten är identiteten af individualitet och universalitet *).

Individualitet är Vilja. Sjelfhet, sjelfbejakelse, ren positivitet, Enhet (Monas, spirituell atom), Lifvets Centrum, dess adstringerande band, — Mysterium.

Universalitet är Förnuft. «Anderssein», sjelfförnekelse, ren negativitet, Mångfald, Perception, Lifvets Peripherie, dess lösning, förlossning, — Uppenbarelse.

Personlighet är Känsla. Återgång till sig, sjelfbekräftelse, full Concretion, Totalitet, Apperception, Lifvets Cirkel (kretslopp, pulsering, vexelverkan), Lifvets Respiration (Ande), — Invigning.

*) Likväl endast en sådan, — måste man tillägga — der den förra är den sednares grund. Identiteten af individualitet och universalitet i allmänhet är ännu icke nödvändigt Personlighet (dertill är begreppet för allmänt och obestämdt), blott concretion. Men denna är antingen Gudomlig personlighet, der individualiteten är universalitetens rot, eller ändlig natur, der universaliteten är individualitetens grund, eller ändlig personlighet, der en så grundad (d. ä. skapad) individualitet åter utbildar sig till universalitet, blir rot och i sin ordning bärande grund för det universella.

Guds personlighet är Guds treenighet.
Individualitet är Fadren.
Universalitet är Sonen.
Personlighet (såsom fullkomnad) är Anden.

Härvid anmärkes, att individualitet och universalitet sjelfva icke äro abstractioner, utan concreta gestalter, således gestalter af personlighet. Så är Gud person såsom Fader, person såsom Son, om ock Hans personlighetsact först fulländas med Hans gestalt af Ande. — Det är i denna mening, man talar om personer i Gudomen.

Hvad här i korthet är antydt, utvecklas fullständigare på följande sätt.

Individualiteten, det absolut omedelbara, förytttrar sig till Universalitet, för att på grund af dennas förmedling återgå till sig sjelf i Personligheten. Det omedelbara Vara't fördjupar sig i sig sjelft, såsom Natur, för att upp ur detta djup emergera såsom existens, d. ä. förmedladt Vara — historiens ämne och föremål.

Dessa tvenne uttryck innebära detsamma. Absolut individualitet är = omedelbart Vara. Detta måste fasthållas emot Hegelianerna med deras abstracta «Seyn» och deras omedelbara «Allgemeine».

Natur i mest omfattande betydelse är grund till existens; är förmedling, såsom sjelfva namnet antyder; är universalitet, såsom «das Gesetzte», d. ä. «das Gesetz»: t. ex. den sinnliga, företrädesvis så kallade, Naturen vet blott af lag och hvad dertill hörer, nämligen slägtet, såsom den lefvande lagen, och instin-

tien, såsom slägtets realitet hos den enskildte. Men allt det verkligen enskildta faller inom Historiens gebiet. Natur är sålunda = Förnuft (universalitet).

I sammanhang härmed kan anmärkas, att philosophien, såsom lefvande i förnuftets sjelfåskådning, derigenom också väsendtligen är Naturphilosophie: hon föreställer lifvets genesis; den omedelbara individualiteten, likasom den fulländade personligheten, äro icke hennes objecter, men väl den ena hennes utgångspunkt, den andra hennes point de vue. Hon står till den ena i ett hypothetiskt, till den andra i ett prophetiskt förhållande.

Tillämpning på Gud af det gifna begreppet om personlighet är redan gjord.

Vi öfvergå till den ändliga verlden, der, inom hvarje särskild spher (individualitetens, universalitetens, personlighetens), motsatsen mellan de två Formerna utgör en reflex af motsatsen mellan evig natur och evig personlighet, i det att den första Formen är Ordets, den andra åter Andens skapelse. Uppenbar (actuell) blir denna motsats ej i de abstracta Formerna sjelfva, utan först der, hvarest de båda impregneras af Väsendet och således genom ett gemensamt fäste komma i beröring med hvarandra.

Dock är inom den Första Ideens spher*) denna motsats ännu blott grundlagd, såsom möjlighet (Rätt innebär ej annat, än blott möjlighet). Inom Tredje Ideens spher**) är den åter redan

*) Se sidan 66.

**) Se sidan 77.

fattad såsom nödvändighet, hvars erkännande just Culten är.

I den Andra Ideens spher*) är det, som dess rena verklighet gifves. Derföre heta denna sphers tvenne reala gestalter också «Natur», och «Ande» eller Personlighet, såsom de sannskyldiga (inom det Sannas spher gifna) reflexerna af den eviga naturen och den eviga personligheten.

Menniskoanden står nu i ett dubbelt förhållande.

Såsom slutpunkten af den Andra ideens spher, är han att betrakta såsom en ny Logos, framgången genom timlighetens villkor. Såsom sådan är hans character universalitet. Och, likasom den eviga Logos har sitt fäste och sin förklaring i en evig individualitet och en evig personlighet, så finner han (den ändliga Logos) sin individualitet i Rätten, såsom motsvarande slutpunkt af individualitetens spher, och sin personlighet i Culten, den tredje spherens slutpunkt.

Det ena är på en gång hans fäste i Guds individualitet och tillika hans utbrytning till egen individualitet emot Gud, med ömsesidiga rättigheter och skyldigheter emot Honom.

Det andra är hans uppgående i Guds personlighet, men tillika hans förklaring till egen personlighet mot Gud, med ömsesidighet af fri gåfva och fritt emottagande, så att Gud blir med honom moment och medlem af ett helt, som är Kyrka, eller ett Nåderike;

*) Se sidan 68.

Gud blir mot honom moment och likasom part i ett helt af rättsförhållande.

Men denna individualitet och personlighet, såsom egentligen gifna inom andra spherer, äro hos honom icke immanenta, utan blott hans, såsom förmedlade genom hans delaktighet i den eviga Logos' natur och väsende. De kunna således upphöra att vara hans, så vida som han kan skilja sig från denna delaktighet och i sig förneka det eviga Logos' beläte*).

Härtill är en möjlighet gifven genom det andra förhållandet, hvaruti han står, nämligen den character af timlig, negativ personlighet, som likaså visst ligger i hans väsende. Hans character af ändlig personlighet härleder sig ur samma källa, som hans ofvan omtalade character af universalitet,

*) Häruti ligger äfven det Ondas möjlighet. Menniskoanden är nämligen icke blott Logos' beläte, hvarmed uppgången i den eviga Anden, Guds fullkomnade Personlighet, är gifven, utan tillika sjelf Ande och Personlighet mot naturen. Han kan nu fatta sig endast i detta sednare förhållande samt derigenom affalla och blifva ond. — Vetenskaperna: Theologie, Juridik och Medicin utgå från begreppet om ett sannt, såsom motsatt mot, såsom affallet från det Goda — ett Ondt. För Theologen heter detta synd, för Juristen brott, för Läkaren sjukdom. — Det onda, potentieradt till erkännande såsom sådant, är sitt eget straff, är — andlig, borgerlig, lekamlig död. Det enskildta affaller från det Hela, det är det första; — utstrykes ur rullorna, det är det andra.

nämligen ur hans plats såsom slutpunkt af den Andra ideens spher, hvaraf följer, å ena sidan, att han blir ett beläte af spherens väsende och dess universalitet; å den andra sidan, att han, i full och ren verklighet, reflecterar den princip af personlighet, som i allmänhet grundar den Andra gestalten af lifvets utveckling.

Denna personlighet har nu visserligen sin natur, hvarur den emergerar, nämligen den så kallade sinnliga naturen; men den skiljer sig från den eviga personligheten deruti, att den ej bakom naturen har någon egen individualitet, hvarutur den framgår. Naturen är således ej dess egen: dess förhållande till naturen är negativt: dess personlighet sjelf således negativ.

Om Guds Treenighet.

Treenigheten är icke blott en trefaldighet i den ende Gudens förhållande till verlden, d. ä. i Hans timliga varelse, utan tillika en trefaldighet i Hans eget eviga väsende: den utgör, så betraktad, Hans förhållande till sig sjelf. Dock äro dessa båda förhållanden icke söndrade från hvarandra. Den eviga trefaldigheten är den timligas grund; den timliga är den evigas reflex, likasom tiden i allmänhet är evighetens.

Om jag nämner den trefaldighet, som i växtens gestalt finnes af rot, stam och krona, så är detta visserligen blott ett ofullkomligt exempel, men likväl — åtminstone såsom liknelse — förklarande. Utan liknelse och i allmänhet uttryckt, innebär hvarje Lif dessa tre ting: 1:o en inre fördold Grund, ett upphof till lif; 2:o dess utveckling och framställning såsom Gestalt; 3:o Förhållandet mellan lifsprincipen och lifsgestalten, som fulländadt framställer sig i lifsrörelsen.

Sin högsta betydelse måste denna trefaldighet få, der lifvet är förklaradt i sin fullhet såsom gudomligt. Gud är en lefvande Gud, derföre måste vi uti Honom skilja mellan ett evigt Upphof, en evig Uppenbarelse och gestalt, en evig Ande af helhet, d. ä. helighet. Då det ändliga lifvet blott existerar vid sidan af ett annat ändligt och betingas deraf, har

Gud deremot villkoret för sin varelse allenast i och af sig sjelf. Det ändliga lifvets Grund hvilar på och fäster sig vid något annat; det ändliga lifvets Gestalt bindes och fattas utifrån; det ändliga lifvets Rörelse går utåt, går ifrån sig sjelf, tills lifvet ändtligen i döden blir ifrån sig kommet; men Gud såsom oändlig har icke sitt upphof af något annat, sin gestalt emot något annat, sin rörelse till något annat. Han är sjelf, hel och odelad, sitt hela upphof, sin hela uppenbarelse, sin hela förklaring i andanom.

Detta är Guds trefaldighet i Hans eviga väsende. Genom denna trehet är Gud en personlighet. Om tre personer kunne vi tala blott så vida, som Gud ju är lefvande Person både i begynnelsen, i midten och i slutpunkten af sin eviga lifsutveckling.

En liknelse till detta förhållande kunna vi finna i naturen. Man kan säga, att hvarje enskild del af t. ex. en växt, en blomma, är blomman sjelf i det enskildta momentet af hennes utveckling. Också, ju fullkomligare en blomma är, desto mer närmar sig hvarje enskildt partie af henne till characteren af en sjelfständig blomma. I den menskliga organismen visar sig detta ännu klarare, och man vet, huru t. ex. ögat kan vara utbildadt likasom till en egen personlighet, icke blott känbar för andra, utan äfven för en sjelf. (Novalis.) Ändtligen, inom andens region, hvem är ett blott Jag och icke tillika sitt eget Du? — Jag i viljan, du i förnuftets sjelfbesinning; men det gifves ett tredje,

som förbinder dessa två, personlighetens fulländning såsom **känsla.** Att detta tredje icke är ett tomt förhållande mellan de två andra momenterna, utan sjelft lika substantiellt, derom vittnar det factum, att jag kan abstrahera från vilja, från förnuftighet, och låta känslan ensam spela. —

Om Guds förhållande till verlden.

Några säga, att Gud skapat verlden af kärlek till henne, för hennes lycksalighet; andra, af kärlek till Sig, för Sin ära. Borde man icke söka midten i en evig Medlare och säga, att skapelsen är för Sonens skull, såsom en kärlekens skänk till Honom af Fadren? I Honom njuter Fadren sin ära utan sjelfviskhet; i Honom älskar Han verlden utan sjelfförnekelse.

Säga vi, att verlden är skapad genom Sonen, så ligger skänken just deruti, att hon gifves Honom att skapa. Skänken har sin betydelse, icke såsom död, färdig sak, utan såsom grund för verksamhet och förvärfning.

Har nu Gud från början älskat verlden för Sonens skull, är det icke vidare äfven för Sonens skull, som Han vredgas öfver hennes brottslighet? Huru skulle Han då kunna förlåta för annat, än samma Sons skull?

Att det är Sonen, hvilken äfven ursprungligen såsom Medlare förenar oss med Gud, derpå gifves det högsta bevis, då Han, såsom Försonare, å nyo förenar sjelfva den fallna menniskan med Fadren. Att det åter lika visst är Sonen, hvilken likasom träder emellan och skiljer syndaren och Gud, vinner sin slutliga bekräftelse, i det Han, med af Fadren öfverlåten magt, uppträder såsom den förhärdades Domare.

Om Begreppen Rätt och Samhälle i Theologien.

Begreppen **Rätt** och **Samhälle** måste vindiceras äfven åt Theologien; både dessa begrepp och Theologien skola derpå vinna.

Begreppet **Rätt** är förloradt i Theologien, så länge man hyllar den tolerante Guden, som blott är kärlek och lycksalighet, således en flödande, yppig naturkraft, i stället för ett moraliskt väsende, fullkomnad Person. Moralitetens källa är det moment af sträng individualitet, som i **Rätten** gör sig gällande. Detta är personlighetens första gestalt, **Fadren**, såsom sträng, redofordrande Domare.

Samhälle åter är det lif, hvaruti all personlighet fullbordar sig, emedan personlighet är samhällighet, uppenbarelse, meddelelse, ömsesidighet med andra personer. Gud, såsom högste Person, lefver så sitt lif i samhälle med ändliga personer, sjelf på en gång medlem i detta samfund och dess eviga enhetsband (hvarje **Kung** är Medborgare). Detta Samhälle heter **Kyrka**, och Guds personlighet, såsom i detta samhälle lefvande och verkande, är **Anden**.

Ändtligen, det medlande momentet af Guds personlighet — **Sonen**, är det personliga fästet för en sann **Ethik**. Det Ethiska har redan fått sitt sammanhang med det religiösa mer erkändt (derfö-

re hafva vi ej i början nämnt dess begrepp), dock ännu icke ett positivt religiöst. Detta sker först, när man inser, att en Rättslag förutsättes före det Ethiska, och att dettas väsende icke är Lag, utan Evangelium.

Momenternas rätta ordning och inbördes förhållande synes för öfrigt af andra uppsatser och appliceras lätt på den närvarande.

Om Guds Vrede.

«Gud kan icke vara vred; det strider emot Hans eget väsende, ty Han är Kärleken. Han är ock en enig Gud, derföre måste Han vara idel kärlek. Utan, likasom solens ljus blir smärtsamt för ett sjukt öga, så förvända de onda Hans inflytelse, och deruti ligger på en gång deras synd och deras straff. Och, huru skulle Gud vilja straffa menniskan, då Han sjelf skapat henne så svag? — Straffet är således omedelbart förenadt med synden och sjelfgjordt, likasom den. Och en frälsning måste i första rummet innebära befrielse från synden. Befrielsen från syndens straff blifver häraf en omedelbar följd. De Orthodoxa omvända förhållandet och påstå, att först befrielsen från syndens straff är ett föregående, nödvändigt villkor; deraf följer sedan befrielsen från synden. Befrielsen från syndens straff sätta de uti en tillfyllestgörelse; men denna blir i afseende på menniskan ett yttre, främmande, hvaremot synden är ett inre och eget; i Guds väsende uppstår en splittring mellan Fadren, såsom fordrande räkenskap, och Sonen, såsom gifvande densamma. Huru helgelse eller befrielse från synd skulle följa på en sådan befrielse från straff, kan icke lätt inses. Tvärtom måste tron på en främmande tillfyllestgörelse blott blifva ett hyende för syndasömnen.»

Så har jag förr tänkt och skrifvit. Men sanningen af den lära, jag då bestridde, har sedermera framstått för mig så mycket klarare. Jag säger nu:

Gud är en enig Gud; men just derföre är hos Honom icke en tom enhet, utan en rik, mångfaldig och salig harmoni af egenskaper, som äro så förenade, att de icke göra intrång på hvarandras gebiet eller förminska och förlama hvarandras kraft, utan fastmer grunda sig i hvarandra, fullkomna och förklara hvarandra inbördes.

Hvad åter kärleken angår, så är han i allmänhet fullkomlig blott så vida, som han hvilar på en grund af allvar och stränghet, af nitälskan. Det är denna hårda, fördolda rot, som bär och alstrar hans ljufva blomma. Det är detta band, som sammanhåller honom, att han icke blir slapp och lös och blott en kär lek. Det är denna nitälskan och skärpa, som gör, att han icke spelar på ytan, utan tränger igenom själ och ande, märg och ben. Det är på detta sätt den elementariska elden i organismen omväfves af en saftig klädnad, en fuktig slöja, som mildrar och dämpar dess förtärande kraft till en stilla lifsvärme.

Så är ock Gud förvisso kärleken och är det utan afkortning eller förfalskning. Men lika visst är Han en förtärande eld och en nitälskande Gud, och detta är just villkoret för Hans kärleks helighet, majestät och magt. I sammanhang härmed utgår ock, å menniskans sida, kärleken till Gud från Guds fruktan och räddhåga. Räddhågan är väl öfvervun-

nen i kärleken, såsom elden i lifsvärmen; men just derföre innebäres, förutsättes och finnes hon der, nämligen såsom öfvervunnen. Så är alltid fröjden i Gud ett: «fröjder Eder med bäfvande». Denna bäfvan är således sjelf långt ifrån ett ondt, ett qval och straff, likasom Guds nitälskan är långt ifrån vrede.

Att qval och straff inträda, det beror först på förvändning hos menniskan, nämligen på omvändning af rätta förhållandet, så att hon vill hafva kärleken och fröjden, utan att grunda dem på det stränga allvaret och på Guds fruktan. Härigenom blifva, å ena sidan, kärleken och fröjden grundlösa och oheliga; å andra sidan blir stränghetén, som här träder i dagen, blottad från deras förmildrande omslutning och gör sig gällande i hela sin skärpa. Söndringen, d. ä. synden, är således menniskans, och straffet påkallas af henne. Dock är det icke hennes eget verk, icke heller blott för henne känbart. Af Gud är den stränghet, som gör sig gällande, och då denna blir känbar för menniskan såsom straff, blir den likaså visst känbar för Gud — denna känsla kalla vi vrede. Hon innebär smärta och sorg öfver kärlekens missbrukade gåfva och rättvisans otillfredsställda kraf. Men detta kraf är ej en kraftlös begäran, en tom fordran, utan en lefvande magt att gifva sig verklighet och verksamhet. Och genom känslan af denna magt blir sorgen ej en fåfäng och svag klagan, utan brinnande ifver, nit och vrede.

Denna nödvändighet, att missförhållandet emel-

lan Gud och menniskan måste vara känbart för Gud, öfverser man, då man begagnar liknelsen om solljuset. Ljuset är ett blott ämne utan sjelfständighet, som blott ger lif, ej sjelft har lif, något, som blott ses och kännes, men sjelft ej ser och känner: och det är derföre, som det är likgiltigt, huru det helst tages och brukas. Sådan är ej vår Gud; Han är ej ett blott lifsämne för verlden — Han blefve då blott Verldssjäl — utan Han är personlig, lefver sjelf, Han ser och känner lika visst som Han ses och kännes.

I den sinnliga verlden är det ögat, som förenar dessa egenskaper att på en gång lysa och se. Också är Gud ej blott ljus, utan ett öga mot vårt öga. Men ett öga är ej likgiltigt för beskaffenheten af den blick, som möter det; är denna arg, så måste dess egen tändas till brand och smärta.

Att Gud kan vredgas, utgör just sjelfständigheten och majestätet af hans existens samt ger åt Hans kärlek betydelsen och värdet af en fri och ansvarsfull gåfva. En kärlek, som vore likgiltig och liknöjd, huru han behandlades, vore ingen kärlek.

Om en person, men också alltid blott en person, kan vredgas, likasom blott en person kan älska, så måste ock vredens — likasom kärlekens — föremål egentligen blott vara en person. Menniskan är person. Derföre, der hon syndar, kan hon blifva föremål för Guds vrede. Här gäller ej ursäkt; Gud har ej gjort menniskan svag. Syn-

den är ej svaghet. Det innebär fastmer ursprungligen en oändlig styrka, att menniskan kan slita och söndra hvad Gud förenat, och grunda ett nytt eget rike: förstörelsens. Hvarföre fick menniskan denna styrka? Hon fick den, för att kunna bära fullheten af Guds öfversvinneliga nåd; — hon missbrukade den, för att bortkasta denna nåd ifrån sig och vara «sig sjelfvan stark». Missbruket var ock hennes fel; ty i styrkan låg ursprungligen hennes mått, riktning och hållning. Också framställes fallet i Bibeln, icke såsom en svaghet, utan såsom ett öfvermod, såsom en kraftansträngning, så onaturlig, så svår, att den ej är en endas verk, utan fordrar en sammansvärjning.

Om synden visar sig såsom svaghet, är detta icke längre ursprunglig synd, utan tillhör redan syndens straff. Denna slapphet kan ej förklaras annat än såsom följd af en förutgången öfverdrifven och brottslig kraftyttring. Dock är hon icke hvad man kallar ett naturligt straff, utan ett af Gud skickadt. I grunden är denna svaghet icke annat än en mer eller mindre dold förtviflan om salighet, grundad i en oemotståndlig känsla af Guds straffande rättvisa, hvarförutan menniskan icke skulle vidare dröja i syndens tjenst, då hon redan i första ögonblicket rönt dess tomhet. Om detta är sannt, så är det just Guds straff och känslan af Hans vrede, som gör att menniskan ej kan återställa det förstörda förhållandet: det är lagens förbannelse, som gör återgången från synden omöjlig.

En försoning måste således i första rummet blifva befrielse från Guds vrede och straff; först derefter och derigenom kan frälsningen från syndens herravälde inträda.

Om Fallets och Försoningens Historiska Verklighet.

Att neka Fallet såsom ett historiskt factum, en gång för alla gifvet, och tyda det såsom allegorisk myth, förklara det ur naturen och menniskans sinnlighet, har dessa fel:

1. Det Ondas väsende missförstås. Det har likväl ej blott en sinnlig, utan äfven och förnämligast en andlig rot.

2. Dess ursprung sättes hos Gud, åtminstone såsom anledning, frestelse — positiv impuls — då blott negativ möjlighet kan från Honom komma.

3. Det ondas verklighet såsom allmänt, utan undantag, förklaras ej — då det beror på hvarje menniskas arbitrium, om hon vill falla, då hvarje menniska är *in integro*, och fallet hos hvar och en skulle ske, men ej måste. Genom arf förklaras denna verklighet, denna allmänna nödvändighet af det onda.

4. Dess försoning och bot blir då ej heller historiskt factum. Christus, såsom historisk person, förlorar sin betydelse.

Syndafallet, icke mindre än försoningen, är således ett historiskt factum, som skett en gång för alla på en viss tid. Lika visst sker fallet — och Försoningen — ännu och i all tid. Men detta vill blott säga, att det en gång för alla gifna tillämpas och

får verklighet hos den enskildta menniskan. Detta innebär så litet någon motsägelse, att, tvärtom, allmänligheten af syndens välde, likasom af nådens kallelse, icke vore möjlig, om den ej hade sin enhetsgrund i en individuell, ursprunglig handling. Och åter detta factum vore ej ett enda, ett blott en gång gifvet, om det ej egde en allmän historisk betydelse. Vi måste således öfver fallet, likasom öfver försoningen, upplysas af historiskt vittnesbörd. Men ett sådant skall, i och med det historiska factum, äfven innefatta dettas allmänna betydelse. Den Heliga Skrift lemnar detta vittnesbörd, när hennes sannt concreta utsagor ej bort-allegoriseras i tom abstraction. —

Då man sätter urtillståndets betydelse i en menniskans omedelbara enhet med naturen, glömmer man, att det förbud, som Skriften omtalar, innebar en Lag, högre än naturen, en Lag, som, i sin fordran på inskränkning af menniskans gemenskap med naturen, redan lyfte henne till frihet från dennas allvälde. Dock gifver Lagen ännu blott formell frihet eller förmågan att välja mellan träldomen och den sanna friheten. Det är blott genom lydnad för lagen, som friheten kan realiseras och, såsom sådan, blifva menniskans oförgängliga egendom. Lydaktig mot Gud, fritt bestående mot naturen: så var meningen. Menniskan med sin valfrihet omvände förhållandet och föll således på en gång genom högfärd och låg lust. Dessa det ondas gestalter följas ännu i dag åt i all dess existens. —

Menniskans fall sättes i sammanhang med en

sinnlig handling, ett lekamligt ätande. Det är på samma sätt, hennes upprättelse förknippas med dylik handling, t. ex. sacramenterligt ätande. Det ena hänvisar på det andra. Men å båda sidor gäller, att ätandet verkar det visserligen icke, utan den ande, som har sitt vehikel i detta sinnliga.

Vigtigt är, att menniskan föll, blott såsom förförd af ett annat fritt väsen. Vore hon sjelf det ondas upphof, så funnes för henne ingen upprättelse. Nu, ond blott genom delaktigheten i en annans ondska, kan hon också rättfärdiggöras genom delaktigheten i en annans rättfärdighet. Förföraren framställes i sinnlig skepelse: en låg naturgestalt, besatt af högfärdens ande. Förutsätter ej också incarnationen af det Godas sjelfva princip en falsk incarnation af den Onda principen, hvaraf följderna borde upphäfvas?

Äfven bör anmärkas, att det Onda ej af en isolerad menniska bragtes in i menskligheten, utan genom de första menniskornas gemensamma handling. Det är derigenom, det drabbar slägtet såsom helt. Så blir nu också upprättelsen förverkligad blott i vexelförhållande menniskor emellan, i andligt samfund, d. ä. Kyrka. — Dess (Upprättelsens) allmänlighet och meddelbarhet ligger härutinnan.

Om Uppenbarelse.

Uppenbarelse är icke yttring af kraft i naturlig betydelse, utan en persons framställande af sitt väsende i sig sjelft. En person åter känner man blott så vidt han sjelf gifver sig tillkänna. Hans väsen är fritt, och det beror på hans behag att fördölja eller uppenbara det.

I ord och handling uppenbarar sig det personliga väsendet. Om ordet utan handling är obekräftadt och tomt, så är åter handlingen utan ordet fastmer en gåta, än en uppenbarelse. Guds verk i naturen är en sådan stum handling. Således är Guds uppenbarelse i Naturen ännu icke rätt uppenbarelse, ty den är medelbar, och detta medium såsom symbol *) inhöljer lika visst som det uppenbarar. En lefvande personlig Gud uppenbarar sig blott der, hvarest Han bekänner och uttalar i personlig meddelelse, hvad Han är. Det är först i Nådens, med ordet förenade, verk, som Gud är oss sannt tillgänglig.

En person kan blott genom tal och språk uppenbara sig, bekänna hvad han är. Detta medium

*) Symbol = der ett allmänt framställer sig i ett enskildt. Allegorie = der ett enskildt framställer sig genom ett annat enskildt. Det förra är naturligt, det sednare historiskt.

är icke symbol, utan allegorie. Häraf finnes Språkets betydelse för Supranaturalismen.

Man vet en sak: en person måste man tro; saken bindes af sin varelses nödvändighet: personen handlar fritt. Vetandet innebär ock derföre ett tankens tvång; men tron är fritt förlitande.

Veta gäller således, der objectet är ett varande.

Mena —, der objectet är ett blifvande.

Tro —, der objectet är ett handlande.

Det första är ett blott nödvändigt; det andra ett blott tillfälligt; det tredje ett fritt. Friheten är identiskt band af nödvändighet och tillfällighet, icke motsatt de förra.

Om Historisk Religion och Tvenne Testamenten.

Religion och Uppenbarelse äro coordinerade momenter. Uppenbarelse är Guds öfverlemnande åt menniskan, Religion menniskans öfverlemnande åt Gud.

Uppenbarelse, likasom Religion, innebär en förmedling. Men denna förmedling sjelf är antingen omedelbar eller medelbar.

Omedelbar uppenbarelse är Natur, förnuftets spher, den åsigt, der naturen uppfattas såsom högst, = Rationalism.

Medelbar uppenbarelse är Historia, personlighetens spher, = Supranaturalism.

Omedelbar Religion är en förlorad, falsk Natur-religion, Hedendom.

Medelbar Religion innebär (emedan tvåhet tillhör förmedlingen) två momenter: Judendom och Christendom.

Dubbelheten af Gammalt och Nytt Testamente hörer således väsendtligen till vår Religions begrepp, till dess historiska character.

Hedendomen vore Christendom, om den vore grundad på en Judendom; Judendomen vore Hedendom, om den icke, såsom prophetisk, syftade till och, såsom typisk, förebildade ett tillkommande.

Men dess blick, dess mål sträckes likväl icke utom tiden. Den är allegorie, icke symbol.

Hedendomen har Öde och Mångguderi. Här är enheten såsom abstract. Judendomen har en Gud och Englaskara. Här är mångfalden (visserligen personlig, men likväl, om man får nyttja detta ord) begreppslig. Christendomen har en Treenig Gud, concret, fullt personlig.

Embrya

till en Historisk Philosophie.

Supranaturalismen är ingenting annat än tron på Historien och på det nådens rike, som hon, öfver naturen, bildar. Genom denna character garanterar Historien och Supranaturalismen också beståndet af sin nödvändiga basis: Naturen och Rationalismen. Rationalismen är nämligen tron på Naturen och dess högsta förklaring, dess quinta essentia, dess talföra representant: det sunda förnuftet, i dettas omedelbara naturlighet. Nu erkänner väl icke historien, att ett naturligen sundt förnuft vidare gifves, hon besluter allt under synd. Men det har varit, och det blifver, blifver i hvarje ögonblick. Det är Historiens mening att, genom en beständig förmedling, försona naturen, läka menniskan och hennes förnuft samt genom Supranaturalismen återställa Rationalismen.

Språket är Historiens atmospher. En Språkets Philosophie är Supranaturalismens positiva grundläggning. Nödvändigheten af helig skrift, Philologiens helgd och högsta betydelse utgår härifrån. — Sund Kritik är ingenting annat än grundlig Historia. «Die Weltgeschichte ist das Weltgericht *)». Hvart och ett lif bär sin dom inom sig; deruti ligger dess frihet och sjelfständighet. Fåvitsk

*) Schiller.

är den vanliga föreställning, att kritik är ett lösryckt, abstract phenomens jemförelse med en redan en gång för alla färdigt och afsluten, abstract, så kallad idée. Den sanna idéen är immanent.

Tillämpning häraf på Historien. Skuld, straff, försoning äro de begrepp, kring hvilka hon hvälfver sig. Bibeln är urbilden för all sann historia. Den rätta betydelsen af Herodoti Nemesis. —

«Uppenbarelse är Uppfostran», sade Lessing, djupare än han sjelf trodde, ty hans uppfattning och application af detta begrepp var icke den rätta. Uppfostran är oumbärlig; men icke allenast det, den är oundviklig. För Lessing är den intetdera. Han betraktar absolut autodidaxis såsom möjlig, och uppfostran såsom något villkorligt, hvars hela värde och ändamål är att bereda en genare väg! — Ligger då icke äfven ett retarderande, ett förtryckande moment i all uppfostran, äfven menniskor emellan? Skall icke barndomen bevaras för ett element af falskt framdrifvande, hvilket finnes lika så visst som en sann progress och mognad? Visar icke historien, att vår Gud är en Λοξιας, som på krökta, dunkla stigar förer menskligheten, likasom han uppehöll Israels barn i öknen? — Men detta fattas icke af en fjeskande philanthropinism.

Ur samma idée härleder Lessing ytterligare en Accommodations-theorie. Äfven detta hvilar på ett missförstånd. Uppfostran är personligt förhållande. Men hvarje personligt förhållande är af ömsesidig inflytelse. I och med sin uppfostran af

menskligheten underkastar således Gud sig sjelf vissa skiften i tiden, en viss gång af lif och lifsutveckling. Detta stöter Deismens begrepp om en abstract oföränderlighet. Men det gifver deremot en lefvande Gud och — en sannfärdig Gud. —

Det Närvarande är intet annat än gränsen mellan det Förflutna och det Tillkommande samt bestämmes således af dem båda. Det förflutnas magt är hvad som innebäres i begreppet Öde. Det tillkommandes inflytelse åter ligger i vår föreställning om Försyn. Det förra är förhållandet af causalitet; det sednare af finalitet.

Ödets magt är naturens magt. Ty hvad är det förflutna annat än — grunden till det närvarande, till det existerande? Men detta är just den definition, som Schelling så förträffligt ger på natur. I denna mening blir slocknad historia = natur *). Andens egen forntid står emot honom såsom ett främmande, såsom natur, med samma tvång som den egentliga naturen. «Consuetudo altera natura.»

— — «Hvad
En gång du lefvat, re'n förvandlat sig
Till öde, till ditt öde» **).

Men härigenom ligger också i det förflutna alltid skuld, och detta är den förbannelse, som hvilar öfver den naturliga menniskan. Men Försynen är förlossningen härifrån. Försyn är = förso-

*) Novalis.

**) Atterbom, Lycksalighetens Ö.

ning. Försynen öppnar ett nådens rike, i det hon löser skuldens börda: ett undrens rike, i det hon stäcker causalitetens gång. Det närvarande blir nu icke det stelnade resultatet af förflutet lif. Det blir — genom finaliteten — den friska, flödande källan till framtida lif, som redan i detta n u springer fram, födes, existerar. Försynens rike är existensens rike. Försynen är historiens princip.

Huru sker detta brytande af Ödets hårda lag, detta införande af försoningen såsom verldsbildande kraft? Derigenom att försoningen sjelf blir — öde, att det tillkommande sjelft blir ett förflutet. Och se, det är skedt, då vår framtid, då Guds rike steg ned i Jesu person och, sedan det i hans mandomsannammelse blifvit ett närvarande, ändtligen i hans död blifvit ett förflutet. Så verkar det nu, sedan dess, med det förflutnas hela nödvändighet, men är dock lika visst och sannt ett tillkommande. Det är Jesu nederstigande till helvetet, hvarigenom han betvang helvetets, syndens, skuldens, ödets och hela den gamla Nattens välde. — Kortligen: Christendomen är Historiens, Hedendomen är Naturens religion. —

Det gifves i hvarje afseende och förhållande ingen annan yttersta garantie än Personlighetens. Denna emottages och omfattas också endast af personlighet — genom Tro. Så vida auctoritet är = personlig garantie, så gifves det ingen annan verklig tro än auctoritetstro.

Tron är det andliga lifvets grund just derföre, att hon är sjelf — grundlös. Hon är andens ur-

sprungliga handling, hvilande på ingen annan, utan allena på sig sjelf. — Den rätta, riktande, bildande, synthetiska forskningen kommer först efter tron, såsom dennas positiva resultat. Det gifves en annan forskning: det är tviflets söndrande, analytiska. Sedan en gång synd kommit in i lifvet, och således tron blott såsom försoningstro kan ytterligare framträda, är det nödvändigt, att tviflet föregår denna tro. Men tviflet och dess forskning föder dock icke tron, synden föder icke försoningen, men hon måste fullkomnas för att föda — sin egen död, efter hvilken nåden och tron ur sitt eget outgrundliga djup framspringa. Hvar åter tviflet blir fullkomnadt och stadnar, det är alldeles villkorligt och beror blott på — personligheten. Analyseringen kan för egen del gå i oändlighet, men det kommer an på, huru länge personligheten kan bära den fortgående splittringen och för denna erbjuda ett fäste. Der detta fäste brister, går tviflet sönder, och tron får rum. Tron är således aldrig positivt resultat af forskning.

Det gifves ingen practisk scepticism: det är temligen erkändt. Men när skall man erkänna den sats, som är blott den motsvarande och nödvändiga hälften till denna: den, att det icke heller gifves någon rent theoretisk tro? —

Sjelfva namnet Verklighet tillkännagifver, att det är från det practiska, som verkligheten får sin helgd, sin sanning, sin förklaring. De fastidiösa klagomålen, de bittra utfallen, den förnäma med-

ömkan öfver verkligheten bevisa blott brist på ett sannt, ärligt och fromt sinne för handling och verkande. De, som föra detta språk, tro sig nämligen stå på en omätligt högre ståndpunkt med sina så kallade idéer; men de besinna icke, att emot activ finnes ej annan motsats än passiv, emot verklighet ingen annan motsats än liderlighet (passivt njutningslif). —

Inskränkning är lifvets grundhandling. Derpå beror lifvets realitet, deri visar sig dess kraft. Hvarje sannt lif är nödvändigt ett — borneradt.

All kärlek är fast och solid, all verksamhet positiv och productiv, blott genom inskränktheten.

Inskränkningen kommer från viljan, som alltid är enfaldig. Förståndet är på egen hand oändligt, ett universalgenie, slappt och sönderflytande.

Förståndet harmas öfver det stränga band af inskränkning, som viljan lägger på det. Och denna lifvets herrliga, heliga, saliga enfald beklagas såsom ändlighet, förskjutes såsom irrationalitet, begabbas såsom dumhet, smädas såsom intolerans. Upplysning, jemnlikhet, tolerans, universalitet, förnuft! Men tro och ära, nitälskan, och stränghet och samvete, — när nämnas de heliga orden? —

Har Du känt den dunkla och hårda grund, hvarifrån Kärleken skjuter upp i ljus och mildhet? Vet Du, hvad han heter, den udd af skärpa, som ger åt kärlekens sötma dess känbarhet? Det är ett hårdt tal, men det felar icke: kärlekens villkor är — hat, tvedrägt, söndring; ty Kärleken är Försoning.

Grunden är öfvervunnen i kärleken; men han står qvar såsom tjenande det nya lifvet, såsom dess fäste och band. Utan hårdhet blir kärleken lösaktig; det är strängheten, som gör honom kysk; det är den förutgående söndringen, som gör honom loflig. Den brottsliga kärleken till mig sjelf, till mitt kön, till mina blodsförvandter o. s. v. är brottslig derföre, att han försmår villkoret af denna söndring, som ställer individ mot individ, kön mot kön, och slägt mot slägt i skarp afslutenhet och fiendtlig motsats, men derigenom också ger både möjligheten och uppfordran till en sann och ren försoningskärlek. —

«Hvars och ens F r i h e t, men ingens H e r r a v ä l d e» är den abstracta liberalismens lösen. Men reell frihet är icke möjlig, utan på grund af herravälde. Ty frihet är ju — herravälde öfver sig sjelf; men detta förutsätter herravälde öfver andra, emedan hvarje moment af reflexion-i-sig förutsätter ett moment af utåtgående verksamhet. Herravälde öfver andra innebär ännu icke egen frihet, såsom man finner af allt slags subalternt befäl. Men friheten innebär herraväldet, såsom ett förutgående lägre, friheten betingande moment. Mensklig frihet är grundad i herravälde öfver naturen. Statslifvet, såsom frihetens spher, hvilar på familjlifvets despotism. Blott husbonden (δεσποτης) är egentlig statsborgare. Slafstånd och lydfolk finnas hos de strängaste republiker. Tidens fordran af folkens frihet åsyftar först och främst deras herravälde öfver Regeringarne — deras S o u v e r a i n e t e t. —

Tiden är andens element. Man kunde säga, att det material, hvaraf anden göres, är vissa, för hvart individuum olika, rena tidsförhållanden: förhållanden af tid, ej uti tiden (ty det vore = empiriska). Dessa förbindas på hvarje särskildt håll genom enheten af en, för alla individer allmän, intellectuell och moralisk kraft. Men denna får på hvarje håll sin bestämmelse till verklighet och olika individualitet just genom det gifna mångfaldiga af tidsförhållandena. Detta öppnar fältet för en, visserligen högre, Mathematik. Det utgör Chronologiens speculativa betydelse och till en del väl också Astrologiens; nämligen så till vida som också Astronomie är = Chrononomie. (Det finnes, utom den Mathematiska Astronomien, äfven en physisk. Så finnes det ock en Astrologie, som på denna grundar sig, hvars betydelse Schubert antydt i sina «Ahndungen» etc.)

Emellertid betingas Historien också af naturen och, derigenom, af naturens villkor: Rummet och dess förhållanden. Härur deduceras Geographiens betydelse och speculativa behandling.

Så vida ytterligare Historien närmast behandlar statens förhållanden, så betingas hon af statens basis: Familjen och dess förhållanden, hvilka, i sin strängaste abstraction, gifva den tredje så kallade hjelpvetenskapen: Genealogien. —

Colonisation är historisk reproduction, det vegetativa elementet af historien. Den innehåller principen både för hvarje historiskt individs (familjs eller stats) egen växtlighet och för individernas för-

ökelse. Dessa tvenne ting äro i sjelfva verket ett. Individet växer genom nya skott, nya bildningar, som till en början äro införlifvade med dess egen existens. Men småningom hinna de utvecklas till sjelfständighet, falla af, bryta sig lösa och börja ett oberoende lif, — Coloniens affall.

Colonicrnas betydelse för moderlandet, så länge de ännu lefva ett lif med detta, innebär en den menskliga frihetens seger öfver rummets inskränkningar. En enda stat lefver på flera olika ställen, underkastar sig villkoren och tillegnar sig resultaterna af flera skilda regioner och upphäfver beroendet af rummet, i den mån han blir i rummet universell. Denna sida af Coloniernas betydelse är den, som naturligast faller i ögonen och allmännast erkännes. Men de innehålla ock en lika seger öfver tidens inskränkningar. En gammal stat börjar med ens en ny historia, men fortsätter derjemte den förra. Den omfattar således olika åldrar på en gång, likt ett träd, som på samma gång löfvas, knoppas, blommar och bär frukt. Universalitet i tid och derigenom befrielse från tiden. —

Den naiva Poesiens grund och material, ämne och föremål, är lifvets prosa, lifvet sådant det är, rätt fram. Den sentimentala eller reflecterade poesien har deremot poesien sjelf till sitt substrat; den är derigenom i egentligaste mening hyperpoetisk. Den verkliga verlden får en plats blott såsom motsatt den poetiska verlden, som är sjelfva hufvudsaken, men som måste mätas med verklighe-

ten, för att erkännas såsom dikt. Kortligen: poesiens och verklighetens strid är ämnet för all sentimental poesie. Jemför Goethes Tasso, Wilhelm Meisters Lehrjahre, m. fl. Mest genomgripande, allmänt, direct och djupt är detta ämne taget i Sagospelet Lycksalighetens Ö. —

Parallelism ingår nödvändigt i all Poesie, ty poesien är ju — försonad och förlikad söndring. Söndringen sjelf är icke poesiens verk, utan ett förefunnet substrat. Det är tankens verld, som är splittringens och mångfaldens fosterland. Men försoningen går upp i känslans och diktens rike; och, likasom det före all söndring var en ursprunglig enhet — viljans och det omedelbara lifvets —, så blir här enheten återställd i, med och under sjelfva mångfalden. Denna återställning innebär tvenne momenter. Det ena är mångfaldens förhållande till enheten, som ger totalitet, organisation, rundning, då tanken blott ger oändlig differens och skarp polaritet. Det andra momentet är naturligtvis det mångfaldigas eget, genom enheten förmedlade, nya förhållande sinsemellan, hvilket är inbördes likhet och parallelism. (Assimilation åtföljer all organisation.)

Meter och Rim äro båda arter af abstract formell parallelism. Metrisk och rimmad vers förhålla sig till hvarandra, såsom antik och romantisk form, eller såsom plastik och måleri. Likasom, i det plastiska konstverket, idéens fullhet ifrån en inre fördold lifspunkt gjuter sig ut genom alla lemmar och ger

dem spänstighet, så är det i den metriska versen ett jemnt fördeladt harmoniskt lif, hvilket genomsvallar alla dess partier. I måleriet åter kastar sig lifspunkten utåt, såsom ljuspunkt: hvad som var bildande grund, blir nu ett mål som sökes, och perspectivet inträder i stället för bildens yppiga sjelfständighet och handgripliga närvaro. Så, i rimmet, kastar sig harmoniens hela fullhet in i versens slut: den öfriga versens gång är blott en syftning, en längtan till denna hvilopunkt och en prophetia, en förberedelse, en grundläggning till dess samklang. Visserligen ingår nu, såsom en förutsatt basis, plastik i måleriet (nämligen såsom teckning) och meter i den rimmade versen. Men på samma sätt som contourerna i måleriet förlora sin stränga bestämdhet, då skönheten ifrån form lifvas och adlas till färg, så blir, i den rimmade versen, metern i allmänhet mer lös, under det harmonien, samlad likasom i en brännpunkt, tänder sig och smälter till klang och ljud i stället för blott och bar tact och meter. Härmed vore nu åt rimmet vindicerad dess dignitet och betydelse. —

Musik är ingenting annat än Tiden, som blifvit upplöst till dikt, i stället för hård sanning; adlad till poesi, i stället för torr prosa; öppnad och klarnad till ljud, i stället för stumt smygande förtvining. Musiken är tidsfördrifvets konst. Tiden är den rastlösa längtan efter ett evigt; musiken är denna längtans på en gång språk och tröst. Tiden är förgängelse och döende; ändligheten är begripen

i ett ögonblickligt döende; musiken är hennes svanesång. —

Lifvets Evolution är lika så visst dess Involution, och den högsta uppenbarelse är det högsta mysterium. Den underbara väfnaden, genomskinlig i de första gestalterna, blir mer och mer öfverspunnen: det ena nätet lägger sig öfver det andra, och lifsblicken, som förr spelade på ytan, lyser nu fram ur ett allt mer innerligt och fördoldt djup. Lifspunkten, som i begynnelsen låg enkel och öppen, blir medelpunkt i alltmer växande spherer; och, ju mer dessa växa, ju mer peripherien vidgas, desto djupare blir centrum gömdt. Se diamantens blixtrande och genomskinliga glans och perlans matta, färgade skimmer! Se naturens ytlighet, och andens, frihetens, historiens mystiska character. Ändtligen, se Gud i Christo mest uppenbar och mest hemlig, mångom till uppståndelse, mångom till fall *). —

Rundhet i form är naturens A och O, begynnelse och ända. I begynnelsen följer den af naturens första lag, som är tyngdslagen; den anträffas derföre inom hela spheren af naturens Mechaniska lif, och, likasom den visar sig i droppen, så är den verldskroppens grundgestalt, så vida som denna icke modifieras, grumlas och förryckes af andra krafters inflytelse.

*) Jemför Schuberts lära om lifvets brinnande skärpa i de lägre potenserna, — och dess stillhet och tystnad, ju högre det utvecklar sig.

På basis af tyngden och dess skapelse inträder nu det Dynamiska lifvet, Polaritetens lif, hvars väsende är söndring och splittring, i stället för den bindande och sammanhållande kraft, som tillhör Tyngden. Så försvinner nu den första runda bildningen och lemnar rum för rätliniga och skarpa formationer.

Men i Organisationen återgår lifvet till sig sjelft. De söndrade krafterna, de splittrade elementerna samlas af en ny, högre attraction, och de hårda kanterna smälta ihop i åter rundade former. Men i dessa former herrskar nu, i stället för den förra enkelheten, en oändlig och konstrik mångfald, som beror på söndringens skärpa och på den betvingande, organiserande kraftens energie. Ju högre denna är, desto rikare och fullständigare samlar hon det polära, dynamiska materialet, desto fullkomligare gjuter hon det tillsamman och närmar gestalten till den art af rund form, som både är den första och den högsta — den spheriska.

Så har blomsterlifvet i sin högsta metamorphose, frukten också hunnit till den högsta rundning. I den djuriska organismen kan man betrakta hufvudet såsom det yppersta och mest fulländade partiet; det har ock hos menniskan utbildat sig till spherisk form i det hela, ehuru denna i det enskildta modifieras af kanter och differens. Men egentligen är det dock sjelfva ögat, som utgör organisationens högsta metamorphose. Der har ock den fullvuxna organiska kraften samlat polariteten

i hela dess rikedom till ljus (polaritetens högsta uttryck) och betvingat sitt material till det första, enkla, naturmechaniska lifvets rundning. Så är i ögat planetens urform återställd; men potensen är högre: »planeten har här blifvit förvandlad till sol *).

*) Steffens.

Menniskans Geographiska Bestämningar.

Menniskan uppstiger på jordens grund (historien på geographiens), höjer sig öfver den, skiljer sig från den, beherrskar jorden, men bindes derigenom vid densamma såsom sitt villkor. Både herraväldet och beroendet äro till en början omedelbara, allmänna, oändliga, men just derigenom blotta möjligheter, utan bestämd, fixerad realisering. Detta representeras af nomadlifvet, mensklighetens ursprungliga lefnadssätt (den unge Konungens Eriksgata och hyllningståg genom sitt rike).

För att den allmänna möjligheten må kunna blifva fast verklighet, måste det oändliga begränsa sig, friheten bestämma sig. Och hvad är friheten annat än möjlighet af bestämning? Bestämningen är frihetens uppfyllelse till verklighet, men dermed ocksä dess upphörande, såsom ren, blott och bar möjlighet (frihetens beslut är frihetens slut). Nomadlifvet öfvergår till fixeradt lif, Fast Boning. Herraväldet öfver jorden i allmänhet sätter sig likasom, occuperar en enskild fläck, men förhållandet till denna blir så mycket innerligare och reellare: den bearbetas (Jordbruk) och betvingas mägtigare. Beroendet af jorden i allmänhet blir i och med detsamma ett beroende af enskildta localförhållanden, som å sin sida bearbeta och bilda menniskan och skarpare bestämma Individualiteten, än som i det förra lefnadssättet var fallet.

Men detta moment är ett ändligt, har derföre sin dialectik, ehuru äfven denna ändlig. Det är ett moment af enskildthet och tillfällighet, som kan försonas endast genom sättande af ett allmänt och nödvändigt; men detta kan här endast blifva negativt mot enskildtheten och tillfälligheten, deras erkännande såsom enskildta och tillfälliga genom motsatsen mot ny enskildthet och tillfällighet. Mångfald af enskildta fasta boningar och deras öfvergång i hvarandra, communication, Handel. —

Om Judendomen
i förhållande till Orientalismen.

Judendomen kan betraktas såsom Orientalismens concentrerade bild och quinta essentia. Derföre eger den en klarnad aning om ett högre lif, en bestämd syftning utom den spher, hvars dialectik uppgått, så snart han blifvit fullt och medvetet sammanfattad. Det är likasom såge man spetsen af den colossala massan, uppskjutande öfver den syndaflod, som betäcker denna, och förklarad i glansen af en för lägre regioner ännu gömd, kommande sol.

Häraf följer dels en öfverensstämmelse mellan Judendom och Orientalism, dels en motsats dem emellan. Representanten måste vara detsamma som den representerade, men tillika ett annat.

Orientalismen är i allmänhet ett «Dumpfes Brüten»; likasom det heliga Chaos, den dunkla natt, hvarur ljus och lif skola framgå. Den arbetar i alstringslust och i födslosmärta; men, då barnet en gång är födt, faller den tillbaka, utan vidare betydelse, utan productionskraft, utan framtid och mål i framtiden, lefvande endast vegetativt, oförgänglig och vördnadsvärd blott såsom ett evigt minne. Så är Asien en lefvande ruin, ett stadnadt fordom. Och Judarne, likasom de voro de Orientaler, hvilka fått det uppdrag att föra Orientalismen Christendomen till mötes, så hafva de ock sedermera, i tidens fullbordan, blifvit från Asien skickade in i den Christ-

pa verldens sköte, för att der framställa den sammа bild, som Asien i stort framställer, bilden af ett petrifieeradt lif.

Hos Judendomen var nämligen denna syftning åt ett kommande, som i sjelfva verket genomgår Orientalismen, vaknad till medvetande, klarnad till uttryck och prophetia. Och detta utgör Judendomens väsendtliga skilnad från Orientalismen i allmänhet.

Judendomen blir derigenom historisk, ensam befriad ifrån den öfvervägande mythiska character, som vidlåder allt Orientaliskt. En så herrskande inflytelse af det religiösa, oändliga, som den i hela Orientalismen rådande, måste nödvändigt tynga ned det ändliga och förstöra all differens och bestämdhet, då det med lika magt fyller hvarje nu. Men, om sjelfva detta religiösa underkastades ändliga bestämningar och delades på en framtid, icke mindre än på det förflutna och närvarande, då först kunde i allmänhet de ändliga, timliga bestämningarne framträda samt fattas klart och fritt. Så kunde Judarne få en historia, emedan de hade en framtid för medvetandet, och Historia icke utgöres af blott forntid, utan lika visst kräfver en framtid och upplyses af dess idée. Judarne voro väktarne i den Orientaliska bildningen, räknande stundernas gång, sägande, hvad det led på natten.

Ett yttre villkor för en dylik historisk character var den beständiga kastningen, de oupphörliga collisioner, som detta folk var underkastadt. I epocher

af ständiga yttre anstötar måste det sinne få ett fäste, som ännu icke har tiden och historien inom sig*).

Framför allt är Judendomens Gud historisk, en factisk, en positiv Gud. Judendomen är i rak opposition mot Deismen; och det är först ett rätt begripande af Judendomen såsom grundläggande moment äfven för Christendomen, som kan gifva dödshugget åt vår tids Deistiska fördomar. Det gudomligt irrationella, som gör Honom till en lefvande, fri, personlig Gud, bevisar sig som klarast deruti, att Han, ehuru verldens Herre, likväl valt ett folk framför andra till sitt egendomsfolk. Och hvilket folk? Det inskränktaste, ringaste, styfsintaste, olydigaste, — på det Hans finger måtte än uppenbarare framlysa. Här finnes ingen naturlig anledning: blott Guds vilja. Derföre känner ock folket detta Guds val såsom något utifrån pålagdt och söker att afskudda sig det. De öfriga nationerna öfvergåfvo icke sina Gudar, ty dessa voro foster

*) I sammanhang med denna historiskhet förtjente Judendomens progressiva character att undersökas. Här gäller religionens perfectibilitet, der målet ännu ligger i en framtid. Deremot, att tala om Christendomens perfectibilitet i objectiv mening, är att neka, det vårt mål är gifvet, nedstiget i det förflutna; är att göra Christendomen till Judendom. Dock får ej förbises, att Christendomens subjectiva perfectibilitet måste hafva sammanhang med ett objectivt, emedan Christendomen icke är en abstract lära, som står likgiltig för det sätt, hvarpå den emottages, utan deraf röner reaction, emedan den är lif.

af deras natur och bildning, och «riket söndrar sig icke mot sig sjelft». Men Juda folk hade till national-Gud fått en Gud, som icke var deras verk eller val; derföre låg Hans hand tungt på dem. Det kall att vara redskap för det nya lifvets grundläggning och födelse låg såsom en invigning, men tillika såsom en förbannelse öfver dem, emedan det nya gick utom deras krets och de måste sjelfva gå under, när detta frambröt.

Om Roms Uppkomst och Character.

Romerska statens character är redan genom arten af dess uppkomst skarpt antydd och med nödvändighet bestämd. Det är icke här som annorstädes, att en naturlig existens föregår och grundlägger den historiska, och denna således i sitt upphof blott är frambrytandet ur ett patriarchaliskt familj- och naturlifs tysta dunkel ut i statslifvets fria och skarpa dager. Statens grundval är här ingen natur, intet naturligt förhållande eller motiv, utan naturens rena motsats: m e n s k l i g v i l j a. En fristående, naken, hård act af vilja är den magt, som ger lifvet åt Roms stat och bär, drifver och binder dess historia genom århundraden. Det är en gigantisk princip: oåtkomlig, obetvinglig, allsmägtig och odödligt seg.

Men, der ingen naturlig grund finnes, der finnes ingen naturlig gräns; den stat, hvars uppkomst förnekar det naturliga, måste i sin utveckling förstöra det. Och detta är Roms kall i verldshistorien. Öfver hedendomens naturlif fäller Rom domen; i den abstracta subjectivitetens afgrund slukar det och förtär alla dess gestalter och afhugger med subjectivitetens svärd de knutar och band, med hvilka naturen omslingat menskligheten. Sjelft kan Rom icke dömas, icke betvingas af annat än en mägtigare, nämligen en icke mer endast m e n s k l i g vilja, en concretare subjectivitet: af Christendomens anda.

Betydelsen af detta kall ger åt den Romerska characteren icke blott sedlig storhet, utan en egen religiös helighet. Och likväl ligger deri lika så visst något förbannadt, något gräsligt och i sjelfva roten brottsligt och skuldbelastadt. Med statslif före familjlifvet, måste de genom en godtycklig viljo-act, en redan politisk och historisk handling, söka sig, skapa sig, den naturliga grundval, som ändå icke kunde undvaras, om de skulle förblifva en stat och få ett historiskt bestånd: men som blef en onaturlig, derigenom att den var resultatet af ett redan utöfver familjen gånget lif, redan ett resultat af det lif, som han skulle grundlägga. Och denna grundval — familjlifvet — kunde de icke finna, utan genom ett brott. Sabinskornas borttröfvande var deras första skuld, orsaken till deras första krig, den urskuld, som genomgår hela deras historia.

Roms religion spelar samma role i afseende på hedendomens alla religioner, som dess hela historia spelar i afseende på hedendomens alla öfriga stater. Den har intet egendomligt, mer än subjectiviteten och magten att sluka allt objectivt. Dea Roma är medelpunkten för den egendomliga Romerska religionen. Personifierade begrepp, subjectivitetens foster och stöd, utgöra en annan sida af Roms egna tillgöranden i religiös väg. Det öfriga är upptaget från Oscer, från Greker, slutligen från all verldens folk, hvilkas alla Gudamagter den Romerska subjectiviteten slog under sig med oändlig likgiltighet för hvarje naturlig objectivitet och bestämning. Men en

Gudamagt kunde den Romerska religionen icke så upptaga. En Gud var det, som icke tålde att ställas i samma hop med de andra. Då uppenbarades vanmagten af denna förstöringskraft, trångheten af sjelfva denna gränslösa ihålighet. Christendomens Gud undanträngde de öfrigas hela hvimmel, och den graf, som velat sluka Honom med dem, kunde icke behålla Honom. Den sprängdes på försöket. Roms religion gick under. Rom föll.

Om St. Simonismen.

Saint Simonismens princip är Statens förvandling till Kyrka.

Detta synes redan deraf, att den, ehuru af egentligen blott politisk syftning, likväl uppträder med anspråk på att vara religion. Denna dubbelhet gör kritiken bryderi. Men man reder sig, man betraktar den religiösa airen helt simpelt såsom yttre, tillfällig anstrykning, såsom en bisak, och aktar icke särdeles derpå. Derigenom blir knuten visserligen beqvämt nog afhuggen; men också går derigenom just den tråd sönder, som skulle tjena till ledning genom systemets hela labyrinth.

Egentligen är det hela den nyare tidens sträfvan, som i St. Simonismen hunnit derhän, att bestämdt uttala sig. Medeltiden hade förut arbetat på att göra Kyrkan till Stat. Den nyare tiden inträder med en reaction från Statens sida, i det hvarje Stat börjar bilda sin egen särskildta kyrka, öfver hvilken Statens öfverhufvud tillegnar sig Suprematie.

Det är genom denna sin rot i tidens reella förhållanden, som St. Simonismen visar sig utan tvifvel vara bestämd att blifva ett vigtigt historiskt moment, antingen i sin nuvarande gestalt, eller, må hända, i någon annan mer utvecklad metamorphose.

Hvad är det då, som skiljer Kyrkan från Staten, som står emellan dem och hindrar deras identification? Det är Familjen.

Kyrkan är det ursprungliga samhället, samhället i dess rena oändlighet. Redan den ensamma menniskan bildar med creaturen, med tingens själar, en församling och står der som prest. Man kunde säga, att redan den ensamma Adam, i Bibelns berättelse, utöfvar presteämbete, då han ger creaturen namn. Ty allt namngifvande är ju helig handling, är dop.

I Familjen blir Samhället först fixeradt till jordisk existens, ändligt och betingadt, trängre, hårdare, fastare.

Från familjens grund uppskjuter Staten och söker att på denna grund åter bilda ett friare, mjukare, allmänt och oändligt lif. Dock är det blott familjlifvets band, som kan sammanhålla honom. Han kan icke bryta dem, utan att sjelf brista. Han kan icke förneka sitt ursprung, utan att förinta sitt väsende. Och i tusen villkorligheter måste han bekänna och vittna om sig sjelf, att han lyder villkoren af sin basis.

Så är Staten i sin rot genom Familjen skild från Kyrkan. Hvarje försök att slå tillsammans Stat och Kyrka måste derföre alltid blifva ett försök att slita mellanlänken, att bryta ned mellanbalken: Familjen.

Så Medeltidens cœlibat och fattigdoms-löfte. Så ock här, på motsatt håll, qvinnans och egendomens allmänhet.

Qvinnan är familjens medelpunkt och personliga själ. Der är hennes lif: i staten är hon icke myndig: hon tige i församlingen. Det är i grund

förbi med familjen i den stund, dess palladium, Qvinnan, ryckes ut ur dess inre helgedom och blir det allmännas tillhörighet. Detta är hvad som åsyftas med qvinnans befriande. Familjen upphör dermed att vara sjelfständig, bestående, permanent: den blir blott en godtycklig och temporär förbindelse.

Å en annan sida har familjlifvet sitt yttre fäste och likasom sin kropp i en till familjen inskränkt, gemensam egendom. Denna gemensamhet inom familjen innebär ärftlighet, så snart familjen tänkes såsom permanent. Derföre försvinner all arfsrätt i och med detsamma qvinnan blir allmän och familjen temporär. Men förr försvinner den icke heller. St. Simonismen blir grundlös, så länge den icke angriper äktenskapet: man måste med Père Enfantin sätta yxan till roten, eller ock uppgifva all St. Simonism.

Om de olika sätten att betrakta Philosophiens Historia.

Vid en undersökning af detta ämne möter oss först den i sanning ingalunda oväsendtliga omständighet, att vigten och värdet af Philosophiens Historia, som förut ofta varit försummad och tillbakasatt, i närvarande tid ändtligen blifvit erkänd. Detta står i ett visst sammanhang med den allmänna characteren af vår tid och kan ej olämpligt förklaras ur dennas väsende. Det synes nämligen vara något för vår tid utmärkande, att den, från en för Historiens sanna begrepp mer eller mindre främmande verldsåsigt, närmar sig till ett mer historiskt betraktelse-sätt. Också visar sig detta redan i det allmänna, practiska lifvet, ehuru der endast dunkelt antydt, ännu ej till klarhet utbildadt och genomfördt. Men, likasom i allmänhet Vetenskapen och den theoretiska forskningen i en ideell bild klarare uppfattar hvad som i det practiska lifvet är för handen, så har äfven Historiens begrepp af densamma djupare, bestämdare, blifvit uppfattad.

I Philosophien får detta begrepp sin högsta betydelse, och det synes för denna vetenskap bebåda en kris, en afgörande vändning. Den nyare Philosophiens period, hvars början räknas från Cartesius, utgick genast i sin begynnelse från förnekandet af all

historisk continuitet. Detta var i Cartesii philosophie den första grundsatsen, men blef sedermera hela den nyare philosophiens lifsprincip. Då nu philosophien lemnar denna princip samt mer och mer inser och omfattar sin historiska idée, torde man med skäl kunna anse slutet af denna period vara för handen, men dermed också en fullkomligare metamorphose af philosophien förestå.

Under sådana förhållanden synes det vara en hufvudsak att klart och riktigt bestämma väsendet och betydelsen af Philosophiens Historia. Af denna uppgift gifves mer än en lösning, och vanligen hör man äfven flera åsigter deraf utvecklas.

All Historia hvilar på personlighetens begrepp; ty ingen Historia kan gifvas, utan person, och ingen person, utan att skapa sig en Historia. Man fattar derföre Historiens begrepp blott så till vida, som man förstår personlighetens begrepp.

Personligheten har tvenne momenter: individualitet och universalitet, men är sjelf den concreta enheten af begge. Likväl kan denna concretion för tanken upplösas, så att Historiens begrepp sökes antingen uti individualiteten eller i universaliteten, i och för sig ensam betraktad. Häraf uppkomma trenne olika sätt att betrakta Historien, af hvilka två, emedan de afse hvardera blott en abstract sida af sanningen, visa sig vara falska och träffas af en Nemesis; den tredje innebär den concreta sanningen, men både vederlägger de begge andra — så vida de genom differens grumla sanningen — och

förenar samt upptager dem i sig — så vida de äro delaktiga af sanning — samt bringar dem genom denna innerliga förening till en fullkomligare gestalt.

Om man nu tillämpar detta på philosophiens Historia, får man tre åsigter, enligt hvilka denna kan uppfattas och för philosophien användas. Den första, som hänför allt till individualiteten, vilja vi kalla Eclectisk; den andra, som egentligen utgår från universaliteten, kunna vi kalla Dialéctisk, en benämning, som är på en gång beslägtad med den förra och tillika betecknar dess motsats; den tredje, som lefver i personlighetens sanna begrepp, både är och benämnes rätteligen Historisk. Låtom oss nu betrakta hvar och en af dessa åsigter särskildt.

Den första eller Eclectiska åsigten förråder, i alla frågor, hvilkas behandling förekomma i philosophiens Historia, huru den strängt afser blotta personligheten. Detta visar sig: först, i beskrifningen af hvarje särskildt system, vidare, vid behandlingen af de olika systemernas följd och inbördes förhållande, samt slutligen, när fråga uppstår om en norm för deras bedömande.

Det ligger nämligen i hvarje särskildt system, redan i och för sig betraktadt, en mängd af olika sidor, hvilka genom ett lefvande band förenas och fattas uti innerligt sammanhang med hvarandra. Detta sammanhang upphäfver Eclecticismen, och, likasom för Epicurus verldssystemet uppkom af atomer, så blir för Eclecticismen vetenskapen ett aggregat af

meningar, sjelfständiga och af hvarandra oberoende, utan annat samband sinsemellan, än ett yttre och tillfälligt. Största vigten tilläggers enskildta satser: i dem sökes det Sanna, men äfven det Falska. Det förra utplockar och behåller man: det sednare undviker man genom ett partiellt förkastande.

På samma sätt dömer man äfven om sjelfva systemernas inbördes förhållande. Huru skulle också den, hvilken inom hvarje särskildt system ej finner någon continuitet, finna en sådan emellan de olika systemerna? Dessa skiljas derföre på sådant sätt, att man endast genom ett språng kan öfvergå från det ena till det andra. All gemenskap emellan systemerna, vare sig fiendtlig eller vänlig, är alltid en yttre och kan således förändras efter godtycke. Man kan derföre, å ena sidan, ur dess sammanhang lösrycka hvad helst man önskar, likasom, å den andra, ur hvarannan rent af motsatta åsigter sammanföra hvilka satser, man behagar. — Och den norm, efter hvilken en kritik af dessa systemer skall företagas, finner Eclecticismen äfven uti individualiteten. Förmågan, att så väl finna som bedöma sanningen, ligger hos individen såsom sådan. Omdömet öfver sanningen förlägges i dess omedelbart naturliga character, d. v. s. i ett slags känsla eller smak. Då denna smak helt och hållet saknar en lag — emedan lag innebär universalitet — så blir den till och med hos samma person olika vid olika tillfällen, så att en philosophs eller Skolas särskildta satser endast genom godtycket sättas i sammanhang med hvaran-

dra. Detta gäller ännu mer om systemernas förhållande sinsemellan: de uppkomma, bekämpa hvarandra, falla, utan någon lag, endast efter individers godtycke. Ändtligen beror tvistens slitande, förvirringens lösning, af denna samma abstracta individualitet, som gifvit upphofvet till tvist och förvirring. — Detta om Eclecticismen.

Den åsigt deremot, hvilken vi kallat den Dialectiska, förkastar, i motsats till den föregående, helt och hållet individualiteten och anser henne, såsom tillfällig (naturlig), endast ega ett sken af sanning. I stället för ett särskildt, subjectivt sinne antager den en viss allmän, en så kallad objectiv, immanent rationalitet, som i dialectisk gång skulle gifva upphof, fortgång och sammanhang, så väl åt hvarje särskildt system, som åt kedjan af samtliga systemerna. För denna åsigt ligger sanningen i sjelfva processen; men de särskildta satser och systemer, genom hvilka denna process fortgår, äro så helt och hållet utan all egen betydelse, att hvarje särskildt moment först i det följande, i dess motsats, eger sin sanning, och deremot, i samma mån som det vill bestå för sig sjelft, just derigenom anses falskt. I den förra, Eclectiska, åsigten var ingen fortgång möjlig, annat än genom ett godtyckligt språng; här åter kan man ingenstädes stadna, om man ej godtyckligt sätter en gräns för fortskridandet. Den förra påminner om Democrits atomer, fasta, utan beröring sinsemellan, denna sednare om Heraclits grundkraft, städse föränderlig, utan säkert

och stadigt fäste. Och, likasom den förra kallades Eclectisk af det skäl, att den sökte sanningen i någon enskildt sats, hvilken den valt ur mängden: så kallas den sednare Dialectisk, emedan den utesluter sanningen från hvarje särskildt moment och lägger henne i ett visst allmänt begrepp, som går genom alla de särskildta momenterna.

Slutligen finner man i sjelfva denna dialectiska utveckling äfven sanningens norm, om annars det bör få detta namn, som i sjelfva verket är ingenting annat än en oupphörligt upprepad vederläggning af en ständigt återkommande lögn.

Men, huru man än må benämna denna norm — sanningens, eller lögnens — så följer dock af denna immanenta dialectik, att hvarje systems sanning beror af den plats, det intager i den dialectiska utvecklingen. Hvarje moment har redan i sjelfva sin ändliga natur både sin skuld och sitt straff: sjelft felar det, men utsäger också sjelft sin dom, upphäfver sig och öfvergår i sin motsats. Således måste, genom denna dialectiska method, hvarje sednare system vara högre än de föregående, emedan det grundar sig på dem, och närmare sanningen, emedan det är deras sanning; ehuru — såsom nyss blifvit visadt — detta, att vara sanning af ett föregående moment, i sjelfva verket är detsamma som att sannt visa det falska uti just detta moment. Hvart och ett högre moment väntar derföre, i sin ordning, i ett sednare sin sanning, sin Nemesis, sin vederlägg-

ning, tilldess man kommer till den högsta sanning, som är ingenting annat än sjelfva methodens eget rena och förmedlade begrepp. Denna blir således den högsta normen för bedömandet, men eger i sig ingen sanning, utom den, att hon visar en lögn. Här måste man också till slut stadna, men stadna i sjelfva den oupphörliga rörligheten.

Och härmed öfvergå vi till den Historiska åsigten, hvilken i sitt begrepp af personlighet genom en innerlig förening sammanbinder individualitet och universalitet. Person kallas nämligen den, som utbildar sin individuella natur till en universalitet och en, efter lag bestämd, gestaltning, men tillika i sig har förmedlat universaliteten från dennas objectiva gestalt till en transscendentell, från en allmän, immanent rationalitet, till en individuell intellectualitet. Då denna förening är långt skiljd från en omedelbar och abstract identitet, så kan hon ej vara utan beständig, lefvande, Historisk — handling.

Den, som efter denna idée om personlighet vill construera philosophiens historia, finner nu, att man måste tillägga hvar och en philosoph förmågan att i sin individualitet ega och uppfatta tingens allmänna väsende, så vidt som hans individualitet genom historisk utveckling blifvit bragt till universalitet *). Men härmed får man alldeles icke förstå den natur-

*) Denna Historiska utveckling benämnes erfarenhet, — ett ord, som ofta blifvit missförstådt, både af vänner och fiender.

liga, omedelbara, egoistiska individualiteten, hvilken af vår Historiska åsigt helt och hållet förkastas.

Denna Historiska utveckling har, likasom hon i philosophen sjelf eger sin reala existens, så ock i hans philosophie sitt ideala uttryck. Denna är just det lefvande band, hvarigenom hans särskildta satser sammanhållas; men detta beror hvarken af någon irrational, ej heller af någon abstract rational nödvändighet. — Likaså är äfven fortgången emellan de olika systemerna här en fri, ej blott en af mathematisk nödvändighet bestämd. — Normen för deras bedömande blir slutligen det positiva, den i Historisk verklighet framträdande uppenbarelsen. —

Om Hegels System.

Så skulle en blifvande afhandling komma att heta. Här några idéer dertill, flygtigt antecknade.

Fr. Baader säger *): «Princip är icke Begynnelse, utan Midt (Centrum). Blott ur en sådan Midt är ett Begynnande eller Slutande begripligt. Begynnelse är nämligen upphörande af en Närvaro (Cessiren einer Gegenwart), en Midt, således abstraction, som dialectiskt drifves till sitt slut**).»

Dessa Fr. Baaders ord uttrycka på ett träffande sätt förhållandet med Hegelska Systemet. Hegels «Begynnelse» är blott en abstraction. Hans «Vara» är icke residuum efter en abstraction (detta ville säga, att det vore ett substantiellt, som hållit stånd mot abstractionen), — det är en oändlig abstractions sjelfva resultat; derföre det pura «Intet». — Derföre är denna «Begynnelse» icke princip: en utveckling och fortgång från detta första begrepp ligger icke till sin positiva möjlighet i detta begrepp sjelft. Det dia-

*) Fermenta Cognitionis, 6:tes Heft.

**) En anmärkning bör härvid göras. Antages också detta begrepp om en Abstraction, så måste denna likväl icke föreställas såsom yttre, tillfällig, utan såsom immanent, såsom sjelf ett moment i lifsprocessen. Midten, så vida den nu finnes före denna Abstraction, är just Begynnelse (potentiâ), ehuru det först är i och genom Abstractionen, som den blir det actuellt, satt i stället för omedelbar.

lectiska motivet måste tagas utifrån. Dialectiken blir den, att detta begrepp är för abstract, d. v. s. det mätes med ett concret, nämligen det, hvarifrån jag utgick, och hvilket jag nu helt oförmärkt och oloffligt behåller in petto. Dialectiken blir således blott en återgång till den ursprungliga concretionen (ett ressorterande såsom af en tillbakaböjd fjäder), med den skillnad, att, då abstractionen skedde med ett slag, så sker concretionsacten i en mångfald af momenter.

Detta innebär Dualism, så vida icke principium materiale tillika är principium formale. Följden blir, att, då den abstracta materiala principen utgör systemets utgångspunkt, så framträder den abstracta formala principen såsom dess ändpunkt.

Hegels sista begrepp är nämligen Philosophie. Sedan concretionen i sin högsta fullhet blifvit återställd, hvilket sker i Religionens begrepp, kommer likväl derutöfver den princip, som framkallat abstractionen; den står utom, såsom bevis, att abstractionen icke var upptagen i sjelfva lifsacten. Systemet börjar med en lögn och slutar med en lögn, nämligen ett ensidigt formalt, och, då det sista momentet är Sanningen af allt det föregående, så är systemets Sanning nu, att alltsammans är en lögn, en tom formalism.

Man kan jemföra Hegel sjelf. Han uppvisar i sista momentet möjligheten af att ensidigt fasthålla subjectiviteten, såsom Ironie, och, då icke ett nytt moment här kan binda och sammanhålla, blir for-

mens realitet och subjectivitetens fäste vid den religiösa objectiviteten naturligtvis på sin höjd ett rent tillfälligt.

Den rätta Philosophien utgår från ett substantiellt, som ligger bakom henne, och slutar med hänvisning till ett lika visst reellt, som ligger framom och just utgör hennes criterium veritatis, den fullbordade personligheten. I afseende på det förra är Philosophien nödvändigt hypothetisk, hon vore eljest utan objectivitet; men det är en absolut hypothes, suppositum, substantia, grund. I afseende på det sednare är Philosophien prophetisk, och hennes embete, såsom också Hamann säger, blott Moses', hennes skådande blott hans blick in i det Förlofvade Landet.

Hegel säger, att, ehuru Anden kommer såsom sist i systemet, är han dock det första (således den egentliga principen, den concreta Midten); allt det andra förutsätter han (likasom han efter sig sätter Philosophien eller den handling, som fattar och bär detta förutsättande).

Här blir naturligtvis en uppenbar dualism, om Anden är först i ett, men sist i ett annat afseende, — potentiâ och actus stå oförsonta bredvid hvarandra. Till slut går saken derhän, att man säger, det hela systemet är vårt sätt att construera Anden — ren formalism! Huru, är det då efter-construction af en absolut act? Så yttras likväl af en Hegelian i «Jahrbücher für Wissenschaftliche Kritik» ! — Huru mätes förut, om icke genom en punkts förhållande till två andra? Förutsättning kan omöjligen tänkas

så, att något förutsättes före sjelfva sitt sättande. Allt sättande sätter något efteråt, och förutsättning eger rum blott i fråga om tvenne begrepp, hvilka båda sättas af samma princip.

I allt detta Hegelska ligger egentligen Fichtianism eller transscendental Idealism. Hegel rörer sig i samma cirkel som Fichte, har till utgångs- och ändpunkter samma Icke-jag (= Nichts) och abstracta Jag (= Philosophie). Fichte's deduction af hvarje moment i systemet utgick från nödvändigheten af detta moment, såsom villkor för Jaget i dettas fulla concretion. Fichte anticiperade således på det concreta. Hegel gör ingenting annat, då han deducerar hvarje nytt moment ur det förras abstracthet, d. v. s. ur dess inadæquata förhållande mot det i tysthet förutsatta concreta, till hvilket han vill komma, och hvilket förutsätter det föregående.

Skillnaden mellan Fichte och Hegel är den, att Schelling gått emellan. Idealismen är djupare, mer omfattande, reellare. Gud sjelf får här komma in såsom «Ande».

Å en annan sida ligger i denna Fichtianism en ovärderlig förtjenst. Begreppet om det Absoluta, såsom personlighet, och om dess existens, såsom personlighetsact, ligger i både Fichte's och Hegels Philosophie och behöfver blott sofras. Schellings första och sista period ligger äfven åt detta håll. Hans skrift om Menskliga Friheten är fördjupad Fichtianism. I hans «Grund» känner man alltför väl igen Fichte's «Nicht-Ich».

För öfrigt bevisas, d. ä. utvecklas, hos Hegel icke Satser, utan *Begrepp*. Detta hör till immanensen af hans philosophie, men derigenom äfven till hennes ohistoriska character. Ty, der historia är, der tillägges tinget något mer än det, som immanent der innebäres; begreppet förenas med ett främmande, synthetiskt, som ger Sats. Detta uppvisas redan i Språket, historiens ideella uttryck och villkor. Hos Hegel talas om (i hans Philos. d. Rechts), men uppvisas aldrig, den ena spherens återverkan i den andra, deras concreta vexelförhållande, korteligen deras historiska lif, begreppens sammanbindning i Sats.

ANMÄRKNINGAR VID HEGELS RELIGIONS-PHILOSOPHIE.

Religion är, enligt Hegel *), «Anden, som är medveten af sitt väsende, af sitt, icke af en annans». Men, 1:o, är Medvetande nog i afseende på det religiösa förhållandet **)? 2:o Bestämningen af Subject och Object, såsom väsendtligen blott identiska, är endast antaglig för Religio Archetypa. Använd på menniskans religion, blir den pantheistisk.

Antagandet af Religio Archetypa är nämligen icke mindre nödvändigt än af Theologia Archetypa och bildar utgångspunkten för all Religions-Philosophie.

Gud hänvisas till menniskan, att i henne komma till medvetande af Sig. Så i det följande: «Den absoluta Anden vet sig; detta vetande är särskiljdt (unterschieden) från Honom, och sålunda den ändliga Anden. Den absoluta Anden vet sig i det ändliga vetandet, och, omvändt, den ändliga Anden vet sitt väsende såsom absolut Ande» ***).

Sista punkten tyckes innebära den stora sanningen af ömsesidighet i det religiösa förhållandet. Men till ett fullt personligt förhållande hör att ömsesidigt veta så väl sig i den andra som

*) Philos. d. Religion, 1 Th., S. 35.
**) I "Cultus" anger Hegel ett mer än blotta vetandet.
***) Ang. Wk. s. 38.

den andra i sig. Veta sig i den andra, det är att, sjelf väsende, hafva i honom sitt vetande; veta den andra i sig, det är att, sjelf vetande, hafva i honom sitt väsende. Här åter är vetandet blott på en, väsendet åter på den andra sidan; uttrycket «omvändt» sviker: menniskan vet ej sig i Gud, såsom vetande, utan Gud, såsom väsen, i sig.

Vidare heter det: «Det menskliga Medvetandet är det Material, hvaruti Guds begrepp realiserar sig» *).

Men detta material blir inadæquat, om det är blott menskligt. Derföre, efter framställning af verldsskapelsen såsom «Andens sättande för Anden», tilllägges: «sednare skola vi se denna manifestation i högre form, nämligen, att det, som Gud skapar, är Han Sjelf (icke såsom blott skenbart ett annat) — att Han Sjelf är det skenbart Andra, Guds Son, Menniskan efter Gudomligt beläte, Adam Kadmon» **).

Vid detta bör anmärkas: 1:o. Den pantheistiska identificationen af Gud och menniskan bestämmes här till identificationen af menniskan och Logos. De himmelsvidt skilda begreppen «Guds Son» (i primitiv betydelse) och «Menniska efter Guds beläte» sammanflickas fåfängt i det sväfvande begreppet «Adam Kadmon». 2:o. Så vidt menniskan och Logos skiljas (ty skillnad eger väl rum här som annorstä-

*) S. 42.

**) S. 58.

des, men icke väsendtlig skillnad, heter det, utan blott sken), sättas de i skeft förhållande till hvarandra. Logos såsom «högre form» är «den sednare» (enligt all evolutism). Ordet blir genom Skapelsen, icke Skapelsen genom Ordet: menniskan Gud, icke Gud menniska.

Men vi återgå till det förra. Är menskliga medvetandet material för realisationen af Guds begrepp, så följer, att alla religionens gestalter äro af den Gudomliga anden frambragta, såsom nödvändiga stadier i Andens kommande till sig sjelf. «Det ligger i sakens natur, att det fullkomliga måste genomgå stationer af ett ofullkomligt*).»

1:o. Man måste skilja mellan ofullkomligt och falskt. Judendomen är ofullkomlig, men sann, ty med characteren af prophetia erkänner den och completterar sin ofullkomlighet. Tillståndet af ofullkomlighet är här intet annat än handlingen af fullkomning. Falskt blir det ofullkomliga genom anspråk på fullkomlighet, fixering af sig såsom tillstånd, ignorering af sin väntande sanning och dom. Så all Hedendom (hvartill ovedersägligen äfven Muhammedanismen hörer).

2:o. Den ofullkomliga, men sanna religionen (Gamla Testamentets) är af Gud satt; den falska — af fallets barn (eller upphof): båda visserligen med nödvändighet**), ab. en blott moraliskt

---

*) S. 25, 40, 41.

**) Ty, sedan det Onda kommit in, har äfven det nu,

bestämmande, churu logiskt begriplig, men denna icke ur Guds eller menniskans isolerade väsende, utan ur deras vexelförhållande, således icke naturlig, utan historisk (icke immanent, utan personlig magt). Utan den ofvanföre, såsom nödvändig anmärkta ömsesidigheten i det religiösa förhållandet, finnes ingen objectiv Religion (Religion, såsom från Guds sida, Uppenbarad). Religionen blir Subjectiv.

Denna ömsesidighet i det religiösa förhållandet innebär nämligen, att Gud lika visst är Subject mot menniskan, såsom Object, som menniskan Subject mot Gud, såsom Object (jemför ofvan om vetande och väsende).

Anm. En sådan dubbelhet hos ett väsende, af subjectivitet och objectivitet i yttre förhållande, är icke möjlig utan inre dubbelhet af subject och object, subjectivitet, personlighet; men med denna också icke blott möjlig, utan nödvändig.

Det moment, der Gud är Subject, är Uppenbarelsen, — Religion i objectiv mening (sedt från menniskans här objectiva ståndpunkt). Det moment, der menniskan är Subject, är, i sitt sammanhang med det andra momentet: Tro, i allmänhet: subjectiv religion.

Ty detta moment kan ryckas ur sammanhanget och fattas ensamt. Men, när på detta sätt Identiteten, Subject-objectiviteten, i båda polerna förnekas,

---

såsom allt annat reellt, sin logik, sin förnuftiga utveckling.

så är copulan bruten, momentets egna partier bryta sig i sär och inträda såsom successiva extremer i medvetandet: först Gud, såsom abstract object, Ens, såsom t. ex. i den Wolfiska Theologia Naturalis; sedan det menskliga medvetandet, såsom abstract subjectivitet, känsla, utan objectiv giltighet, sådan hon förekommer i den nyare abstract subjectiva Religions-Philosophien. Om dessa motsatser påminner äfven Hegel *).

Hegel anger de tvenne momenterna: vetandet af Gud och vetandet af mig i Gud, mitt lif i Gud, d. ä., säger han, begreppen Gud och odödlighet, såsom tillsammans utgörande religionens innehåll **) och inbördes bestämmande hvarandra. Anmärkas bör, hvad här åtminstone icke är uttaladt, att, i och med det jag fattar Gud concret, personligt, icke blott såsom substantiell (och icke heller blott med en tvetydig, sjelf substantialistisk subjectivitet), så blir äfven min varelse i förhållande till Gud icke mer bestämd för mig, såsom blott substantiell, d. ä. såsom odödlighet helt enkelt, utan concret och personligt, såsom salig eller osalig odödlighet.

Så sannt är det, att de båda momenterna bestämma hvarandra.

---

*) S. 12, 18, 15.

**) Men jemför och sammanställ denna moment-indelning med det föregående.

Om den Sköna Konstens Arter.

Den gemenskap, genom hvilken Naturen och Konsten beröra hvarandra, ligger i bådas character af frambringande. Ursprunglig visar sig likväl denna character egentligen hos Naturen, hvars hela både begrepp och namn dermed uttömmes. Under det hon förlorar och gömmer sig såsom en blott productivitet, hvilken i sina verk har hela sin betydelse, så eger Anden deremot sitt rena väsen i omedelbar sjelfuppenbarelse, i handlingens genom sig sjelf gällande rörlighet. Men, om han sålunda är motsatt Naturen, så är han likväl sjelf förmedligen af denna motsats; han är skild från Naturens lägre bestämning af en blott verksamhet, endast så vida han sjelf på sin egen grund urskiljer och befriar sig derifrån. Verksamheten således, på Andens område öfverflyttad, knuten till handling och uppgående deri, — är Konsten. Men denna förmedling, om ock nödvändig för Andens innersta bestämning, beror ej mindre än denna sjelf på friheten, såsom Andens allmänna element. Och härifrån utgår skillnaden emellan Konst och Natur. All Konst — ej blott den sköna — är således i viss mening delaktig af frihet. Med bestämmande af denna frihetens art uppgår tillika nödvändighetens betydelse för all konst och således äfven för den så kallade fria.

Hvad som är tingens natur, det utvecklas med en gifven nödvändighet, det har intet val, det måste så; för menniskan åter är härutinnan intet gifvet såsom annat än möjlighet: naturens omfattande tvång har hos henne blifvit brutet och dragit sig tillbaka till en inom sig sluten, af sig sjelf beroende förmåga, hvars förverkligande bestämmes och ledes af egen vilja. Det kommer an på henne att skapa eller icke skapa, så eller annorlunda. Hon k a n, men m å s t e icke. Af detta k u n n a stämplas hennes skapelse-sätt till k o n s t. Hon kan således äfven åt motsatt håll förneka denna sin förmåga, sjelfva sitt k u n n a, och uraktlåta konsten eller förfela den.

Lika onekligt är emellertid, att, om menniskan går att i konsten förverkliga sin förmåga, underkastar hon sig i detsamma nödvändigheten, som allena fäster och bär all verklighet. Först och främst innebär då detta, att konsten påtager sig bandet af naturens nödvändighet. Det är sannt: hon är motsatt naturen; men blott derigenom, att hon sjelf är en ny natur, eller naturen förnyad. Hon sluter sig således till dennas lagar, för att till sitt ändamål begagna hennes ressourcer, och sätter, osynlig, hennes krafter i rörelse, för att betvinga henne genom henne sjelf. Detta är den l i s t, som ligger i all konst, om vi här få tillämpa ett föreställningssätt, som den nyaste speculationen annars någon gång använder. Det får här en särskild giltighet genom det allmänna språkbruket, som sjelft erkänner de båda begreppens allmänna förvandtskap. Men konstens nödvän-

dighet går härvid tillika längre än den blott naturliga. Friheten har deruti nedlagt sitt ändamål, hvaremot naturens nödvändighet faller tillbaka såsom utan ändamål, och sjelf ett tillfälligt. Det är denna naturens tillfällighet, som vidkännes sin rätt i konstens seger: denna konstens hårda och skarpa bestämning, mot hvilken naturen ej kan hålla stånd. Begreppet om ett konstigt, i motsats mot ett naturligt, antyder ett sådant tvång.

Men, utan att förlora sig i sin yttring, framgår då nu friheten ur nödvändigheten såsom Magt, hvilken på en gång med sitt tvång sträcker sig genom verkligheten och i sin sjelfständighet hvilar öfver den. Hvad i naturen var kraft, d. v. s. förmåga med blindt kraf på sin utveckling, det är således här uti magtens fria görande och låtande uppgånget i sin idealitet.

Vi hafva angifvit hvad Konst är i allmänhet och, med nödvändighetens underordnande, funnit dess egentliga princip i Friheten. Icke desto mindre finna vi en viss del af konsten ensam och egentligen kallas fri. Detta kan då intet annat betyda, än att den öfriga konstens frihet ännu är blott ett sken. Detta vill icke säga en grundlös lögn; äfven bakom det blotta skenet ligger ett sannt väsende, som endast ännu icke uppgått i sitt eget ljus, utan i ett främmande element återskiner, förespeglas och bebådas, man kunde säga — reflecteras. Sken, i naturlig ej mindre än i speculativ betydelse, är reflexion. Det gifves, såsom vi snart få se, också

en väsendets reflexion i s i g s j e l f t, ej blott i ett a n n a t, der Skenet, ej mer yttre, utgör ljuset sjelft i sin egen begränsning. Men äfven det yttre blotta skenet hörer, ehuru utifrån, till väsendet, och ett väsende utan sken vore likt en gestalt, som ej kastade skugga eller spegelbild.

Konsten var således i allmänhet fri genom sitt ändamål; i sina medel underkastad Naturens lydnad. Men äfven den frihet, som tillhör ändamålet, dagas till en början på den yttre nödvändighetens egen grund och botten, under gestalten af en reflexion, som sväfvar derutöfver. Om detta sväfvande förutsätter en lyftning från hvarje gifvet enskildt fäste, så innebär det ej mindre en vanmagt, hvilken, i saknad af egen hållning, bindes vid den allmänna kretsen af det främmande. Och, ehuru viljans rörelse inom denna är fri, så vidt hon kan taga och lemna hvarje enskildt bestämning, så lemnar hon dock icke den ena, utan att kasta sig i en annan och återfaller således alltid under nödvändigheten; endast att denna nu har den egenskap att vara en viss, genom fritt val upptagen och fixerad. Det är det Naturliga och Nödvändiga, men ej såsom blindt verkande, utan sådant det i sin reaction mot friheten låter känna sig och af dess godtycke erkännes. Ett sådant kalla vi b e h o f. Behofvets Konst är det, som motsättes den egentligen fria Konsten.

Emedlertid, likasom Behofvets Konst i sitt allmänna väsende är ett förmedlande steg till den fria,

så har den också i sin enskildta utveckling inom sig sjelf en egen scala, hvarigenom den i ett småningom annalkande fulländar detta sitt förmedlingsvärf. Behofven öfvergå alltmer från sin råa naturlighet, om de ock derigenom till en början blifva blott konstlade: deras grofva gediegenhet upplöses i stigande förfining: deras handgripliga, yttre verklighet drager sig tillbaka till inbillningens område. I de i n b i l l a d e behofven har nödvändigheten förlorat sin sjelfständighet såsom yttre bevekelsegrund, och frihetens eget interesse lefver här under en lätt förklädnad, hvilken det ännu ej hunnit aflägga. Ur stånd att ännu bära sig sjelft, b i l d a r det sig i n i behofvens former, men i motsatt riktning går det förtärda behofvet upp i friheten såsom blott en b i l d för henne. Här således, i förmedlingens brytningspunkt, är en chaotisk blandning, förblandning af motsatser. Behofvet är adladt till nöje, men nöjet bär åter behofvets band. Den saknad, som drifver det, är öfverflöd, men öfverflödet är åter sin egen brist. Den nödvändighet, som eger rum, utgår från idel tillfällighet, men tillfälligheten slår öfver i den hårdaste nödvändighet, såsom tvingande slump.

Detta inbillningens spel förebådar likväl den fria skönhetens inträde, hvars organ och villkor just är inbillningen. Men, ännu utan ledning af denna magt, blott åt sig sjelf lemnad, sväfvar hon ut i alla riktningar, för att i alla bindas, och omfattar med lika godtycke hvad som på en högre punkt skiljer sig såsom Skönt och Fult, o. s. v. Åt intet tiller-

känner hon ännu ett värde, som i en högre grund än henne sjelf hade sin på en gång befästande och befriande lag: allt gäller blott för inbillningens egen skull, såsom af dennas behag satt och antaget. Det angenäma, som har sitt namn af detta antaga, är här konstens föremål, såsom det nyttiga, det redbara var på de så kallade behofvens område.

Nytta och Nöje är en gammal motsats: och med stridiga anspråk har hvardera parten sökt att draga den sköna konsten under sitt välde. Betänkliga fredsmäklare hafva genom ett bolag af Nytta och Nöje velat trygga hvarderas rätt. Tvifvelsutan tillhör det en högre gestalt af idéen att i sin lefvande enhet upptaga de motsatser, som i en lägre utveckling korsade hvarandra. Men derigenom afklädas dessa äfven den character, som söndrade dem, och stå ej mer bredvid hvarandra såsom tvenne, utan gå tillsammans upp i den högre enheten. Så bör ock väntas, att Nytta och Nöje i den högre och sköna konsten finna sin förmedling. Men man glömme ej, att de finna den i en magt, som är öfver dem båda, samfäldt likasom enskildt, som ej af dem uttömmes genom någon summering, som, i det samma den tändes, förtär just dessa deras sjelfviska gestaltningar. Likväl kan det anmärkas, att den högre Enheten ej är något främmande, från de båda motsatta lika aflägset tredje, utan egentligen sjelft det ena af dem, hvilket vidgats och gripit utöfver sig sjelft, för att fatta äfven sin motsats. Det skönas idée är på detta sätt närmast en metamorphose af

Nöjet och således partisk för dess rätt. Der erkännes det Angenämas princip så vida, att intet är såsom skönt, utan att af inbillningens behag sättas och upptagas, men derföre ligger icke skönhetens väsen och mått uti inbillningen. — Men den metamorphose, som förbyter det angenäma till skönhet, måste emedlertid beredas inom det förras eget område. Der står då, emot den blott angenäma konsten, som ännu endast vet af sig sjelf, en förskönande konst, som går ut på den nämda förvandlingen. Det sköna gör sig der redan gällande midt i lifvets alla villkorligheter, såsom en anad högre och allmän lag, men blir ännu blott en utifrån tillämpad regel med formell allmänlighet. Det är inbillningens cultur, men med lika tvetydighet som all annan. Under ytan har det tillfälliga och sjelfviska icke desto mindre fritt spel, och förskönandet betyder lika lätt ett öfverskylande af en invärtes, oförändrad fulhet. Skillnaden mellan Skönt och Fult begynner således här att utveckla sig, enär Förskönningen just är förmedlingen af denna skillnad; denna förmedling är likväl blott en yttre och blir derföre tvärtom sammanblandning: motsatserna, knappast skilda, falla åter tillsamman.

Först der denna Försköning upphör, inträder det verkligt Sköna, såsom ej mer utifrån sökt, utan i sig varande. Det innebär då sitt eget, och derigenom äfven det Fulas, mått: i denna samma handling, hvarigenom det samlar och bestämmer sig, afskiljer det med full skärpa och utdömmer det

Fula. Det Fula är då den verld af inbillning, som faller tillbaka mot skönheten och ej låter sig upptagas i dess förklaring. Det är det affallna angenäma: det angenäma, icke så vidt det ännu ej vet af Skönheten, utan sådant det mot en redan uppgående skönhet fasthåller sig i sin sjelfviskhet. Det redbara, det rent phantasielösa, kommer såsom sådant icke i fråga såsom Fult, utan det som en upprorisk phantasie framställer med verkligt, fastän grinande sjelfbehag, med förförisk, fastän smutsig retelse. Men, om det Fula således har i sig ett angenämt, står detta likväl, såsom ett numera affallet, i motsats mot sin egen bestämmelse och blir derigenom ej mindre ett oangenämt och vederstyggligt. Det Nyttiga, det rent Angenäma, hade beggedera sin egen art af konst; de utgjorde nämligen Konstens eget element på något visst steg af dess utveckling. Det Fula åter framstår blott såsom ett utskott och missfoster, i detsamma som Konsten dragit sig inom Skönhetens element och utgör just det förkastade, som nu erkännes odugligt till element för konsten. Så finnes det ingen i sig ful konst, utan det Fula måste, för att i Konsten taga verklighet, suga sig in på den sköna Konstens område.

Vi hafva länge talat om skönheten såsom den fria Konstens ämne; vi böra förklara vår rätt dertill. Den verkliga friheten börjar i allmänhet, der godt och ondt skilja sig, och valet blir ej mer emellan en eller annan enskildt bestämning, utan emellan dessa båda allmänna magter. Så inträder ock den verk-

ligt fria Konsten på den punkt, der det Sköna och det Fula, såsom dess Goda och Onda, skilja sig från hvarandra. Men Friheten står ej som ett likgiltigt tredje emot dem. Det Sköna visar sig såsom dess egen bestämmelse, och genom det val, med hvilket den fäster sig vid detta, bekräftar den blott sitt eget väsende, då deremot det Fula är det alternativ, med hvars antagande friheten förnekar sitt väsen och försjunker i en numera brottslig natur. Bestämmelse åter är den i friheten sjelf inneboende nödvändighet: det sköna är den skapande Frihetens egen lag, mot hvars hårda tvång det naturliga, som hittills gjort sig gällande, nu blir ett blott tillfälligt, af nödvändigheten öfvergifvet, då hon från den lägre kretsen uppgått i friheten såsom sin sanning. Hon är då här ej mer ett annat emot denna, det är fastmer blott mot sig sjelf, som friheten bryter sig: dess reflexion är en inre, dess sken är ej mer i ett främmande, utan går in i henne sjelf, det är hennes eget väsen och ej mer blott en dess tillhörighet. Man kan häraf, om man ej försmår ordens sinnrika lek, härleda det skönas namn, såsom det, hvilket i skenet har sjelfva sitt väsende.

Men den handling, hvarigenom Konsten således befriar sig från Naturen, innebär med detsamma Naturens befrielse till sjelfständighet såsom ett helt för sig. Här visar sig hvad som i allmänhet gäller, det, att ingen Frihet är eller blir, utan med ömsesidighet af Jag och Du. Detta Du finner Konsten nu i Naturen, som, hittills sammanflätad med den

konst, hon grumlade, förlorad och förspridd i sina mångfaldiga brytningar, icke kunnat förr än i denna motsats samlas och afgränsas till ett enkelt begrepp. Likväl stadnar naturens befrielse till en början blott vid den första, negativa bestämning, hvarifrån frihetens fullhet uppspringer, vid det icke-Jag, som är den närmast mötande, hårda gestaltningen af allt Du, vid den likgiltiga tillfällighet emot ett annat, som är fästet för all sjelfständighet. Så är ock det enkla begrepp, hvari Naturen slutes, ännu blott sjelfva hennes begreppslöshet, hennes irrationalitet.

Men samma Konst, som härmed begynner hennes befrielse, genomför denna än vidare till dess bestämda mått och fulländning, för att derigenom också fullända sig sjelf. Ty, ehuru Konstens frihet redan är uppgången i sitt eget väsen, har den dock äfven inom detta egna område en fortgång, hvarigenom dess gifna begrepp utvecklas till verklighet och magt. Och denna fortgång, i det den förklarar naturen till hennes sanna frihet, bestämmer tillika, genom sina särskildta momenter, de olika arterna af Fri Konst.

Den sköna Konstens första gestaltning inträder dermed, att friheten fattar och begriper sig och i detta sjelfbegrepp har sin lag i sig, likasom åter sitt begrepp i lagens inneboende. Vi säga således, att Friheten är till en början gifven i sitt begrepp.

Allt innefattas nu på närvarande punkt derutinnan, att friheten är sitt och naturens Mått. Såsom detta i vetenskapligt afseende utgör mathematikens

princip, så gifver det i den fria Konsten den art, som kan med sammanfattadt namn kallas den mathematiskt sköna. Emot denna blir Naturen i fullheten af sina bestämningar ett blott yttre och tillfälligt genom den abstraction, hvarmed Konsten löser sig från henne, för att grundlägga sin frihet. Dock måste allt sådant lösbrytande vidkännas en oförtärlig rest af beröring, nämligen den, som innebäres i sjelfva lösbrytningen; och Konsten i det steg framåt, hvarigenom den abstraherar från den nu fulländade naturen, föres icke mindre tillbaka till omedelbar förknippning med den abstracta gestalt, som utgjorde naturens första början, men som nu, återställd på en högre botten, lyftes till sin förklarade betydelse. Om Naturen i friheten skall hafva sitt mått, måste den bestämning ännu stå för henne åter, som ligger häruti, nämligen den af ren mätbarhet. Naturen, såsom ren mätbarhet betraktad, är det abstracta väsendet af Rum och Tid, och dessa måste således i den fria Konsten finna det mått, som bestämmer dem till skönhet. I grunden är nu denna bestämning af mätbarhet ingen annan än den af tillfällighet. Den sednare säger blott nekande, att Naturen ej mäter, ej har sitt mått i sig; den förra utvecklar den positiva sanning, som ligger i detta nekande, nämligen att hon blott mätes, att hon har sitt mått uti ett annat.

En skillnad härvid gifver sig likväl tillkänna genom det mätbaras dubbelhet såsom Rum och Tid. Om nämligen mätbarheten å ena sidan är motsatt

det mätande, och denna egenskap är dess egentliga och närmaste, så är den likväl tillika måttets möjlighet och går detta således till mötes såsom sin verklighet och sanning. Så vidt som dessa tvenne bestämningar falla utom hvarandra i särskildta gestalter, är Rummet mätbarheten i sin nakna söndring från måttet, hvilket här blott utifrån anbringas. Således, då måttet är reflexion i sig, är Rummet deremot det icke reflecterade, det äfven för sig sjelft rent yttre; dess förhållanden inom sig äro sjelfva blott förhållanden utåt och utifrån. Tiden åter är den förmedling, hvarigenom mätbarheten i sin egen krets förebildar måttet. Reflexionen inträder här och bildar den för sig varande enhet, som under namn af tidsmoment utgör det enkla elementet af Tiden, och momentet mäter sig nu med sig sjelft. Men den dubbelhet, som ligger i detta mätande, slår här ännu öfver till en yttre: momentet eller det rena ett, i det att det mäter sig sjelft, faller ut såsom ett annat. I denna öfvergång från ett till ett annat består Tidens väsende.

Men, såsom ett annat, är momentet likgiltigt mot sig sjelft, och dess bestämning inom sig tillfällig; mätandet skulle hvila på mångfaldigande af samma enhet, men enheten (inom sig obestämd) kan icke fasthållas, dess gräns är i oändlighet flyttbar, och tidens våg, ehvar den klyfves, faller åter tillsamman. Så uttalas krafvet af ett högre Mått, ett Mått, som olika framställer sig på olika punkter af begrep-

pets utveckling. Här är det, med lemnande af andra områden, uppgånget i den fria Konsten.

Betrakta vi nu detta Mått å sin sida, så finna vi det, såsom väsendtligen mätande sig sjelft och derigenom sjelft ett mätbart, innebära mätbarheten och dess gestaltningar i deras förklarade sanning. Då Rummet höll fast vid sin nakna mätbarhet med likgiltighet emot Måttet, såsom ett annat och främmande, så inträder deremot här den hvila, hvarigenom det mätbara nu också sluter sig, men inom sitt funna mått, och är uti detta såsom uti sitt eget väsende. Dock, om Måttet här är det mätbaras eget väsen, är det mätbara så till vida alltid ett fritt: är det fritt, så måste det sjelft göra sig till hvad det är, nämligen till sitt mått, och genom egen handling bekräfta och sätta sitt gifna väsen. Den oro, hvarmed Tiden sökte sitt mått, motsvaras således här af den rörelse, hvarmed det funna bekräftar sig; en rörelse, som således sjelf i sig har hvilan, churu blott såsom moment, eller hvilopunkt. Måttet i rörelse kalla vi Rhythm: om vi åter med Meter benämna Måttet i hvila, torde orden Symmetrie m. fl. förklara och rättfärdiga detta uttryck, om det ock annorlunda användes i dagligt tal.

Det ligger nu vid handen att indela den mathematiskt sköna Konsten, allt efter som den med Meter eller Rhythm till sin princip innebär Rummets mått eller Tidens. I det ena fallet är den Architectur, i det andra Musik.

Architecturen är, åtminstone i denna be-

greppsföljd, den gestaltning, hvarigenom Konsten i sin frihet först constituerar sig till sjelfständig existens. Härifrån, å ena sidan, Architecturens ännu nära beröring med Behofvet, med anledning hvaraf man till och med dragit i tvifvelsmål, om en Architectur såsom Fri Konst verkligen finnes. Man kunde med samma skäl tvifla, om roten hör till blomman, ty den bildar der på lika sätt beröringen med ett lägre område, men är med detsamma också det första, skarpaste villkor af och uttryck för blommans egen sjelfständighet. Så utgör ock i afseende på Architecturen detta den andra sidan, att den söndring, hvarmed Konsten bryter sig ut från Naturen, der framstår i hela sin oförmildrade stränghet och hårda slutenhet. Redan såsom byggnad i allmänhet erbjuder det Architectoniska konstverket för åskådningen den omedelbaraste gestalt af den verld i verlden, som utgör målet för Konstens verksamhet. Den sköna byggnaden har denna afsöndring fulländad äfven i afseende på sjelfva ändamålet: den är en invigd, ifrån vanligt bruk uttagen, ett heligt Rum, d. ä. Rummet såsom helgadt, och uttalar i hela sin construction denna sin invigning. Väsendet af all helgd är nämligen från grunden Lag, och Lagens hela stränghet hvilar öfver den Architectoniska skönheten.

Då nu den begränsning af Rummet, som utgör Architecturens begrepp, för sitt förverkligande hänvisas till Naturens ressourcer, så finner den dessa väsendtligen uti den kraft, hvilken inom naturens

krets, likasom konsten inom Architecturens, närmast hänförer sig till Rummets begränsning och fyllnad, och derigenom äfvenså är hvilans princip. Denna kraft är Tyngden, hvilken således, så vidt hon redan inom det naturliga arbetar konsten i händerna, utgör Architecturens villkor och moyen: men åter, så vidt tyngden på ett blott naturligt sätt och således i motsats mot konsten, löser sin med henne gemensamma uppgift, måste Konsten, då den begagnar henne, gå ut på intet annat än att upphäfva henne genom henne sjelf. Hvad Architecturen i Tyngdens gestalter och dess hvila har att framställa, är således sjelfva det Lätta, det blott på sig hvilande, det uppåt syftande, det uppehållna och sväfvande, elementariskt uttryckt i Pelarform och Hvalf. Då denna lyftning öfver Tyngden också sjelf, ehuru genom en annan kraft, är förebildad inom Naturens område, nämligen närmast och omedelbarast, såsom den erbjuder sig i det vegetativa lifvets uppstigande, så förklaras härur de reminiscenser från dettas construction, hvilka i Architecturen möta. Dock gäller i dessa Naturen icke för mer än ett tillfälligt, som framskymtar, och Konstens Lag hvilar ännu blott inom henne sjelf.

Om Pelarformen är Architecturens grundform och, vi kunna säga, enkla begrepp, så visar sig denna i sin första rena abstraction, ställd för sig sjelf, i Obelisken. Sedan den derefter ingått i massan af concret gestaltning, såsom egentligen stödjande pelare, från hvars conformation Architecturens

frihet och skönhet väsendtligen utgå, uppstiger den slutligen derutöfver, såsom åter fri och herrskande, i egenskap af Torn. Den motsatta principen: Hvalfvet, byggnadens concreta midt, uppstiger äfven öfver dennas första gestaltning, såsom Coupole. Hvalfvet blir här således äfven transscendent, nämligen så mycket det kan antaga denna character. Immanensen står alltid qvar: Coupolens insida är reell och väsendtlig. Och så är han för mycket uti sig, för att kunna rätt gripa öfver sig. Sjelf i byggnadens inre framställande en nedsänkt himmel, kan han utifrån icke förneka sig och förloras i en annan, oändligt vinkande himmels sky. Tornets insida åter är blott ideell; en själ låter derifrån förnimma sig i klockans klang: ett sammanhang, icke mer omedelbart och i omedelbarhet skönt, utan gjordt för föreställningen *).

Vi kunna nu klarare inse Architecturens både sammanhang med och oberoende af Behofvet. Den skiljer sig renast, d. ä. abstractast, derifrån just i

*) Hvalfvet är concret midt och kan, äfven såsom coupole, icke frångå denna sin egenskap. Således, då Tornet går ut åt byggnadens yttersta punkt och presenterar en derifrån rakt uppstigande vägg, så höjer sig Coupolen deremot i byggnadens center. Coupolen fordrar således för denna sin centrala egenskap egentligen ett Grekiskt kors. Det Latinska har perspectiv, egen fond, djup. Det Grekiska är gjordt att bära höjden; och dess fyra grenar äro, i denna mening, blott de rötter, på hvilka Coupolen står, med hvilka han likasom söker fäste i jorden.

sina elementer. Architecturens elementariska form, för sig ställd, är, såsom vi ofvan sett, Obelisken eller, allmännare, Minnesstoden, — det absolut solida, för allt intrång otillgängliga, hvars betydelse och gagn blott och bart ligger i tanken, i föreställningen, som den väcker. Denna elementarform ingår sedermera i den utvecklade Architecturen såsom constituerande moment (eller, om man så vill, stabiliment), d. ä. Pelaren. Det är i denna sin utveckling till concretion, som Architecturen går Behofvet mer till mötes. Detta tillhör all fri konst, att dess natursida skall vara blott en satt, en upptagen, derigenom ock i grunden upphäfd, hvilket manifesteras i den allmänna eller i den enskildta konstens fulländning, i dess högsta blomma och spets. Så är i Architecturen Templet inbegreppet af Architecturens fulländning. Det har upptagit Behofvet, blott för borttaga det i förklaringen och magten af sin idealitet. Behofvets considerationer äro uppslukade, och öfver allt strålar blott invigningens prägel.

Den mathematiska Skönhet, som i Rummet construeras af Architecturen, finna vi af Musiken uttryckt i Tidens proportioner. Dessa båda konsters förvandtskap ligger härvid fattlig och uppenbar samt är af ålder erkänd. De Gamle omtalade redan, huru Amphions toner byggt Thebe, och utsade dermed på sitt språk detsamma som Winkelmann uttryckte med den bekanta bilden: att Architectur är en crystalliserad musik. Eller, efter vår

begreppsföljd: Musiken är det luftiga väsendet, hvari Architecturens hårda massa förflyger, en öfvergång mellan de båda konsterna, som icke blott eger rum för begreppet, utan äfven framställer sig för åskådningen. I Architecturens hvalf bor Ljudet, ännu slumrande, men lätt väckt att bevittna sin närvaro. Och ännu då det i Musiken framgått till sjelfständig betydelse, har det sin grund och sitt villkor i en Architectonisk structur, ehuru skönheten nu flyttat in i Musikens själ utur det Architectoniska skalet och lemnat åt detta blotta värdet af instrument eller organ. —

Om Architecturen är en crystalliserad Musik, så är Plastiken en g j u t e n. Musiken är «die Kunst des Flusses», och dessa äro de tvenne sätten af öfvergång till fast gestalt. Nu sker crystallisation efter en immanent lag, gjutning efter en gifven, sig erbjudande form. Så förklaras Architecturens avtonomi i motsats till Plastikens beroende af naturen. Men det, som i formen är insida, vändes i det afgjutna utåt, såsom uppenbaradt; det, som i formen är hiatus af receptivitet, blir i den verkliga bilden dess fulländade sjelfbegränsning. Detta kan tillämpas på Naturen, såsom gjutform, och Konsten, egentligen Plastiken, såsom afgjuten bild. Det ger en clav till bedömmande af den åsigt, som gör naturen till modell och konstnären till en marmorhuggare, hvilken mathematico-mechaniskt eftergör denna, utan annan vinning än den, som materialet erbjuder, då allt annat är förut lika fullbordadt och färdigt.

Architecturen sammanhänger onekligen mer med

Behofvet, än de öfriga Konsterna. Det är hennes natursida, en subjectiv relation, då deremot Plastikens sammanhang med Naturen utvecklat sig objectivt. —

Sist och högst bland Konsterna kommer Måleriet, skenets konst. Ordet sken kan tagas i flerfaldig betydelse, såsom Illusion, såsom Färg och Ljus, såsom Uppenbarelse (Erscheinung). Här bemärker det villa, illusion. Skuggan, det inpalpabla, flyende, perspectiviska, illusoriska, är skenets villkor. Antikens skuggverld var utan ljusets förklaring, utan sken i den andra betydelsen. —

Måleriet, med perspectiv, beroende på åskådarens distance, grundar ett närmare förhållande till honom, ett förhållande af ömsesidighet, i motsats till Plastiken, såsom ännu sjelfbestående, sjelfvisk. —

Måleriet är Optikens konst: blicken icke mer, som i Plastiken, något för konsten yttre, utan sjelf dennas högsta föremål. — —

UTDRAG UR BREF.

I.

Upsala; Sommaren 1830.

— — Ännu mer måste jag skrifva, klaga för dig. Mammas plågor förvärras. Hon har varit mycket dålig och ängslig i qväll. Det är lustigt att se, huru de gäckas med mig och jägta mig fram och åter, magterna. Ve mig, enfaldige, godtrogne! Jag har sprungit mig andtruten efter glädjens fjärilar; nu vill jag kasta mig ned och hvila och somna. Och du skulle unna mig sömnen och luta dig så tyst öfver mig och se, huru jag loge i frid! —

Om du visste, huru jag nedtryckes, marteras och ängslas! Det är icke underligt, om i denna graf-luft han förqväfves och förtvinar, den eld, som ville flamma upp till en offerlåga på sanningens och skönhetens altare. Det är en oändlig smärta att känna sig också kallad till något ädelt och vackert, och då, i sin bästa ifver och lust, blifva vingstäckt, neddragen, förlamad, att nödgas taga afsked af alla de ljusa löftena, af det «hopp, som famntog verlden». «Es ist dafür gesorgt, dass die Bäume nicht in den Himmel wachsen.» Din Ernst skall dö och med honom allt det, som lefde och glödde och sjöd inom honom och ville bilda sig ut till en verld. Han skall dö, och den, som öfverlefver, skall gå till hans graf och lägga derpå en halfutsprucken, frostbiten blomma.

Ack, den glada, fromma bönen: Helgadt varde Ditt namn! Tillkomme Ditt rike — genom mig också! — lär jag mig mer och mer vända i den tårade sucken: Fräls mig ifrån ondo! och tag mig hädan, förrän jag fått kasta mullskofveln på min sista gnista af ungdom och lif och lust!

Det kostar på att hålla sig uppe. Finge jag sjunka ned, sjunka tillsammans till ett intet utan lif — och utan smärta! Visst är det drömmar, hela lifvet, Guds drömmar, som Hinduerna säga. Det är derföre, som allt är så trassligt och oredigt och flygtigt och vexlande. Arma fogel i buren! «Bakom mina fängselgaller» ser jag de frias glada lif och hör deras glada sång «derute»,

«Und es drängt sich durch die Kehle
Aus der gramzerrissnen Seele
Schmetternd ihres Lieds Gewalt» —

står det vidare hos A. W. Schlegel. Men icke en gång det eger jag. Det endast brinner och svallar och vacklar fram och tillbaka. En stund tårefloder, och en stund mildt, ljuft, tårögdt leende, när det i hast klarnar. Och så — ibland speculation, ibland det yttres seger, ibland, som nu, ett chaos af alltsammans. Och likväl, — «Gud måste högt älska oss, efter han uppfostrar oss så rätt sorgfälligt och grundligt», säger Novalis.

2.

Om jag icke snart griper mig an att drifva ut den döfstumma djefvulen, så går han icke så lätt

ur mig, märker jag. Jag har tegat redan flere dagar, och detta endast af det skäl, att jag icke kunnat tala för qval och betryck. Men, innan jag fullkomligt petrificeras såsom Niobe, får jag väl ännu försöka att arbeta emot, om jag skall kunna bli lefvande menniska igen. Jag ryser, när jag hör allt närmare och närmare en halft vansinnig Melancholias vingeslag, hvilken kommer att, likt en gam, hacka min lefver och suga mitt fordom friska blod. Och af mig äskas dock, att jag skall muntra och flägta bort qvalet och oron hos andr ! Jag har kunnat det förr och bjudit upp alla mina krafter. Nu är jag förtröttad, och efter åtta månader är det väl icke underligt! Jag kan icke bjuda leendet dröja qvar på min mun såsom förr, och dansa skämtande på kinder, under hvilka sorgen fräter. Får jag det väl dit, så flyr det straxt åter sin kos, och jag skyller på, att jag har så mycket att läsa och går upp till mig och gråter. Ve, ve, ve!

Jag längtar att få gå och sofva; den sömnens Lethe är innerligen god att dricka ur. «Men, huru söt än sömnen på vår bädd må vara, der nere i jorden måste man dock slumra öfver all beskrifning ljuft.»

«Hell dig, du evighetens natt,
Du hvila, som ej rymmer!
Af dagens qvalm vår håg blef matt
Och tynad af bekymmer
Vårt främlingslif har mist sin ro:
I Fadrens hem vi vilja bo.»

Detta ur Novalis' «Hymnen an die Nacht», hvilka endast en sådan Prophet af verldens innersta mysterier kunnat skrifva.

3.

— I dag postdag och bref till S* och B*. Vänsäll är jag, det skall Gud veta, och det är innerligt ljuft att på detta sätt få läsa i mångas hjertan och lynnen och med sina pund ärligt och broderligt hjelpa dem, styrka, uppmuntra, upplysa, tillrättavisa.

För ett år sedan — då poetiserade jag vid denna tiden alldeles förfärligt. Nu har sorgen och Philosophien gjort mig stammande under det påträngande svallet af tankar och känslor, som kappas om att få uttryck. Det blir likväl bättre i det land, der tankarne icke kläda sig i tomma ord, utan i lefvande bilder; likasom de redan här i någon mån i drömmen göra. Först der blir det riktig Poesie (ποιησις). —

Man har förebrått mig högfärd; det har gått mig djupt till hjertat. Efter «högfärdig» kommer af högt fara, får jag väl i viss mening vara det. «Mot den ban', der solen kör», vill jag upp. Men i ett sådant högtfarande ligger alltid tillika en hjertlig ödmjukhet, som böjer knä för hvarje, vare sig stor och slående, eller mildt vänlig, uppenbarelse af det Eviga, den söker.

«Och, om jag stundom höjer djerft min blick
Och skådar upp till molnen, tro ej då,
Att konstnärns stolthet fattar mig. O, nej!
Ju högre ögat upp till himlen blickar,
Ju mera rent och ödmjukt är mitt hjerta», —

står det i «Bilden» af Houwald. — Jag har på Guds gröna jord icke sett mera än en enda ödmjuk menniska, det var Prof. K*; men derföre heter det ock, att «de infödde skonande logo åt främlingens enfald». —

4.

Upsala, Vintern 1830.

Sedan jag sist skref i brädden så der: Upsala, 1830, huru många tårar har mitt öga gjutit, huru många strålar skickat, huru många slag har mitt hjerta gjort, och gått och gått — och kommit närmare till dörren. Du har varit här. Nu är det såsom en dröm. Och, när jag ser, stirrande, på detta papper och riktigt inpräglar hos mig och bringar det till fullt medvetande, att Du är borta, så är det, som fortsatte jag omedelbart (som sagdt, blott med en dröms mellanskof) det förra skrifvandet. —

Det är slut. Död! Död! — Hvarföre är Du icke qvar? Men ännu förstår jag icke det omätliga djup af fasa, som ligger i det ordet: Död. Jag bäfvar för den stund, då jag skall förstå det, känna det i hvarje fiber. — —

Jag har läst första lexan i lifvets bok: stoftet eröfrar icke himmelen, och de ögon, som i döden skola brista, se aldrig en fullkomlig salighet. Kärleken sjelf är på jorden icke egande, njutning och fullhet, utan tro, hopp, sträfvan, försakelse, pligt. Det kan han dock vara; det är tillfyllest.

Jag sörjer icke våldsamt, men stilla, vemodigt, ljufbittert. Jag tackar den Allgode, Allvise, som gaf mig tretton månaders tid att taga afsked. Drama't är utspelt; nu kan jag öfverse det hela. Nu ser jag, huru allt var väl gjordt, — huru det måste så blifva, som det blef, i det aldra minsta, ljuft och ledt. Hade detta slag kommit i November förledet år, straxt efter min Mors insjuknande, — våldsamt förstörande, ej stilla mognande, renande, skärande hade min sorg då varit.

«Fader, nu jag vet,
Hur' Du älskat, hur' jag varit blind.» —

I början efter slaget hade jag andligt håll. Vid hvarje tanke, ord, steg, föremål, vändning for alltid i bakgrunden för mig föreställningen om Mamma, såsom lefvande ännu dernere i den, äfven såsom sjukrum, kär blifna kammaren. Och då, i hvarje ögonblick, påminnelsen, att så var det icke mer, — det var såsom ett håll, som hakar i vid hvarje rörelse: nu står visst alltid tanken på min Mor och på meddelandet med henne i bakgrunden vid ljuft och ledt, stort och smått, men tanken på min förlossade, friska, saliga, mig omsväfvande, mig i en bättre verld förbidande Mor.

Alla äro goda emot mig. Alla förhållanden blifva djupare, heligare, när det Eviga griper in någonstädes med synlig hand. För hvar och en af min Mors närmare bekanta, som jag såg första gången efter förlusten, gjorde det mig så godt: jag fick

gråta rikare. Jag bär så gerna sorgdrägten; jag ville, att jag kunde bära den alltid, om den nämligen alltid förblefve så helig för mig och menniskorna.

Annandag Jul blir begrafningen. R—g jordfäster och håller liktal, likasom han skref tacksägelsen. På kistan sätter jag: «Och Gud skall aftorka alla tårar af deras ögon, och ingen död skall vara mer, icke heller någon gråt eller rop eller värk varder mer, ty det första är förgånget.»

Ej mer för denna gång. En god Jul! Kunde jag rätt fira min, och, då mig icke är rum i herberget, vända mig rätt fromt, rätt innerligt till det nyfödda Barnet i krubban! —

5.

I förrgår således var begrafningen. På f. m., innan locket ännu var satt på kistan, tog jag nyckeln till de rum, som ännu voro min Mors, voro likrum, och gick, högtidligt stum, och rikt och sagta runno tårarne utför mina kinder, — gick, att för sista gången se henne och bjuda henne en god, god natt. Der stod jag nu ensam med den Enda, — för sista gången, och bad och gret; men noga vaktade jag mig, att ingen svidande tår skulle falla ner i hennes kista. Jag lade till afsked min hand lätt på hennes och läste dörren åter till efter mig och drog igen förstugudörren — sagta, sagta, och gick. Hon var redan förvandlad, förändrad mycket. Lineamenter-

na hade fallit tillsammans, då den ande vikit, kring hvilken de förut, likasom graviterande, ordnat sig. Det var mig bittert, oändligen bittert; men deruti också rätt helsosamt. Ty, då jag, spejande, letande, knappt kunde upptäcka något af de älskade anletsdragen, då M* sade: «Man skulle knappt kunna tro, det vore hon», då förstod jag med lefvande klarhet, att det var ej heller hon, var blott manteln, som den uppfarande Elias lemnat, att vi skulle gömma honom, tacka honom vänligt för trogen tjenst, men ifrån honom vända vår längtande, saknande blick, med tro och hopp, efter den ande, som bott derunder.

Detta hade jag väl att tacka för den lycka, att vid begrafningen icke på mig kom det vansinne, som väckes af detta hemska aldrig mer, som vill bryta dess magt och spjerna deremot, och vid den afgrund af förtviflan, hvari man känner sig, besvärjer den älskade tillbaka. Jag hade fruktat detta, men slapp det. Jordfästningsacten gick för sig i kyrkan. Salig var den stunden, en stilla segers- och fridsfest. Jag offrade åt den Evige allt, allt, och fick Hans välsignelse tillbaka.

Den jord, jag trampar, har för mig fått långt mera betydelse, sedan jag sett hennes sköte öppna sig, för att emottaga min Mors stoft. Hon drager mig nu med den magnetiska, magiska kraft, med hvilken du vet böljan lockar. Jag har blifvit vän med döden, grafven, natten. Men också lifvet, ljuset, uppståndelsen, känner jag bättre: jag ser med kärlek Solens uppgång, då hennes strålar färga molnens bräm, der

jag tänker min Mor stå, och tillika skimra, genom fenstret, in på väggarne af det rum, der jag står och blickar och längtar. —

6.

Du ber mig i ditt bref vara glad. Det gjorde godt, det syntes mig just enkom ställdt till den Ernst, som nu är. Huru det kunde vara ställdt till den gamle, det begrep jag i förstone ej rätt. Ty, ser du, jag minns icke väl, att det var ledsamt äfven förr; jag minns blott, att jag då ännu hade en Mor. —

Hvarföre gråter jag? Har jag henne icke nu också? Är hon mig ej närmare, innerligare, saligare närvarande nu än någonsin?

«Om nu först Anden, som inom dess innersta
Satt gömd, står upp och kastar sin förklädning af,
Hvi knorrar du, att dittills än hans återsken
I så bedräglig dager af din kärlek sågs,
Att du hans afstånd tog för närhet? —

Af sin tro får Kärleken den gudakraft,
Att han eröfrar åter hvad han älskat har
Och eger det i mera sann umgängelse,
Än då en härmning af gestalt, en töckenhamn,
Sig lade tungt kring den begråtne Älsklingen.» *) —

Jag studerar Lycksalighetens Ö. Nu först har jag förstått det helas värde. Då jag i ett samtal med B* skulle framställa de i denna dikt nedlagda tankar, såsom jag hittills uppfattat och förstått dem,

*) Atterbom, Lycksalighetens Ö.

ännu såsom pluralis, blixtrade i hast fram för mig den enda stora idée, som skapar och ordnande sammanhåller allt. Och nu vill jag tala om för dig, huru jag tänkt mig det.

«Hjertats gamla saga» om Lycksaligheten framställer Atterbom i hela dess djup och dess vidd, ej i en tom begrepps-allegorie, utan i lefvande symbol. — Man eger Lycksaligheten, så länge man ännu ej vet att nämna henne. «Föräldrar! Moderskärlek! Oskuldsfröjder!» — Men åldern och Florio lärde Astolf att säga hennes namn. Då flydde hon bort till de blåa bergen. Och det närvarande lifvets blyga, milda, «svanhvita» glädje «lindade, tryckande, hans arma bröst inom sin späda, alltför knappa famn». Och Pligtens och Ärans kungliga verld syntes honom öde och tom. Till den fulla, yppiga Njutningens, till den, i högre betydelse så kallade, Vällustens land längtade han. Och han kom dit, och Drottningen sjelf blef hans brud.

Nu kommer knuten. Den himmelska saligheten kan, just derföre att hon är himmelsk, ej på jorden framträda i sin fulla, odelade herrlighet. Hon klyfver sig i tvenne ändliga former: den ena, Njutning, Vällust; den andra, Försakelse, Pligt. Hvilkendera består väl längst? — Det evdämonistiska, hedniska naturlifvet leker i solskenet, vaggar sig i sina drömmar, frossar i sina njutningar. Men hotande står alltid i bakgrunden den dunkla, heliga Natt, hvarur det utgick, och nu i sitt sjelf-lif bäfvar det för sin Mor. Den-

na griper ock förr eller sednare in i leken och väcker jordsonen, som dväljes i Njutningen:

«Du sofver? — Sofvare! Hvar vistas Tiden?
I veklig dröm är dagen snart förliden,
Och inga palmer skänkas innan striden.

Du sofver? — Sofvare! Hvart färdas Åren?
Till stjernorna från blomstren hastar våren;
Ve dig, om du ej följer den i spåren!

Du sofver? — Sofvare! Hvad manar Ordet,
Som i hvart men'skobröst är hjerta vordet?
Ve den, som glömmer, hvilken kraft bebor det!»

Till det sannt menskliga lifvet, pligtens, stridens, ärans lif vänder Astolf tillbaka. Han försonar sin skuld och tages upp dit, der Felicia och Svanhvit (så vill jag hafva det) smälta tillsamman;

«Der, försont med pligten,
Under lifvets trä
Står den fagra Dikten
Vid sin Faders knä.» —

Jag läser eljest föga ordentligt. Mest arbetar jag på min Construction och har i det närmaste färdigt första Capitlet, om Construction i allmänhet: huru Motsats är Motsats emellan Väsende och Form; om Identitetsläran, såsom icke ren Enhetslära, utan half Motsatslära; om dess båda riktningar vid Mångfaldens construction: Emanations- och Evolutionslära, båda lika skefva; om Moses' Ska-

pelsehistoria, m. m. Att jag nu ej läser, hvad jag borde, utan skrifver och kluddar i stället, det kommer hufvudsakligen af plågorna, som gifva sig tillkänna och mana mig att verka, medan den korta dagen varar. Jag ville gerna hafva presterat något, innan jag kallas hädan. —

7.

** i Vestergötland; Sommaren 1831.

I dag ett år sedan for jag från G**. Huru många glädjens och smärtans blommor hafva sedan dess för mig knoppats, slagit ut, förvissnat! Blott ett bestod under vexlingen, oföränderligt, oförvanskligt, oförgängligt: den eviga Guds kärlek, som skickat och styrt allt detta. O, denna börjar jag allt mer och mer förstå och känna! Öfvertygelsen om Guds allnärvarelse i hela detailen af min lefnads fortgång öfvergår hos mig mer och mer från tradition till erfarenhet, från aning till egande, från tanke till lif. Jag älskar alltmer att sända trogna, fromt forskande blickar ut öfver mitt förflutna, det fjermare och närmare, det stora och det lilla. Och de komma tillbaka, Trons spejare, och säga, att allt var ur Faderlig kärlek sprunget och med Gudomlig vishet och konst väfdt. Då tystna de oroliga frågorna om framtiden: sorgen, tviflet, bekymret. Jag kastar bort förvillelsen om vårt eget ledande eller missledande af våra öden och möjligheten af flera vägar i deras gång. Blott på ett vis kan det gå: så, som Herren vill. Honom och Hans skickelse förbidar

jag med lugn förtröstan. Han älskade mig förr än jag älskade Honom, ja, förr än jag älskade mig sjelf. Han ser min hunger och törst och heta trånad, och Han mättar och tillfredsställer den, ju mer den blir from och ren. Och att den så blifver, det skaffar Han, fostrande mig genom glädje och smärta, med sin Vishets allvar och sin Kärleks skonsamhet. — Jag känner Hans anda, jag ser Honom skymta, der Han går fram före mig, och i fromt förtröstande längtan går jag efter, hvarthelst leden förer, att jag en gång må hinna till Hans hjerta och hvila der.

«Blott Honom söker jag, blott Hans gestalt,
I verldens allt.» —

Blott såsom i plantskolor för hans paradis och prophetior för Hans rike, vill jag lefva i jordiska vänskaps- och kärleksförhållanden. Blott så vida Christi anda gjuter sig öfver våra hufvuden, är o-dödlighetens och salighetens insegel tryckt äfven på vårt förbund. —

8.

Jag finner mig väl i familjlif och umgänge med naturen. Stället är vackert, med dess löfskogsängar och vidsträckta utsigter, och äfven årstiden är nu (vid slutet af Augusti) vackrast: i sommarens aftonrodnad, i mognadens stilla förnöjelse, och med detsamma i den sagta flägt af förgängelse, som man redan kän-ner. Du vet, huru jag älskar lifvets Andra Form, förgängelsen, det ändligas offring såsom pro-phetian af ett högre positivt, huru jag till denna det sköna förblödandets, den stilla upplösningens,

den fromma försoningens Tragedie, med andäktig kärlek och innerligt fridsbehag, vänder mig från den Första Formen, det ändligas i sig sjelft belåtet och drucket hvilande fullhet. —

Jag har läst och läser ännu Jean Pauls Titan. Idel enthusiasm och hänryckning. Idel känslo- och phantasie-lif, glödande, brinnande: anden eld, materien crystall. Jag känner nog och vet, att det ej är dikt, att det är verklighet. Men verkligheten är det dock icke; det är fragmenter derur, samlade till en Anthologie, blommor, knutna till doftande kransar, men det hela icke. Derföre halft, ihåligt, sig sjelft förstörande, när det tages såsom sjelfbestående. Botten och grund felas. J. Paul står på lifvets Thaborsberg och säger: «här är oss godt att vara», och glömmer, att blott i himmelen är evig helgdag och sabbath, men här sex arbetsdagar och att den sjunde, Söndagen, spirar upp emellan arbetsdagarne som en stilla, from aning af den eviga sabbathen deruppe; att bredvid hänryckningens lif står försakelsens, trons, förbidans lif, hvarförutan det andra blir blott fyrverkeri, bländande, grannt, fräsande och försvinnande till intet. —

Litet smått bland mina förra Constructioner har jag corrigerat. Åtskilliga hufvudidéer, theosophiska och anthropologiska, ljusna och utveckla sig mer och mer. Men med detsamma röja sig nya luckor, nya gåtor framställa sig. Emellertid, så mycket tycker jag mig finna, att jag har utgångspunkter att orientera mig ifrån. Min Philosophie omfattar, älskar och

förstår allt mer lifvet och det reella. Faran att stelna af den bör derföre blifva mindre med hvarje steg. — Poesien fortfar att absentera sig; visserligen icke sinnet, som lefver i henne, men utförandets och utbildningens lust och förmåga. Det har Philosophien och kritiken, kunskapens träd på godt och ondt, gjort, tänker jag ibland harmsen, och säger med Shakespeare:

— «Hang up philosophy,
Unless philosophy can make a Juliet.» *)

Känslan af stumhet trycker mig ofta. Men Herren har väl botat stumma förr. —

9.

Upsala; Vintern 1831.

Tack för sist, för afskedets heliga stund, och tack för hela terminen! Dess dag är förbi: i qvällens tystnad blicka vi hvar för sig tillbaka på dess gemensamma lif. Vi ville gerna kunna göra Gudi och oss reda för vårt pund, vår vänskaps och kärleks skatt, huru vi under dagens lopp förvaltat det, huru det vuxit. Men hufvudsaken är den första frågan: hafva vi blott rätt förvaltat godset? Frukten gifver nog Gud, förr eller sednare.

Kärleken är, i sin första begynnelse, mer glödande, förtjust, ty han är en hänryckning utöfver

*) — — "Häng upp Philosophien,
Om hon ej skapa kan en Julia."

lifvets vanlighet, en meteor, som uppgår deröfver. Men derigenom är han ock i detta lif såsom i sin basis, endast negativ emot det, icke i sig sjelf, såsom organisk och bildande sin egen gestalt. För att blifva detta, måste han sätta en basis inom sig, söndring, strid, och deruttur utveckla ett lif, som är högre, säkrare, stillare. Under denna pröfning öppnar sig ett nytt sinne och organ: Tron, som bär och förklarar striden och sträfvandet, i det hon i dem bemägtigar sig och redan på förhand eger friden och målet. —

— Så är då den 19 December (min Mors dödsdag) förbi! Ett år har jag varit ensam, — dock icke ensam: Fadren har varit med mig. Med Hans nåd har detta året burit och utvecklat många blommor. Han vill väl ock i en framtid icke lemna mig faderlös.

Jag firade den sorgliga minnesfesten med läsningen af Ps. 347, Fader Vår och Välsignelsen. Fader Vår lärde jag mig först i somras att bättre förstå. Sedan dess är det mig en högtid, hvar gång jag rätt grundligt kan bedja det. Deri ligger en hel verld. Jag skall med Guds hjelp ännu klarare och djupare fatta denna bön.

Föreställ dig nu din Ernst, småningom krypande ur den gamla drägten. I går kom mössan på, den der nya, som i ett år hvilat, i dag en rutig silkeshalsduk i stället för den utnötta svarta, o. s. v. — Hvad är allt sorgafläggande? Icke är sorgen utnött

med sorgkläderna. Men det är den högtidliga (och, hvarföre icke g l a d a?) förklaringen, att sorgen, från att vara något främmande, har blifvit lif och blod, blifvit assimilerad och derföre, då han som mest lefver, också som minst synes. —

Det är en underlig och helig sak med de döda. Likasom domen redan har gått öfver dem, så tyckas de också kalla de lefvande till doms. Och se, då träder hjertat fram såsom anklagare, och tankar och blickar, ord och gerningar, som till dem blifvit ställda, som på dem syftat, få nu en betydelse, som vi förut icke anat: vi lägga i hvart och ett enskildt, ett helt, beslutet och fulländadt lif. Och udden af vår fordna skärpa stinger nu vårt eget hjerta: det blöder, det förödmjukas; och i förödmjukelsen ligger försoning och salighet. Om de stode här åter, de dyra gestalterna, lifslefvande, sådana de fordom rörde sig ibland oss, älskade, sökte, hyllade oss, — huru skulle vi ej falla till deras bröst och begära förlåtelse! Och vi skulle få förlåtelse!

O, vi klentrogne! Vi tro, att de förläte oss och gräma oss dock, likasom Gud icke oändligt rikare förläte hvad arma menniskor kunna förlåta, och likasom vi ej, i Hans nådes ljus, förr eller sednare skulle få omfamna äfven de saknade, förolämpade, oändligt saligare, än det nu kunde ske! —

Med glädje emottager jag underrättelsen, att du studerar och deraf finner fröjd och frid. Men, låtom oss bygga vårt hus icke på några studiers lösa sand, utan på det inre lifvets hälleberg: Jesus Christus!

I viljan skall det nya lifvet födas, af samvetet fattas och dömas, i stilla verksamhet blomstra upp. Denna verksamhet är en sående, icke skördande: försakande, icke njutande. I verksamheten växer det inre lifvet, öfvar och stärker sig, ja, varder synligt för sig, der det förut var dunkelt, sväfvande och ovisst.

Jag talar såsom vore allt redan gjordt, fullgjordt och fullbordadt; och det är likväl ännu endast gryning och begynnelse. Men tron ser redan i fröet blomman och famnar målet midt under banans möda. —

10.

Upsala; Vintern 1832.

Mitt lif under dessa dagar har visserligen icke varit särdeles rikt; jag behöfver antingen en längre hvila eller en lifligare väckelse, för att återfå den förra rörliga fullheten och den barnsliga «sinnighet», som fordras för ett rätt högtidsfirande. I allmänhet taladt, är det ju det högsta, som lifvet har, att begå högtid: det är det saligaste och det svåraste. Det fordras en gudomlig tomhet på jordiskt innehåll, men fullhet af himmelsk nåd, en osäglig sorglöshet och slöhet för hvarje jägtans udd, men rastlös känslighet för kärlekens maning, för att kunna riktigt hängifva sig åt den art af lif, som är på en gång ett far niente i högsta betydelse och tillika kronan af mensklig handling. Om ett sådant evigt sabbathsfirande utgör himmelens salighet, är

det ock saligt blott för dem, som deruti öfvade äro: och det är till en sådan öfning, som den jordiska sabbathen är instiktad, på det vi en gång måtte kunna uthärda Guds rikes rastlösa hvila. Jag minnes, att jag såsom barn undrade, huru man ändå kunde trifvas i himmelen med evig sång, utan t. ex. studier, böcker o. s. v.; jag hjelpte mig så småningom med föreställningen om hvarjehanda slags gudaktig, himmelsk, men likväl dissiperande verksamhet. Först i sednare tider, i stunder af fylld, af mättad andakt, har jag lärt mig att utan skygghet föreställa mig, att med längtan blicka fram emot ett evigt lif af idel sabbather och att redan härnere fira en fest med rätt sinne. —

Klarare än förr har jag denna gång känt, huru Julen är den egentligen barnsliga — och hvarföre icke köttsliga, verldsliga, — högtiden. Ordet är vordet kött, ljuset är kommet i verlden, himmelriket är kommet hardt när, vi hafva det härnere på jorden; det står icke mer fjerran, manande, förskräckande, icke ännu fjerran, vinkande, inbjudande. I Jesu barndom är Edens barndomslif återställdt i lust och fröjd. Denna barndom går icke mer under, men likväl måste han träda ut ur sin första saliga enfald, för att genomgå alla de skiften, i hvilka lifvet blifvit af synden splittradt, — genomgå dem, segrande, men derföre stridande. Derföre är det blott vid Jesu födelse, som det ljuder: «frid på jorden!» Men Mannen Jesus säger, att han är kommen till att uppväcka strid och tända en eld;

och den frid, han gifver lärjungarne, är icke såsom verlden gifver och gäller icke verlden.

11.

Morgonstunden af det nya året var för mig en skön och rik stund af tacksägelse, syndabekännelse och bön. Bönen började med mig, i stilla bäfvan, derefter omslöt den äfven dig och vår vänskap; så vidgade den sig allt mer, famnande allt flera: ** och mina framtidsdrömmar, min slägt, min fosterbygd, Universitetet, Fäderneslandet, tills han slutligen omslöt hela jorden och nu vände sina blickar till det Rike, der året är evigt nytt, och till de älskade, som jag der vet före mig, de saliga, för hvilka det första evigt är förgånget. Så hade mitt hjerta helsat alla föremål för sin kärlek och sin andakt, sett den ena kära, herrliga gestalten efter den andra träda fram.

Bäfvande frågar jag stundom, hvad det nya året vill gifva mig. Skall under dess lopp någon plats för verksamhet blifva mig anvist? Får jag begynna mitt arbete i den eviga Sophias tjenst? Och huru begynner jag det? Är kärlekens tröst mig ämnad, eller söndringens, stridens, ensamhetens pröfning? Helsans pånyttfödelse, sjukdomens förtvining eller dödens dunkla väg? — Underbara gåta, väfd af lust och fasa! Hvem säger ditt ord? —

Djupt och innerligt deltager jag i den sorg, som för dig betecknat det gamla årets utgång. Kallelsen

till yttre verksamhet kom för dig i sorgens skepnad. Och, måste det icke vara ett sorgebudskap — det, som rycker lifvet ur sin stilla slutenhet, sitt oskulds-dunkel, ut i dagens oroliga, skoningslöst öppna verld? Är icke, utan smärtans försonande offergärd, hvarje utgående ett syndafall? Det rätta lifvet, när det måste gå ut, «går åstad med tårar och bär ut ädla säd»; men med glädje kommer det tillbaka och bär sädens frukter. Det känner icke den falska verksamhetslust, som öfverdådigt ger sig ut på äfventyr och nyttjar de heliga gåfvorna till lek, men leken till förherrligande af sig och sin förmåga. Utan dess lust är i öfvervinnandet af verksamhetens smärta och i den hvila, som höjer sig segrande öfver grunden af hennes rastlöshet.

Det första stadium af lidandet är likväl icke det svåraste; bittrare är det andra, då sorgens högtid och sabbath gifvit rum för sorgens arbetsdagar och hvardagslif. Det ligger i denna period en icke mindre svår, ja, nästan ömtåligare pröfning, än i den första. Der trängde sig smärtans hela fullhet tillsammans, så att dess skärpa brast, och den dunkla branden, samlad i en enda brännpunkt, tände sig och gick upp i ljus och klarhet. Här är qvalet splittradt i tusen enskildtheter af stingande uddar, svidande gnistor. Och det gäller, att i splittringens Chaos föra in den skapande enhetens, helhetens, helighetens ande: att ned i det lillas afgrund taga med sig det oändligt storas invigande, försonande kraft. Der man icke mägtar detta, förfaller man antingen i

knot eller likgiltighet och förfelar i båda fallen sorgens saliga ändamål. I allmänhet, så vida lifvet är helgelse, är det dess högsta uppgift att försona det heliga och det profana, att förbinda, att sammangjuta bön och arbete. «Ora et labora» är ett språk, hvars djupaste och svåraste innehåll ligger, ej i de särskildta delarna, utan i copulan. —

Kärleken är nyckeln till alla gåtor och mest till den djupaste gåtan: ett lefvande hjerta. Och till hvarje grubblande, undrande, tviflande varelse ville jag ropa: älska! — Står det icke skrifvet i ordet Philosophia, att hennes enda method är kärleken? Men det är svårt för stoftets barn att lära sig denna ödmjukhet, som försakar sitt hela sjelf, och denna djerfhet, som vågar att eröfra en hel verld, ett helt Du. Och af dessa båda dygder är det, som kärleken är tillhopaväfd.

All kärlek är förvärfvande, allt förvärfvande är strid; men denna den hetaste, djupaste, ty den kämpas mellan tvenne oändliga krafter, två personligheter. Det ligger derföre i all kärlek en skoningslös skärpa, en gränslös eröfringslust, ett slags besinningslös djerfhet: och många kunna blott derföre aldrig rätt älska, emedan de sakna mod dertill.

Men den andra delen är denna: All kärlek är försakelse, och blott i försakelsen frid; en vilja kan aldrig kufvas, och således striden aldrig sluta, utan genom fri, försakande försoning. Derföre ligger i all kärlek den aktsammaste mildhet, den stillaste förnöjsamhet, den ömmaste blyghet. Det

förra var kärlekens hårda rot; detta är dess ljufva blomma.

Jag uttalade i hast ett större, än jag från början åsyftade. Hemligheten af Gamla och Nya Testamentets förhållande till hvarandra, hemligheten af vredens inneboende i kärleken, ligger i mina föregående fattiga ord antydd.

12.

Mitt lif under den sist förflutna veckan har i betydlig mån blifvit bestämdt genom det bref från **, som jag erhöll i dag åtta dagar sedan. Åt den vänliga bestraffning, som det innehöll för min försumlighet att skrifva, har jag gifvit en djupare och mer omfattande tillämpning och funnit, att det enskildta fel, för hvilket jag der agades, var blott en yttring af en allmän slöhet och likgiltighet, som här frambrutit i ett af mina dyraste förhållanden, för att anklaga mig inför mig sjelf och andra. Jag är ett bortskämdt barn, i behof af tuktans ris och lydnads ok, alltför ovan vid beggedera. Väl har smärta och börda, af Guds nåd, mig ej förhållits; men huru flitigt har jag icke vändt smärtan till ämne för en falsk njutning och druckit mig rusig af dess kalk; och huru ofta har jag icke, i stället för att draga bördan, lagt mig att slumra på den, såsom på ett hyende! Jag har blifvit för mycket uppburen, för mycket undfägnad med blott hyllande kärlek, visserligen genom min egen skuld, då jag icke låtit mina brister

och lyten träda rätt i dagen för mig sjelf, än mindre för menniskorna, och således i betydlig mån beröfvat mig den välsignelse, som utgör både det inre egna lifvets och det rätta samlifvets hårda, men hällebergsfasta grund: den inbördes syndabekännelsens, förödmjukelsens och förmaningens himlagåfva. Men slutligen måste dock det onda sjelfmant fram, och lycksalig den, som då har ögon, hvilka upplysa, och älskande vänner, hvilka bestraffa sig.

När behofvet af en värmande, tröstande kärlek rätt känbart gripit mig, har jag ofta med tårar klagat, att jag icke hade Jesus i synlig måtto, personligt närvarande och finge se Hans ansigte och hvila vid Hans hjerta. Nu, när jag känner behofvet af en agande, tillrättavisande, säkert ledande och allvarligt fostrande kärlek, står samma längtan och samma klagan för mitt sinne: af Hans mun ville jag taga min bestraffning, så vet jag, att den ginge, genomträngande, oemotståndligt renande, ned till botten af mitt hjerta: i Hans blick ville jag läsa min pligt och Hans vilja, så vet jag, att jag icke vore oviss om den eller glömde och tillbakavisade den. — Min längtan är förgäfves: skådandets salighet, den Trofastes personliga närvaro är himlarna förbehållen: och jag är här hänvisad till Hans osynliga närvarelse i Andan, och till de jordiska förhållanden af andelig gemenskap, hvilka Han lofvat att välsigna med denna närvaro. Så har jag hos Dig och andra älskande hjertan fått den hugsvalelse, de värmande solblickar, som varit mig af nöden: så sö-

ker jag äfven nu hos Eder den maning, det eggande allvar, den stödjande, kärleksfulla stränghet, hvaraf jag nu känner behof. — Jag har börjat i mitt yttre lif införa en strängare ordning, närmare bestämt stunderna för hvila, arbete, umgänge, och ålagt mig bönen såsom en helig pligt. Äfven i umgänget måste jag aflägsna den makligheteanda, som ofta gör detta på vissa håll till ett slags tom vana, under det jag alltför lätt på andra håll försummar min pligt mot menniskor, som behöfva mig, och som jag behöfver. Den ordning, jag ville ålägga mig, hörer visserligen till Lagens spher; men jag känner ock, att jag behöfver Lagen såsom en tuktomästare till Christum, såsom den drifvande oro, som kan gifva mitt lif sin jemna rörlighet och tillrättavisning, och jag söker den icke till egen rättfärdighet, utan till ödmjukelse och väckelse. — Dig meddelar jag min föresats, att den icke må blifva min ensak, utan må stå fast och med bjudande magt för mig.

13.

Jag har läst Tiecks Gedichte. Han är väl ej företrädesvis lyrisk skald, men rätt förtjenstfull likväl. Hans rent romantiska anda skiner fram så eget. Det plastiska felas alldeles, ehuru han Goethiserar. Det är blott den romantiska Goethe, han upptager och luttrar till något skärare och mer musikaliskt.

I allmänhet gör det godt att läsa något nytt. Ett nytt sinne öppnas likasom för hvarje ny genre. På mig hade denna läsning det välgörande inflytande, att jag åter hade mod att nedskrifva några verser. Deras betydelse är ingen, utom den, att de vittna om en, åtminstone för den gången, återställd enfald; ty det är brist på enfald, på anspråkslöshet, på gudomligt lättsinne, — hvarföre icke så godt: brist på Tro? — som förstummat mig i poetiskt afseende.

Hvad Philosophien beträffar, så har **s varning för att välja den till hufvudsak visserligen icke gått djupt hos mig, men ändock åstadkommit en *Formido oppositi* (fruktan för motsatsen), hvilken förut ej fanns. Hans skäl voro ej personliga, utan allmänna: om Philosophiens fåfänglighet, det positivas höga betydelse, philosophernas bankrutt — om ej annat — på förståndet eller på moralitet, och huru blott vissa lugna naturer kunde i längden hålla ut med den. — Det är godt och väl. Men jag tror, att det positiva måste äfven inom Philosophien göra sig gällande och hafva sina målsmän. En sådan ville jag blifva, och jag skulle ej våga välja Philosophien, om jag ej lika mycket h a t a d e, som ä l s k a d e henne. Men felet är, att hos mig ligga stridiga elementer. Det rationalistiska har i större delen af mina förra funderingar spelat en stor rôle; det positiva växer nu fram mer och mer till fullare bestämdhet. Strid är att vänta. Men, bör man sky den? —

14.

i Vestergötland; Sommaren 1833.

Under saknaden af Dig söker och finner jag en ersättning i åskådandet af ditt Porträtt. Hvarje gång jag betraktar det, känner jag dig närmare mig med alla vårt förhållandes maningar, och ur mången dvala vaknar jag då till ett nytt spänstigt lif. Detta är ju i allmänhet meningen af allt porträtt, att blifva föremål för andaktsfull åskådning, vehikel för skilda personers personliga umgänge; det är en personlig, historisk, religiös, betydelse, som trotsar alla idealisters tal om porträtters för myckna verklighet.

Hvad porträtter af menniskor äro för vår humana tid, det voro för heligare tider helgonens bilder: välsignelserika fästen för en lefvande andakts umgänge. Jag erfor detta för några dagar sedan. I en stund af väckelse föll min blick på en Christusbild, och mitt sinne, hvars varmaste längtan, hvars ljufvaste hopp har blifvit tanken på Hans skådning ansigte mot ansigte, fick nu af Hans anletes bild en underbar uppbyggelse. —

R—a är död! *) Du har redan sett det af tidningarne, och jag vet visst, att du träffas, tviflar, smärtas, som jag; — tviflar, ty hvem tror sina ögon vid en nyhet så utom all aning, all förmodan? Hans lyckliga, tempererade natur skulle så snart gå under! När vi hvar för sig vid den allmänna skilsmessan

*) E. W. Ruda, Prom. Philos. Mag. 1833, död i Augusti månad samma år.

efter Promotionen tyst undrande frågade: hvem af bröderna faller det första offret? — icke trodde vi då, att det skulle bli allas vår R—a. Smärta är i slaget, derföre, att det är det första, som bryter vår ring, — derföre, att det träffade den, som njöt allas välvilja och lefde godt, gladt, oförargligt med alla; särskildt derföre, att han hörde till en inskränktare krets, der han lofvade att bli en ärlig arbetare. — Det är förbi! Helgd öfver hans minne! Och, om Försynen fann, att hans rôle var utspelt, att han icke hade mera qvar för en framtida verksamhet, måtte den dock ej med honom hafva tagit bort från vår Litteratur den renhet, enkelhet, öppenhet, den *candor animi*, som utgjorde hans största prydnad!

Det är förunderligt, huru allt förklaras och vinner, derigenom att det blir ett förloradt och kännes så. Detta har visst äfven sina falska och svarta skäl i vårt vrånga, mot Guds gifvande nåd otacksamma, mot Hans tagande magt oförnöjdt trotsiga, på de lefvandes verksamhet afundsjuka, mot de döda fegt frikostiga sinne. Dock är sakens förhållande icke blott ett subjectivt, vrängdt och ihåligt; det har äfven ett objectivt, ljust och sannt. Fulländningens prägel är tryckt på den bortgångnes bild: och samma stora catastrophe, som, i det den förtärde allt tillfälligt och skenbart i hans väsende, ställde honom, i sin förklarade sanning, i sin realiserade idée, fram för Guds blick och dom, måste den icke äfven i våra ögon gifva honom den helgd och betydelse, som han numera eger i sig och inför Gud?

15.

Mitt förra bref afbröts hastigt genom ankomsten af Kyrkoherden **, fordom, såsom Collega i Skara, min älskade och ynnestfulla lärare. Detta var blott en bland de många gestalterna från min barndom, som under dessa dagar mötte mig: underbart återuppståndna lefvande minnen, alla för mig betydelsefulla, ehuru olika sinsemellan, både i afseende på sitt innehåll: det förflutna, hvarom de erinrade, och i afseende på arten af den närvarande igenkännelsen, som än bibehöll den förra hjertligheten oförändrad, än blandades med ett främmande, undrande, artigt, än förklarades genom ett nytt, till välviljan för barnet tillkommet, vänligt och sannt interesse för ynglingen. På andra håll stod detta interesse — eller ock det falska förhållandet — ensamt, utan grund af ett förflutet, på sin höjd blott grundadt på bekantskap med min Far: här gällde det blott den nuvarande Ernst.

Så berördes jag på mångfaldiga håll, på olika sätt, men öfverallt betydelsefullt för mig — och likväl öfverallt blott flygtigt, öfvergående, i sjelfva verket ytligt. Det ligger i en sådan summarisk öfversigt af ens förhållanden, ens historia, någonting hemskt, såsom i allt, der det allmänna slukar det enskildta och låter det blott passera, skymta förbi såsom en flygtig bild. —

Planer till arbeten, dikter o. d., allt i stort, spöka åter för mig. Jag ville t. ex. gifva en fram-

ställning af de idéer, som, under dessa sista tider af min alltmer klarnande supranaturalism och mina collisioner med Rationalism och Svedenborgianism, utvecklat sig inom mig. Denna framställning skulle helst blifva populär, såsom ämnet och åsigten sjelf är (nämligen der den är direct; dess indirecta sida, dess dialectik, är icke populär: den hörer till min Disputation o. s. v.). Den skulle gifvas i en samling af särskildta mindre stycken, icke fragmenter, men momenter, hvilka kort och enkelt utvecklade hvart och ett sin punkt, såsom ett särskildt capitel af det hela: capitlens sammanhang åter skulle hållas mindre strängt och icke bestämdt angifvas, churu anordningen ändå blefve i viss mån systematisk. Eller skulle jag i en eller flera dialoger framställa mina tankar, i dialogen ordnande allt kring en hufvudpunkt, men tillika i fri gruppering intagande andra befryndade, underordnade idéer? Här blefve framställningen mer polemisk och mer sceptisk, mer mångsidig, med större fält för utsväfningar på andra gebiet och inom andra åsigter, men derigenom ock medförande flera frestelser och mindre effect. Ändtligen lockade mig Romanformen, såsom sammangjutande dialogerna i ett konstrikt helt och gifvande åt dem reellt fäste, interesse, förklaring. — De båda sednare formerna äro dock utan tvifvel ännu för stora för mig, annat än såsom exercitier, och den frihet, som de fordra och medgifva, blir i min hand lätt löshet. Den första formen åter är nästan för direct och dogmatisk, för strängt bin-

dande, för mycket fordrande hård försakelse af all vetenskaplig eller poetisk lek och prydnad.

En annan plan, som sysselsatte mig, var artistisk, likasom idéen till en Roman, men skiljde sig från denna derigenom, att det didactiska elementet här fick vika för det utifrån gifna historiska, hvilket väl erbjuder idéer, men icke sådana, icke på det sätt framställbara, som jag önskade dem. Här ljusnade en stor Dramatisk plan, med många lofvande motiver; men första raderna, som jag började affatta, kommo mig att frukta, det hela detailen skulle blifva fuskverk, och jag är i sjelfva verket så inne i det didactiska, att jag känner, nolens volens, allt objectivt artistiskt såsom ett otillbörligt fjesk in på främmande område.

Ämnet var Ragnar Lodbroks Saga, den mest romantiska, mest idécrika, mest för oss fattliga, som jag känner bland de gamla sagorna. En konungadotter, som, i känslans och aningens morgon, är stängd från den verld, hvilken för henne så hemlighetsfull framskymtar; en yngling, hvilkens första bragd är att skänka henne den frihet, hvars lifsluft han sjelf för första gången dricker; och sedan hans strids- och segertåg i kärlekens sol-ljus, och, då solen slocknat, hans nattliga irrfärder «i storm och dimma»; huru han sedan, halft tveksande, i Kraka ser sin sörjda återskänkt; och Ingeborgs lockelser, och Aslögs historia, och Agnars fall, och Eriks storsinta hjeltedöd, och stjufmoderns tårar och hämd-

begär, och den lille Sigurds ridderliga beredvillighet, och, slutligen, Ragnars död, hans segersång i ormgropen, hans oförlikneliga:

«Lidna äro lifvets stunder,
Leende skall jag dö,» —

hvilket herrligt ämne! —

Jag har läst Coopers Redwood. Den är icke egentligen en historisk Roman, likasom «Banditen» af samma författare svårligen lär kunna så benämnas. Den har likväl ett positivt element: det locala, nationala, och särdeles en teckning af Qväkarne, som ingår i och fäster väfnaden. Tendensen är religiös: en] fritänkares skuld, straff, försoning utgör framställningens hufvudmotiv. Kring denna medelpunkt gruppera sig andra partier i väl beräknadt förhållande. Och det hela, om också icke i någon stor stil, har likväl något rent, mildt, Christligt, som gör godt: det skiljer sig från vår Tyska, plastiska, «absoluta» genre genom ett moraliserande, hvilket, om det stundom synes trivialt, likväl eger en sannare, renare humanitet, än den ästhetiska naturalismen och hedendomen. —

Jag har äfven, ehuru flygtigt, läst Baaders Dogmatik, de tre första häftena, och der lärt många goda saker, men tillika träffat många, som svårligen kunna antagas, ehuru de böra värderas såsom «fermenta cognitionis et cogitationis». Baader har egentligen uppfattat Theologiens m e d i c i n s k a, icke så mycket hennes j u r i d i s k a element. Åt idéen om Theologiens elementer, såsom varande de nämnda

tvenne, ville jag gifva en viss djupare betydelse; jag skulle vilja göra till mitt mål att närmare utföra den. — Baader är supranaturalist, men i den mening, der naturalist är hufvudordet och har tonvigten, d. v. s. han uppvisar en, nb., högre och förklarad natur. En annan betydelse af supranaturalism är den, der ordet supra har öfvervigten; här gäller det historiska såsom öfver all natur. Båda betydelserna hafva utan tvifvel sin sanning, och motsatsen löses genom ett rätt begrepp om Gud, såsom i sin personlighet på en gång positiv och universell. —

A** har för afsigt att måla mitt porträtt. Om dessa drag snart förtyna och brista, vill jag ändå gerna, att de, som älska mitt minne, icke måtte sakna min bild. Och genom bildens drag skola de, sedan de lefvande dragen slocknat, klarare än genom dessa, läsa hela den inre verld af — ren eller förvillad — trånad, som bildade och som förtärde dem. Och, lefver jag, må då denna bild, sedan den i rummets frånvaro gjort mig närvarande i den älskade kretsen här, en gång, då tiden skiljer ynglingen Ernst från vår anblick, återkalla för mig och andra hans utseende.

18.

Upsala-resan är utsatt till om Tisdag. Hurudan kommer jag då åter? Hvad har jag vunnit, eller hvad förlorat? — Jag jemför helst denna sommar med den för tvenne år sedan. Under mindre yttre rörlighet har

likväl dennas lif på det hela varit mer mångfaldigt och rikt på gestalter och förhållanden af interesse. Och, om detta interesse berott, ej blott af gestalterna, utan af min egen vidgade förmåga att interesseras, har emellertid det umgänge, som derur utvecklat sig, helsosamt återverkat på sjelfva denna förmåga, stärkt och lifvat den. Alltmer behandlad såsom man och allt närmare trädande en manlig verksamhet till mötes, har jag alltmer lärt att så känna mig.

Jag har läst mindre än för två år sedan och i yttre gestaltning af mina idéer presterat mindre än då; men, om jag då eröfrade eller njöt det vunna, har jag nu i speculationen alltmer lärt mig försakelsens kraft, som vinner i enfald, — den försakelse och enfald, som tillhör all positiv lära och är fjerran från Criticismens sken-försakelse. Till Upsala återvänder jag med en viss längtan, med styrkt mod och visserligen ej utan många drömmar. Vare de skuldfria och utan Nemesis!

Mitt innersta lif har än i stiltje, än i storm bepröfvats, — ofta öppnats, ofta slutit sig. Djupare, ödmjukare känsla af synd, renare anammande af Guds nåd, heligare aktsamhet på mina ögonskenliga, större vanarter: och ändå lika så visst slummer, liknöjdhet och fritt spel af mången omild ande! — I hvad som tiden ger, har jag utsagt, att jag väl också nu genom tiden vunnit; andens eviga gåfvor, huru vidt tillegnade jag mig dem? — Herre! gack icke till doms med Din tjenare!

19.

Upsala; Vintern 1833.

Ännu på denna dags aftonstund vill jag sända Dig en helsning. En natt skall icke lägga sig emellan det sista talade och det första skrifna ordet till Dig. Utanföre ljuder åns stilla brus, likasom i går och i förrgår, en flykt, som evigt dröjer, ett farväl, som aldrig dör. Men Du, som i går och i förrgår stod här, vinkar mig nu ur ett flyende fjerran och snart ur ett fjermare. Blott min längtan blir det då, som här troget dröjer, under det den, i knotande oro, städse går och åter går att söka Dig. Men denna längtan är blott ett rörligt minne: minnet är tacksamhet, tacksamheten välsignelse. Med denna har jag tryckt inseglet på det lif, som nu slutat, och lagt invigningen på det umgänge, hvartill dessa rader äro begynnelsen.

I morgon är årsdagen af vår Candidat-Examen. Jag skulle med blygsel och harm tänka på det år, som förflutit nästan utan några resultater i det yttre, om icke äfven i detta hänseende det fåfängliga i verkligheten vore mig klart. Att inre mognad vunnits under denna tid, tycker jag mig kunna finna; talets gåfva kommer väl i sinom tid. —

Du frågar kanske, hvad jag gjort, sedan du reste. Läst i Steffens «von der falschen Theologie und dem wahren Glauben». Det var en rätt skön läsning. I theoretiskt afseende fanns väl icke mycket nytt; men genom det hela gick ett lif, befästadt gen-

om erfarenhet — hednisk likasom Christlig — omfattande hela menniskan i fullt practisk syftning och syftande åt ingenting annat än enfaldig, ödmjuk och frisinnad Christlighet. Det var icke ett specnlerande förnuft, som talade, utan en omvänd ande, »som med allvar sökte sin salighet». Dock låg den bildning, han på speculativ väg fått, derunder såsom den historiska grund, som bar, band och uppdref det närvarandes blomma. På detta sätt var han för mig särdeles lärorik. Jag började sätta hoppet att få se honom bland de vinkande bilderna af en möjlig resa.

20.

Jag ser tillbaka på det gamla året, på en gång med mången tacksam glädje och med smärtan af mången förebråelse, — eller den ena stora förebråelsen af förspilld nådatid, försummade väckelser. Utmärkt har detta år väl varit genom upptagande af många nya elementer, genom de gamlas mognad på flera håll. Men med detsamma har en slöhet, som jag tycker, inträdt, ett slappnande under en för stor massa, ett evasivt och exspecterande tillstånd, utan rätt rörlighet och energie. Gud allena dömmer; och, om Han en gång förer mig ett nytt, sannare lif till mötes, är jag ock viss, att Han upptager hvarje tråd, som jag släppt, och icke låter ett enda frö, som Han sått, förkomma utan frukt och båtnad! —

Solgers Brefvexling har emellanåt sysselsatt mig och upptagit mitt interesse. Den är uppbygglig, i

ädel och stor stil, lärorik och eggande. Det obehag af att ej vara läst och senterad, som så mycket trycker Solger, och hvaromkring så mycket i brefvexlingen hvälfver sig, har förut synts mig likasom gifva en monoton, smutsgrå färg åt vissa partier. Nu fann jag andra desto mera blänkande, och dessa försonade mig med det hela. — Jag finner Solger humanistisk, men ännu icke nog skarpt positiv.

21.

Jag har under någon af de sednare dagarne fått utbildad och klarnad en idée, som länge arbetat inom mig. Hör här en antydning! — Den numer så vanliga, förr okända, föreställningen om verldskropparnes egenskap att, likasom jorden, bebos af lefvande och förnuftiga varelser, har länge i sina följder förekommit mig stötande. Jorden försvinner såsom ett intet; menniskan blir en obetydlig, föraktligt ringa varelse; historien en liten lek i en aflägsen provins af det stora, i rätt förvånande Orientalisk stil tänkta, väldet. All absolut giltighet af phenomenerna härnere försvinner såsom en rök, en tom inbillning. Dermed följer ett sentimentalt tillbedjande af detta oändliga «Jenseits», som såväl lånar sig till abstracta phantasier. Detta är en lika falsk elevation, som den resignation är falsk, hvilken föraktar menniskan såsom liten, i stället för att bestraffa henne såsom ond, och bespottar hennes bestämmelse, i stället för att beifra det missbruk, som förfelar be-

stämmelsen. Allt detta kan må hända hjelpas från t. ex. en Schellingisk ståndpunkt, med fixerande af hvarje verldskropps begrepp såsom totalitet för sig, sjelf absolut, o. s. v., om icke detta ändå reducerar sig till toma ord.

Djerft kom mig emellertid nu till mötes Hegels yttrande om jordens eller, i allmänhet, planeternas dignitet framför solen, nämligen såsom hvad han kallar: concret midt. Detta concreta har inom sig satt såsom momenter, d. ä. elementer, det, som i sol, månar m. m. är abstract gifvet. Så Hegel. Men hvad, om hela stjernflocken blott vore serien af verldskropps-lifvets evolution, innan det hinner den concretion, som det i jorden ernår? Om således först på jorden uppginge ett concret, sålunda historiskt lif, i abstract splittring preformeradt i stjernlifvets olika utvecklingar? Detta vore då stjernornas betydelse för jorden, såsom med hela sitt lif deras propheterade Messias; detta vore Astrologiens sanna betydelse.

Detta är nu oredigt och i hast framställdt. Nog af, det hör till Guds slöseri, hvilket är lika sannt, som den beprisade hushållningen, att utså en hel vegetation af stjernor, ett helt stjernrike, till underlag, grund och botten för det högre lif, hvilket blott i en punkt af detta rike tändes. Är icke menniskan ett djur, likasom jorden en stjerna? Stå icke djuren i physisk storhet på många håll öfver menniskan? Och försjunker icke menniskan i deras mängd till något obetydligt? — Men hela detta slöseri af

millioner djur går ut derpå, att slutligen i menniskan kunna tända ett lif, högre än det, som någonstädes annars finnes eller kan anas. Skulle ej samma argumentation kunna gälla för jordens betydelse?

Allt detta är hypothes och infall, men innebär återgång till ett gammalt, nämligen Astrologiens föreställningssätt, och synes öfverensstämma med fordran af historiens absoluta betydelse, som upphör, då flera historier gifvas med blott naturligt eller rumligt, ej historiskt sammanhang. Sjelfva Jesu Gudomlighet blir svår att fasthålla såsom väsendtlig och ensam, då jag ju kan eller bör tänka mig en mängd incarnationer på de öfriga verldskropparna. —

22.

Min historia, sedan jag sist skref, omslutes blott i sina båda yttersta kanter af något yttre lif och umgänge. Det var först väderleken ensam, som stängde mig inne; sedan kom till dess skärpa äfven eget illamående. Men under denna fångenskap i utvärtes måtto, löstes deremot ett inre band. Jag fick riktig fart att poetisera och började så mitt år med lyckliga omina i andligt afseende. Första anledningen härtill fick jag, då, efter uppfordran af **, jag tecknade några rim å det kort, som jag Nyårsmorgonen afsände. Sedan den poetiska ådran väl blifvit öppnad, fortfor den att strömma, och jag gaf, i ett: «På Dig jag tänker», — ord åt en stilla längtan, gestalt åt en länge hyst idée. Aftonen den

Södra Jan. slöts, vid klockringningen, i ett diktande: «God natt». Härefter följde under de närmaste dagarne åtskilliga smärre stycken: bland andra en öfversättning af Novalis' «Sehnsucht nach dem Tode».

B* medhade de tvenne utkomna häftena af Runeberg, som vi tillsammans läste. Runebergs egendomliga och starka sida är, att han söker det naturliga, men såsom ett nationellt, och det nationella, men såsom ett naturligt; med hvilket sednare jag menar, att han icke lägger det nationella i en forntid och således i en historia, utan fattar det såsom ett omedelbart, d. ä. naturligt närvarande. «Idyll och Epigramm» är emellertid den sanna öfverskriften på hela hans poesie.

23.

I Tisdags började jag läsa i Pindarus, hvilken jag med glädje igenkänner. De, som hos Homerus icke finna annat än den så kallade naïviteten, hvarmed de mena joller och täck litenhet, hafva sadlat alltför illa, för att någonsin komma fram till Pindarus. Mest dröjde i går mitt öga vid en af hans herrliga scener, der han fattar blomman af en handling just i dess sprickningstimma, för att så föreviga den, och i en djerf, fristående grupp fixerar ett helt lif. Detta är den punkt, der Lyriken knyter sig på en gång intill Epos och Drama, derföre också lifspunkten för dess sanna gediegenhet. Den allmänna grunden är ett Episkt; men det eljest jemnt spridda, allt i li-

ka omständlighet behandlande interesse, hvilket genomgår det rena Epos, drager sig här ifrån den allmänna massan (hvilken derigenom faller tillbaka såsom en blott skugga, en adumbration) och samlar sig, tänder sig i hela sin fullhet i en punkt, genom Lyrisk reflexion. Men i denna ligger nu, såsom i ett frö, innesluten en hel historia, hvars härifrån utgående utveckling icke vidare blir något omedelbart och yttre, d. ä. Episkt, utan af den uppgångna reflexionens magt genomgripet; dramatiskt. Den scène, som i går fästc min uppmärksamhet, var (i Nemea) Herakles' första bragd med ormarne i vaggan.

Om min poesie kunde Du ej säga något behagligare, än att den har ett tycke af Novalis. Icke såsom skulle jag i artistisk väg sätta Novalis högt (det vore ock mot Din mening); men frändskapen med honom har länge sysselsatt mina tankar, mest förr. — Att «Godnatt» har lättare poetisk rundning, senterade jag sjelf; deremot är der ingen kärna af ren tanke, och en sådan måste dock finnas i mina productioner, om de skola få något egendomligt värde. Få se, på hvad allvar Poesien vändt åter. Länge kan jag ej, vill jag ej, «förlora mig» i blott Lyrik. Kan jag ej åstadkomma mera objectiva compositioner, så slocknar väl snart poesien åter.

Jag har börjat tänka på en Afhandling, som kunde införas t. ex. i Litteratur-Föreningens Tidning, der positiva uppsatser nu börjat få plats. Min gamla idée om Konsternas Construction har börjat framstå för mig i förnyad gestalt. Det känner jag,

att jag bör skrifva, ej blott för ansvaret vid att låta de för handen varande ressourcerna för litterär verksamhet falla, utan af eget behof. Det behöfves en offentlighet, för att spänna mitt interesse.

24.

Mitt inre lif hvälfves kring den afhandling, som jag i förra brefvet sade mig hafva in petto: om den Fria Konstens Arter. Den ledande idéen skall blifva Konstens frihet, och dess evolution är det, som skall gifva Konstarterna. Så blir alltsammans blott en dialectisk utveckling af Konstens eget begrepp genom alla gestaltningar, tills detta fullt förkroppsligadt uppgår i Poesien. Det blir med detsamma skönhetens utveckling, men från frihetens och handlingens sida, ej såsom hvilande substans. Hittills har jag blott gjort inledningen: om Konst i allmänhet, samt om Behofvets konst, Nöjets konst, Förskönande konst, såsom de gestalter, hvilka föregå den egentligen Fria konsten.

II.

1.

Upsala, 1831.

En tid af mitt lif har jag i ängslig jägtning flytt för den fruktade, bleka Smärtans hamn, då hon sökte och följde mig, och, då hon höll mig fast, vridit mig, skygg, undan hennes blick. Men till slut måste jag dock se henne i ansigtet: och bort svann min oroliga bäfvan och rädsla. Hon var blek och sträng, men kärleksfull; under tårcslöjan i hennes dunkla öga gömde sig «ljusa löften». Jag lärde älska henne, till en början kanhända sjukligt, brottsligt. Kanhända har jag ofta glömt de ljusa löftena, för att i sorglig vällust leka med deras slöja; glömt Himladrottningen, Salighet, för att tillbedja tjenarinnan, Smärtan, hennes jordiska budbärarinna och skafferska. Dock har jag känt mig, med Guds nåd, frigöras alltmer äfven från denna afgudadyrkan, hedendomens andra gestalt, likasom dess första är hyllningen af timlig Njutning och Lust. Men med detta frigörande från Smärtans qvalm och feber blir min kärlek för hennes rätta, ljusa väsende blott mer och mer djup och ren. Med andakt, med tacksamhet ser jag henne, hvar hon mig möter, och delar gerna hennes umgänge med dem, hos hvilka hon är på besök. Ty jag vet, att hennes gemenskap är det

mägtigaste att skapa eller att befästa hvarje andarnes inbördes förbindelse. Chemisten, som i degeln, vid eld och glöd, mellan de skilda ämnena och kropparna verkställer föreningar, hvilka dagens ljus och värma icke kunde åstadkomma, förkunnar redan den heliga magten af smärtans brand framför den allmänna, jemna lifsvärman.

2.

Guds vägar med mig hafva varit många, underliga, — men alltid välsignelserika, såsom jag efteråt funnit och väl alltmer skall finna, ju mer de saliga frukterna utveckla sig och mogna till. Välsignelserik blifve ock den nya väg, hvarpå Han börjat föra mig: sjukdomens och det kroppsliga lidandets, om det är Hans vilja, att jag skall gå längre fram på den. Ni har förr hört mig tala om smärtor i bröstet. De började egentligen visa sig under min Mors sjukdom och hafva, sedan dess, med längre och kortare mellanskof, låtit känna sig; ehuru lindrigt och utan följe af andra allvarsamma symptomer, ända tills nu. Emellertid hafva de för mig alltid varit varnande prophetior om en sjukdom, som jag både kunde hafva ärft från min Fader och genom min brådmognad förvärfvat. Dessa smärtor hade under den sista Terminen icke betydligare hopats eller förbittrats; och jag hade icke märkt något synnerligt ondt i bröstet under de sista dagarna,

då, under ett besök hos B*s, inträffade en blodspottning, hvilken likväl genom Fru B*s hjelp dämpades i första utbrottet.

Det är en stor och helig stund, då lifvet för första gången uppenbart bryter på sitt fängsel och visar, att det kan och en gång skall bryta det upp; då döden för första gången på närmare håll afslöjar det bleka allvaret af sitt anlete och säger till oss, att han ämnar träda oss ännu närmare under ögonen. Det är en stund, blandad af upplyftning och bäfvan; ty anden upplyftes i känslan af sin frihet, han blickar gladt upp vid ropet om förlossning; men stoftet bäfvar för förgängelsens qval och natt. Dock kände jag i denna stund mest det upplyftande: det var så, som ett bud, en helsning hemifrån hade kommit till mig och manat om uppbrott från det främmande landet. Och med fritt, lugnt, lätt sinne blickade jag nu tillbaka på detta, på dess fröjder och dess sorger; kärleksfullt tacksam för de förra, likväl utan att sakna dem; mildt leende öfver de sednare, i vissheten hvar jag skulle få allt bättre och saligare.

Under de följande dagarne började plågor infinna sig, tyngre, hetare, stadigare, än jag eljest känt. Om det första var sjukdomens invigande högtid och helg, inträdde nu dess hvardags- och arbetsvecka, med jemnare, mera naggande oro, större splittring af sinnet på det enskildta, det lilla af sjukdomen, och derföre större pröfning af tålamodet, mindre upplyftelse för tron. Huru lärer man sig under

sådana strider att inse och känna sin svaghet, sin otålighet, sin tvifvelaktighet!

Hvad för öfrigt min sjukdoms natur och betydenhet beträffar, så förklarar min läkare, att den icke är lungsot, icke farlig; men möjligen skulle kunna blifva båda delarna genom oförsigtighet. Detta är nu visserligen hugnande, och jag gläder mig rätt hjertligt åt, att ännu icke hafva skådat helsans ansigte, bestämdt, för sista gången, och jag ser gerna mina vänner deröfver glädja sig och ännu räkna mig såsom en af dem, med utsigt på en jordisk framtid af verksamhet och lust. Likväl inser jag ock, huru litet det är, som är sagdt med denna försäkran, och huru föga hopp och räddning den bjuder, ifall jag ville söka mitt hopp och min räddning hos menniskor.

Men jag vet och tror, att menniskoförstånd och menniskomagt hvarken dömer mig till eller ifrån lifvet. Jag förbidar lugn, hvad Herren gör, och beder blott, att han må bevara och stärka min undergifvenhet igenom hvarje enskild pröfnings skärseld. Med Hans hjelp vill jag nu hafva vård om mig det bästa jag förstår och kan, ifall Hans vishet och nåd ämnat mig att här uträtta något — vore det ock det aldra ringaste — för Hans rikes tillväxt. Men, om Han icke finner mig här behöfvas, hvi skulle jag med svårmod och klagan lemna verlden? Jag har rönt och får väl ännu innan slutet nog röna ihåligheten af hennes fröjd och bitterheten af hennes ära. Visserligen, sköna, herrliga blommor har jag ock fun-

nit der, men jag såg dem alla stå der såsom främlingar, syftande och sträfvande uppåt mot en annan verld, af hvars solljus de redan här fostrades och värmdes. Hvem ville då icke gerna flytta till denna verld sjelf, till källan, «den evigt klara»? Måtte jag blott rätt djupt besinna, huru det dock icke är skämt och lek och idel lust med denna flyttning; måtte jag mogna för dess allvar, stärkas till dess strid och blifva, i Jesu Christo, dess frid värdig!

«Är jag blott nog skär till Lammets möte?
Ljusets källa, gjut dig öfver mig!
Två mig, gör mig i ditt klara sköte
Till en del af dig!» —

3.

Upsala, 1832.

Detta bref bär till Eder min innerliga tacksägelse för Edra Julgåfvor. Det yttre är icke det inre, gerningarne icke tron, skänkerna icke kärleken. Dock älskar det, som lefver derinne, att också gå ut i det yttre och i verk, enkla, men betydelsefulla, uppenbara, bekräfta och afspegla sitt inre lif. Dessa verk äro utvärtes bokstäfver, i hvilka anden slummar. Men han väckes, när en beslägtad själ griper bokstäfverna och tyder dem efter sin fördolda clav. Så, när jag fick alla Edra gåfvor, tänkte jag på de stilla arbetsstunder, hvilka J på dem användt.

Ju mer jag ser, huru sjukdomen likväl i sin mån

bräckt mina kroppsliga krafter, stäckt mina vingar, nedslagit mitt utvärtes mod och intrasslat för mig många timliga förhållanden, desto mer börjar jag vända blicken inåt och förstå, huru enkom denna samma sjukdom måtte vara af Guds vishet och kärlek skickad mig till en högre och sannare, invärtes förkofran och välsignelse. Måtte jag rätt villigt öppna mig för denna, rätt fromt anamma den, och fasthålla den rätt allvarligt! Då jag känner bristen af lekamlig helsa och kraft och af den andliga förtröstan, lust och mod, som på denna grund uppväxer och med denna faller: måtte jag då så mycket fastare hålla mig vid Guds kraft och mer och mer röna i mig, huru den är mägtig i de svaga! Och då de yttre förhållandena, oroande, ligga öfver mig, måtte då tanken på det Eviga, hvars manande röst jag hört, hvars skymtande, vinkande gestalt jag sett i sjukdomen, blifva mig en talisman, under hvars skydd jag, obekymrad, oförvillad, klar och trygg, kan gå genom hvimlet. Jag tycker mig redan, ehuru ofullkomligt och skymtvis, likväl i någon mån känna, huru stort stilla anden blir, huru fri från sprittande otålighet, ju mera, bortom det svall af enskildtheter, som förr aggade honom och kastade honom hit och dit, hela lifvets stora mål börjar, vinkande i fjerran, visa sig för hans öga. Och vågorna af de bekymmer, som endast ligga inom denna gräns, huru falla de neder mer och mer ifrån sin branta höjd; och de förhoppningar, som icke sträcka sig der bortom, huru sjunka de tillsammans mer och mer

och förlora sin vidtutseende storhet! Deremot de omsorger, hvilka gå utom tiden och syfta på Guds eviga salighet, huru vinna de i stilla djup, och hvarje himmelsk förhoppning, huru skäras den från jordiskt slagg, huru befästes den uti innerlighet och visshet! —

4.

Väl hafva mitt lifs pröfningar mer angått lidande än handling, mer lydnad och undergifvenhet, än görande eller låtande. Dock känner jag äfven det val och qval, Ni omtalar, då Saul frågar Herren, och Herren svarar honom intet, — då själen, utan ett ankares stöd, utan en ledande stjernas ljus, drifves på ovissa tyckens, stridiga böjelsers, dunkla aningars och förvirrade förhållandens vågsvall, orolig, arbetande, tills hon, fruktlöst förtröttad, vill lemna all verksamhet och, sofvande i skeppet, öfverlåta sitt öde allena åt Herrans hand. Och det värsta af allt: tviflet öfver denna sista sinnesstämning, om den är trons hängifvenhet eller misströstans öfvergifvenhet och en «andlig lättjas tröghet» — det har jag också, i min mån, erfarit. Men välsignadt vare detta tvifvel! Det flyttar sinnets betraktelse och dess frågor in på ett annat, inre, högre gebiet än förståndets och en mångfaldig, invecklad beräknings, hvad man här och hvad man der skall göra; nämligen in på Samvetets gebiet med dess enfaldiga räkenskap, huru och i hvad sinne man

allt gör. Från förgården flyttar det oss, om ock med fordran af dyra offer, in i det Heliga, der Herren visserligen till slut svarar de frågande. Kunde vi blott alltid hålla fast det tröstliga svaret, då vi uti heliga stunder äro vordna delaktige af dess styrkande, lugnande, allt förklarande kraft!

5.

Upsala, 1833.

Mitt «nya stånd» och tillstånd, såsom examinerad Candidat, är hvad jag denna gång närmast har att tala om. Det är ett nytt lif. Visserligen icke för den innersta menniskan: hennes kallelse blir aldrig förbytt, och hennes brister ligga, tyvärr, djupare, än att de kunde botas af något yttre. Men det är likväl en äfven för detta innersta betydelsefull förändring, när de yttre förhållanden bytas, i hvilka det skall lefva och verka, dess väsende gestalta sig, dess kraft öfvas, och dess svaghet frestas. Är nu tillika ett sådant skifte en öfvergång, i något afseende, ifrån omyndighet till myndighet, ifrån barndom till mandom, då blir det särdeles vigtigt, stort, högtidligt: och fröjd och smärta väfva tillsammans dess högtidsdrägt.

Så är jag nu förklarad för myndig man öfver min andliga förmögenhet, mina studier och min verksamhet i dessa spherer. Jag fröjdar mig deråt och beder Gud, att jag alltmer må kunna rätt fröjda mig, att

jag med allt större förtröstan, tacksamhet, mod och arbetslust må kunna gå den nya banan till möte. Jag har länge känt både driften att verka och bilda i dagens och ljusets tjenst, och med Guds hjelp äfven en gryende förmåga dertill: och det har ofta blifvit för fullt och likasom svallat öfver i mitt inre, när banden af andlig omyndighet och yttre tvång hafva synts mig hämma denna drifts fria utveckling. Skulle jag då ej glädjas, när detta tvång är öfvervunnet, och rättigheten och kallelsen mig gifven till egen och fri verksamhet?

Och likväl är det en djup smärta i detta, att vara sig sjelf lemnad. Det stränga lydnadslifvet var ändå ett kärt och skönt lif. Den bestämda anvisningen, de inskränkta anspråken, den säkra ledningen, gjorde det närvarande lätt och enfaldigt, och öfver framtiden låg en helig morgonglans, en längtansfull förhoppnings ljus i samlad fullhet. Nu, då denna framtid är kommen hardt nära, då det gäller att gå derin och icke mer med aflägsen blick öfverse det helas tafla, utan med ingripande arbete genomlefva det enskildta, drag för drag, måste icke då ljuset splittras och förblekna, och de förut gömda skuggorna med dunkel magt framträda? Och vid betraktande af anspråken, ensamheten, frestelserna, måste man icke betvifla allt: sin förmågas ordhållighet, sin mödas framgång, sjelfva sin viljas osviklighet, trofasthet? Det gifves här blott en hjelp, en borgen, — om man, ehuru den utvärtes barndomen är förbi, likväl aldrig öfvergifver den inre; om man,

under den utvärtes friheten, likväl invärtes bär det helsosamma oket af Guds stränga fruktan och allvarsamma lydnad. Då blir lifvet ännu lätt och enfaldigt. Dertill gifve mig Gud sin faderliga nåd! —

III.

1.

Upsala, 1834.

Ditt inre lifs tillväxt i styrka och sanning måste otvifvelaktigt äfven åt dina studier gifva en mer stor-artad och energisk character. Blott den, som är fri vorden genom andan, har rätt magt öfver bokstafven. Den ofrie vill inom bokstafvens eget rike finna den sanning, hvarefter han begärar; men han söker den lefvande bland de döda och dignar under bokstafven, som, sjelf död, dödar sina tjenare. Anden gör lefvande, men lifvet står icke abstract, utan beröring med det döda; utan det är just magten öfver detta, det uppslukar detta, upptager det i sig såsom ett lifvadt, assimilerar det och är sjelft sannt och concret blott genom denna assimilation. Så är lifvet i anden icke ett lif, som försummar bokstafven eller stänger sig från denna, utan ett lif, som bemägtigar sig honom, som besvärjer den döde till lifs, som lefver blott såsom lifvande.

Närmast lyckönskar jag Dig till Dina historiska studier. Det finnes ingen vetenskap, som har mer bokstaf än historien, men också ingen, som har mer ande. Orsaken är den, att historiens föremål just är lifvet sjelft eller den concreta förmedlingen af

anden och bokstafven (eller gestalten). Allt concret, allt lefvande sannt, således egentligen allt sannt, är historia.

Philosophien sjelf, så vidt hon icke är historisk, är blott den dialectiska process, som ur abstractionen leder till det sanna historiska: hon är blott beviset för den sannings nödvändighet, hvars positiva verklighet historien allena gifver. Det är detta, som utgör grundidéen i min Disputation: den not, Du derutur citerar, om «abstractionens skuld och reflexionens försoning», innefattar just det helas idée, som der kanhända fått sitt allmännaste, enklaste och till det gängse föreställningssättet mest direct tillämpade uttryck.

Du frågar, hvarföre ingen Herodotus i vår tid finnes, och gifver sjelf svaret, nämligen samma skäl, som förklarar, hvarföre icke mer någon Homerus finnes. Likväl är jag öfvertygad, att det Herodotiska, likasom det Homeriska, icke är ett förloradt eller evinnerligen förflutet: det måste i det sanna nya återfödas, endast mer fördjupadt, derföre mer gömdt. Det är med den historiska utvecklingen så, som med naturens evolution genom hennes potenser. Är icke på en lägre punkt fullkomligheten, t. ex. i diamantens klarhet, i metallens klang, något, som man skulle kunna kalla för absolut, just för dess abstracta enkelhet? I denna gestalt framträder icke mer klarheten eller klangen: den tempereras af mera concreta, organiska egenskaper, dess skärpa lenas och förslöas, dess dager skuggas; men det samma ljus,

som spelade på diamantens yta, blickar — blott innerligare och sannare — ännu ur ögats djup: och rösten bevarar ännu egenskapen af metallitet, men bruten, mildrad, adlad genom magten af andra egenskaper, som tillkomma. —

2.

Om Ditt fortsatta studium af Gamla Historien hör jag med mycken fägnad. Väl torde hända, att en mängd af detailerna snart går ur minnet, men hufvudsaken är sjelfva bildningen af det historiska sinnet, hvilken visserligen icke åstadkommes utan rikt och friskt material, men likväl icke på långt när behåller allt det material, som den förbrukar. All nutrition betingas af en motsvarande secretion. Man talar om att ingenting lära och ingenting glömma: dessa två begrepp sättas sinnrikt tillsammans: den, som ingenting glömt, har också ingenting lärt, nämligen i lefvande betydelse af assimilation.

För grundläggningen af historisk bildning är Gamla Historien särdeles betydelsefull. Det historiska lifvets elementer framträda der i enkla massor, i mera nakna och skarpt bestämda former, söndrade, emot hvarandra. Den Gamla Tiden lemnar således likasom Historiens elementarlära, hennes grammatik. Att härvid Ditt interesse särdeles fäst sig vid Grekerna, är billigt. Hos dem är den gamla tidens lif samladt i sin mest positiva gestaltning; en oändlig mångfald af former bildar der i smått

ett historiskt universum, sådant som antiken, hedendomen kan prestera det. Man kunde väl påstå, att Romarne också i sin Historia samla hela det Gamla lifvet; men de samla blott såsom skördemän, deras kall är ett negativt. Eröfrare af alla folks icke blott länder, men äfven bildning och religioner, synas de, långt ifrån att inom sig utveckla en positiv character, tvärtom förtära alla former i sin abstracta subjectivitet. Detta är ett sublimt, det förra ett skönt. Det positiva interesset ligger åt Grekernas sida. —

Att Du läser och förstår Paulus, gör mig innerlig glädje. Här finner man Christendomens historiska construction i dennas rätta mening, det Gamla och Nya Testamentets sammanhang i dettas fulla betydelse. Christendomen vore icke lefvande religion, om den icke hade en positiv basis, en historisk genesis: detta är Judendomen. Rationalismen, som vill hafva en abstract, ej en lefvande religion, begriper icke detta positiva samband, och Paulus är honom en förargelse. Och likväl behöfver man icke gå längre än till sig sjelf, för att finna, huru dessa två Testamentens nödvändighet uttalar sig äfven i det enskildta. Den, som aldrig kände Lagens förbannelse, för honom har Nåden icke sin rätta betydelse, och Christus är fåfängt död. Att detta Gamla Testamente icke är en falsk inbillning, som med en abstract lära kan upphäfvas, utan en tryckande verklighet, hvilken genom handling och lidande måste försonas och lossas: att det Nya Testamente,

som härigenom grundas, icke tillintetgör det Gamla, utan fullkomnar och befriar det, ger sanning åt dess prophetior, svar på dess frågor, tillfyllestgörelse åt dess fordringar, — detta och oändligt mycket mera står hos Paulus i heliga, lefvande, outtömligt betydelsefulla drag.

3.

— Ja väl! Du har funnit gåtan. Kärlek är dess innehåll, dess ord; icke en isärflytande sjelf-löshet, utan en ande, som, sjelf samlad till lefvande personlighet, samlar oss omkring sig i ömsesidigt personliga förhållanden; en kärlek, som kan vredgas, men vill försona, som har magt att döma, men derföre också att förlåta. I försoningen, i förlåtelsen, bevisar sig Guds kärlek fullkommen. «Derföre beprisar Gud sin kärlek till oss, att Christus är död för oss, medan vi ännu voro syndare.» Så är nu vår kärlek till Honom blott genkärlek, derföre betingad af Hans kärlek och af vissheten om Hans kärlek. Denna visshet, att Han först älskat, först älskar oss, kalla vi Tro. Detta är, i dess enklaste uttryck, Trons och Kärlekens förhållande till hvarandra.

Den plågsamma fruktan, att man bedrager sig sjelf, hvilken Du omtalar, känner jag också. Den har visserligen sin sanna och välgörande gestalt, nämligen när denna otro på mig sjelf blir den förbolda och kufvade grund, som uppbär min tro på

Herran, då denna fruktan blir den jemna, den stilla oro, som ger rörlighet och fortgång åt mitt lif i kärleken. Der den åter får naket framträda och fixera sig, der står den med Roquairols hemska: «ich heuchle jetzt», på gränsen till fräckhet och moraliskt vansinne. I den nattliga verlden af en sjelfreflexion utan tro möta tusen dunkla, vexlande, förvillande gyckelgestalter: och den tanke, som upptäckte syndens gift i en föregående tanke, synes för den nästföljande sjelf smittad med det gift, han blottade. Sjelfkännedomen i hela hennes finhet och andlighet kan väl kallas ett nedstigande till helvetet. Dit nedstiger, utan våda att stadna der, ingen, om icke vid Hans hand, som har nycklarna till helvetet och döden, som sjelf, enligt vår Christliga tro, först då nedsteg till helvetet och gick segrande derur, när Han hade i sin hand den redan fullkomnade försoningens lösen. I Christi namn är det, jag skall uppfordra mig till räkenskap: då blott — men också säkert då — måste den blifva sann och fruktbärande. —

Hvad Du skrifver om fallet, oskulden, barndomen, vittnar om ett för enfaldens storhet och helgd öppnadt sinne. Likväl får den bepröfvade Trons värde icke förbises: det måste till och med erkännas, att först genom pröfningen det lif, jag haft såsom lån, kan bli egendom. Men pröfningens frukt hade varit densamma, om den fria varelsen bestått i pröfningen, som han nu, på omväg, blifver genom fall och försoning. I denna mening tager jag förbudet till våra första Föräldrar, nämligen såsom en

positiv lag, gifven till deras pröfning, för realisationen af deras frihet. De hade kunnat bestå, men föllo: och detta fall i tidens begynnelse binder nu onekligen hela slägtet. Så måste man väl äfven midt i sjelfva barndomens oskuld se och erkänna smittan af en allmän ur-skuld, som blott ännu icke öfvergått till rent egen skuld hos den enskildte. Derhän går det likväl: skuldens frö utvecklar sig, den enskildtes oskuld förloras, derföre att slägtets oskuld, hvarpå hon skulle hvila, en gång är frivilligt förspilld. —

4.

Denna vår har åter väckt ur vinterdvalan tankarna på en utrikes resa, hvilka snart af ständigt nya anledningar utvecklats till ingripande verksamhet och bestämdt syfte. Att, om jag skall resa, just detta år vore i flera hänseenden det lämpligaste, det synes mig ur flera skäl allt mer och mer klart.

Det vore likväl blott i fall af ett lyckligt slut på våren, och således med en någorlunda fond af helsa och kraft, som jag finge företaga resan. Derigenom har hon för mig fått ett annat utseende, än då förledet år derom var fråga, och jag har fått mod att i min plan innesluta öfriga interessen med mera frihet, än som då kunde vara fallet.

Det andliga behofvet sköts då nog mycket åt sidan: och det är likväl detta, som först och redan i många år dragit mina tankar till resa, antingen gry-

urde i en barnsligt nyfiken lust, eller klart uttalade för en strängare besinning. Tillbakavisas dessa anspråk, så blir resan tom och ihålig, hon förlorar all frisk och högre färg och får ett sjukligt tycke: och sjelfva helsan, som ensam skulle afses, torde blott förlora vid detta qvalm.

Nu vore det icke fråga om en deportation till en enskild, inskränkt fläck: en sådan blifva Läkarne dessutom aldrig ense om att bestämma och sätta mig genom valet blott i ändlös tvekan och bryderi. Utan jag finge med mera rörlighet se mig omkring, dröja der jag ville, ja äfven, der så vore tjenligt, studera och arbeta, naturligtvis i alla fall med jemnt afseende på helsans kraf. Jag har från början med troende tillförsigt öfverlemnat hela frågan i Försynens hand, omsorgsfull endast, att å min sida intet försumma, som jag borde tillgöra. Oviss ännu i denna stund, hvilketdera jag skall helst önska — en resa eller lugn verksamhet här hemma — vill jag trygga mig vid en högre anvisning. Båda alternativerna innebära vänliga löften: båda hafva sin allvarliga och betydelsefulla mening.

Äfven i händelse af en resa är det möjligt, att jag förut får besöka Vestergötland. Mina ekonomiska angelägenheter fordra må hända denna tour: den inginge lämpligt nog i den stora reseplanen, och de yttre förhållandena befordrade således mitt inre behof att taga afsked från min fosterbygd, välsigna den ännu en gång och hemta dess välsignelse på resan. I hvarje fjerran blir det ändå hennes

minne, som följer mig med sin tröst, sitt skygd och — sin saknad: och ehvad äfven främmande länder kunna bjuda pilgrimen, — morgondaggen på lifvets blommor, barndomens lust och ungdomens renaste invigning, var likväl hennes skänk. —

5.

Köpenhamn, den 19 Juli 1834.

Vi hafva ankommit, orienterat oss, framburit våra bref, uppgjort våra partier för de närmaste dagarna. Förberedelsen är gjord, och en paus inträder, innan hufvudpiecen kan begynna: jag har en eftermiddags ledighet, och den tillhör Eder, J der hemma efterlemnade och likväl på resan mina tankars trogna följeslagare! —

Innan vi börja tala om Köpenhamn, är det likväl i sin ordning, att jag först berättar Eder, huru jag kommit hit. Den 10 Juli anträdde vi vår resa. Kl. 6 f. m. gingo vi ombord på ångbåten Josephine, som från Stockholm skulle afgå till Arboga. Under matrosernas oroliga bestyr att få rum för de öfvermånga vagnarna skänktes oss ännu en halftimma till nya, upprepade afsked af de qvarblifna vännerna. Vi ombord, de på stranden: mellan oss ännu blott en tum af det element, som snart skulle befästa svalget af ett större afstånd. Detta hvilande på gränsen af tvenne lif, denna andehemtning, för att i flera förnyade drag tömma betydelsen

af ett moment, är en rörande, tyst bekännelse af vår menskliga oförmåga att göra något en gång för alla. Men är det icke också en anticipation af evighetens magt att fasthålla det ena med oförtröttad lust?

Ångbåtsresan var redan en inledning till utländskt lif: flera Engelsmän och Fransmän voro bland passagerarne. Mina öron fylldes af de främmande språken, mitt sinne kände tyngden af främlingskap, kanske svårare, då man på egen grund tränges mellan främlingarna. Men från hemmets lif följde i G—r en gestalt, hvilken var god att fästa sig vid, äfven i blotta åskådningen.

En episod från resan måste jag berätta. Vid Strengnäs hade några passagerare gått i land på en stund. När man åter lade ut, fingo vi se en gosse ombord högt gråtande; hans far hade gått i land och icke återkommit. Man bad för gossen; Capitenen brummade, — fadern kunde han icke invänta; ändtligen tillät han, att gossen skulle landsättas. Då upptäcktes, att fadern i sjelfva verket länge sedan var kommen ombord; Capitenen svor öfver trasslet; gossen blef lugn och glad. Jag hade deltagit i gossens nöd, i det jag tyckte mig se en bild af min ungdoms ofta kända sorg att vara faderlös lemnad på lifvets färd, och jag tänkte på resans smärtor, att jag en gång, som gossen, skulle känna mig förd framåt af en hård nödvändighet, i saknad och främlingskap. Hans historia blef mig en allegorie, tröstande, läran-

de. Medan vi som blindast ängslas, gråta, äflas, är Fadren med ombord.

Resan gick långsamt, för motvind. Vi framkommo först sent på natten. Tidigt följande morgonen sutto vi uti vagnen: vi tyckte oss nu först hafva börjat resan, såsom ensamt vår gemensamma. Lördagen passerade vi Walla, min barndoms vagga, min faders graf. Här hade föräldrarne lefvat, älskat, arbetat, lidit: jag jollrat, stammat, lekt. Och nu, af detta lif, »allt tyst, allt förflutet»; dess rum känner det icke mer. Jag kände allt det förkrossande af detta språk: menniskornas flyktighet, rummets, det tommas, ovanskliga, likgiltiga bestånd. Det är i motsatsen mot denna det lägres evighet, som förgänglighetens udd mest hvässes och blir smärtsam. Dock här lefde ännu föräldrarnas minne hos grannarna, vänligt, friskt, och föll, som dagg, öfver sonen.

Från Walla anlände vi Lördags afton till Sköfde. Söndags morgon följde oss B* till Warnhem. Vi besågo Klostrets kyrka, skön i den första tidens stränghet, enkelhet och endast halföppnade dunkel, med de åldriga ruinerna smyckade af förgängelsens grönska, såsom all ålderdom ju har sin barndomsfägring. — Nu skildes vi från B*. Han återvände och mottog mitt förnyade afsked af bröderna, för att bringa det till Eder.

Vi passerade middagen på U—g. Här började slägten och dess heliga rätt, dess känbara magt.

Οἴκοθεν οἴκαδε (hemifrån hem) kom jag till Skara samma afton. Följande middagen afreste vi från Skara. Den sista flätningen i afskedets kedja var löst. Vi hade läst ut vårt rika radband; vi trädde in uti en ny verld, främmande för oss båda. Sedan jag på Flo kyrkogård besökt min farfaders graf, uppnådde vi Halle- och Hunneberg, just i solnedgången. Ett underbart monument från naturens sagotid är detta dubbelberg med sin trånga dal: en ruin från Elementernas första historia, mellan hvars blottade hieroglypher den unga tiden flätat sin gröna, leende fägring.

Vi kommo till Trollhättan först omkr. kl. 11 på aftonen och började der tidigt om Tisdags morgonen våra vandringar. Jag fann fallens höjd mindre, eller mindre synbar, än jag föreställt mig; men der var i stället mer continuitet, mer grund och botten, mer sanning, än i de luftiga phantomer, jag förespeglat mig. Detta kan äfven vara en allegorie, hafva sin allmänna betydelse. — Polhemsslussen, idéens verk, var ock mer i genren, fast icke efter måttet, af mina förut fattade idéer. Äfven denna natur ställde mig in i en forntid, hvars stämpel outplånligt hvilar ännu öfver naturens närvarande skick: midt i allt detta menniskornas hvimmel och all denna rörelse såg jag Trollhättefallet hvälfva sig mellan öde, skogiga berg, och blott Trollen eller Starkotter skymta på klipporna.

Fram på f. m. lemnade vi Trollhättan. — Till Göteborg anlände vi Onsdags morgonen.

Fråga icke, huru jag fann Göteborg! Jag kunde der hvarken höra eller se mer än på sin höjd hvad jag närmast hade för händer, så brådt var det, så trött var jag. En half mils rodd förde oss på eft. m. ut till ångbåten Prinds Carl, som skulle föra oss till Köpenhamn. Efter en stund lade denna ut, med en riklig last af Norrmän, Svenskar, Tyskar. Snart kom natt och sjögång. Det öde, de medförde, kunnen J lätt föreställa Eder. — Vi tillbragte natten på däck. När Seeländska landet började synas till höger, stego vi upp, helsande den första främmande kusten, och midtemot densamma det sista Svenska landet. Förbi Helsingborgs och Helsingörs motsatta observationstorn, förbi Hven och Landskrona ströko vi fram. Man visade oss Dyrehavens skog. Och snart, bakom den visserligen glesare «skogen» af master i Sundet, höjde sig Köpenhamns torn. —

6.

Hamburg, d. 29 Juli.

Köpenhamn är till omfånget vida mindre än Stockholm; men det är tätare och mer reguliert bygdt, husen mer jemnstora. Eldsvådor, såsom 1728, 1795 och vid 1807 års bombardering, hafva förorsakat, att större sträckor på en gång blifvit nybyggda, och det ena lämpadt efter det andra i gemensam scala och stil. Nu får icke heller byggas, utan efter plan, som blifvit förelagd offentlig auctoritet och af densamma gillad: på detta sätt

måste det bli symmetric. Der några hus äro en våning lägre än de nästgränsande, ser man dem ofta under påbyggnad: klämd mellan vallarna, måste staden växa i höjden öfverallt, der ett tillfälle gifves. «Kongens Nyetorv», der man räknar 13 gatumynningar, är det största torg, jag ännu sett; men i afseende på belägenheten uthärdar det icke jemförelsen med Gustaf Adolphs Torg. Amalienborgs Plats, ett mellanting mellan torg och borggård, Amaliegaden m. m. bör man se, för den ensemble af Architectur, som de erbjuda. Men, vill man se en gata såsom lefvande, se handelns rikedom, elegans och rörlighet, så bör man vandra genom Östergaden, der hvarje dörr är en bod, hvarje fenster en exposition af varor.

Vi aflemnade S:s bref till Rafn. Han är en äkta antiquarisk gestalt, hög, mager, stilla, enkel och icke af denna verlden, med ett något glest grått hår öfver ett icke särdeles åldradt ansigte. Lördagen uppsökte vi Cancellie-Rådet Thomsen, som gaf oss en inbjudning till Antiquitets-Museum för en annan dag. Derefter gingo vi till Etats-Rådet Engelstoft, Professor i Historien. Hos honom funno vi ett vänligt emottagande, förenadt med verksamt nit att bereda oss bekantskap med märkvärdigheterna här i Köpenhamn. Nu gingo vi att uppsöka Oehlenschläger. Han är verkligen vacker: fylliga, men fasta drag, strålande ögon, rask, liflig, med en conversation, som erinrade mig om det lilla jag sett och hört Tegnér. Under en lätt och mångfaldigt

vexlande «Fluss der Rede» skänkte han oss en stund. Vi hade funnit en yngre man än vi föreställt oss; till det gråtmilda, som ibland sticker fram i hans poesie, funno vi hos hans person intet spår; lärdomen, arbetet, djupet, som jag hos de våra blifvit van vid, stod här tillbaka för «Digterens» och verldsmannens lätta, fina rörlighet.

Söndagen gingo vi till «Slotskirken» och hörde der Confessionarius (ungefär det samma som hos oss Öfver-Hofpredikant) M y n s t e r, den mest firade predikant i Köpenhamn. En ståtlig gubbe i ringkrage: hans predikan var bland det bästa, jag hört, hans föredrag för mig nytt, med en jemnt fortgående, stilla, värdig, rik action; alldeles fritt, utan papper, utan en återhemtning eller besinning. Actionen lärde mig, att jag var utom Sverige; det var redan ett sydligt drag. I början var det för Svenska ögon svårt att vänja sig dervid; jag kände, att det var s t u d e r a d t, men jag fann tillika s a n n i n g deruti; det var genomarbetadt till något naturligt, fritt, omedelbart. Gudstjensten i «Slotskirke» var tidigare än annorstädes; vi fingo sålunda tillfälle att besöka också några andra kyrkor. «F r u e k i r k e» var af ålder Köpenhamns förnämsta kyrka i rang och säkert äfven i skönhet; nu, efter sednaste branden, är hon ej återställd, utan nybyggd i fullkomligt antigötisk stil. Hon är af stor consequence och renhet i sin stil: men stilen tillfredsställde mig icke såsom kyrkostil. Hennes inre har utseende af en stor sal, utan en enda pelare: utefter väggarne stå de tolf Apostlarnes statuer: en vörd-

nadsvärd samling, Thorvaldsens arbete. Frälsarens statue är altarbild. Ingen målning finnes i kyrkan. I en af nicherna är predikstolen: allt i den största enkelhet och renhet. Men det complicerade djupet, det genombrutna, det oändliga af Götiska stilen är mig kärare.

Eftermiddagen gingo vi på ångbåt till Dyrehaven: den ligger nämligen en Dansk mil från Köpenhamn. En präktig djup bokskog, här och der med en fri plats eller en ringa brytning i höjden, men eljest ingalunda af den omvexlande skönhet, som Stockholms Djurgård eger. Jägersborgs backe är medelpunkten för dess rörliga lif: en mängd af tält, marktschrejare inom och utom dem, menniskofloden vandrande, dröjande, och, straxt nedanföre, en här af vagnar, nästan alla Holsteinare. På detta ställe stod förr ett Kungligt Lustslott, men Fredrik den femte råkade att här bryta sitt ben: slottet föll i onåd och refs.

Måndagen den 21 gingo vi ut till Assistencekyrkogården, numera Köpenhamns allmänna begrafningsplats. Jag har hört den benämnas «de dödas trädgård», och den förtjenar detta namn. Man kan i trädgårdsväg ej tänka sig något mer heligt vackert än dessa skuggrika gångar, dessa små, fyrkantiga platser med sina häckar. Blommor ser man sparsamt; det är grafstenarne, som här mellan grönskan stå planterade, såsom dödens, minnets, förstenade, men förevigade blomster. — På eftermiddagen gingo vi med flera Svenskar att bese Rosenborgs

Slott, nu beläget inom Köpenhamns vall, förr utom densamma. Här förvaras alla dyrbarheter, alla curiösa reliquier från hela följden af det nu regerande Konungahuset. Det är en luxe, för hvilken man häpnar; stor i det enskildta och orimligt stor genom hopandet af flera åldrars prakt. Man känner, att det måste varit envåldsherrar, som älskat och behöft en sådan luxe, och i hvilkas dynastie en så accurat, så minutiös reliquie-samling kunnat uppstå. Bland värjor med guldfästen och diamanter hängde ett Gustaf Adolphs och ett Carl XII:s svärd, enkla, fattiga; men mot de minnen, de väckte, bleknade prakten af de öfriga. — Christian IV är i allmänhet den Konung, hvars minne Danskarne högst akta. Också möta öfverallt erinringar af honom. Rosenborg hade han byggt och för det mesta bebott. Man visade ännu hans sofrum, i hvilket han afled. Dess väggar prydas af två temligen dåliga taflor, som föreställa tvenne heliga syner eller drömmar, dem han haft. Nedom dessa hängde porträtter af sju hans mätresser!

Tisdags förmiddag besökte vi Målningsgalleriet, ditförde af Etats-Rådet Engelstoft. Der voro stora skatter; men hvad hinner man på tvenne timmar i tio salar? Holländska och Flamändska skolorna äro de bäst försedda. — På eftermiddagen besågo vi, åter i stort sällskap, det så kallade Kunstkammeret, en samling af Egyptiska, Grekiska, Romerska, Nordiska antiquiteter m. m. Dagen derpå förde oss General-Consul Eyverlöf först till Athenæum, ett Läse-

sällskap i stor stil. Dess local är en hel våning, det håller de förnämsta tidningar samt tidskrifter, och man finner der äfven de nyaste böcker. Derifrån förde han oss till Universitets-Bibliotheket, der, genom hans bemedling, Under-Bibliothekarien Thaarup väntade oss. Här beságo vi anordningen af det hela samt flera sällsynta manuscripter, särdeles af den stora Arna-Magnæanska samlingen i den Forn-Nordiska Litteraturen. Från Bibliotheket, som har sin local i den förra Trinitatis-Kyrkan, gingo vi ännu högre upp i «Runde Taarn», på dess platform, och njöto en präktig utsigt öfver staden, hafvet, landet: ett haf utan skär, omfattande horizontens halfcirkel, och ett land, nästan så jemnt som hafsytan.

Följande dagen besökte vi «Museum för Nordiske Oldsagers Opbevaring», dit vi genom särskild tillåtelse fingo komma en timma före den vanliga förevisningstiden. Cancellie-Rådet Thomsen är dess föreståndare; med särdeles lifilighet och förekommande artighet visar han den rika och instructiva, utmärkt väl ordnade samlingen. Man ser der Förfädrens husgeråd och vapen, i hela följden af deras utveckling genom olika former och olika slag af material. De många exemplar, man har af hvarje föremål, gifver tillfälle till jemförelser, bekräftelser, upplysningar. Man hör af Thomsen högst interessanta resultater dragas af dessa minnesmärken, högst sinnrika noter flätas kring denna text af sten, koppar och jern.

Här fingo vi veta, att Molbech kommit till staden. Vi gingo då upp till honom på Kongl. Biblio-

theket och presenterade våra bref. Han mottog oss artigt och förde oss omkring bland den «uhyre mængd Böger». De beräknas till omkring 400,000, om brochurer o. d. upptagas, eljest vid pass 300,000. — Till middag voro vi bjudna hos Etats-Rådet Engelstoft. Der voro, utom Danska Herrar och husets Damer, äfven främlingar från Norrige och en Isländare, som just var återkommen från den Romresa, vi nu ämnade anträda. Danskar, Svenskar, Norrmän, Isländare, — det var allt skäl att dricka den skål, som värden proponerade «för Nordens brödraskap i alla ädla bemödanden» ! — Vi beságo sedan det under byggnad stående Universitetshuset.

Fredagen den 25 Juli reste vi från Köpenhamn till Kiel med ångbåten Fredrik VI. Under några timmar, från det vi lemnat Amagers land bakom oss, tills vi började se Möen, var sjögången häftig; sedan vi inträdt emellan Möen och Falster, blef resan den angenämaste, man kunde önska. Vi passerade utanför Möen och gingo ej in emellan dess land och Seeland. Snart slutade Möen, och Seeland tog åter vid på högra sidan. Solen gick ned i de stilla vågorna. — Langeland och Laaland sof jag bort. Vi hade det förra just bakom oss, då jag vaknade och såg solen åter uppgå ur vågen. Kl. mellan 7 och 8 på morgonen inlupo vi uti Kiels vackra vik.

7.

Bonn, den 12 Aug. 1834.

Veni, vidi: vi ha kommit, vi ha hemtat våra bref, och nu sitter jag här, för att i skrifvelse till Dig fasthålla det kära umgänge, som Ditt och de andras bref skänkt mig. Obekant, outveckladt för mina blickar, insvept i sitt främlingskap, ligger Bonn med dess lif omkring mig. Det är något underbart ljuft att låta det så ligga, att ännu icke röra vid det, utan blott låta det gälla såsom den grund, der hemmet möter mig med sina helsningar och vill taga mina tillbaka. Se här har Du dem, mitt hjertas rörda, innerliga, fulla helsningar. Tag sjelf och dela med Dig. Det är en stor välsignelse att veta sig hafva lemnat älskande hjertan efter sig: det är en skön högtid att, så som nu, blifva påmint derom.

Jag känner det, jag måste känna det: jag har blifvit rikt begåfvad med kärlekens nåd, har vunnit mycken kärlek och gifvit mycken. Icke såsom min förtjenst får jag anse detta: jag vet bättre än någon, vet af bitter erfarenhet, hvilka dunkla, giftiga magter suga sig fast vid mitt lif och mitt väsen. När jag detta känt, har jag ofta velat förebrå mig den kärlek, jag rönt; jag har tviflat, om jag ärligt förvärfvat honom; men, lofvad vare Gud! jag tror, att jag det gjort. Jag får tro, att han är ärligt fången, när jag känner, att det är såsom skänk och nåd, både hvad jag fått emottaga och hvad jag fått gifva. Såsom nåd skall denna magt att älska och älskas fröjda

mig, trösta mig, egga och mana mig. Den Gud, som öfver min brist väft denna mantel af förlåtelse och kärlek, har deri lagt sitt löfte att framgent försona och välsigna mitt lif, likasom sin fordran att alltmera i troget hjerta erkännas och anammas. Så, i Hans namn, helsar jag Eder alla, som med mig förenats i kärlekens gåfvor och gengåfvor, i dess lust och i dess arbete, i dess egande och nu dess saknad.

Frankfort am Mayn, den 28 Aug. Länge nog har detta blad utan fortsättning hvilat i min portefeuille: det är tid, att allvarsammare börja tänka på att fullborda och afsända mitt bref.

Mina tankar, som alltid troget besöka Eder, göra det nu på en tid med oro och rädd ovisshet, sedan jag af Tidningarne fått erfara Cholerans utbrott i Sverige, redan förnimmer hennes tillväxt och måste frukta, att hon gjort nya härjningar, nya framsteg under den tid, de förra sorgeposterna behöft, för att komma hit. Emellertid beder jag lifvets Herre, att Han med sin kärlek och vård, med tröstens och modets ande, måtte vara när Eder alla, i farhågan eller i nöden, lif eller död: — att hans tuktan måtte för mitt fädernesland blifva så mild, så skoningsfull som möjligt: att, om sjukdomen måste vara, likväl förvirringen, stiltjen, splittringen i lifvet icke måtte lägga sig dertill!

Jag vördar den skickelse, som förde mig ut nästan i sista stunden före en catastrophe, hvilken, om den inträdt endast kort förut, skulle antingen bestämdt omintetgjort min resa eller kastat mig in i hela qva-

let och ansvaret af ett eget, äfventyrligt och påkostande val. Att jag blifvit befriad från detta, är en vinst; om jag har någon mera, vet jag icke. Jag förbidar, att en gång få veta det: jag följer med tillförsigt den skickelse, hvars mening en gång skall afslöjas; nu kan jag blott gissa, undra, fråga efter den. Var det för att frälsa ett lif, eljest till spillo gifvet, eller för att spara det åt dess egna lidanden, dess öde på ett annat håll? Var det för att skona mig från det allt för nära umgänget med sjukdomens skräckbilder, från den förtärande detaillen af dessa farhågor, förbistringar och sorger? Eller var det för att pröfva mig i skiljsmessans ovisshet och kanske i främmande land föra mig samma skräckbilder till mötes? Ehvad det var, den Rättfärdiges kärlek ligger visst deruti, skonande eller pröfvande.

Mitt förra bref slöt vid landstigningen på Tysk botten, således egentligen vid sjelfva början. I Hamburg dröjde jag för att få se Fru Schröder spela. Hon spelte (i Raupachs «Heinrich der VI:te») Sibylla, enka efter Tancred af Sicilien: en stolt character, genomgående alla grader af kamp, trots, förödmjukelse, förtröstan och förklarad resignation. — Från Hamburg till Göttingen har jag ej annat än landsvägen och diligencen att förtälja om, när jag undantager, att jag i Hannover tillbragte en natt. I skymningen före denna gingo vi ut för att speja efter Leibnitz' monument och funno i stället ett öfver de vid Waterloo fallna Hannoveranarne. Och mer är icke att säga om Hannover. —

I Göttingen besökte vi Heeren och hörde en af hans föreläsningar. Han har numera mycket litet Auditorium. Man har blifvit van vid hans courser: och, likasom man på hans föreläsningar hör, att de för honom icke mer innebära något arbete, så torde de derigenom äfven för åhörarne icke hafva nog interesse och lif. I Cathedern stod den gamle, vänlige gråhårige gubben, så prydligt, som hade han sjelf hört till det Fredriks och Catharinas tidehvarf, hvarom han talade. Äfven uppvaktade vi Blumenbach, nu några och 80 år gammal, en stark, bizarr och djerft liflig natur. Vi sågo hans »Schädelcabinett» och hörde en föreläsning af honom, full af den Gamles både barnslighet och storhet. Vidare hörde vi Jacob Grimm läsa öfver Tyska Litteratur-historien, Ewald öfver Isagogik, K. O. Müller öfver Grekiska och Romerska konstens Archæologi, Herbart i Philosophien, Dahlmann i Historien. Hvad som frapperade såsom något, hvilket Upsala ej eger, var Müllers vetenskap och föredrag. I Philosophien är Göttingen ännu föga benäget för det nyare. Derföre har Herbart, en af de negativa männen, blifvit ditkallad; han var förut i Königsberg.

Från Göttingen reste vi den 7 Aug. till Cassel. Vägen är angenäm. Kring Münden, der Werra och Fulda sammanflyta, var en skönhet, som jag hittills ej sett i denna art. Jag kände, att denna art låg utom Sveriges tillgångar, men omslöt i tankarna blott så mycket fastare mitt bleka, men trogna fosterland,

då jag såg dessa dalar med deras egna färg, alldeles inneslutna af de lena bergen, dessa berg beväxta, icke såsom våra, glest, storartadt, med ojemnt inväfda skönheter, utan liknande mjuka kullar, med en löfskog, jemn som sidan af ett ulligt får. Jag kände Tysklands jord för första gången yppa sitt väsende, och det var eget: jag tänkte på och mindes Novalis och hans poesie hela dagen. Jag visste aldrig förr, att han var så nationell, så local, med all sin allegoriska universalitet.

I Cassel dröjde vi tvenne dagar. Vi sågo Marmorbadet med dess vackra statuer; vi foro till Wilhelmshöhe och gingo derifrån till «Löwenburg», en Riddareborg, anlagd af förre Churfursten, och till «Riesenburg», en borg för vattenkonster, högst uppe på Casselerberg. Jag talar i gåtor, men kan ej beskrifva allt detta. Nog af, det var storartad prakt, och slöseri, vördnadsvärdt genom sin omätlighet. Det största vattenfallet går emellertid nu ej mer; konstverket är sönder och torde så förblifva, sedan nu mer en «Landtag» med dess revisioner finnes. För öfrigt sågo vi inga vatten störta: detta bestås äfven vid de i stånd varande vattenkonsterna blott tvenne gånger i veckan. — En Landtags-session afhörde vi: ett godt motstycke till det forntida slöseri, vi der borta åskådade: här räknades runstycken förträffligt.

I Målningsgalleriet vandrade vi ett par timmar. Att nämna hvad jag fäste mig vid, lönar icke; verklig uppbyggelse hade jag egentligen af en gammal-Tysk tafla af Schaufe: Christus, uppstånden, visar sig för

Maria Magdalena. Der är återseendets salighet i hela dess djup, men tillika ligger öfver båda gestalterna uttrycket af Frälsarens: *«noli me tangere»*. Det blir en stilla, fromt återhållen, tåligt buren salighet, talande i tåren, som faller från Marias sänkta öga och i de stilla skälfvande dragen kring hennes half öppna mun; i allt ligger enfald, som egentligen blott med trogen, d. v. s. troende, blick copierat andaktens enklaste, renaste drag: enfald äfven i den prakt, som en kärleksfull flit slösat på de heliga föremålens kläder. En annan skall gå förbi denna tafla och deruti måhända finna ingenting anmärkningsvärdt. Jag kunde ej dömma om konsten, jag lemnar henne, — men jag kände med visshet: der var Religion!

Från Cassel reste vi Söndagen d. 10 med «Eilwagen», passerade nattetid Marburg, Giessen, Wetzlar — Måndagen Weilburg och Limburg och ankommo eftermiddagen till Coblenz. Vi hade valt denna tour framför den dels besvärligare, dels först efter ett par dagar practicabla och lika dyra touren directe åt Cöln.

I Coblenz tillbragte vi eftermiddagen, helsande med fulla hjertan «den gamla Rhen». Vi besågo morgonen derpå Moselbryggan, ett par kyrkor och framför den ena af dem (Castorskyrkan) den brunnsbyggnad, der det Fransyska förvettet vid början af fälttåget ristat: ***An 1812, memorable par la campagne contre les Russes, sous la Prefecture de Jules Doazan***, och hvarest nu vidare läses: ***Vu et ap-***

prouvé (fast i annan mening) *par nous, commandant Russe dans la ville de Coblenz, le 1 Janv. 1814.* Det är emphasis!

Från Coblenz foro vi samma förmiddag på ångbåt till Bonn, således: «mot norr, och i norr är den älskade jord». Det var något underligt gladt i denna skenbara återfärd; mer än ett sken var det dock på sitt sätt; vi fördes ju de väntade brefven, hemmets helsningar till mötes. Härunder utvecklades den nya bekantskapen med Rhen, den förnämsta bekantskap, som vi denna gång hade att i Tyskland söka. Mellan stränder, än öppna, fria, än tränganade sina vinbergskedjor tätt intill vattnets brädd, ilade vi fram förbi kyrkor, byar, städer och ruiner. Minnen från Romaretid, Riddaretid och från de sista Franska krigen blandade sig om hvarandra. — Vi anlände till Bonn kl. 4 e. m. Här mottogo vi våra bref. Ännu en gång tack för de kära dragen! Jag slutade dagen, utan att ha sett något vidare af Bonn.

Följande morgon gjorde vi besök hos Arndt, en redan gråhårig, vänlig och själfull man. Tyvärr funno vi honom nedböjd af djup sorg; hans yngsta son hade för kort tid sedan, vid ett bad, drunknat i Rhen, straxt utanför faderns boning. Detta gaf åt hans vänlighet något brutet, förödmjukadt, som var rörande, under det att det blandade hans lifligbet med något tankspridt och tungsint. Han bad oss återkomma till aftonen, hvarefter vi ännu på f. m. besökte Philosophiæ Professorn Brandis, Academiens n. v. Rector, till hvilken vi hade recommen-

dationsbref. På aftonen funno vi hos Arndt landsmän, en Major B* och hans syster, hvilken sednare är bosatt i Bonn. Vi tillbragte en angenäm afton i samtal om Sverige, betraktande Svenska vuer och Svenska drägter, medan vi under vår conversation blandade Tyska och Svenska i största vexling om hvarandra.

Följande morgon förde oss Major B* till Klemensruhe vid Pappelsdorf, fordom Cölniska Churfurstarnes sommarresidence, ett litet stycke utanför staden, nu inrymdt åt Academiens naturhistoriska samlingar, med botanisk trädgård och boställe för flera Professorer. Det stora Residencet i staden är likaledes förvandladt till Universitetshus: en ofantlig byggnad, som sträcker sig utefter en stor del af stadens bredd, invid Coblenzer-Thor. Bibliothek, Sjukhus, Antiquitets-samling, Museum, aderton Auditorier m. m. rymmas i denna local. Sådant såg jag med afund. De lyckliga Muserna, som fått flytta in efter en Churfurste!

Men jag glömmer Majorens och vårt partie. Återkomne från Pappelsdorf foro vi med dagens ång-båt till den lilla staden Königswinter vid foten af Siebengebirge, för att bestiga Drachenfels, denna bergssträcknings yttersta spets, hvilken vi tvenne dagar förut passerat. Vi träffade tillsamman med tre studenter från Bonn, som voro ute på samma tour, den ena med en näsa, såsom det tycktes, temligen färskt hoplappad efter någon olycklig duell.

Jag och en af studenterna färdades på åsnor upp till bergets spets: de öfriga följde till fots. Från ruinerna deruppe hade vi en präktig utsigt öfver ryggen af Siebengebirge med dess höjder, knutar, sänkningar och öfvergångar: ned i dalen följde vår blick Rhens lopp från Remagen ända till förbi Bonn, och i fjerran, bortom några åter synbara krökningar af floden, skymtade, som en dunkel massa, Cölns Dôme. Närmast sågo vi Nonnenwerths täcka ö uppstiga ur Rhens böljor och derbortom, vid andra stranden, Rolandsecks ruin på sin kulle. Heliga hem för den längtande skådningen, för dess stilla sällighet, dess tysta försakelse!

«Und so sass er viele Tage,
Sass viel Jahre lang,
Harrend ohne Schmerz und Klage,
Bis das Fenster klang,
Bis die Liebliche sich zeigte,
Bis ihr treues Bild
Sich ins Thal hinunter neigte,
Ruhig, engelmild.» *) —

Följande f. m., den 15, sedan vi besett Frescomålningarne i Academiens Aula eller Sollennitetssal, afreste vi med ångbåt till Cöln. Rhen är på denna sträcka icke mer så interessant. Bergen vika undan, stränderna framvisa endast flacka fält, floden blir bredare, den bildar här och der nästan en

*) Schiller, Ritter Toggenburg. Den händelse, som utgör motivet till denna Romance, skall hafva passerat på Rolandseck.

sjö. En vind, som blåste upp mot slutet af vår färd, gaf oss också skådespelet af ett slags sjögång.

Ankomna till Cöln, vandrade vi genast af till Dömen, för att denna gång till en början se dess yttre. Vi hade sett ruiner: var icke detta, på sitt sätt, en ruin, fastän dess helhet, dess fulländade storhet endast legat i mästarens tanke — och i en framtid, som aldrig kom? Hvarje fragment är en ruin i omvänd betydelse. — Detta interesse af ruin eller fragment måste intagas i det hela af Dömens effect, ty det störande af en ruin, ett fragment, ingår också deruti. Se här detta lappverk af en provisorisk byggnad för att sammanbinda choret och tornet: se der, på tornet, Kranen, hvilande sedan trenne århundraden, medan kyrkans östra ända skymmes af nya byggnadsställningar, der man är i fullt arbete med att — reparera! Men nu, detta fragment — huru omätligt stort, och i det stora hvilken lätthet, hvilken finhet, hvilket genombrutet arbete! Här fann jag i dagad rikedom, hvad jag vid Upsala Domkyrka anat: för Upsala återstod vid jemförelsen endast fulländningens lycka, köpt genom inskränkning och försakande enkelhet. Visserligen är Upsala Domkyrka äfven ruin; men det synes icke, såret är läkt.

De följande dagarna förnyade vi flera gånger våra besök i Dömen. Vi besågo nu dess inre, — en verld i verlden! Kyrkan består egentligen af Choret, den ena sidogången och så mycket af den andra, som böjer sig omkring Choret på den sidan; det öfriga är ofulländadt och afstängdt. Choret begrän-

sas af orgelverket: således ingen öfverskådlig helhet, ingen omfattande avenue! Men man har nog af att förlora sig i dessa gångars oändlighet, och redan Choret, med den lätta höjden af sina pelare och dessas underbart sammanflätade förgreningar uppe i spetshvalfven, ger intrycket af ett oändligt helt. Sist uppstego vi på tornet och njöto den sköna utsigten från Kranen. För öfrigt beságo vi Apostlakyrkan, Maria in Capitol, m. fl. kyrkor, märkvärdiga genom mer eller mindre ren Byzantinsk stil, äfvensom genom historiska minnen och berömda konstverk.

AppellazionsRath Leist, till hvilken Arndt gifvit oss adress, förde oss till Wallrafska Museum: ett målningsgallerie, samladt af en privat man med uppoffringar och inskränkningar i hans dagliga lif, men efter hans död tillhörigt staden och gratis tillgängligt hvarje Söndag; derföre var det äfven på den Söndag, då vi voro der, besökt af alla samhällsclasser. Detta allmänna interesse är vackert. Der voro minnesmärken från Romarnes tid, antika buster och en samling af målningar, bland hvilka de gammal-Tyska voro af mesta interesse. En ny tafla af Bendemann var äfven ganska vacker. Dess föremål är den Babyloniska fångenskapen: «An den Wassern zu Babylon sassen wir und weineten, als wir an Zion gedachten». Ämnet är behandladt såsom familjscène: man kunde betvifla, huruvida detta är dess rätta, stora uppfattning. Mig rörde likväl äfven detta enkla, men inskränkta; det är ett slags allegorie af ett innehåll, som alltid legat mig

nära: längtan efter det eviga Zions fröjd och frihet, från det land, der vattnen sorla sörjande, och harporna ostämda förstummas. — Leist förde oss sedermera ett stycke genom staden, för att visa oss de här och der framstående lemningarne af Romerska murarna och deras torn. Det var stort att följa de spåren!

En vacker afton tillbragte vi under dessa dagar på en liten ö i Rhen, Rheinau, inrättad till en allmän promenade. Månskenet från den djupblå himlen öfver Rhens böljor och häckarna på ön skall jag icke så snart glömma. Det var en egen vederqvickelse att från alla dessa studier af historia och forntid få förflyttas i naturens fria, friska sköte, der hvarje ny bölja af lifvets flod lägger glömskans svalka öfver det förflutna. Och hvarföre? Ty der förnyas evigt det förflutna; den fägring, som nu ler omkring oss, den omgaf äfvenså de förgångna tider, hvilkas lemningar vi framleta; den skall lika grön och frisk blomma öfver vårt lifs ruiner.

Söndagen den 17 Aug. reste vi med Eilwagen tillbaka till Bonn. Måndagen hospiterade jag hos Windischmann och Brandis. Från den förres föreläsning: om Språket och Ordet, bevarar jag ännu interessanta och lärorika minnen. På aftonen voro vi bjudna till Brandis: der var en angenäm och omvexlande conversation i vetenskapliga ämnen, hvaruti äfven hans Fru och Svägerska deltogo. Dessa sednare började till och med ett samtal med mig om Philosophiens ställning i Sverige och i Tyskland.

Tisdags aftonen gick jag att höra en föreläsning af A. W. Schlegel. Hans föredrag var lifligt, behagligt och lätt; ämnet en inledning till Gamla Historien. I allmänhet skiljer sig methoden af föreläsningarne vid Tyska Universiteterna mycket från den hos oss vanliga. Man finner här mer muntligt, improviseradt föredrag och deremellan åter långt bestämdare dictering. Likväl hör man äfven någon gång Professorer, som läsa i vår stil och hålla en medelväg emellan de båda nämnda ytterligheterna. — Dagen derpå besökte vi Schlegel. Vi funno i honom en fullkomlig verldsman med elegant sätt att vara, ganska artig och af Fransysk ton. Denne den Franska litteraturens fiende är den mest Fransyske af alla Litteratörer, jag hittills sett! På Schlegels inträdeskort besökte vi, e. m., Museum der Rheinischen Alterthümer, hvars Director han är, och sågo på samma gång samlingen af gipsafgjutningar. Huru gerna önskade jag Upsala en sådan!

Efter afskedsbesök hos Arndt och andra reste vi den 22 Aug. med ångbåt till Coblenz och dagen derpå, Lördagen, till Bingen. Rika dagar! Oupphörliga studier med reseboken i hand! Det är godt och väl att studera böcker, men att studera böckerna och den reella texten tillsammans har också sitt arbete och sin lust. Jag lemnar alla detailler; jag är dålig beskrifvare och vet icke, hvad jag skulle välja, då jag icke kan inlåta mig i allt. I Bingen besågo vi utsigten från Rochusberget och ruinen efter ett af Drusi casteller, sedermera Röfvareborg under Medel-

tiden. Röfvareborgar voro väl de flesta slott vid Rhen, lurande på dess handelsfartyg; — nu ligga borgarne i ruiner, under det handeln och sjöfarten dagligen göra sitt triumphtåg der förbi, njuta sin frihet och hafva sin ögonlust af de gamla förskräckelserna.

Söndagsmorgonen rodde vi på en liten båt från Bingen, ett stycke tillbaka på den väg vi kommit, förbi Hattos Torn och borgen Ehrenfels på berget midt emot, igenom det oroliga »Binger Loch» till Rheinstein, en borg, som Prins Fredrik af Preussen återställt i Medeltidens smak och om somrarne bebor. Det var interessant att få se såsom lefvande, om ock i härmadt lif, hvad vi förut blott sett såsom död lemning.

Från Rheinstein rodde vi öfver till Asmannshausen på motsatta flodstranden och togo oss der åsnor, för att färdas öfver Niederwald. Utsigten från bergets högsta spets är ypperlig. På ena sidan synes Rhens lopp genom dess trånga dal åt Rheinstein och Trechtlingshausen, på den andra det vida fält, som vid Bingen öppnar sig likt en charta, här och der marqueradt af en höjdsträckning och i fjerran begränsadt af blånande berg; närmast på denna sida har man Bingen och Nahes inlopp i Rhen. Framför oss sågo vi Rhens motsatta strandhöjd; emellan denna strand och oss, den i djupet brusande Rhen, hvars bränning uppe på berget höres bättre än invid vattnets egen yta; midt i floden Hattos Torn och under oss, på klippväggen, Ehrenfels' ruiner.

Vi fortsatte vår väg till Rüdesheim, besågo

der «die Brömserburg» och anträdde samma e. m. resan till Mainz genom Rheingau (på högra Rhenstranden). Men nu började ett starkt regn: derigenom förlorade vi visserligen mycket af den bördiga traktens skönheter, då de insveptes i den våta slöjan, och likväl hade äfven regnet, der det så *con amore* skänktes och mottogs, sitt behag: vi sågo landskapet likasom i lefvande handling. Bergen veko numera fjerran, blefvo blott fond: fälten icke endast liknade, utan, till större delen, voro en trädgård; frukträd voro planterade i alléer vid vägen och inåt fältet; på detta syntes rika schatteringar af grönska, understundom afvexlande med vingårdar; slutligen Rhens bölja, flytande genom all denna herrlighet, ofta vidgad till sjö och beströdd med täcka öar, stundom skymd, men städse bevittnande sin närvaro genom den yppiga fullhet i landskapet, som lät ana den gömda lifsådran.

I Mainz tillbragte vi tvenne dagar. En Bildhuggare, vid namn Scholl, till hvilken vi fått adress, visade oss Dômen med dess olika architectoniska stilar från olika tider och grafmonumenterna i det inre, hvilka på en gång gifva en bild af Mainz' historia och af plastikens vexlande gestaltning. Bibliotheket, Antiquitets-Museum, Målnings-Galleriet (hvilket är litet, men haltrikt) besågos äfven. — Från Mainz reste vi hit till Frankfurt, Onsdagen. Här har jag sett Städelska Museum, med några vackra målningar; flertalet syntes vara af mindre betydenhet. Der förvaras äfven «Antiken-Abgüsse», en samling,

den jag kände från Bonn. I Bethmanns Museum ser man Danneckers Ariadne i original. «Der Römer» (Rådhuset) besågs utifrån. Kejsaresalen var för tillfället occuperad af Minister-Candidater. Slutligen får jag ej glömma en af de största märkvärdigheterna i Frankfurt: det hus, der Goethe föddes. —

8.

Luzern, den 14 Sept. 1834.

Från Frankfurt afreste vi till Darmstadt, Fredagen den 29 Aug., och Söndagen derpå till Heidelberg. Vägen dit, den vanligen så kallade «Bergstrasse», är ganska angenäm. På sjelfva foten af bergsträckningen färdas man fram, med det öppna, fruktbara fältet åt andra sidan utbredt för ögat: det ger ett intryck af rikedom och lif i naturen: stundom var verklig skönhet i landskapet.

Anblicken af Heidelberg är skön: stadens läge i Neckars däld förträffligt. Slottsruinen sågo vi till en början, den första aftonen, från Neckarbryggan, då skymningen bredde sig öfver vatten, stad och dal, och aftonrodnadens sista skimmer ännu dröjde öfver ruinerna. Vi besökte dem sedan de båda dagarna af vår vistelse. Det är dödens heliga, sköna mysterium, uppenbaradt äfven på bostaden för menniskors lif och verksamhet. Huru bär icke allt, med dödens insegel, äfven stämpeln af en högre fulländning, af en evig betydelse! Förgängelsen och dess vemod är blott underlag och grund, öfver hvil-

ken oförgänglighetens dager desto djupare framblickar, desto varmare låter känna sig. Se dessa murar, ännu såsom ruiner trotsande både tidens och våldets förstörelse! Se, här hafva Fransmännen velat spränga, och några stenar hafva blott böjt sig ur sina fogningar. Der, med «Pulverthurm», har det lyckats bättre; en vägg har blifvit bortsprängd, men icke splittrats, grusats, utan nästan hel har han sjunkit ned i vallgrafven och lutar sig ännu envist emot det torn, till hvilket han förr hörde. Ur tornets sprängda öppning blickar natten fram genom de dunkla hvalfven, och murarne presentera sin ofantliga genomskärning. Se här «Ott Hainrichs byggnad», med hela längden af dess praktfulla vägg ännu bibehållen. Taket är borta, kronan fallen af Israël; men på väggens öfversta tinnar stå ännu fritt och herrskande tvenne bilder, såsom de förr stodo. Denna anblick fattade mig mägtigt: det var som hade uppståndelsen öfver ruiner och grafvar der varit framställd och förkunnad, — som hade den hand, hvilken den ena bildstoden sträckte emot himlen, visat på en kommande förklaring, dom och rätt. Emellertid väfver redan längesedan naturens moderliga hand sin grafgrönska öfver ruinerna, gjuter redan s i n försoning öfver förstörelsen. Se här en vägg, och icke blott e n, höljd i en tapet af murgrön; se der tvenne hjeltebilder i sina nicher, af samma slingerväxt omflätade såsom af en grön ram. I den fordna Riddaresalen vandrar man på gräsmattor; buskverk lindar sig kring fönsterlufterna, der den blå himlen eller

slottsbergets grönska evigt blickar igenom. Men det är nog! — Vi gjorde för öfrigt en tour upp på Heidelbergs högsta berg, «der Kaiserstuhl», med en oändligt vidsträckt utsigt. Jag kunde också beskrifva den, men stadnar vid blotta hotelsen.

Hos Creuzer gjorde vi vårt besök. Schlosser var ännu i Paris, der han studerar i Archiverna. Jag hörde af Theologen Daub en föreläsning, originell till hela sitt manér. — Jag får ej glömma Heidelbergs Bibliothek, der vi sågo hela den Palatinska samlingen, som i 30-åriga kriget blifvit förd till Rom och i våra dagar återgifven: sköna manuscripter, Luthers handskrift, miniaturmålningar från Medeltiden m. m.

Från Heidelberg reste vi, Onsdagen d. 3 Sept., till Heilbronn och, Thorsdagen, vidare till Stuttgart. Bland resesällskapet var äfven en Heidelberger student. Han sade, att Heidelberg bland de Tyska Universiteterna för närvarande är det, som eger den största frihet. «Landsmannschaften» äro här tillåtna såsom «freundschaftliche Vereine», d. ä. gemenskap i dryckjom och duell. En duell kan inveckla hela landsmanskaper i strid med hvarandra. Man kan i allmänhet räkna fyra eller fem dueller på dagen. Vår reskamrat var ännu ej tre års student och hade haft tjuguen dueller. Jag skulle ej hafva trott sådana uppgifter, om de icke blifvit bekräftade från flera håll. — Till Stuttgart ankommo vi på Drottningens födelsedag: der gafs en stor Opera, «Moses i Egypten» af Rossini. Jag hade följan-

de afton större njutning af ett ordentligt skådespel, hvilket också ligger mig närmare. Piecerna voro visserligen ej utmärkta, men likväl verkliga arbeten med grundtanke och sammanhang, och utfördes med största ensemble. Seidelmann spelade i det ena stycket, ett «Possenspiel» af Raupach. Der var Humor! Seidelmann lär vara lika förträfflig såsom Tragicus, kanske den ypperste af Tysklands nuvarande skådespelare. Jag glömmer aldrig hvad jag af honom fick se; hade jag endast fått se mera! — Vi voro för öfrigt i Bibliotheket, på Archivet, vidare i Danneckers atelier, der Schillers buste finnes i original, och Niobes grupp i afgjutning för första gången erbjöds mig att skåda.

Från Stuttgart reste vi vidare d. 6 Sept. och stadnade den dagen i Tübingen. Staden är ful, gatorna trånga, men belägenheten vid Neckar är särdeles täck, med utsigt åt Schwabens dalar och «die rauhe Alp!» —

Följande dagen reste vi vidare genom Steinlacherthal, hvarest sedan 30-åriga kriget ännu skall finnas en Svensk colonie*), förbi die rauhe Alp, genom Furstendömet Hechingen och förbi Hohenzollerns borg, som genom töcken blickade

*) I denna dal, som är belägen söder om Tübingen och utsträcker sig mer än tre timmars väg i längden, sägas, i synnerhet efter slaget vid Nördlingen, många Svenskar hafva bosatt sig, hvilkas afkomlingar ännu i dag omtala detta sitt ursprung. Dalens invånare skilja sig i drägt och seder märkligt från de kringboende.

ned från sin omätliga höjd, och så allt vidare genom det vackra Oberschwaben, tills vi om aftonen stadnade i Duttlingen, vid stranden af Donau.

Måndagen voro vi e. m. i god tid i Schaffhausen och beságo der Rhenfallet. Trollhättans fall är längre, mer spridt; här faller flodens hela bredd på en gång: klipporna, som dela hans massa, ligga i en kedja; det blir sålunda väl flera fall, men alla på samma bredd, blott såsom det ena fallets delar och brytningar. Just vid fallet kröker sig den ena stranden utåt, och man har derigenom tillfälle att från denna sida gå intill fallet just vid midten af dess höjd; man står på en utbyggnad af träd midt i flodens sorl, ser dess störtning öfver sitt hufvud och dess stoftregn under och omkring sig. Detta är äfven en fördel framför Trollhättan. En tredje är Rhens färg: vattnet är ofvan och nedom fallet alldeles genomskinligt skärt, af en djup blånad, som stöter i den vackraste grönska; i fallet vexlar det hvita af skummet med en ljusare grön färg och här och der med en skimrande rodnad.

Från Schaffhausen ankommo vi d. 9 Sept. till Zürich. Vårt första besök var hos en Philosophiæ Professor Bobrick, till hvilken vi hade recommendation från Bonn. Han mottog oss särdeles förekommande, visade oss stadens märkvärdigheter och rodde oss ut på Zürchersee en afton. Denna rodd var högst angenäm. På bägge sidor om oss sågo vi milda bergsträckningar, vänliga stränder, rikt besådda med hvita hus; bakom oss låg Zürich

nätt och fritt, — och framför oss en fond af berg i mångfaldiga kedjor och afsatser, stigande bakom hvarandra, tills, fjerran bortom alla öfriga, de högsta topparne resa sig snöbetäckta. Jag såg dessa snötoppar rodna i skenet af en för oss redan nedgången sol, glödgas allt mer och mer, och åter bleknа, för att i skymningen desto skärare sprida sin egen hvita glans. — Under vägen erfor jag, att en Svensk helt nyligen aflidit på ett landtställe utanför Zürich: vår färd var just bestämd dit, för att se den vackra utsigten. När vi, med spänd väntan, framkommo och förfrågade oss, funno vi det vara H. T. Åberg, som för fyra veckor sedan hitkommit, angripen af lungsot och slutligen dukat under för denna sjukdom. Hvilken sorglig öfverraskning! Det grep mig djupt.

I Zürich uppsökte jag den berömde läkaren Schönlein, för att rådfråga honom om min sjukdom. Han undersökte mitt bröst med stethoskop och förklarade derefter mina lungor vara oskadade, ehuru retliga. För öfrigt gaf han mig flera dietetiska och andra föreskrifter, på det hela alldeles öfverensstämmande med dem, jag erhållit af H*. Det vigtigaste var kanske, att han bestämdt afstyrkte från en längre och hufvudsaklig vistelse i Neapel, hvars climat just vore menligt för bröstsjuka. Pisa och Rom recommenderade han deremot, såsom de tjenligaste vistelseorter för hektiska personer.

Den 12 Sept. reste vi från Zürich genom Zug till Art, och bestego derifrån Rigi. Vi lågo öf-

ver natten på Rigi-Kulm, ett värdshus på Rigis högsta topp, hvimlande af främlingar. På detta enda år hade 2,160 resande varit deruppe. Det var den »högsta ståndpunkt», på hvilken jag hittills i mitt lif varit: 4,650 Sv. fot öfver Vierwaldstättersjön och 6,120 öfver Medelhafvets yta. Soluppgången, som eljest är det vackraste ögonblicket, var olyckligtvis ej klar. Emellertid dröjde vi fram på förmiddagen, tilldess himmel och nejd alltmer blifvit befriade från dimmorna. Sjelfva dessa dimmors spel öfver sjöar, dalar och berg var underbart att betrakta. — Rigi är det främsta, friast belägna af de stora bergens sträcka eller står, rättare sagdt, isoleradt framom de öfriga. Ungefär i en halfcirkel ligger under den skådandes fötter ett öppet land, hvars brytningar i berg och dal nästan blifva omärkliga från denna höjd. Jag såg elfva sjöar och Uris berg: der Rothstock, Titlis, Bristenstock m. fl. Berner-Alperna skymdes till större delen af dimman; Jungfrau, Finster-Aarhorn, Mönch, m. fl. synas eljest förträffligt. Vi nedstego från berget på en annan sida till Küssnacht, hvarest ett capell är upprest vid hålvägen, der Gessler blef skjuten af Wilhelm Tell. Från Küssnacht foro vi hit till Luzern. Härifrån går resan i morgon vidare, och öfver S:t Gotthard. Således, om Gud vill, fortsättning från Italien! —

9.

Rom, d. 6 Nov. 1834.

I dag erhöll jag här i Rom Din sista, rika

sändning. Huru djupt efterlängtad den var, huru outsägligt välkommen den måste blifva, vet Du redan på förhand, om Du fått det korta bref, som jag från Florens skickade. Samma dag, som dess oroliga rader tecknades, bereddes mig der hemma trösten för mina farhågor och hugsvalelsen för min saknad. När alla dessa vänliga helsningar hunno mig, var det likasom J, enskildt och samfäldt, blifvit mig ånyo skänkta: och helheten af vår krets har aldrig gjort sig så ljuft känbar för mig, som då, när den på en gång framträdde ur faror och skuggor, obruten och nådigt skonad, i lifvets lust och med lifvets värma. Med gladare tillförsigt kan jag nu tänka på Eder och hoppas, att den Gud, som dittills bevarat Eder i vådorna, också framgent fört och förer Eder igenom dem! —

Från Luzern reste jag sjövägen (öfver Vierwaldstättersjön) till Altorf. Utan uppehåll bar det derifrån vidare framåt Gotthardsvägen, längsmed Reuss; dess vatten är den Ariadnes-tråd, som visar vägen emellan klipporna. I början är dalen ännu temligen jemn: floden flyter emellan låga bräddar. Helt nyligen hade en öfversvämning för invånarne förhärjat den sparsamma vidden af deras grönskande fält: öfverallt låg slam och sand. Från Amsteg går det alltmera uppåt: dalen blir trängre, och vägen måste än på ena, än på andra sidan om Reuss inkräkta sitt utrymme. Har han funnit en bergvägg att följa, så klänger han längs den i outtröttligt zigzag, tilldess han på den sidan ej kommer längre, utan

springer öfver floden, för att på den andra arbeta sig fram på samma sätt. Reuss sorlar alltjemnt i ett väldigt djup, likasom brytande sig i ett beständigt vattenfall. Öfver den grannaste störtningen hvälfver sig den djerfvaste bron, «die Teufelsbrücke». Allt det vilda, stora i landskapet visar sig på denna punkt sammanträngdt. De nakna bergväggarne sluta sig tätt tillsammans: vägen stänges af dem: midt igenom berget måste han bryta sig fram. Detta är Urnerloch, 200 fot långt, 12 fot högt och bredt. När man kommer ur dess dunkel, öppnar sig dalen Urseren fram mot S:t Gotthard. I Ander Matt «zu den drey Königen» togo vi nattqvarter. Vi hvilade på gränsen mellan tvenne verldar.

Följande dag, det var d. 17 Sept., passerade vi Alperna. Tre timmars väg gick det uppföre S:t Gotthard. Snart var all växtlighet slut. Dessa fjellar hade i djerf försakelse afklädt sig all jordisk fägring, hvarje lent hölje. Äfven snöns diademer fattades. Sommarens ovanliga hetta hade här till större delen förtärt den kalla prakten. Passagens högsta punkt, som fått sitt namn af det fordna Hospiziet, är en liten slätt, omgifven af bergspetsarna, utan utsigt eller öfversigt. Från några små sjöar på dess yta flyter Tessin fram, att söka sig väg — åt Söder!

Innan jag visste ordet af, rullade vagnen redan utföre, utåt Tessin; jag kan ej beskrifva, huru underligt det kändes. Det var, som hade Fäderneslandet och jag nu först förlorat hvarandra ur sigte. Jag tyckte,

att jag nu först var gömd för hvarje blick, som ville söka mig: det var vemod och ändock ett nöje, likt barnets, då det sticker sig undan, rätt djupt i sin vrå, för att gömma sig. Meningen med hela leken är likväl, att, igenom alla svårigheterna, blifva igenfunnen. — Framför oss sågo vi till en början endast vägen, som, lik ett långt band, hvilket man sagta släpper, låg i tusen ringlar för våra fötter. Denna oändligt tempererade sluttning fordrar ingen hejdning: det gick i lustigt traf utföre. Snart funno vi bergens sidor åter beklädda med träd; men öfver dem låg redan en annan färg än den transalpinska. I Airolo helsade oss först Italienskt tungomål och utseende. Derifrån gick det allt djupare ned i Livinerdalen, mellan klippor, cascader och castanier. Öfversvämningen hade på flera ställen förstört vägen, och halfannan timmas fotvandring tjenade att göra oss desto mer förtroliga med den nya jorden.

Efter att hafva tagit nattläger i Faido, fortsatte vi dagen derpå vår färd. Samma natur, alltmera rik, samma bekantskap, alltmera dagad! — I Bellinzona besökte vi ett af de trenne i Medeltiden uppbyggda fästen, som än i dag försvara passet. Vår dagsresa slutade i Magadino, vid Lago Maggiores strand. Vi voro vid slutet af det ännu Schweiziska Italien, som tjenat oss till invigning och förgård för det egentliga, och från detta skiljde oss ännu blott den böljespegel, som låg framför oss. I solnedgången och aftonrodnaden spatserade vi på stranden. Öfver himlen, öfver vatten-

ytan, öfver bergens rena, herrliga contourer hvilade en färgförtrollning, som jag förut aldrig hade sett!

Vi afgingo följande morgon med ångbåten «Verbasco», som gör tourer på Lago Maggiore och tillryggalägger sjöns längd fram och tillbaka på dagen. Lago Maggiore är i söder, hvad Vierwaldstättersjön är norr om Alperna. Äfven Vierwaldstättersjön är romantisk; men öfver Lago Maggiore hvilar skönhetens rena prägel. Stranden var, så långt vi denna dag hunno, alltjemnt bergig. När bergen efter oss slöto sig tillsamman, grouperade bakom hvarandra, var det en Architectur att studera. Vi skiljde oss från ångbåten vid Borromeiska öarne. Den båt, som upptagit oss, förde oss först till Isola Madre, derifrån ännu på förmiddagen till Isola Bella, der vi dröjde, tilldess ångbåten passerade nästa dag.

I en vik af sjön, som utvidgar honom till större bredd än den vanliga, ligga Borromeiska öarne: just der stränderna börja sänka sig, först till mildare kullar, sedan till öppet fält. Det är detta läge, som ger dem deras utsigter, deras climat och ett eget interesse. Läget är deras största företräde och det enda, de af naturen ega: ehuru i deras naturtillstånd äfven dess förmåner måste hafva slumrat ofruktbara. De voro nakna klippor: all den jord, i hvilken citroner, lagrar och cypresser nu frodas, är hit transporterad från fasta landet, och de terrasser, från hvilka man så skönt öfverskådar nejden, hvila till en stor del på substructioner, hvalf och pelare i vattnet. Vitaliano Borromeo, som skapade Isola

Bella omkring år 1670, säges hvar 14:de dag hafva betalat räkningarna för arbetet och bränt upp dem. Gud vet, om ej detta drag är det största i hela företaget. — Med ett ord, hans skapelse är ett gigantiskt orangerie, som också verkligen öfvertäckes om vintern. Isola Madre är mer landtlig, har större illusion och större trefnad: täcka perspectiver öppna sig i fonden af gångarna, ofta i oväntade contraster sinsemellan. Isola Bellas terrassbyggnad är deremot mer stel, dess prakt mer konstlad, och effecten har blifvit väl skildrad, då man kallat den theatralisk.

Den 20:de stego vi således åter om bord på ångbåten, vid samma punkt, der vi dagen förut lemnat den. Sjön trädde småningom ut ur bergens infattning, och nu, då vi öfver den på båda sidor öppnade slätten blickade tillbaka, lågo Alperna bakom oss, ordnade till kedja, till ett helt af sammanhängande linier: en sträcka blånande, — den andra hvit af snön, som blänkte ifrån Simplon till Monte Rosas jettemassa. Jag hade hittills sett Alper, ej Alperna: en slätt, sådan som den Lombardiska, behöfves till förgrund, på det man må kunna uppfatta dem såsom ett helt. Vi landstego i Sesto Calende middagstiden och packade oss efter några timmars uppehåll i en Diligence. Hettan och dammet voro öfver alla gränsor. Jag såg föga mer än, på aftonen, Lunas «stolta och djerfva» blick, då hon blixtrade fram mellan träden och löfven. Emot kl. 8 tågade vi in genom Milanos gator.

Milanos A och O är dess Dôme. Smyckad

med en öfversvinnelig rikedom af tornspiror (Spitzsäulen), som i den skönaste ordning öfverallt kransa hans tak, bär han öfver korset sitt stora torn, bildadt af coupôlen, dess laterne och en hög spets; men, förrän man hinner till denna, ser man redan kring coupôlens tak, och sedan åter vid en ny afsats, tvenne ringar af dylika spiror. Hvarje takets »Spitzsäule» är, likasom vore det knutar på dess stängel, vid olika afsatser omsluten af bildstoder, som gömma sig i dess nicher eller stödja sig vid dess kanter, tilldess öfverst på hvarje spets en fri statue står upp, såsom en utslagen blomma. Då spirorna äro 98 till antalet, då äfven Dômens façade och väggar öfverallt bära bildstoder, då i det inre hvarje pelares capitele kransas af statuer o. d., låter det förklara sig, att man beräknat antalet af de statuer, som Dômen eger, eller efter symmetrien skall ega, till — 4,000. På det sagta sluttande taket kan man beqvämligen gå omkring, och hvar man går, går man på h v i t m a r m o r: annat ser man icke, hvarken i det inre eller i det yttre af denna byggnad. Jag vandrade länge deruppe och uppsteg slutligen i laternen. Utsigten öfver Lombardiet är vidsträckt, och skönare, när ej, såsom nu, solrök skymmer Alperna. Men det, som mest belönade min vandring ditupp, var den öfversigt, jag vann öfver Dômen sjelf och öfver ordningen i dess marmorskog.

I kyrkans inre fann jag den helhet och det perspectiv, som jag i Cöln saknat, ehuru Cölns Dôme

är ojemförligt större i anläggningen. Den Götiska stilen är i Milanos façade sammanblandad med Grekisk, till följe af en byggmästares orthodoxie. Eljest ligger äfven öfver det hela, i denna prakt af bildstoder, i det platta taket, i coupôlens construction m. m., ett visst Italienskt element försmält med det Götiska: en förmälning, egnad att skänka en så lätt och glad skapelse. Milanos Dôme delar med många andra det öde att icke vara fullbordad, men den skiljer sig från de öfriga deruti, att man här ej arbetar på restauration, utan på fulländning. I detta hänseenden har Napoleon en stor förtjenst, och den nuvarande Regeringen fullföljer hans verk.

Samma förhållande är med den Triumphbåge, som Napoleon begynt utanför staden, vid Simplonsvägen. Det är ett präktigt, nu snart fullbordadt arbete, rikt på basreliefs och statuer. Då en del af dessa redan under Napoleons tid blifvit färdig, och den nuvarande Regeringen för det mesta noggrannt följt hans plan, endast här och der gjort en förändring i sitt interesse, så har följden blifvit, att Kejsar Franz håller sitt triumphtåg på en basrelief, emellan tvenne andra, som föreställa Österrikarnes nederlag, o. s. v. Från denna båge ser man rätt framför sig Simplon, också bärande ett monument af Napoleon! Hans mening var att bana väg och gator så, att man åt andra hållet skulle se rätt fram till Dômen. En stor combination! — Om Napoleons Arena, som ligger här nära intill, om flera Kyrkor, utmärkta antingen för ålder eller för skönhet, eller prakt

eller konstverk, — om allt dylikt låt mig för korthetens skull tiga, likasom om sjelfva det verldsberömda Ambrosianska Bibliotheket.

Konstacademiens Pinacothek, la Brera, besökte jag tre gånger och såg mig ändå icke mätt. Denna samling är grundlagd nyligen eller under den Fransyska tiden, då dess flesta taflor togos från de nyss upphäfda klostren o. s. v.; men den är ändå underbart rik för den, som nyss inträdt i Italien och förut af Italienska Skolornas alster sett endast plockbitar. En Josephs och Marias Förlofning af Raphaël i hans första, Peruginska stil, full af oskuld, enkelhet och behag; Abraham och Hagar af Guercino; Amorinernas dans och i bakgrunden Proserpinas borttröfvande, miniatur af Albano, Äktenskapsbryterskan inför Christus af Agost. Caracci och mycket annat står ännu i dag lifligt framför mig. — I det fordna Refectoriet till S. Maria della Grazia har Leonardo da Vinci målat *al fresco* sin berömda Nattvard. Nu härjad af tiden och munkarnes vårdslöshet låter taflan mer ana, än tydligt urskilja, lineamenterna i många ansigten, och likväl kan man ej nog betrakta de drag, som der framstå. Är således af coloriten mycket förloradt, så återstår dock oändligt mycket i grouperingen, hvilken är så architectonisk, men tillika så liflig, så talande, att det förefaller, som kunde det icke varit på annat sätt, än det här blifvit framställdt.

I Theatro della Scala hörde jag en comisk opera: «*Un' Avventura di Scaramuccia*»; en

annan gång Bellinis *Norma*, der hufvudrôlen utförndes af Fru Malibran. Der var behag, styrka, mångfald och genombildad konst, ådagalagd äfven i action!

Vi lemnade Milano den 28 Sept. och foro med Diligence till Genua. Vid Pavia, nu ödsligt, passerade vi Tessin, som vuxit snällt, sedan vi sist sågo honom vid Alperna; icke långt derefter skredo vi på en lång trädbro öfver Po. I hetta och damm hade jag föga fägnad af de vidsträckta, odlade, trädplanterade fälten. Till slut började Apenninerna visa sig i fonden, och från Novi gick vägen öfver dem. Det var natt; en blixt upplyste tid efter annan vår väg; foror af mulåsnedrifvare mötte oss, och deras hornlyktor flämtade och försvunno i backarne. Det gick åter nedföre, dagen började gry. Genuas landthus glänste på höjderna: på en gång låg Medelhafvet för våra blickar, och vägen lopp utefter stranden. Fyrbåken reste sig stor och djerf: vi veko om dess udde, och nu hade vi hamnen framför oss och kring dess halfcirkel Genuas fästen, kyrkor, byggnader, höjande sig bakom hvarandra.

Med detta herrliga läge är det en brist, att staden icke har en fri och öppen kaj: en gammal mur skyldrar vid stranden, trånga och oansenliga gator sluta sig derintill. De präktigaste gatorna äro uppe i staden; icke heller dessa äro breda, om de mätas efter storheten och prakten af de palats, som pryda dem. Det är förunderligt att gå fram emellan dessa palatser, der de stå i sina slutna rader; det är lika under-

bart att genomvandra deras salar och kamrar, trappor och vestibuler. Derinne eller derute, öfverallt marmor, öfverallt storartade former, öfverallt den rikaste architectur! Jag hade förr sett enstaka furstliga palats: en republik af palatser ville jag kalla detta. Vi besågo flera: Girolamo Durazzo, nu Reale; Marcellino Durazzo, Brignole, alla med målningsskatter; Palazzo Ducale, med den fordna Rådsalen, der allegoriska bildstoder med linnedraperier och halm under linnet ersätta de vid Revolutionen förstörda statuerna af Republikens ryktbara män; Balbi, nu Universitet, vid den gata, som denna familj först sprängt i berget; Serra, med en sal, der allt — pelare, väggar och tak — är förgyldt, med undantag af några fält, hvilka omvexla med Lapis Lazuli eller upptagas af speglar. Detta enda rum kostar en million Francs. Förlåt, att jag ger Eder räkning; men jag är tillika skyldig sanningen den anmärkning, att hela företaget är modernt och ej i den gamla smaken, som älskade marmorns nakna skönhet och architecturens rikedom mer än ett, låt vara omätligt, lull-lull.

Vår vistelse i Genua var kort. Morgonen den 1 Oct. aftågade vi åter med Vetturin. Den trakt, hvilken, öster om Genua, sträcker sig utåt Medelhafvet och kallas Riviera di Levante, är verkligen skön: utsigten åt hafvet, en couperad strand, en rik och för Nordbon ny vegetation, göra resan till en angenäm promenade. De följande dagarne aflägsnade vi oss

oftare och längre från hafvet, tilldess vi slutligen alldeles lemnade det ur sigte.

Till Pisa ankommo vi den 4 Oct. Vi egnade den dagen åt märkvärdigheterna i denna stad. Dessa äro nästan alla samlade på ett ställe: Dômen, Baptisterium, den fristående Campanilen och Campo Santo: dels sjelfva, dels genom de konstverk, de innehålla, ytterst märkvärdiga monumenter från den äldre Italienska konstens tidehvarf. De äro ock minnen af Pisas blomstring, som vissnade, sedan den burit dessa frukter, dessa frön till en återupplifvad konst. Så ligger öfver dem alla stämpeln af en tid: det är häruti något vemodigt, men det har tillika med sig intrycket af något oblandadt, obesmittadt, såsom allt tidigt slocknande af ett skönt lif. — Vänta inga detailler, icke en gång ett votum i frågan, om Campanilen är byggd i lutande ställning, eller om han sjunkit. Visst är, att han, om så är, sjunkit oändligen väl. Alla fogningar äro i sitt fullkomliga skick, och lutningen aftager så småningom uppåt, till jemnvigtens återställande. Om man från sidan af Dômen plötsligen får se tornet framskymta, tror man ovillkorligen, att det skall falla omkull just i detta ögonblick. En mening är, att tornet sjunkit, medan det ännu stod under byggnad, och att byggmästarne sedermera rättat sitt arbete derefter, sedan de försäkrat sig, att intet vidare sjunkande var att befara.

Från Pisa reste vi till Florens, den 5 Oct. Vägen går genom Arnodalen. Den synbart större

välmågan i dessa trakter än i dem man förut passerat: odlade fält, som af de till skugga planterade trädraderna få utseende af trädgårdar: snyggare byar och temligen liflig rörelse, gifva ett angenämt intryck. Landskap och tafla, således egentlig skönhet, finner man sällan.

I Florens dröjde vi halfannan vecka. Florens' mest egendomliga kärna, minnena af republikens blomstring och konsternas återfödelse, tycker man sig bäst se på den plats, der Palazzo vecchio höjer sig med sitt fästningslika torn, och der, framför dess ingång och från Orcagnas portik och från de rika vattenkonsterna, storartade plastiska konstverk framstå af Michael Angelo, af Bandinelli, Donatello, B. Cellini, Giovanni di Bologna, m. fl. — Palatserna i Florens, äldre än Genuas, tala om gamla tider af republikansk oro, men äfven af storhet, gediegenhet och styrka. De stå der, med sina massor och väldiga murar, såsom vore de ämnade att i hvad ögonblick som helst kunna begagnas till fäste och försvar. Palazzo Ricardi, förr Medici, gör på främlingen ett minnesrikt, vemodigt intryck. Hvilka män hafva genom dess portar vandrat ut och in och hvimlat i dess portiker! — Palazzo Pitti är Storhertigligt Residence. Om dess Målnings-Gallerie skall jag längre fram berätta.

Jag hinner icke uppräkna alla de Kyrkor, som i Florens böra beses. Dômen är ett storartadt verk af den början de nya Architecturen, med en herrlig Coupôle: det fristående tornet (Campanilen)

lätt och skönt. Efter den komma Baptisterium, med »dörrarna till Himmelriket»; Annunziata, med frescomålningar af Andr. del Sarto; S. Lorenzo, med Mediceernas grafvar (till några bland dem har Michael Angelo gjort monumenter; der är hans Natt). Storhertigarne hvila der i ett capell af yttersta prakt, på hvars fulländande ännu arbetas. — S. Croce är det Florentinska Pantheon. Der stå grafvårdarne öfver Michael Angelo, Macchiavelli, Galilei, Dante, — hvilka namn! Men Dantes graf är cenotaph: den store landsflyktingen är begrafven i Ravenna, och fädernestaden har, med för sen ånger, oaktadt tre petitioner hos Påfven, aldrig kunnat återfå hans stoft. Stjernor af andra storleken lysa ock här: Alfieri, Filicaja, Lanzi, m. fl.

Öfversigt af Florens njöt jag dels från Campanilen, dels från Bello Sguardo utom staden. Den ligger skönt i sin fruktbara dal, och förunderligt är att se denna oändliga rikedom af landthus, som utbreder sig omkring den: man kan icke bestämma stadens gräns, det är såsom svällde den sagta öfver sina bräddar och skylde dem.

Från Florens företogo vi, den 16 Oct., resan till Rom öfver Siena, hvars Dôme är märkvärdig. Resan, som varade fem dagar, var besvärlig och utan särdeles behag. Man passerade mest ofruktbart land och Apenninernas blåsiga sandåsar. Men tanken, att man närmade sig Rom, och de namn, som i orterna klingade emot en: detta var nog att fylla hjerta och

själ. Sedan St. Petri Cupôle först på afstånd dunkelt skymtat framför oss, sågo vi den herrligt vid La Storta, ungefär halfannan Svensk mil från staden. Här i grannskapet låg Veji, den stad, som i så många år trotsade verldseröfrerskan, — blott 6 fjerdingsväg derifrån! — Utanför Porta del Popolo stadnade Vetturan, för att aflemna de öfriga passagerarne. Hur' underbart det kändes att sitta så utanför Roms murar och genom portens hvalf blicka in i den anade verlden! Vi intågade; det var den 20 October.

Och nu blott några ord om Rom sjelft. Inträdet i Rom, så betydelsefullt genom sin tanke, är äfven för åskådningen skönt. Inom porten öppnar Piazza del Popolo sin vida rund, i midten prydd af en obelisk och kring dess fot en vattenkonst, på sidorna icke bebyggd, blott omgifven af murars «hemicyclier», som stänga platsen, åt venster från den präktiga uppgången till Monte Pincios promenade, åt höger från en Villas gröna lunder. Men från båda sidorna höja sig bakom muren statuer, likasom förpostlinier från konstens verld. Man dröjer icke vid dem: man ser framför sig. Der i fonden utstråla trenne gator, den ena rakt framåt, de båda andra åt ömse sidor divergerande. Två kyrkor, af fullkomligt lika architectur, skilja mynningarna af dessa gator. Ögat förlorar sig i ett trefaldigt perspectiv. En underbar och präktig anblick! — Det är imellertid icke *Roma septemcollis*, som man så har framför sig. Den rymd, som dels dessa ga-

tor utmärka, dels mer inläckade sidoskott eller fortsättningar upptaga, — begränsad i vester af Tibern, i öster af Monte Pincio och Quirinalis, i söder af Capitolium, — var den fordna Campus Martius, utom murarne. Nu är den skådeplatsen för Roms rörligaste lif. Corso, den mellersta af de tre gatorna, är likasom dess «Spina». Här, emellan sträckan af Roms rikaste bodar, som då och då afbrytes af kyrkor och palatser, vandrar den sköna verlden vanligen om aftonen. Här vandrar för närvarande undertecknad med Eder, för att gå till Capitolium och Forum.

I fonden af Corso skymtar, högt upp, ett torn. Det är Maria in Ara Cœli, på den plats, som fordom tillhört Jupiter Capitolinus. Corso hinner, tyvärr, ej dit: hon förlorar sig i trängre gators hvimmel, och den moderna uppgången till Piazza del Campidoglio är ett stycke längre till höger. Det är en elegant uppgång, Michael Angelos verk, likasom till större delen de tre palatser, hvilka omgifva platsen. Tvenne af dem innehålla Museo Capitolino med dess tillbehör: det tredje bär det stolta namnet Palazzo Senatorio. Platsen är liten, men prydd med Marci Aurelii statue till häst och andra antika reliquier, som i en modern tid der blifvit samlade och uppställda. Detta är den något sänkta plan af Capitolinska höjden, som kallades Intermontium: der var Asylum. Åt båda sidorna höjer sig berget: Jovis Capitolini Tempel var på ena sidan, Arx och Tarpejiska Klippan på

den andra. Men vi gå nu icke att söka spåren efter dessa, utan nedstiga från Intermontium på motsatt sida mot den, der vi kommit upp, alltså till Forum. Härifrån voro alla de antika uppgångarne till Capitolium. Ungefär på den väg, der vi nedstiga, tågade Triumphatorerna upp. Var icke rädd! Vi möta ingen numer! —

Forum framför oss! Hvilka minnen, hvilka tankar! Vaggan, skådeplatsen, grafven för historiens mägtigaste lif! Och nu — »allt tyst, allt förflutet!» Men detta hvimmel af menniskor? Det är arbetare, sysselsatta med gräfningarna; det är dagdrifvare, som se på och sola sig; det är, om middagsstunderna, en hel *concio* af pöbel. Man gräfver på Forum — efter Forum, ty detta ligger djupare. Under det gamla Roms grus är också dess mark begrafven. De pelare, man der ser, hafva höjt sig öfver den vida grafven, likasom masterna af försjunkna skepp. Så stå äfven på andra håll en mängd lemningar lägre än Roms mark nu är, och hafva först i sednare tider blifvit blottade från den jord, som mer eller mindre högt betäckt dem. Detta arbete på Forum gör en god effect. Man kan icke, på detta ställe, se den närvarande tiden i en mer värdig verksamhet; och, då man dervid alltid har utsigten till någon ny upptäckt eller åtminstone till den glädjen, att en gång kunna trampa de Gamles jord, så blandar sig likasom ett slags framtid, ett slags hopp, in bland förgängelsens och minnets bilder! — —

Slutligen tillägger jag en kort underrättelse om

Museerna i Florens och Rom, hvilken jag skiljt från det öfriga, för att i ett sammanhang få framställa den för Dig. — Det gravureverk, som vi på Upsala Bibliothek tillsammans studerade, upptager, i urval, skatterna af tvenne särskildta samlingar. Den ena är hvad man egentligen kallar: la Galleria Imperiale di Firenze, placeradt i öfversta etagen af Palazzo degli Uffizi. Den har först och främst fått på sin lott alla antiker, statuer, buster, bronzer, basreliefs, vaser, gemmer, monumenter, — och delar sedan i afseende på målningar äran med den andra eller Storhertigliga Residencets, d. ä. Palatset Pittis, Gallerie.

Mig var, som hade jag icke förr än nu sett ett Museum, när jag emellan den dubbla raden af marmorgestalter för första gången vandrade i Uffizis stora corridor. Denna löper i form af ett *Π* igenom byggnadens hela omfång: utefter honom sluta sig 20 rum, hvart och ett med sin särskildta bestämmelse efter konstart, skola o. s. v. Tvenne af dem förvara den oskattbara samlingen af målares egenhändiga portraiter: en sal är helgad åt Niobes familj, och ändtligen i den s. k. Tribunen har man inom minsta möjliga rymd velat samla en quintessence af all konstens herrlighet. Här stå Venus de Medicis, Sliparen, Brottarne, Faunen och Apollino: och från väggarna hänga bortåt 40 taflor, verk af de största målare, Galleriets valdaste krona. — Efter allt detta förvånas man att i Palatset Pitti finna ett nytt målningsgallerie, som, med mindre blandning af smått gods och kanske med en mer allmän förträff-

lighet, tillika gynnadt af localens prakt och rymlighet, gifver på sitt sätt ett mer storartadt intryck. Hvad sedermera kyrkorna, förnämligast i Frescomålning, ega af flera den Florentinska Skolans heroer från olika tid, nämner jag mer för rättvisans skull, än derföre, att jag skulle under min korta vistelse hunnit ordentligt bese det.

De flesta bland dessa kyrkomålningar tillhöra den för-Raphaeliska tidens rika utveckling. Föreställ dig icke denna period såsom innefattande blott några spridda begynnelser, några enskildta ljusblickar. Den är ett stort helt af en utbredd och omfattande, rättskaffens och lycklig konstverksamhet, med säker fortgång i gemensam anda. Der lefver en sinnets enhet, grundad innerst på Trons enfald, sedan ock på den läraktiga lydnad och det inbördes förstånd, som är trons öfversättning på menskliga ting och förhållanden. En sednare tid saknar denna lycka i konst, som i vetenskap; den positiva grundvalen är borta, och vid hvarje ny form uppstår fråga om nya principer. Desto mer välgörande är det att betrakta en sådan enig klarhet, den der icke blott bevisar sig i följden af den äldre konstens productioner, utan äfven på det enskildta verket i och för sig trycker sin prägel: naturligheten, måttet, lugnet af en genom det helas sammanhang försäkrad och adlad existens. Deraf få dessa arbeten ett större värde än den omedelbara af deras egen mer eller mindre utvecklade technik. De hafva en lefvande rot och gå en mognad frukt

till mötes: de bära uti sig en framtid, och en framtid sådan som den Raphaeliska.

Det är lärorikt att se en Christlig konst i full positiv betydelse. Tyvärr, det bestämdaste af alla ord har i våra dagar blifvit ett af de mest sväfvande. Här, i det äldre måleriet, är Christendomen ej sökt, utan gifven: nära och bekant för sinnena såsom det gemensamma elementet för deras dagliga lif. Deraf en from simplicitet i gestalterna och deras uttryck. Den känsla, som blickar fram ur dem, är icke en meteorisk flamma, utan gediegen character med dess enkla rörelser. En nyare tid har i behandlingen af själens tillstånd mer subjectiv styrka och större psychologisk analys, men deremot mindre concret halt och mindre positiv bestämdhet. Flera exempel af ett likartadt förhållande erbjuda sig på Poesiens och, jag skulle äfven tro, på Musikens område: jag vill här välja det för oss, i ett Christligt ämne, närmaste: förhållandet mellan de gamla och nya Psalmerna i vår Svenska Psalmbok.

Madonnan med Barnet är medelpunkten för de äldre mästarnes konst. Kring hennes thron ställa de gerna några bland helgonen, åskådande henne eller vända till hvarandra eller försänkta i stilla, ofta boklig, meditation, för öfrigt utan en egentligen förenande handling, annat än den gemensamma saliga kallelsen att stå inför Guds Moders ansigte. Stundom ser man äfven vid hennes fötter ett par Englar, sysselsatta att med strängaspel prisa och förlusta Moder och Son, eller också redan nog

upptagna af en himmelsk tillvaros *far niente*. Och så varieras dessa föreställningar allt vidare, alltid i samma symmetriska stil, ofta med ny vinst i sinnrikhet, i lif, i »leggiadria»; tilldess de i Raphaels Sixtinska Madonna, i den Folignìska och andra, vinna skönhetens högsta blomma och pris.

Huru bör man nu betrakta hela denna genre? Såsom första försöken af en konst, ännu oförmögen till egentligen historisk framställning? Men behandlingen af Christendomens historiska ämnen har från första stund fortgått derjemte. Båda arterna hafva i lika steg nått sin fulländning; den ena är sjelfständig, likasom den andra. Man kan kalla de compositioner, som jag beskrifvit, Allegorie, nämligen en sådan, der subjecter, för öfrigt individuellt lefvande, blott genom sitt begrepp förenas. Väl! men Christendomen stadnar icke vid blotta begrepp. Detta är domen, att hvad i sitt väsende och sin tanka hörer till hvartannat, det sluter sig också tillsammans i verkligheten af en evig verld. Ur denna äro de scener, som vi här skåda; stilla, saligt enahanda, fragmenter af en evig historia. Hvem vill här sakna handlingens styrka? Den, som det gör, har han förstått Sabbathens betydelse? —

Roms tvenne offentliga Museer äro båda egentligen Antiksamlingar. Det Vaticanska har icke sin like i rikedom och imposant storhet. Localen, inkräktad i ett labyrinthiskt palats och tid efter annan der på olika håll utvidgad, erbjuder, i stället för en samlad och stor öfversigt, desto mer intrycket af något

alltid nytt och outtömligt. Anordningen är mångfaldig: än företer den det enkla, täta, lärda utseendet af ett vanligt Museum, än kommer ett Gallerie, en Rotunda, med den praktfullaste Architectur, såsom lika många konstens tempel. I dessa har hvarje statue sin niche, och mellan nicherna stå lika många buster på dyrbara colonnstycken. *Laocoon*, Apollo och Mercurius hafva fått hvar sitt särskildta rum vid den s. k. Cortile di Belvedere. En Målningssamling har äfven blifvit tillagd: den innehåller endast 32 taflor, men dessa hafva nästan alla på sin meritlista, att de varit i Paris. Några hade redan före denna färd befunnit sig här på stället; de flesta och förnämsta hafva först af Fransmännen blifvit tagna från sin förra plats i Roms, Perugias, Folignos kyrkor eller kloster och nu efter återkomsten fått beqväma sig att vandra till Påfliga Galleriet i stället för till sina respective hem. Detta är fallet med Raphaels Transfiguration, Madonna di Foligno, m. fl. Slutligen finnes det blott en enda ort i verlden, som eger Raphaels Stanze och Loggie och Michael Angelos Sixtinska Capell.

Det Capitolinska Museum går icke upp emot det Vaticanska i rikedom och prakt. Jemfördt med det Florentinska, är det, hvad antiker angår, öfverlägset i antal och räknar visserligen äfven en solid kärna af icke få förträffliga arbeten. Till den Capitolinska samlingen hör också ett Målningsgallerie af mer betydlig storlek: man ser der många vack-

ra taflor, dock, skulle jag tro, för det mesta af andra ordningen. — Men nu tillkomma i de enskildta palatserna åtminstone ett dussin betydande Målningsgallerier och ungefärligen hälften så många Antiksamlingar: bland dessa främst den i Villa Albani, värdig att hafva stått under Winckelmanns vård. Af denna så mångfaldigt spridda herrlighet har jag ännu alltför mycket osedt, likasom äfven Kyrkorna med sina märkvärdigheter aldrig taga slut. Hvilken skatt redan en enda kyrka kan innehålla, föreställer man sig icke der hemma, der vi ej hafva dessa sidoaltaren och capeller, icke en prydd sacristia, ingen coupôle och intet frescomåleri. Skada blott att i Christendomens och Konstens hufvudstad dessa heliga rum alltför ofta blifvit gifna till pris åt en hop af de sista seklernas modefabrikanter, hvilkas flärdfulla och fada väsende aldrig kan mindre skyla sig, än på ett sådant ställe. Detta om förråden: nu några detailler, såsom det kan falla sig.

Det första antika, plastiska mästerstycke, som mitt öga såg, var den Mediceiska Venus, skönhetens egen, afslöjade gestalt. Hon har försmått all slöja; ty hennes ställning kläder henne: qvinnlig blygsamhet och gudomlig ingenuitet omgifva henne med en atmospher af blid och ren vällust. I detta uttryck, denna attitude, denna repli på sig sjelf ligger hennes hela handling, enkelt sammansmält med gestaltens egen varelse. «Jag talar, såsom till förståndiga.» Du har ju i gravurer sett henne med den lent böjda kroppen, knäets lätta lutning, hän-

dernas skylande skick och hufvudet, i åt sidan blickande rörelse, stilla och fritt uppburet? — När denna statue var bortförd till Paris, lät man Canova fylla dess plats med en ny, original Venusbild, som Italiens jubel helsade «Italica». Sedan den Mediceiska återkommit, har hennes yngre syster vandrat från Statuernas Gallerie till en mer obestridd och — ensam hedersplats i Palatset Pitti. Venus, uppstigen ur badet, sysselsatt att torka sig, synes just hafva hört någon komma: hufvudet vänder sig ditåt, kroppen böjer sig lätt tillsammans, och händerna, korsande hvarandra vid bröstet, draga i hast öfver henne dukens täckelse. Gudomsairen är borta, formerna yppiga i stället för sköna, slöjan endast en ökad retelse, de gamla motiverna öfversatta till modern begriplighet, och Aphrodite förvandlad till «une grisette, qui s'essuie».

Apollo di Belvedere är i Vaticanen ungefär hvad Venus de Medicis är i Florentinska Galleriet: den glorrikaste bland enskildta Gudastatuer. «Den Fjerrträffande» har i detta ögonblick afskjutit sin pil; hans venstra hand utsträcker ännu bågen framför sig, under det man i den högra tycker sig se den rörelse, hvarmed den farit tillbaka från den aflossade strängen. Hans blick hvilar åt den sida, der offret för hans ljusa vrede föll; men hans steg föras redan i triumpherande gång åt den motsatta, högra sidan. Gudaklarheten och gudavreden, stridens lätta styrka och segrens majestät, och hans väsendes eviga skönhet uppflammande i ögonblickets handling — allt detta står i lefvande enhet och gen-

omskinlighet för åskådaren. — Till förklaring a handlingens moment har jag sett citerad en Homerisk hymn om Pythonsdödaren Apollo, der denne, i detsamma han träffat draken, ännu sänder efter pilen sina ords ljungande dom.

Nu frågas det: från hvad tid är vår Apollo? »Från den Grekiska konstens inhemska blomstring», säger Winckelmann om alla stora mästerverk, som vi från antiken ega. »En Romersk copia efter Grekisk urbild», säger Mengs, som gerna, så ofta han kan, använder denna förklaringsmethod; här har han det särskildta skäl, att konstverkets material skall vara Carrarisk marmor. »Original från Kejsaretiden», säga Thiersch och andra både om detta och flera verk. Härmed har jag icke utan afsigt fört Dig midt in i Konsthistoriens principfrågor. Du tillåter mig säkert en liten excurs på detta fält, likasom Du å andra sidan ursäktar, att detta ämne här icke kan få en annan plats än parenthesens.

Likasom man länge blott af Roms litteratur kände Antikens, innan tiderna hunnit mogna till direct bekantskap med de Grekiska skriftställarne, ungefär så hafva hittills de konstverk, som fylla Europas Museer, som bildat vår konstsmak och vår antika konsthistoria, i allmänhet blifvit tagna på Romersk grund. Äro de derföre också af Romerskt ursprung? Dermed är det på sitt eget sätt beskaffadt. Hvad vi kalla Romersk konst, är för det mesta öfvadt af Grekiska mästare på Romersk local, under inflytelsen af Romersk art och anda, af Romerska idéer och

förhållanden, fastän i sammanhanget af Grekisk konsttradition. Att det mesta, vi ega, härleder sig från denna period, är naturligt och ögonskenligt. Likväl var det gamla Rom rikt äfven på arbeten från Greklands yppersta tid: och detta i förening med antikens sed att efterbilda kända stora typer, har gjort det möjligt för den nya tiden att uppvisa icke blott enskildta herrligheter af ren Hellenisk börd, utan i allmänhet ett slags exempelsamling för den Grekiska konsthistorien, i originaler eller i antika copior.

Saken är emellertid icke utan sina svårigheter. Det ges tvenne sätt att efterbilda: det ena är strängt individuellt, man säger ock, mechaniskt; det andra sådant, som i sin urbild ser en allmän idée, en konstens allmänna tillhörighet, och på visst sätt förfar dermed likasom med en naturform. Den gamla konsten, som, mer än den nyare tidens, lefde i ett allmänt element, kände äfven mer, än de nyare, denna sednare art af efterbildning. Häraf följer, att en mängd copior ega dels en egendomlig frihet, som rickar oss att om originalet få en klar och tydlig föreställning, dels ett *con amore*, som ofta för oss stämplar till original det, som blott är copia. Vidare äro originalverken från Romarnes tid icke så lätta att urskilja, åtminstone icke efter en blott quantitativ måttstock af fullkomlighet. Detta bevisas af många förträffliga sculpturverk, hvilka, genom sitt ämne, genom sitt sammanhang med vissa Architecturens arbeten o. s. v., ovedersägligen visa sig tillhöra denna tid; andra, som icke alldeles så uppenbart bä-

ra vittne om sitt ursprung, har man utan betänkande flyttat upp till Grekiskt datum, för att på denna grund bättre kunna beundra dem. Låt vara, att konstens allmänna anda under de sednare perioderna alltmer sjönk; men, der det, som de föregående tiderna frambragt, alltjemnt såsom en bildande magt, såsom en gifven och fruktbar fond, står qvar för de följande, der kunna på grunden af denna tradition ännu verk uppstå, hvilka den isolerade kraften af deras egen, torftigare tid ej skulle hafva förmått bringa i dagen. Dessa nya skapelser ingå såsom momenter i konstens lefvande utveckling: såsom sådana ega de nu visserligen sin egen character, och urskilja sig genom denna från andra tiders daningar; men denna character kan ej mer uppmätas efter en abstract gradations måttstock. Det enskildta tager med konstens fortgång alltmer ut sin rätt: i gestaltens genombildade musculatur, i handlingens momentana styrka och betydelse, i det releverade uttrycket af en, uteslutande känsla.

I sådant sammanhang är det, som en del af Romaretiden och dess productioner ännu sluter sig till konstens positiva historia. Hvem vill neka Roms Litteratur dess classiska värdighet bredvid den Grekiska, och dess betydelse såsom hennes fortsättning och beslut? Eller, för att skilja tider i stället för folk, är det blott en försvagad efterklang af förfluten storhet, eller är det ej en ny acquisition, en egen art af förträfflighet, som vi möta i en Plutarchus, Lucianus, Plotinus, Quintilianus, Tacitus? Den

sednare tidens art står till och med oss till en början närmare; huru länge har man ej hemtat Platonismen ur Plotinus, Ciceronianismen ur Quintilianus, Skol-Grekiskan ur Plutarchus och Lucianus, och förstått först Romarne, sedan Grekerna efter Romersk måttstock, förrän man nyligen började sentera deras Litteratur genom denna sjelf.

Till denna omedelbara bekantskap måste det dock alltid komma. Likasom deras bildning ej fick stadna vid sin första öppnade gestalt, utan af inre nödvändighet drefs att utvecklas och fortgå, i lif, till döden; så genomgår vårt studium i motsatt rigtning denna utlupna bana, uppväcker det slocknade lifvet, återbildar det, reformerar det steg för steg till dess ursprungliga gestalt, för att sedan från denna punkt, numer samladt, fatta och fasthålla det hela.

Tillämpningen på Konsten är denna: Raphaël studerade antiken på Frescolemningarna i Neros Domus aurea och basrelieferna till Titi och Trajani monumenter. En sednare tid har sökt Grekernas konst, stundom i Romerska copior, stundom i Romerska originaler, stundom i hennes egna, här funna verk, men äfven så mest känt och fattat henne, sådan hon visar sig i sina sednare perioder. För tvenne decennier sedan har man börjat anlita Greklands egen grund. Ægina har gifvit bildstoder, nu i München förvarade, ifrån konstens utvecklingsarbete före Phidias, ifrån striden emellan urgammal, sträng, helig typ och skönhetens, naturens frihet. Och Sculpturverken från Athens Parthenon, af Lord

Elgin förflyttade till England, hafva af Phidias' egen konst gifvit en åskådning, som i konsthistoriens behandling har gjort epoch och, enligt artisters utsago, alltmer börjar att låta känna sig i konstens närvarande utöfning. Det är dels upphöjda arbeten från Frisen och Metoperna af Templet, dels (likasom Æginaverken) statuer, som tillhört tvenne stora sammanställningar på templets Frontoner (Giebelfelder). Nu äro de tyvärr mer eller mindre stympade fragmenter. Vaticanen eger dem afgjutna i gips. Denna enkla storhet, den osökta sanning, den höga renhet, hvarmed här konsten bär sin nyvunna, första frihet — jag beskrifver den ej; ty jag behöfver ännu länge se, tiga, lära, innan jag rätt hunnit tillegna mig dess åskådning.

Detta var den »lilla» excursen. Vet Gud, huru han blifvit så vidlyftig och tung. — Jag återkommer till Vaticanens Apollo, om hvilken man nu säger, att han, genom sin lifliga rörelse, sitt prenonceerade uttryck, sin mer poetiska än rent plastiska effect, lämpar sig till den yngre, nämligen Neroniska tid, dit flera förenade yttre grunder synas hänföra honom. Och med Geijers ord kan man tillägga: »det är hvarken beröm eller tadel; men det är så.» Den Mediceiska Venus åter bär inskriften af en Cleomenes, hvars tid man bestämmer till ungefär ett par mansåldrar efter Alexander.

Men, hvar blir beskrifningen, frågar Du, om Niobe, om Laocoon? Var lugn, den kommer, om icke för annat, redan derföre, att mina föregående

lärda undersökningar må erhålla en ytterligare tilllämpning. — Hvad man kallar Niobes groupe är en samling af sjelfständiga statuer, hvilkas rätta ställning till hvarandra ännu i dag är ett oupplöst problem. Visst är, att den aldrig varit en egentligen fri groupering, utan den mer strängt symmetriska anordningen, antingen på en linea i ett «Giebelfeld», eller snarare, Gud vet hvar, i en halfcirkel. Men detaillerna äro brydsamma. Statuer finnas, som antingen äro uppenbart främmande, eller under sednare tider alltmer misstänkta. Och det hjelper icke att blott utvisa dem, ty deremot fattas med säkerhet andra. En Niobid, alldeles utom den Florentinska serien och likväl dit passande, lär Glyptotheket i München ega; men dermed är blott en lucka fylld.

Centern är gifven: det är den partiella och i all egentlighet så kallade groupen af Niobe sjelf och hennes yngsta dotter. I denna medelpunkt samlas också den innersta känslan, den renaste handlingen, den fullaste skönheten af det hela. Det bäfvande barnet söker tillflykt hos den heligaste magt, dess lif känner. Modern emottager henne, fattar henne mellan sina knän, sluter henne med handen till sitt sköte, halft framböjd, halft vikande åt sidan, för att skydda henne från detta håll, der flickans skyggt tillbakavända ansigte och moderns fästade blick gemensamt synas söka farans upphof. Draperiet breder sig stort och mägtigt kring Niobes skyddande gestalt: flickans mantel har sjunkit af henne, och de späda formerna genomskina halft den skira tunican.

Det kan ej bildas en groupe med större enkelhet och enhet, än i denna subordinering, der handlingens hela energie och, på sätt och vis, compositionens hela omfång likasom uttömmes och uppgår i den ena personen, Modern, och detta likväl med sådan ömsesidighet, att det åter just är vid Dottern, som hvarje tankes, hvarje rörelses interesse knytes. Eller begär Du contrast? Du kan icke finna en mera på en gång stor och len, än dessa båda qvinnor: den ena i fullmognaden af år och moderslycka, den andra iålderns spädaste knopp, båda i kärlek och i fruktan förenade, omslingade, men i ödets gemensamma hemsökelse klarast uppenbarande det olika måttet af sin styrka.

Och här kommer jag till compositionens innersta mening och idée. Hvad läser Du i Niobes hållning? Hvad vill hennes rörelse? Hvad säger hennes blick om henne sjelf och om det hemlighetsfulla, som ej vi skåda? Här är icke ett vanvettigt trots, ingen stirrande förtviflan. Hon står mot Gudar, mot osynliga magter, sjelf Gudafrände, sjelf, såsom Mor, en helig magt. Hon kämpar med dem; men den egendom, för hvilken hon kämpar, den kraft, hon i striden uppbjuder, det är icke ett sjelfviskt, tomt, fåfängligt: det är hvad hon har mest Gudaskänkt eller Gudalikt. Hon går under, ty de odödligas kränkta rätt är mägtigare än hennes; men, hvarken den skuld, som en gång, osedd, smög sig in i hennes lif, eller det straff, som nu med osäglig smärta försonar den, förmå att förrycka de rena dragen, att skymma den ovanskliga

prägeln af hennes väsende. Ett ord vore också nog att uttrycka hela denna idée, nämligen: det är en antik Tragedie, förevigad i sitt högsta ögonblick. Hvilket skådespel, om hela den öfriga kretsen slöte sig kring henne, fullständig och ordnad, i sinnrik mångfald och ren symmetrie: bröder och systrar, skiljda i ålderns gradationer, olika nära hotade, hunna, träffade af det gemensamma ödet: dessa redan utsträckta i dödens hvila, de andra nedsjunkna på knä, men ännu med upprätt blick och ställning; dessa kanske, i det de digna, upptagna i broders sköte, andra flyende, antingen med en rörelse såsom att afvärja kommande skott, eller att betäcka sår, som just nu blifvit slagna! Men äfven så, som man nu ser dessa figurer, erbjuda de, hvar för sig eller i enskildta sammanställningar och jemförelser, tillräckligt ämne till betraktelser, och det intryck, hvarmed man lemnar Niobesalen, är, om icke ett genombildadt och klart helt, likväl ett underbart aggregat af rik och stor åskådning. — —

RÄTTELSER.

Sid.	Rad.		Står:	Läs:
— 25	— 11	ofr	— omsluten	— omfluten
— 49	— 5	—	— Innehåll	— (Innehåll)
— 69	— 8	—	— positivitet —	— positivitet, —
— 71	— 4	—	— mötes	— mötes,
— 75	— 9	nfr	— sina	— dess
— 76	— 12	—	— sväfvande —	— sväfvande, —
— 84	— 4	—	— identitet	— idealitet
— 87	— 14	ofr	— logic	— logie
— 101	— 9	nfr	— följd —	— följd; —
— 131	— 3	ofr	— färdigt	— färdig
— 151	— 8	—	— sig, den	— sig den
— 158	— 12	nfr	— personligheten	— individualiteten
— 166	— 5	—	— Huru, är	— Huru är
— 190	— 13	—	— för borttaga	— för att borttaga
— 197	— 11	ofr	— andr	— andra
— —	— 3	nfr	— bekymmer	— bekymmer.
— 214	— 10	ofr	— han	— den
— 215	— 3	—	— sin, sitt	— dess, dess
— 222	— 9	nfr	— har	— är
— 227	— 5	—	— 15	— 16 och vidare i samma nummerföljd.
— 260	— 5	—	— här i Köpenhamn	— i Köpenhamn

